

MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ
ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

ANALELE DOBROGEI

Constanța • 2019

An I / 2019
Seria a treia

1

ANALELE DOBROGEI

Revistă de istorie medie,
modernă şi contemporană
dobrogeană

Seria a treia
An I / 2019

Manuscrisele şi orice corespondenţă se vor trimite
pe adresa Colegiului de redacţie al revistei
„ANALELE DOBROGEI"
Piaţa Ovidiu nr. 12, 900745 CONSTANŢA
e-mail: analeledobrogei2019@yahoo.com

Traduceri: drd. Andreea Andrei
Tehnoredactare, machetare, prelucrare grafică:
dr. Delia Roxana Cornea, dr. Maria Bolocan, Nicoleta Mivu

Autorii articolelor îşi asumă răspunderea pentru conţinutul acestora

CUVÂNT ÎNAINTE

Prestigioasa revistă *Analele Dobrogei*, publicație cu un puternic impact în domeniile științific și cultural, a avut parte de o frumoasă și interesantă evoluție, care a început în anul 1920 și s-a încheiat în anul 1938. Revista a fost ulterior republicată, ca serie nouă, în anul 1995, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la apariția primului număr. O succintă prezentare a revistei *Analele Dobrogei* o voi face în cele ce urmează...

În anul 1916 apărea, sub îngrijirea lui Constantin Moisil, *Arhiva Dobrogei – Revista Societății pentru Cercetarea și Studierea Dobrogei.* Dar, în vara anului 1916, România a intrat în Primul Război Mondial și revista nu a mai fost publicată. După război, în urmă cu exact 100 de ani, în anul 1919, apărea volumul al II-lea al revistei *Arhivei Dobrogei*, sub îngrijirea profesorilor Constantin Moisil și Constantin Brătescu. În anul 1919 au apărut patru numere, iar în anul 1920 a apărut un singur număr din volumul al III-lea, sub coordonarea lui Constantin Moisil.

Revista *Analele Dobrogei* a fost tipărită, pentru prima dată, la începutul anului 1920, la Tipografia Dacia. În preambulul scris de Ioan N. Roman, intitulat *Către cititori*, se menționează: *„Un grup de intelectuali din Constanța - profesori, magistrați, avocați, ingineri, medici etc. - a hotărât înființarea unei Societăți numită Societatea Culturală Dobrogeană pentru a promova studiul ştiinţific al trecutului şi prezentului dobrogean, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoştinţe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferinţe, şezători şi excursiuni, prin înfiinţarea de biblioteci şi prin fondarea unui muzeu regional dobrogean. Necesitatea unei asemenea societăţi era de mult simţită."*

De asemenea, autorul accentuează ideea că *Analele Dobrogei* continuă eforturile culturale ale revistei *Arhiva Dobrogei*: *„O altă revistă, în unele privinţe asemănătoare, la care au scris mulţi dintre colaboratorii noştri, a apărut acum câţiva ani la Bucureşti sub titlul Arhiva Dobrogei, condusă la început de dl profesor Constantin Moisil, iar mai târziu, împreună cu dl profesor Const. Brătescu, și-a adus remarcabile servicii cauzei ce noi înşine ne propunem a servi. Facem această lăudabilă şi recunoscătoare menţiune, cu îndoita observaţiune că poate ar fi fost de dorit să se ajungă la gruparea tuturor forţelor care merg şi*

lucrează în aceeaşi direcţiune, dar că Societatea noastră, fără a voi să atingă un drept sau o susceptibilitate, a crezut că e nevoie ca revista ei să apară în chiar metropola Dobrogei, cu program de activitate lărgit, care să îmbrăţişeze, pe lângă comoara scumpă a cunoştinţelor despre trecut, şi însuşi prezentul, actualitatea vie, cu nesfârşita ei varietate de probleme şi curente".

Revista *Analele Dobrogei* a apărut trimestrial până în anul 1923; în anii 1924-1925 a fost publicat un singur număr; în anii 1926-1927 a apărut anual; în anul 1928 semestrial; în anii 1929-1931 a apărut lunar (iar fascicolele au fost legate anual); un singur număr a fost publicat în anii 1932-1933; anual în anii 1934-1937 și, în sfârșit, trimestrial în anul 1938, ultimul an de apariție al revistei în perioada interbelică. În total, în intervalul de timp 1920-1938, revista *Analele Dobrogei* a apărut într-un număr de 63 de volume, care însumează 6.724 de pagini.

De-a lungul celor 19 ani de apariție, în această revistă au publicat oameni de știință și oameni de cultură renumiți în domenii precum: istorie și arheologie, geologie și geografie, arhivistică și demografie, statistică și inginerie și altele. Un aspect care trebuie menționat este acela că în anul 1928, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la Unirea Dobrogei cu România, a fost editat un număr aniversar intitulat: *1878 – 1928. Dobrogea. Cincizeci de ani de vieață românească.*

Revista *Analele Dobrogei* și-a încetat activitatea în anul 1938, însă, în anul 1995, cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la apariția primului număr, revista a fost publicată din nou. Colegiul redacțional, alcătuit din: Adrian Rădulescu, Enache Puiu, Doina Păuleanu, Octavian Georgescu, Actuan Murat și Gavrilă Simion, care semnează *Cuvântul înainte,* subliniază următoarele: *„Noua serie a revistei Analele Dobrogei, inaugurată prin numărul de față, se dorește a fi continuatoarea tradițiilor unor prestigioase publicații de cultură, știință și artă, apărute în spațiul danubiano-pontic, după revenirea Dobrogei în cadrul legitim al statului român."*

La finalul *Cuvântului înainte,* se precizează: *„Continuarea eforturilor științifice și culturale de altă dată, de cunoașterea aprofundată a trecutului istoric, de analiză a problemelor economice, demografice, ecologice, culturale etc., cu care ne confruntăm în zilele noastre, este o îndatorire ce nu suportă amânare. Aceste eforturi își vor afla reflectarea prin intermediul seriei noi a revistei Analele Dobrogei, care va reuni toate forțele întru același scop."*

În anii care au urmat, din motive obiective și, deopotrivă, subiective, revista *Analele Dobrogei* nu a mai apărut constant, iar din anul 2012 nu a mai fost publicată deloc. Așadar, în perioada 1995 – 2012, revista a fost publicată după cum urmează: 1995 – An I, 1996 – An II, 1997 – An III, 1998 – An IV, 1999 – An V (cu nr. 1 și nr. 2), 2000 – An VI, 2002 – An VII, 2005 – An VIII, 2006 – 2008 – An IX, 2009 – 2012 – An X – XIII. Era ultimul volum apărut din noua serie.

La începutul anului 2018, Consiliul Județean Constanța a organizat Concursul de proiecte de management pentru ocuparea funcției de Director general - Manager al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. În Proiectul de management, pe care l-am susținut în fața Comisiei de examinare, am subliniat importanța reluării apariției revistei *Analele Dobrogei.*

După ce am câștigat Concursul de proiecte de management, în ședințele Consiliului științific al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța am accentuat importanța pe care o are revista *Analele Dobrogei* și necesitatea republicării ei. Totodată, am stabilit și Comitetul de redacție al revistei.

Ulterior, am reluat discuțiile și cu reprezentanții Universității *Ovidius* Constanța, instituție care semnase un Protocol de colaborare cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța încă din anul 2012, în privința editării revistei.

Se cuvine să fac o precizare: în colaborare cu redacția ziarului *Ziua de Constanța,* Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța a digitizat toată colecția revistei *Analele Dobrogei,* precum și revista *Arhiva Dobrogei,* iar aceste reviste, transformate în format pdf, au fost postate pe site-ul Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, la adresa de internet: https://www.minac.ro/publicatii.html. Însă, pentru digitizarea noii serii a revistei *Analele Dobrogei,* apărută în perioada anilor 1995 – 2012, conform Legii nr. 8 din 14 martie 1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe, avem nevoie de acordul autorilor și, după caz, al urmașilor acestora.

Așadar, iată că, după șapte ani de absență, revista *Analele Dobrogei* reapare sub egida Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, cu noi articole și studii, multe dintre ele fiind comunicările științifice susținute la Sesiunea Științifică Internațională Pontica.

Deoarece a trecut un timp destul de lung în care revista nu a mai fost publicată, din 2012 până în prezent, iar în perioada 1995 – 2012 a existat o discontinuitate în apariția revistei, am decis să reluăm publicarea *Analelor Dobrogei* sub forma unei a treia serii.

Astfel, primul volum din seria a treia este structurat în cinci părți tematice, după cum urmează: *Primul Război Mondial, Din istoria Dobrogei, Documente, Varia* și *Recenzii*.

Prima parte cuprinde cinci studii, din care cititorii pot afla informații despre: primul preot militar ortodox român căzut pe frontul de la Turtucaia; acțiunile flotei de operațiuni a României în campania din 1917; revenirea dobrogenilor la viața normală; eforturile invalizilor, văduvelor și orfanilor de război pentru obținerea drepturilor cuvenite.

În cea de-a doua parte, intitulată: *Din istoria Dobrogei,* sunt tratate diverse teme de istorie dobrogeană: arendași de impozite în sangeacul Tulcei; intrarea Diviziei Active în Dobrogea; *Khedivial Line* și portul constănțean; inițiativele pontice ale Societății Ortodoxe Națională a Femeilor Române; comandantul submarinelor românești; contribuții la istoria Diviziei 9 Infanterie; considerații referitoare la dislocările din 1952 din județul Constanța; consolidarea falezelor din Constanța; istoria vieții teatrale la Tulcea.

În a treia parte, a cărei tematică o reprezintă *Documentele,* sunt analizate subiecte precum: Dimitrie D. Chirescu; documente dobrogene din colecția Muzeului Județean Satu Mare; preocupările Delegației permanente a Consiliului Superior al Apărării Țării; unificarea legislativă în percepția Gazetei Tribunalelor sau documente privind istoricul unui monument astăzi dispărut, „Casa Beiului", din Constanța.

Din capitolul *Varia* aflăm noi informații despre: pictorul Nicolae Grant; alegerile din județul Ialomița din 1926; funcționarea Serviciului Religios în Armata Română; Marea Neagră – Pont hegemon și teatru hibrid.

Și, în sfârșit, la secțiunea *Recenzii,* sunt prezentate mai multe volume recent ieșite de sub tipar: *Deceniul uitat: Constanța în anii 1979-1989; Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România; Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea; Dobrogea în documente diplomatice românești (1878-1884).*

În concluzie, ne dorim ca, de acum înainte, revista să apară cu regularitate, mai ales datorită faptului că la fiecare *Sesiune Științifică Internațională Pontica,* organizată de Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, există și secțiunea Istorie modernă și contemporană, unde participanții susțin comunicări de înaltă ținută științifică. Este foarte important ca toate aceste comunicări științifice să fie publicate în revista *Analele Dobrogei,* la fel cum majoritatea comunicărilor științifice susținute la secțiunile: Preistorie, Greco-romană, Medievală și Numismatică sunt publicate în revista științifică *Pontica,* începând cu anul 1968, fără întrerupere, până în prezent.

Cercetător științific
Dr. Sorin Marcel COLESNIUC
Director general al Muzeului de Istorie
Națională și Arheologie Constanța

CUPRINS

III. DOCUMENTE

IV. VARIA

V. RECENZII

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Adrian Lucian SCĂRLĂTESCU

PREOTUL LOCOTENENT SACHELAR NICOLAE V. FURNICĂ (5 MAI 1883 - 24 AUGUST 1916) - PRIMUL PREOT MILITAR ORTODOX ROMÂN CĂZUT PE FRONT. EROUL DE LA TURTUCAIA

Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri,
care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu;
priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața
și urmați-le credința. (Evrei 13, 7)

Părintele Nicolae V. Furnică a fost preot paroh la Parohia Sfânta Treime din Urziceni - de care depindeau Biserica parohială Sfânta Treime (construită în 1866) și Biserica filială Volna-Adormirea Maicii Domnului - cu supliniri periodice la Bărbulești și Cotorca. A căzut la datorie în Războiul de Reîntregire a neamului la 1916, având gradul de locotenent și fiind primul preot militar erou.

S-a născut la 5 mai 1883, ca fiu al lui Vasile Gh. Furnică și Elena V. Gh. Furnică, din Curcani -Ilfov (azi Călărași), agricultori. Absolvent de liceu, își face stagiul la Regimentul 1 Cetate; eliberat în 1905, cu gradul de sublocotenent în rezervă, se înscrie la Facultatea de Teologie.[1]

S-a căsătorit, pe 11 iunie 1906, cu Marioara/Maria Petrescu din Ștefănești, fiica preotului econom Enache Petrescu (paroh de la Parohia/Comuna Radu Negru, Județul Ialomița[2]) și a Elenei E. Petrescu. Maria era menajeră și avea 17 ani. Vasile și Elena Furnică au avut 4 copii:

---

* Preot, Catedrala Sfinții Împărați - Urziceni

[1] „Cultul eroilor noștri", iunie 1922, p. 14.

[2] Despre preotul econom Enache Petrescu, vezi: Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare, A.N.I.C.), fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 36, 318 verso, dosar 242/1914, vol. II, f. 124, 127, dosar nr. 4053/1912, f. 118; Mădălin-Roberto Dumitrașcu, *Monografia Parohiei Radu Negru,* Călărași, bazată pe documente de arhivă, p. 25-2 - lucrare în manuscris.

Elisabeta - născută pe 24 aprilie 1907 în București, Gheorghe/George - născut pe 4 martie 1910 în Urziceni, Savin - născut pe 25 noiembrie 1912 în Urziceni și Ștefania - născută pe 17 iulie 1914 în Urziceni.[3]

În 1907, Vasile Gh. Furnică a absolvit Facultatea de Teologie de la București. Teza sa de licență a avut ca temă pe apologetul Tațian Asirianul, devenind astfel primul traducător al operelor acestuia în limba română.

A fost numit la Parohia Urziceni/Sfânta Treime din Urba Urziceni pe 1 octombrie 1907, când apare pe statele de plată cu observația *„Hirotonisit preot pe 1 octombrie 1907, Ord. nr. 6422, din 10 octombrie a.(nul) c.(urent) Licențiat în Teologie. Fostul titular pus în retragere din oficiu"*. La Urziceni a fost și confesorul garnizoanei.[4]

Nu cunoaștem cu exactitate data, dar între 31 decembrie 1914 și 16 februarie 1915 părintele a primit gradul bisericesc de sachelar.[5] Oricum, în perioada 1907 și 1916 părintele Nicolae Furnică a fost singurul licențiat în Teologie din parohiile rurale ale Județului Ialomița.

În timpul pastorației părintelui Nicolae V. Furnică la Parohia Urziceni, biserica parohială și biserica filială au fost în bună stare, așa cum reiese din procesele-verbale de inspecție din 27 iunie 1908, 20 iunie 1909, 30 martie 1910, 25 aprilie 1911 și 11 iulie 1914. Acesta înființase câte un pangar la bisericile parohiei și realizase reparații la Biserica „Adormirea Maicii Domnului".[6] De altfel, părintele făcuse diligențe în acest sens pe lângă Administrația Casei Bisericii, de la care a primit o parte din suma necesară, aceasta fiind completată, prin efortul său, de la enoriași și prin donații.[7] În continuare, biserica a fost ajutată prin donații, grație părintelui Nicolae Furnică.[8]

Preotul Nicolae Furnică s-a implicat și în viața culturală a orașului Urziceni. Astfel, în 1911 era casier al societăților „Cultura" și „Liga

---

[3] A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 361; dosar 4247/1910, f. 262; Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale, Fondul IOVR Călărași, dosar F 5.

[4] *Administrația Casei Bisericii, Anuar. 1909*, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1909, p. 67; *Cultul eroilor noștri*, iunie 1922, p. 14.

[5] *Lista de persoanele care au drept de vot la alegerea Consistoriului Superior Bisericesc în cursul anului 1915*, în „Biserica Ortodoxă Română"- supliment, XXXIX, nr. 4, iulie 1915, p. 34.

[6] A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 1732/1908, f. 1, f. 24; dosar 1704/1913, f. 26.

[7] *Idem*, dosar 4053/1912, f. 115, f. 123; dosar 2599/1915, f. 6; dosar 270/1915, f. 7, 8, 9.

[8] *Idem*, dosar 2599/1915, f. 27; dosar 2802/1916, f. 2, 4 verso.

Culturală" - secția Urziceni.[9] Cum era de așteptat, acesta participă și la sărbătorile orașului. Astfel, pe 10 august 1913, împreună cu colegul său Călin Georgescu, a luat parte la inaugurarea noului local de școală și la punerea pietrei de temelie a Palatului Comunal din Urziceni. Cu acest prilej, cei doi preoți au săvârșit o slujbă religioasă, iar la recepție, preotul Nicolae Furnică a închinat pentru Mihail Gh. Cantacuzino, „iubitul șef al ialomițenilor"[10].

*

La intrarea României în Primul Război Mondial, părintele Nicolae V. Furnică a fost mobilizat, pe 15 august 1916, ca preot militar în Regimentul 75 Infanterie.

Acesta se numără printre cei 36 de preoți mobilizați, semnatarii moțiunii adresate, pe 21 iunie 1916, Părintelui Protopop al preoților de armată: *„Subsemnații, preoții mobilizați din Eparhia Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, concentrați pe ziua de 20 iunie a.(nul) c.(urent), văzând că unii din colegii noștri, rânduiți la diferite unități ca preoți în timp de campanie, astăzi nu mai sunt trecuți în numărul celor mobilizați, știind că acești frați au umblat pe căi lăturalnice și s-au sustras de la îndatorirea obștească, aducând prin asemenea acte asupra noastră, a tuturor, desconsiderare și blam - ba unii au încasat și primă de echipare, provocând prin această chestie hotărâri ca cele știute și îndepărtându-ne și pe noi de la beneficiile leale ale oricărui mobilizabil - noi, subscrișii, detestăm din tot sufletul conduita acestor frați, echivalentă cu o dezertare condamnabilă de la cea mai sfântă datorie impusă până și celui din urmă cetățean și vă rugăm să binevoiți a cerceta și a face, pentru cinstea corpului preoțesc și pentru a nu mai plana asupra noastră acest blam, să fie readuși la locurile lor, după ce mai întâi le veți da dojana duhovnicească cerută de asemenea rare împrejurări, spre a sluji de pildă și altora"*[11].

Părintele Nicolae V. Furnică a căzut în luptele de la Turtucaia.

Ce am găsit, concret, în literatura de specialitate nu ne permite să reconstituim amănunțit participarea în război a preotului locotenent Nicolae Furnică. În cunoscuta lucrare a iconomului Constantin Nazarie, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916-1919*[12], numele lui

---

[9] *Anuarul „SOCEC". România și Capitala București*, anul II, 1911, Editura Librăriei SOCEC & Co., București, 1911, p. 383; „Dunărea", 6 ianuarie 1911, p. 3.

[10] *Inaugurarea Școlii din Urziceni, de la corespondentul nostru*, în „Deșteptarea Ialomiței", 15 august 1913, p. 2.

[11] Arhivele Militare Române, fond Inspectoratul Clerului Militar, dosar 1, f. 32, 71, apud Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari. 1916-1919*, Ed. Europa Nova, București, 2000, p. 37-38.

[12] Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1921, p. 99.

Nicolae Furnică apare pe lista preoților mobilizați și pe lista scurtă de 24 de clerici, de preoți dispăruți (prizonieri sau morți), la numărul 8. În Tabloul personalului bisericilor urbane și rurale din Ialomița[13], din 14 august 1916, realizat de Protoiereul Județului Ialomița, Preot Iconom Dimitrie Dobre, apare numele „Preot Sachelar Nicolae Furnică – Parohia Sfânta Treime-Urziceni Nicolae Furnică".

Numele preotului apare într-o cerere a preotului Enache Petrescu către Ministrul Finanțelor, datată 8 noiembrie 1916, care are drept obiect obținerea permisiunii ca el și cântărețul bisericesc al parohiei să doneze bani din salariul lor pentru întreținerea familiilor celor doi gineri dispăruți și celor doi băieți aflați pe front[14]:

„Domnule Ministru,

Având pe câmpul de luptă doi gineri preoți, unul Preotul Marin Demetrescu din Călărași, cu o familie compusă din 7 copii, preot la Regimentul 23 Infanterie și unul Preot Nicolae V. Furnică din Urziceni, cu o familie din 4 copii, care a(u) dispărut în luptele de la Turtucaia împreună cu Domnul Colonel Josescu, fie că morți, fie că prizonieri, ambi(i) la Regimentul 75 Infanterie, mai având și doi fii iarăși pe câmpul de luptă, din care unul rănit, Sublocoten(en)t Miron Petrescu, din Regimentul 63 Infanterie și îngrozit de suferințele celor răniți, m-am hotărât, față de modestele mele mijloace, a da din micul meu salariu de 62 lei 64% lunar, câte zece (10) lei pe lună, cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent) 1916 și până la finele groaznicului războiu, pentru răniți.

De aseminea, Cântărețul Nicolae Vasilescu s-a decis a da și dânsul cinci (5) lei lunar tot cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent), din salariul său de 15 lei lunar, earăși până la terminarea războiului.

Vă rugăm dar, Domnule Ministru, cu deosebit respect, să binevoiți a dispune ca sumele arătate de noi mai sus să ni se reție lunar din micul nostru salariu, cu începere de la 1 Decembrie a.(nul) c.(urent) și până la finele războiului.

Cu deosebit respect,/ Preot E(nache) Petru/ Cântăreț Neculaiu Vasilescu".[15]

Nu am găsit documente oficiale care să facă referire la moartea pe front a preotului Nicolae Furnică. De altfel, mulți ani a fost declarat dispărut, iar zvonurile au circulat. Scriitorul Nicolae Thomescu-Baciu, cunoscut cercetător al meleagurilor Urziceniului, amintește doar că

---

[13] A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 529/1916, f. 313-319.

[14] Preotul Enache Petru nu a fost singurul preot care a donat pentru armata română. Era o practică în vremea aceea de a dona o parte sau chiar tot salariul armatei române.

[15] A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, Dosar 529/1916, f. 361.

preotul Nicolae Furnică a căzut pe frontul Războiului pentru Întregirea neamului românesc.[16]

În memoriile sale, preotul Mihail Marinescu, mulți ani paroh la Manasia-Ialomița, amintește participarea „manasienilor" la luptele de pe frontul dobrogean. *„Când s-a declarat mobilizarea, pe ziua de 16 august 1916, animalele au tăcut ca o orchestră care a sfârşit. De atunci înainte au început rechiziţiile de căruţe, cai, hamuri, facerea de coviltire obligatorii şi goana după rogojini precum şi forfoteală de organizare, trenuri încărcate cu soldaţi şi primii ostaşi trecuţi la Turtucaia.*

Sigur, de la exerciţii în timp de pace până la tras în plin, era destul de greu. Comanda se făcea pe dibuite şi cu surprize. Când comanda a dat greş, trupa a fost împinsă în Dunăre şi manasienii au trecut înot. Satele din Bărăgan, fără de apă, au plătit scump, cu câte o scândură, în încercarea de a-şi salva viaţa. Din Urziceni a plătit Preotul Nicolae Furnică, durerea primă ce s-a înecat în Dunăre."[17] Deci, conform științei acestuia, dispariția preotului Nicolae Furnică este legată de trecerea înot a Dunării.

Incertitudinea privitoare la preotul Nicolae Furnică a continuat și în anii ce au urmat, acesta aflându-se pe lista de dispăruți. Astfel, pe Statele de plată din 1917, numele părintelui Nicolae Furnică apare cu mențiunea de paroh la Biserica „Sfânta Treime" din Urziceni. Nici pe 14 decembrie 1918 nu se știa nimic despre el, așa cum reiese din următorul document:

„Sfânta Mitropolie a Ungrovlahiei/ 14 decembrie 1918

Domnule Ministru,

Preotul Nicolae V. Furnică Sachelarie, parohul titular al Parohiei Urziceni, din Județul Ialomița, fiind mobilizat și nemaiavând nici o știre despre dânsul, iar parohienii se găsesc în suferință în căutarea de cele religioase, Noi am admis cererea Preotului G.S. Popescu, de la Parohia Crăsanii de Jos din Județul Ialomița, de a fi transferat în mod provizoriu la Parohia urbei Urzicenii din Județul Ialomița, cu începere de la 1 decembrie curent și vă rugăm, domnule ministru, să binevoiți a dispune cele legale în această privință.

Primiți, vă rugăm, domnule ministru, încredințarea deosebitei Noastre considerațiuni și Arhiereasca Binecuvântare.

† Konon Mitropolit Primat/ Director Econ. G.I. ...

Domnului Ministru al Cultelor (Administrația Casei Bisericii)".[18]

În Raportul nr. 458 din 8 mai 1936, Primăria Urziceni aducea la cunoștință că: *„În Campania 1916-1918 a murit Preotul Nicolae Furnică,*

---

[16] Nicolae Thomescu-Baciu, *Urziceni cu 24 ilustrațiuni*, București, Tiparul Românesc, 1943; reeditat în facsmil cu adăugiri, la Editura Anca, Urziceni, 2007, p. 28

[17] Adrian Lucian Scărlătescu, Corneliu Ioan Stan, *Manasia în Manuscrisul Părintelui Mihail Marinescu (1640-1972)*, Editura Anca, 2011, p. 56.

[18] A.N.I.C., fond M.C.I.P., Direcția Contabilității, dosar 687/1918.

preot al Regimentului 75 Infanterie, care a luat parte în primele lupte la Turtucaia, 20-25 august 1916 și Preotul Nicolae Furnică nu s-a mai înapoiat nici până azi, fiind dat ca dispărut."

În 1940, preotul Grigore N. Popescu scria că părintele Nicolae Furnică a tras cu mitraliera dintr-un pom până la ultimul glonț și apoi a fost sfârtecat de bulgari cu baionetele.[19]

Un frumos tablou este făcut părintelui erou din Urziceni în revista „Cultul eroilor noștri", din iunie 1922, p. 14: *„Preotul Furnică V. Nicolae, Sub-Lt. în rezervă, de la Reg. 75 Infanterie Urziceni. Absolvent de liceu, își face stagiul la Reg. 1 Cetate. Eliberat de aici în 1905, cu gradul de Sub-Locot. în rezervă, se înscrie la facultatea de teologie și, în 1907, se hirotonisește ca Preot la Urziceni, unde e și confesorul garnizoanei de acolo.*

Suflet distins și bun creștin, pentru soldați a fost un aprig educator militar, iar la declararea războiului a luat parte cu elan la toate luptele din Dobrogea, nu numai îndemnând și îmbărbătând soldații, dar chiar luptând cot la cot cu ei. Moare ca un erou printre eroi, la 24 August 1916, la Turtucaia, luptând cu arma în mână. Corpul său nu s-a mai găsit. Se crede că, în potopul de foc ce vărsau vrăjmașii noștri neîmpăcați asupra trupelor noastre, ar fi fost fărâmițat de schijele obuzelor Germano-Bulgărești.

Asemenea fapte de erou nu se uită și ele nu pot servi decât ca o îmbărbătare și ca o lecție pentru educația noastră națională, ca un îndemn măreț de ceea ce fiecare Român este dator să săvârșească și în viitor pentru apărarea scumpei și frumoasei noastre Patrii.

Lasă în urmă o soție resemnată și trei copii – care acuma sunt la Călărași – pentru care eroismul părintelui lor va fi pentru ei o mândrie, o cinste și un imbold de muncă și de dragoste către Neam și Țară."

În amintirea părintelui Nicolae Furnică, colegii și enoriașii săi au hotărât să pună o placă comemorativă la biserica la care acesta slujise. „Țăranul" din 16 iulie 1922 oferă mai multe informații privitoare la diligențele făcute în acest sens:

„În luptele de la Turtucaia, căzând mort Pr.(eotul) N.(icolae) Furnică din Urziceni, preoțimea ialomițeană, în dorința de a păstra neștearsă amintirea acestui vrednic păstor, a luat inițiativa așezării unei plăci comemorative în Biserica din Urziceni.

Cu adunarea fondurilor a fost însărcinat Pr. Ec. Dumitru Dobrescu, Protoiereu de Ialomița, iar cu aducerea la îndeplinire a dorinței lor a însărcinat pe Pr.(eotul) Gheorghe Popescu Sachelarie - (din Parohia, n.n.) Coșereni.

În curând se va face dezvelirea plăcii comemorative".

---

[19] Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. I, Tipografia Vremea, 1940, p. 46.

Protoiereul Gh. Popescu propunea și crearea unei asociații muzicale, care să se manifeste și cu ocazia sfințirii plăcii comemorative amintite:

„Proces-verbal

Astăzi 10 octombrie 1922

Noi, preoții și cântăreții din cuprinsul Protopopiatului Urziceni, întruniți azi în Catedrala Sf.(ânta) Treime din orașul Urziceni, am hotărât cu toții să punem bazele unei mici Asociațiuni muzicale, cu scopul să unificăm răspunsurile Sf.(intei) Liturghii, spre a fi cunoscute de toți preoții și cântăreții din acest protopopiat, spre a avea un cor al nostru, la orice serbare pe care asociațiunea noastră culturală o va da în cuprinsul acestui protopopiat și mai ales cu ocaziunea sfințirei Plăcii comemorative ce se va așeza în Biserica S.(fânta) Treime din Urziceni, în amintirea și cinstea Pr.(eotului) N.(icolae) Furnică, mort pe câmpul de luptă. Totodată ne obligăm ca, la datele fixate de membrii acestei asociațiuni, să venim regulat la repetițiile respective.

Alegem ca conductor (dirijor) al acestei «Asociațiuni muzicale» pe Pr.(eotul) Gh.(eorghe) T. Vasilescu de la Parohia Malu, fost dirijor al Corului Seminarului Nifon.

Pentru care am încheiat acest proces-verbal.

Protoiereu Gh.(eorghe) St. Popescu/ Dirijor Pr.(eot) Gh.(eorghe) T. Vasilescu/ Membrii (indescifrabil*)!".*

Jertfa Părintelui Nicolae Furnică nu avea să fie uitată ușor de locuitorii orașului și de preoții Protoieriei Urziceni. Mărturie stă o invitație a Părintele Protopop de la Urziceni, adresată Episcopului Constanței la 7 iunie 1923, referitoare la sfințirea plăcii comemorative pentru preotul Nicolae Furnică:

„Prea Sfințite Stăpâne,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință următoarele:

În ziua de 24 Iunie 1923 st.(il) v.(echi), fixându-se sfințirea plăcii comemorative pentru Pr.(eotul) N.(icolae) Furnică, mort pe câmpul de luptă în răsboiul din anul 1916-1918, preoțimea ialomițeană cu toți creștinii din această regiune vă roagă cu deosebit respect, prin mine, să binevoiți a veni în mijlocul nostru pentru a da astfel acestei serbări adevărata ei însemnătate.

Această placă comemorativă este ridicată din donațiunile cucernicilor preoți din Ialomița, ca semn al dragostei și recunoștinței față de Preotul Furnică N.(icolae), care a știut să-și facă datoria și față de biserică și față de țară, sacrificându-și viața pentru apărarea lor.

Placa este gata și se va așeza în biserica unde Pr.(eotul) N(icolae) Furnică a slujit aproape 10 ani.

Pentru aceea, Prea Sfințite Stăpâne, vă rog cu deosebit respect să binevoiți a ne comunica din timp ziua și ora sosirii în mijlocul nostru, spre a putea lua și

noi măsurile ce vom crede, pentru a face ca vizita Prea Sfinției Voastre în orașul nostru să fie cât mai frumoasă și mai înălțătoare"[20].

Placa comemorativă în amintirea preotului locotenent Nicolae Furnică s-a sfințit la pomenirea sa de 7 ani, pe 9 septembrie 1923, la Biserica „Sfânta Treime" din Urziceni, în prezența Preasfințitului Ilarie Teodorescu, Episcopul Eparhiei Constanța, care a săvârșit și slujba de parastas.

Pe placa comemorativă din marmură albă este următoarea inscripție:

„AMINITIRE VEȘNICĂ/ fotografia, de formă ovală, bust a Părintelui/ VREDNICULUI PREOT/ N. FURNICĂ/ MORT PENTRU PATRIE/ 1916/ PREOȚIMEA IALOMIȚEANĂ."

Această piatră de marmură a preoțimii ialomițene s-a făcut la inițiativa preotului Ioan Ciolca de la Parohia Grindu Ialomița.[21]

Odată cu sfințirea plăcii comemorative, clerul și credincioșii au mers la locul destinat ridicării unui Monument în amintirea eroilor căzuți pentru țară și întregirea neamului. Aici, Preasfințitul Ilarie a săvârșit slujba Sfințirii celei mici a apei și a așezat piatra de temelie a viitorului monument.[22]

În 1971, placa comemorativă era așezată pe peretele din stânga din sânul (absida) bisericii. Înainte de demolarea vechii Biserici „Sfânta Treime", noiembrie 2009, placa comemorativă de marmură a Preotului erou Nicolae Furnică era așezată jos, în partea dreaptă, în pronaos, lângă mormântul ctitorilor. În noua biserică, finalizată în noiembrie 2010, este reașezată la loc de cinste.

Am găsit numeroase documente privitoare la discuțiile ce vizau locul unde urma să fie ridicat Monumentul Eroilor, locația inițială fiind alta decât cea de azi - în fața Bisericii Adormirea „Maicii Domnului"- Volna din Urziceni. Vechiul amplasament al Monumentului eroilor, pe care este scris și numele Părintelui Nicolae Furnică, era *„în fața cârciumii*

---

[20] Document din Arhiva Protopopiatului Urziceni, fără cotă.

[21] Preotul Ioan Ciolca este autor al monografiei localității *Grindu*, apărută la Tiparul Românesc, București, 1944. La pagina 236, este reprodusă inscripția amintită.

[22] Constantin D. Matei, Ion D. Barbu, Stelian Băducu, *Protoieria Urziceni, de la început și până astăzi*, Episcopia Sloboziei și Călărașilor, 2004, p. 94-95, 191-192. Volumul preia această informație din Arhiva Protopopiatului Urziceni. I. T. Vladimir, *Figuri contimporane dobrogene. P.S. Ilarie, Episcop de Constanța*, cu un studiu introductiv asupra Episcopiei Tomisului, Editura Semaforul, Constanța, 1925, p. 80-85, citată în monografia protoieriei și confirmă doar itinerariul vizitelor canonice, evenimentul sfințirii locului destinat pentru ridicarea *Monumentului eroilor* la Urziceni, nu și momentul sfințirii *Plăcii comemorative*, eveniment pe care îl confirmăm din Arhiva Protopopiatului Urziceni și din A.N.I.C., fond M.C.A., dosar 9/1923, f. 50 verso.

lui Mitu al Năstăsoiului", aflată *„la un colț de stradă"*[23], anume strada Paul Teodoru, astăzi strada 1918.[24] Inițiativa construirii monumentului a aparținut Societății Demobilizaților și terminarea lui s-a datorat primarului Miltiade B. Theodoru.[25]

În programul său prezentat presei la 24 martie 1935, primarul Urziceniului, Gogu T. Mihăilescu, promitea *„repararea Bisericilor Sfânta Treime și Volna; cumpărarea unui loc lângă primărie pentru amenajarea unui parc comunal în care se va muta și Monumentul eroilor"*.[26]

Că acest monument a fost ridicat în alt loc decât cel pe care se aflǎ azi stă mărturie și îndemnul scriitorului Nicolae Thomescu-Baciu, pe care îl adresa primarului Urziceniului, Vasile I. Rădulescu, în septembrie 1938: *„Domnule Primar! Desființează, domnule, piedestalul de beton din centrul orașului pe care l-ai primit moștenire. Curăță, te rog, terenul acolo unde a fost Monumentul eroilor, căci tare va fi frumos"*.[27]

Dezvelirea acestui monument era importantă pentru autoritățile locale. Astfel, ziarul „Voința Ialomiței" titra promisiunea făcută de primarul Miltiade B. Theodoru: „(...) *Tot în ziua de 23 august, se va face în orașul Urziceni, dezvelirea Monumentului Eroilor morți în Războiul 1916-1918.*

Serviciul divin se va oficia de Prea Sfinția Sa Arhiereul Gherontie Nicolau, asistat de Sfinția Sa Părintele Protoiereu Gheorghe Popescu și alți preoți din localitate și comunele vecine.

Sunt invitate toate autoritățile din orașele Călărași și Slobozia, precum și Societățile de Demobilizați din aceste orașe și Țăndărei.

Comitetul își dă mari silințe ca serbarea să aibă o frumoasă reușită.

Banchetul va fi de 500 tacâmuri".[28]

Monumentul eroilor, pe care la loc de cinste se afla înscris numele eroului locotenent preot Nicolae Furnică, a fost inaugurat la 23 august 1925.[29]

---

[23] Nicolae Thomescu-Baciu, *Vasile Holeva*, în „Bărăganul", februarie 1933, p. 8.

[24] Cf. *Anuarul României pentru Comerț, Industrie, Meserii şi Agricultură 1925-1926*, Editura Rudolf Mosse, S.A., Bucureşti, p. 1947; Constantin Matei, Sorin Geacu, Alexandru Buleandră, Ion Barbu, *Monografia Municipiului Urziceni*, 1996, p. 121.

[25] „Voința Ialomiței", 15 august 1925, p. 2.

[26] *Un bun gospodar*, în loc. cit., 24 martie 1935, p. 2.

[27] Nicoară Thom-Bak, *În satul meu se muncește*, în „Bărăganul", septembrie 1938, p. 11.

[28] *Informațiuni*, în „Voința Ialomiței", 15 august 1925, p. 4.

[29] Constantin Matei, Alexandru Buleandră, Sorin Geacu, Ion Barbu, *op. cit.*, p. 75, având drept sursă pe Nicolae Thomescu-Baciu, *Urzicenii cu 24 ilustrațiuni*, București, 1943, p. 62, indică greșit data inaugurării ca fiind 23 august 1923.

După oficierea unei slujbe religioase la Biserica „Sfânta Treime", cele circa 4000 de persoane au participat la pomenirea eroilor căzuți pentru patrie, la sfințirea și dezvelirea Monumentului eroilor, în acordurile fanfarei Regimentului 23 Infanterie și în prezența drapelelor Societăților demobilizaților din Călărași și Urziceni. Au luat cuvântul Preasfințitul Părinte Gherontie Nicolau, Nicolae Stoicescu, Nicolae Thomescu-Baciu, Tudor Poenaru, Gogu Mihăilescu, Gheorghe Cristodorescu. Președintele Comisiei interimare Urziceni, Miltiade Teodoru, *„primind monumentul a promis că-l va păstra și păzi cu sfințenie"*.

An de an s-au făcut slujbe în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial, preotul Nicolae Furnică, unul dintre eroii de la Turtucaia, fiind amintit cu respect și recunoștință. Am putea da multe exemple, dar ne oprim doar la unul: pe 19 mai 1924, în cadrul Conferinței Generale Preoțești la Catedrala Sfânta Treime din Urziceni, s-a făcut o slujbă de pomenire pentru părintele Nicolae Furnică, fost paroh al Bisericii Sfânta Treime din Urziceni, mort pe câmpul de luptă.[30]

Tot ca o formă de păstrare în amintire, în anul 1929 strada pe care se afla Biserica Sfânta Treime din Urziceni, numită Strada Sfânta Treime, a fost redenumită Strada Preot Nicolae Furnică. Azi poartă numele Gheorghe Doja.[31]

La conferința Cercului pastoral Căzănești, desfășurată în ziua de 23 martie 1930 la Biserica Sfânta Treime, s-a oficiat un parastas pentru eroii, ctitorii și preoții ce au slujit în acel lăcaș de cult, deci și pentru părintele Nicolae Furnică, preotul erou. [32]

Din dosarul pensiei de urmaș al Mariei Furnică[33] aflăm mai multe amănunte despre viața acesteia, după moartea soțului său, în încercarea de a-și crește copiii.

Pe 9 mai/6 iunie 1919 a primit de la Ministerul de Război, Serviciul Contenciosului, un certificat prin care era anunțată că părintele Nicolae V. Furnică *„a încetat din viață în ziua de 24 august 1916, în luptele date la Turtucaia, fiind lovit de gloanțele inamice"*, după mărturia sublocotenentului în rezervă Vasile Costiean. Decesul părintelui a fost constatat și în instanță, în Ședința din 7 decembrie 1920 a Tribunalului Ialomița, în prezența martorului Ligi Mușon.

---

[30] „Tomis", 15 iunie 1924, p. 62

[31] *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Călărași*, septembrie-octombrie 1929, p. 47.

[32] *Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale*, fondul I.O.V.R. Călărași, dosar F 5, Lt. Furnica Nicolae, f. 5, 15, 20, 21, 27, 28, 56-57.

[33] *Ibidem.*

Tot din acest document aflăm că din 22 octombrie 1918 văduva Maria Furnică s-a mutat, împreună cu cei 4 copii, în Călărași, pe strada Eliade Rădulescu nr. 27.

În 1921, dintr-o adresă a preotului econom Enache Petrescu către Protoieria Județului Ialomița, reiese că Maria Furnică pierduse o fiică și din cei trei copii rămași, doi erau studenți la București, fiind întreținuți de familia sa.[34]

Pentru că avea nevoie de ajutor pentru a-și crește copiii, între 1922 și 1943 aceasta a făcut mai multe demersuri pentru revizuirea pensiei de urmaș, de la gradul de locotenent la gradul de căpitan (așa cum este trecut pe monumentul de lângă Catedrala Urziceni).[35]

Maria Furnică s-a implicat în activitatea Asociației Preoteselor Ortodoxe din București, înființată pe 23 martie 1932, scopurile acesteia fiind: educativ, religios și filantropic.[36]

În 1935 fiul lui Nicolae Furnică, Savin, era avocat în Călărași și domicilia, împreună cu mama sa, în Strada Grivița nr. 167, adresă la care dădea *„Consultațiuni gratuite pentru I.(nvalizi) O.(rfani și) V.(āduve de război), în fiecare după masă"*.[37]

Găsirea dosarului cu privire la pensia de urmaș a Mariei Furnică la Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale i-a determinat pe autorii volumului *Cartea Eroilor Călărășeni*[38] să-l treacă pe Părintele Nicolae Furnică în Lista Eroilor călărășeni din Primul Război Mondial (1916-1918). De asemenea, numele părintelui se află și în albumul lui Nicolae Țiripan[39].

După ce o perioadă de peste o jumătate de secol, părintele Nicolae V. Furnică a fost uitat, acum este comemorat și exemplul său (re)amintit în fața civililor și militarilor prezenți la slujbele de pomenire a eroilor de la Monumentul eroilor din centrul Urziceniului, lângă Catedrala Ortodoxă „Sfinții Împărați", din Ziua Înălțării Domnului.[40]

---

[34] Preot Mădălin-Roberto Dumitrașcu, *op. cit.*, p. 26.

[35] Serviciul Județean Călărași al Arhivelor Naționale, fondul I.O.V.R. Călărași, dosar F 5, Lt. Furnica Nicolae, f. 5, 15, 20, 21, 27, 28, 56-57.

[36] *Ultime informații*, în „Curierul Ialomiței", 10 aprilie 1932, p. 2.

[37] *Cuvânt către invalizi, văduve și orfani de război*, 7 februarie 1935, p. 2; 6 aprilie 1935, p. 4; 27 aprilie 1935, p. 4; 3 iunie 1935, p. 4; 5 septembrie 1935, p. 4; 15 octombrie 1935, p. 4.

[38] *Cartea Eroilor Călărășeni*, București, 2010, p. 62.

[39] Nicolae Țiripan, *Cartea de aur a eroilor, veteranilor și a operelor comemorative de război din Municipiul Călărași*, Muzeul Municipal Călărași, 2018, p. 50.

[40] *Ziua Eroilor la Catedrala din Urziceni*, în „Ialomița", 14 iunie 2016, p. 6.

PRIEST LIEUTENANT SACHELAR NICOLAE V. FURNICĂ (MAY 5, 1883 – AUGUST 24, 1916) - FIRST ROMANIAN ORTHODOX MILITARY PRIEST FALLEN ON THE BATTLEFIELD. THE HERO FROM TURTUCAIA

Abstract

Priest lieutenant Nicolae V. Furnică represents another example of Romanian heroes în the First World War. Being mobilized even from the beginning of the hostilities, he paid with his blood for the reunification and dignity of Romania.
Keywords: Nicolae V. Furnică, The First Word War, Turtucaia, hero, priest.

Marian MOŞNEAGU[*]

ACŢIUNILE FLOTEI DE OPERAŢIUNI A ROMÂNIEI ÎN CAMPANIA ANULUI 1917

În preajma Primului Război Mondial, efectivele Marinei Militare se ridicau la 2.562 oameni, dintre care 147 ofiţeri şi asimilaţi, 98 maiştri şi meseriaşi civili, 2.242 - trupă şi reangajaţi.[1] Efectivele Marinei Militare au crescut, în perioada 1878 - 1914, de la 626 ofiţeri şi trupă în 1878 la 2.562 în 1914.[2]

La izbucnirea Primului Război Mondial, Marina Militară Română dispunea de 40 de nave fluviale şi maritime, fiind alcătuită din Divizia de Mare, Divizia de Dunăre, Depozitele Generale şi Arsenalul Marinei. Divizia de Dunăre, Depozitele Generale, Arsenalul Marinei şi Comandamentul se aflau la Galaţi, comandant al Marinei fiind, în acea perioadă, contraamiralul Sebastian Eustaţiu.

Divizia de Mare era slab dotată, compunându-se din crucişătorul „Elisabeta", bricul „Mircea" şi torpiloarele „,Smeul", „Zborul" şi „Năluca", doar ultimele fiind apte pentru luptă. Divizia de Dunăre era alcătuită din patru monitoare şi opt vedete fluviale, câteva nave mai mici şi un serviciu de mine şi torpile.

Când, după doi ani de neutralitate, la 14/27 august 1916 România a intrat în război, au fost mobilizate toate forţele Marinei, atât cele navale, cât şi cele ale apărărilor fixe. Forţele de luptă cantonate pe Dunăre au fost împărţite în două mari unităţi operative: Flota de Operaţiuni, la comanda căreia s-a aflat contraamiralul Nicolae Negrescu, şi Apărările sub Apă, condusă de comandorul Constantin Niculescu-Rizea. În compunerea Flotei de Operaţiuni au intrat Escadra de Dunăre (formată din cele patru monitoare şi opt vedete de siguranţă), o Divizie uşoară (alcătuită din canoniere şi şalupe), un convoi de aprovizionare, spitalul naval, şantierul naval mobil şi grupul bateriilor de coastă. În cadrul Apărărilor sub Apă s-au aflat:

---

[*] Comandor (r) dr. - Liga Navală Română

[1] *Istoria militară a poporului român*, Vol. V, Editura Militară, Bucureşti, 1988, p. 101.

[2] Muzeul Marinei Române, *Statul Major al Forţelor Navale. 1860-2005. Tradiţii şi perspective* /coord. Marian Moşneagu/ Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, Bucureşti, 2005, p. 44.

Grupul port-mine Dragă-mine, Grupul de artilerie de debarcare şi Grupul de torpiloare şi staţiuni de lansare.

În aceste condiții, printre cele mai importante misiuni executate de Marina Militară Română s-au numărat atacul flotei austro-ungare, la 14 august 1916, în portul Rusciuk, acţiunea navelor Escadrei de Dunăre în apărarea Capului de pod de la Turtucaia şi protejarea retragerii trupelor române din această zonă, respectiv susţinerea flancului drept al armatei de uscat din Dobrogea de către navele Flotei de Operaţiuni, sub focul artileriei germane.

Referindu-se la modul în care flota a susţinut trupele noastre de uscat, reuşind să înainteze sub tirul a şapte baterii grele germane, în amintirile sale, contraamiralul Nicolae Negrescu arăta că *„zilele de urmărire a flancului stâng al armatei germane din Dobrogea şi zilele de la Rasova vor forma pururea pagini de glorie, pentru mica dar brava şi neobosita flotilă română"*[3].

Marina Română în campania anului 1917

În decembrie 1916 generalul Henri Mathias Berthelot, şeful Misiunii Militare franceze în România, a supus regelui Ferdinand un proiect de reorganizare a Marinei Militare, bazat pe propunerile maiorului Berg de Breda. Conform mandatului încredințat de suveran, contraamiralul Constantin Bălescu a analizat *Ordinea de bătaie a Marinei* şi a prezentat-o Marelui Cartier General (M.C.G.) spre aprobare, cu unele modificări impuse de specificul național. Noua organizare a Marinei Militare Române a intrat în vigoare la începutul lunii ianuarie 1917. Ca urmare a propunerii Misiunii Navale franceze, la 6 decembrie 1916 contraamiralul Bălescu a fost avansat viceamiral, fiind promovat director superior al Marinei în Ministerul de Război.[4]

În replică, la propunerea ministrului de Război, Vintilă Brătianu, contraamiralul Nicolae Negrescu a fost pus în poziţie de retragere din oficiu, începând cu 1 ianuarie 1917, împreună cu trei generali de divizie şi 11 generali de brigadă din trupele de uscat, pe baza Înaltului Decret nr. 11 din 9 ianuarie 1917. Alți 15 ofiţeri de marină - unii comandanţi în prima parte a campaniei - au fost trecuţi din serviciul activ în retragere, *„neîndeplinind însărcinarea de comandant ce le-a fost încredinţată potrivit cerinţelor împrejurărilor"*, conform Î.D. nr.

[3] Nicolae Negrescu, *Rolul Marinei în Răsboiul pentru Întregirea Neamului și recompensa finală (icoane și documente de război)*, Tipografia Gutemberg - Societate Anonimă, Bucureşti, 1920, p. 200.

[4] Nicolae C. Petrescu, *Marina Română în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Piteşti, 2004, p. 110 și urm.

70 din 31 ianuarie 1917.[5] Printre aceștia s-au numărat comandorii Paul Rădulescu, Vasile Toescu, căpitan-comandorii Grecescu Dumitru, Oprişan Emil, Miclescu Constantin, Gheorghe Ionescu, locotenent-comandorii Eugeniu Tăutu, Alexandru Oprişan şi căpitanii Constantin Ciudin, Petre Săvescu, Adrian Vasiliu, Titus Ciornei, Aurel Cătuneanu, Matei Niculescu şi Petre Ureche.[6]

La 1 ianuarie 1917 ordinea de bătaie a Marinei Militare Române era următoarea:

I. Comandantul Marinei din Marele Cartier General cu: Stabilimentele Marinei, Depozitele Marinei, Administraţia Centrală a Marinei și Transporturile;

II. Comandamentul Marinei P.S. (Partea sedentară) cu: Serviciile Artilerie, Torpile, Tehnic, Ofiţeri ataşaţi pe lângă amiralul rus, comandant al Dunării de Jos (5), Ofiţeri ataşaţi pe lângă Comandamentul Armatei a 6-a ruse (1), Şantierul Naval Fernic și Comandamentul militar al portului Galaţi;

III. Flota de Operaţiuni pe Dunăre cu:

- Statul Major (aici se aflau şi doi ofiţeri francezi);

- Divizia de monitoare: „Alexandru Lahovari", „Mihail Kogălniceanu", „Ion C. Brătianu", „Lascăr Catargiu";

- Vedetele: „Maior Ene", „Locotenent Călinescu", „Căpitan Lascăr Bogdan", „Maior Nicolae Grigore Ioan", „Maior Giurescu", „Căpitan Romano", „Maior Şonţu", „Căpitan Valter Mărăcineanu" (nedisponibilă);

- Divizia uşoară, cu canonierele: „Oltul", „Bistriţa", „Siretul", „Griviţa" şi torpiloarele „Zmeul", „Sborul", „Năluca";

- Bateriile plutitoare;

- Convoiul de Aprovizionare (şlepuri, remorchere, bacuri, şalupe);

IV. Apărările sub Apă (A.S.A.), cu:

- Secţia de dragaj (comandant, ofiţerul de marină francez Carion), cu remorcherele „Petru Rareş", „Basarab" și „Ungheni", şalupe;

- Secţia de baraje mine (pontoane, bărci de baraj, şlepuri, şalupele „Opanez" și „Poteraşul"; aici se afla şi un subofiţer de marină francez);

---

[5] Arhivele Militare Române (în continuare - A.M.R.), „Monitorul Oastei", februarie 1917.

[6] Detalii în Nicolae C. Petrescu, *Cu tricolorul la catarg. Comandanți de marină în Războiul pentru Întregirea României. File de istorie*, Editura și Tipografia Europroduct, Pitești, 2002.

- Secția stăvilare (şlepuri depozite materiale, pontoane, bărci și şalupele „Rahova" și „Sentinela");

- Stații de lansare (şlepuri cu torpile, stațiuni de lansare, bacuri);

- Atelierul Mobil (şlepuri);

- Aparate fotoelectrice;

V. Şantierul Naval Mobil (şlepuri, remorchere, bacuri, şalupe, grupe flotante);

VI. Spitalul Mobil, cu vasul-spital „Basarabeasca", vasul-spital dublu, remorchere și şalupe;

VII. Serviciul Transporturilor (Convoiul de Aprovizionare);

VIII. Grupul Sectoarelor Fluviale (aici se aflau şi trei ofițeri francezi);

IX. Grupul Tunurilor de Marină (aici se aflau şi doi ofițeri francezi; tunuri de calibrul 120 mm, 75 mm şi 75 mm a.a.);

X. Arsenalul Marinei şi Şantierele Navale (Direcția Tehnică, Depozitele generale, Atelierul de torpile);

XI. Batalionul Debarcare Marină (patru companii);

XII. Divizia de Mare, cu crucişătorul „Elisabeta", Şcolile Marinei și Punctul Naval Sulina (bateria de 75 mm calibru);

XIII. Serviciul Podurilor din regiunea Galați-Reni, Ismail-Chilia;

XIV. Artileria Grea.

Ordinea de bătaie a Marinei Militare Române pe timp de război a fost stabilită prin Ordinul de Zi nr. 149 din 16 ianuarie 1917, conform Ordinului M.C.G. nr. 1933 din 11 ianuarie 1917. Funcția de comandant al Marinei în M.C.G. era deținută de viceamiralul Constantin Bălescu.

În Statul Major al Flotei de Operațiuni se aflau maiorul francez Berg de Breda, ajutor pentru serviciul de artilerie, şi căpitanul francez Beherze de Lauley, pentru serviciul de mine, torpile, dragaje, estacade. Grupul Sectoarelor Fluviale era comandat de căpitanul de Nicolay, avându-l ca ajutor pentru artilerie pe maiorul Berg de Breda şi, pentru mine, torpile, estacade, stăvilare, pe căpitanul Beherze de Lauley.[7]

În ianuarie 1917 Flota de Operațiuni şi navele din organica sa erau dispuse astfel:

1. La Chilia Nouă: monitorul „Lascăr Catargiu", vedetele fluviale „Căpitan Romano" şi „Maior Nicolae Grigore Ioan", canoniera „Oltul", torpilorul „Sborul", Apărările sub Apă, Convoiul de Aprovizionare, Spitalul Naval Mobil, şlepuri, pletine, bacuri etc.;

2. La Galați: vedetele fluviale „Maior Ene", „Căpitan Bogdan", „Maior Şonțu", „Lt. Călinescu", torpilorul „Năluca" şi şalupa „Trotuş";

---

[7] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 16, f. 173-175.

3. Pe canalul Tătaru: monitoarele „I.C. Brătianu", „Alexandru Lahovari" şi „Mihail Kogălniceanu", canonierele „Griviţa", „Siretul" şi „Bistriţa", şalupe, şlepuri, tancuri, Şantierul Naval Mobil etc.;

4. La Sulina: crucişătorul „Elisabeta", canoniera „Alexandru cel Bun", torpilorul „Zmeul".

La începutul lui 1917 Flota de Operaţiuni se afla în dificultate în ceea ce priveşte stocul de muniţii pentru artileria de la bordul navelor. Mai existau, în depozite şi magazii, doar 50 de şrapnele brizante, 409 obuze-mină, 1239 şrapnele şi 4016 proiectile franceze. Așadar, exista muniţie insuficientă pentru o eventuală confruntare cu Flotila austro-ungară, iar pentru operaţiuni contra uscatului aceasta lipsea cu desăvârşire.[8]

La 10 iunie 1917 Comandamentul Suprem Rus a înfiinţat un post de comandant al Forţelor Fluviale pe Dunăre, comandament de armată separat, numindu-l pe amiralul Nenicov în calitate de comandant.

Comandamentul Forţelor Fluviale pe Dunăre avea în subordine: Flota fluvială rusă, Flota rusă de transport pe Dunăre, Raionul Dunărea-Prut, Servicii de legătură, Inspectorul de artilerie al Detaşamentului Apărării Dunării și Flota de Operaţiuni Română, cu toate mijloacele ruse şi române de navigaţie.[9]

Apărarea regiunii Chilia

Pe 17 ianuarie 1917 Statul Major al Flotei de Operaţiuni a elaborat documentul *Apărarea regiunii Chilia cu trupe de marină*, considerându-se că apărarea acestei zone se putea asigura în condiţii optime numai extinzând serviciul de supraveghere până la braţul Sulina, argumentându-se existenţa în perimetrul respectiv a numeroase canale, lacuri și viroage, prin care se putea pătrunde la grindurile Stipocului şi Chiliei şi, deci, la localitatea şi portul Chilia Veche. Existau posibilităţi de a se ajunge de la Mila 23 la Alioşi şi de acolo la Chilia, prin grindul Stipocului, unde urma să se instaleze posturi de observaţie şi detaşamente puternice de marinari.

Deoarece canalul Sulina şi punctul Pardina se aflau în responsabilitatea trupelor ruse, Marinei Române îi revenea misiunea de apărare locală, pentru care dispunea de Batalionul de Debarcare şi de două canoniere. Punctul de comandă al batalionului urma să se instaleze la Chilia Veche şi să aibă în subordine posturi înaintate la Gârla Jidanului (60 de militari), canalul care leagă lacul Roşca cu grindul Chilia (170 de militari), Cot NE grind Chilia (24 de militari),

---

[8] A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 243, f. 98.
[9] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 17, f. 25.

malul drept al braţului Tătaru (24 de militari) şi Nord Câşlele (35 de militari).

Era prevăzută executarea unor lucrări de apărare (tranşee, şanţuri de comunicaţii, reţele de sârmă ghimpată - n.n.) la nord de gârla Jidanului, nord est-vest braţul Tătaru şi sud Chilia. Se avea în vedere şi cooperarea cu trupele ruse care apărau întreaga Deltă, batalionul fiind ca rezervă sau să ia parte la operaţiuni în zona în care coopera şi Escadra.

Biroul Operaţii al Serviciului Marinei din M.C.G. aprecia că apărarea făcută în Deltă cu mijloace atât de reduse nu putea constitui o apărare, ci numai un serviciu de pază şi de siguranţă. *„Este periculos să i se atribuie calificativul de apărare"*, arăta şeful Biroului Operaţii în referatul înaintat viceamiralului Bălescu. Propunerea de cooperare pe uscat şi pe apă cu ruşii a fost socotită de mare preţ şi se impunea, dar hotărârea trebuia luată numai de către comandantul armatei ruse pe Dunăre.

Punctul de vedere al specialiştilor în domeniul operaţiilor navale cu privire la apărarea braţului Chilia în Deltă evidenţia necesitatea stăpânirii absolute a canalului Sulina dacă braţul Sf. Gheorghe ar fi prea greu de menţinut, cu specificaţia că malul stâng al acestui braţ nu trebuia abandonat. Se exemplifica astfel cu împrejurarea că apărarea malului stâng al braţului a împiedicat şi a prăbuşit la vreme trecerea a două batalioane bulgare la nord de acest aliniament. *„Fără aceasta, operaţia se făcea şi consecinţele ei puteau fi foarte mari asupra materialului de la Chilia"*, se consemna într-un document al Marinei Militare. În final, se arăta că apărarea Deltei trebuia asigurată de o armată special utilată şi cu concursul tehnic efectiv al Flotei.

La 28 ianuarie 1917 comandantul Marinei Militare, viceamiralul Constantin Bălescu, a decis: *„Aprob planul apărării locale cu caracter serviciul de siguranţă şi instrucţie de campanie"*.

În primul semestru al anului 1917 monitoarele şi canoniera „Oltul" au îndeplinit serviciul de gardă în aval de Reni. La 4 ianuarie 1917, pe timpul unui marş spre Ismail, monitorul „Catargiu" a fost atacat cu foc de arme de infanteria rusă, aflată în tranşeele din faţa localităţii Isaccea. Timp de 55 de minute nava s-a aflat sub tirul puştilor soldaţilor ruşi, fiindu-i perforate proiectoarele de la bord. Au fost răniţi grav sergentul Vasile Luca, caporalul Constantin Chiriţă, soldaţii Ion Gheorghişanu şi Nicolae Manolache. În ziua următoare s-a tras şi asupra monitorului „Kogălniceanu", la mila 56, fiind răniţi trei marinari din echipaj.[10] Aceste incidente au dovedit lipsa de

---

[10] *Idem*, dos. 39, f. 39.

informare şi legătură dintre navele militare române şi soldaţii ruşi din zonă.

Pe 21 ianuarie 1917, monitorul „Catargiu", aflat la reparaţii în Şantierul Naval Mobil la Chilia, a fost vizitat de amiralul rus Fabrinski, cu care s-au stabilit unele măsuri pentru preîntâmpinarea apariţiei de noi atacuri ruseşti asupra navelor române.

În februarie-martie 1917, în cadrul Flotei de Operaţiuni, aflată cu toate mijloacele navale la ancoră pe canalul Tătaru, s-au organizat conferinţe pentru sporirea pregătirii de specialitate a echipajelor, trageri directe contra ţintelor mişcătoare pe apă şi pe uscat, în special. S-au făcut informări trupei despre situaţia în care se găsea ţara şi s-a cerut marinarilor şi infanteriştilor de marină să se pregătească pentru victorie şi realizarea idealului naţional. S-au organizat activităţi de propagandă, acordându-se o atenţie deosebită educării patriotice a efectivelor, cursurilor de telefonie, de sanitari şi şcolilor de carte. De asemenea, s-a cerut ofiţerilor *„a veni cât mai des în contact cu trupa şi să cunoască cât mai mult preocupările sufleteşti ale soldatului"*.

Pentru contracararea submarinelor inamice, care ar fi putut să se strecoare în amonte pe canalele Oceacov şi Starîi Stambul, s-a organizat la 24 aprilie 1917 un Serviciu de Apărare format din canonierele „Siretul", „Griviţa" şi şalupele „Argeş" şi „Vedea", care ar fi urmat să fie dislocate la Vâlcov şi să fie pregătite pentru atacul submarinelor cu artileria, torpile cu scondru, focuri de armă şi prin pintenare.[11]

Hidroavioane germane au bombardat navele ancorate pe canalul Tătaru şi Chilia, producând pierderi de vieţi omeneşti în rândurile marinarilor, precum şi numeroşi răniţi.[12]

Între km 105 şi 106, în amonte de pichetul de la Ceatalchioi, a fost organizat un stăvilar contra minelor de curent, lung de 100 de metri.

Atacul Insulei Şerpilor de către crucişătorul german „Breslau"

Pe 12 iunie 1917 crucişătorul german „Breslau", care se afla în Marea Neagră, a atacat Insula Şerpilor. Folosind tunurile de calibru 150 şi 105 mm, a bombardat insula de la o distanţă de 100-200 de metri. În sprijinul crucişătorului au acţionat şi două avioane, care au lansat bombe şi au mitraliat, *„predispunând oamenii la teroare"*. Un detaşament format din 16 marinari a debarcat pe insulă şi a făcut prizonieri 11 militari (nouă ruşi şi doi români). Primul prizonier a fost soldatul Tudor Coman. La întrebarea, adresată în limba română, *„câţi oameni sunt pe insulă?"*, acesta a răspuns: *„Sunt nou pe insulă şi nu*

---

[11] *Idem*, dos. 41, f. 151.
[12] *Ibidem*, f. 155.

ştiu". Al doilea prizonier, Vasile Sandu (de origine bulgară), a spus: *„Sunt 30"*. Trei militari români au scăpat, ascunzându-se printre stânci. Detaşamentul inamic a ambarcat la bordul crucişătorului prizonierii, o mitralieră, diverse obiecte şi efecte, cutii de conserve şi doi porci. Au fost demontate cele două tunuri de 75 mm calibru (unul fusese atins în chiulasă în timpul bombardamentului). Operaţiunea a durat circa două ore. În Insula Şerpilor se găsea o subunitate formată din 26 soldaţi ruşi şi cinci soldaţi români, două tunuri de 75 mm calibru şi o mitralieră. Atacul s-a realizat printr-o surprindere absolută şi datorită convingerii militarilor ruşi şi români că insula este în deplină siguranţă. De altfel, postul rusesc de la far, care trebuia să dea alarma, nu a reacţionat, telegrafistul de veghe dormind. Singurul care a intervenit a fost soldatul român Ion Mocanu, surprins în timp ce introducea pâinea în cuptor.

După părăsirea zonei de către crucişătorul „Breslau", contratorpilorul rus „Zanetni" a luat din insulă şase soldaţi ruşi şi trei români, pe care i-a dus la Sulina.

O comisie formată din comandorul Lebedev, comandantul apărării Gurii Sulina, căpitanul român de marină Coandă şi un inginer a venit în insulă cu contratorpilorul „Zorki", pentru a constata, la faţa locului, urmările atacului german. Cu acest prilej s-a constatat că, deşi farul fusese lovit, unele dintre accesoriile acestuia (motorul și aparatele T.F.F.) erau în stare de funcţiune. Pe insulă se mai aflau multe bidoane cu petrol, opt-nouă oi şi vaci care aparţineau ruşilor.[13]

Ulterior, crucişătorul „Breslau" a fost distrus de aviaţia şi navele britanice.

Vedetele fluviale în apărarea malului stâng al Dunării la Galaţi

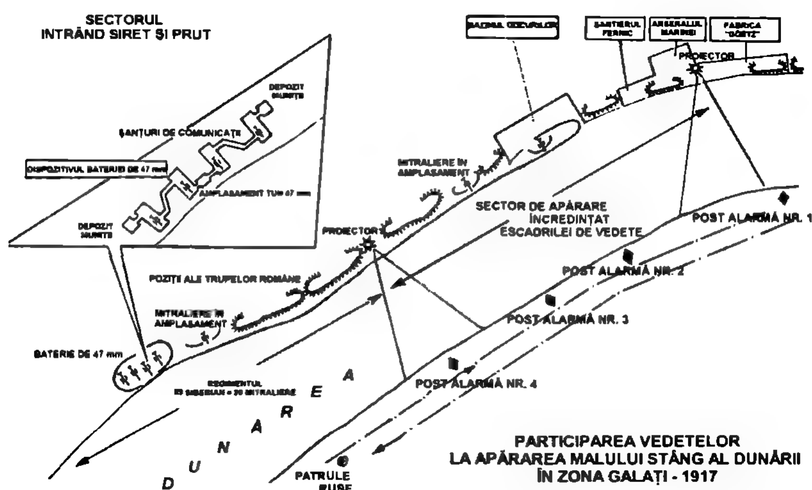
Cele patru vedete fluviale de la Galaţi au fost organizate într-o escadrilă pentru apărarea malului stâng al Dunării, între Gura Siretului şi a Prutului, în cooperare cu armata rusă. Porţiunea încredinţată escadrilei de vedete era cuprinsă între localul Serviciilor Transporturilor şi Arsenalul Marinei. La apărare a participat un detaşament format din 80 de marinari. Mitralierele vedetelor au fost montate pe afete mobile şi dispuse la intervale aproape egale, putând concentra focul asupra oricărui punct din această zonă.

În curtea Arsenalului Marinei a fost amplasat un proiector, care putea lumina cu eficacitate această porţiune, asigurându-se astfel executarea unui tir precis în zona respectivă. Şase posturi de santinele duble şi patrule de recunoaştere supravegheau sectorul de apărare încredinţat vedetelor. Ceilalţi marinari din cadrul detaşamentului se

---

[13] *Idem*, dos. 41, f. 165, 166.

aflau încartiruiţi în localul Căpităniei portului, fiind gata de acţiune la semnalul de alarmă, sub conducerea unui plutonier. Atât pentru mitraliere, cât şi pentru trăgători au fost organizate adăposturi, pentru a fi apăraţi de gloanţele infanteriei inamice. Pe malul drept al Dunării au fost amplasate patru posturi de alarmă, prevăzute fiecare cu câte un pistol cu rachete de la vedete şi un şomoiog îmbibat în păcură amestecată cu petrol. Aceste posturi aveau misiunea de a înştiinţa din vreme întreaga armată de apărare a Galaţiului asupra unei eventuale apropieri a inamicului.

PARTICIPAREA VEDETELOR LA APĂRAREA MALULUI STÂNG AL DUNĂRII ÎN ZONA GALAŢI - 1917

Cu cele patru tunuri de 47 mm ale vedetelor s-a format o baterie, instalată pe înălţimea din faţa satului Azaclău, pe malul drept al Dunării. Misiunea încredinţată bateriei era de a bate zona de peste Dunăre, în faţa Galaţiului şi şoseaua ce ducea la Azaclău. Bateria nu trebuia să fie descoperită decât în cazul unui atac din partea inamicului. Pentru apărarea apropiată, lângă baterie a fost montată o mitralieră. Un proiector dispus în apropierea bateriei lumina atât Dunărea, cât şi şoseaua Azaclău. O legătură telefonică era asigurată între baterie, proiectoare şi detaşamentul cu mitralierele. Muniţia bateriei era formată din 1.600 de proiectile. Cei patru ofiţeri comandanţi ai vedetelor au fost repartizaţi astfel: unul la detaşamentul de trăgători, al doilea la mitraliere, al treilea la comanda bateriei de 47 mm, iar al patrulea la vedete, împreună cu oamenii nearmaţi, având misiunea de a duce la îndeplinire ordinele care priveau situaţia acestora.

Monitoarele şi Bateriile Marinei în campania anului 1917

În prima jumătate a anului 1917 Flota de Operaţiuni Română s-a aflat sub comanda superioară a amiralului rus Dimitri Neniukov şi a constituit doar rezerva forţelor ruse, care nu au ţinut cont de ea, în planurile de operaţii. Numai după ce bateriile germane de la Tulcea au bombardat portul Ismail (la 9 iulie 1917), baza de aprovizionare a Armatei Ruse de pe frontul Siretului, la intervenţia comandorului Vasile Scodrea, amiralul rus a aprobat un plan de operaţii în care se prevedea şi cooperarea forţelor ruse care dispuneau de artilerie grea.

Monitoarele şi bateriile Marinei au desfăşurat acţiuni de luptă decisive în iulie şi august 1917, în timpul marilor bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. Astfel, prin Ordinul nr. 10 al comandantului Flotei de Operaţiuni, comandorul Vasile Scodrea, monitoarelor şi secţiei de obuziere[14] li s-a fixat ca misiune să bată baterile grele şi uşoare inamice aflate în Tulcea, ale căror poziţii fuseseră reperate prin recunoaşteri aeriene şi terestre.

Pe 11 şi 13 iulie 1917 monitoarele „Kogălniceanu" şi „Lahovari", având poziţia de tragere la km 110 şi secţia de obuziere la Pătlăgeanca, au tras asupra bateriilor inamice de la Tulcea. Tirul a fost direcţionat şi asupra unei baterii grele inamice care bombarda canonierele ruseşti cantonate la km 103-104. La intervenţia monitoarelor, artileria duşmană a dirijat focul asupra acestora. Pentru monitorul „Lahovari", inamicul a repartizat 14 lovituri, care au căzut foarte aproape de navă - la 40, 20 şi 3 metri - producându-i avarii. Monitorul a tras asupra bateriilor inamice 45 de lovituri de calibrul 120 mm.

A fost descoperită şi poziţia monitorului „Kogălniceanu", care fusese reperat dintr-un balon. Loviturile inamice, precise ca direcţie şi bătaie, au căzut în apropierea navei. La ora 09,20, un proiectil de 105 mm calibru (a 12-a lovitură) a explodat pe puntea monitorului, în dreptul locului obuzierului din pupa. Schijele au atins turela, doar *„a scofâlcit puţin chiurasa"*[15], fără a produce victime. Monitorul a schimbat imediat poziţia şi a continuat să riposteze. Cu toate avariile uşoare care au survenit la piesele monitorului „Lahovari", monitoarele au realizat un foc foarte bine orientat asupra inamicului, obligându-l să înceteze tragerea. În această luptă de artilerie, monitoarele au tras 150 de proiectile, iar secţia de obuziere - 43.

În Ordinul de zi nr. 205 din 19 iulie 1917, comandantul Flotei de Operaţiuni, comandorul Vasile Scodrea, arăta: *„Având în vedere rezultatul tragerilor de la 11 şi 13 iulie curent contra bateriilor din Tulcea,*

[14] Bateria de 120 mm calibru retrasă de la Olteniţa a fost instalată la Galaţi.
[15] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 30, p. 136.

aduc viile mele mulțumiri ofițerilor care au lucrat la preparațiile de tragere, comandanților de monitoare, ofițerilor cu artileria, ofițerilor observatori şi echipajelor vaselor pentru devotamentul, curajul şi calmul arătate în timpul luptei".[16]

În iulie 1917 cele două baterii ale Marinei de la Galați, de 120[17] şi 75 mm calibru, au executat numeroase trageri de artilerie asupra trupelor şi lucrărilor inamice din ostrovul Chiciu, precum și a podurilor de pontoane peste Dunăre ale acestuia.

Asupra lucrărilor inamice din ostrovul Chiciu, bombardamente intense au fost în perioada 10-17 iulie 1917.[18] Astfel, pe 10 iulie, bateriile Marinei au executat un bombardament de distrugere asupra lucrărilor inamice din mijlocul ostrovului Chiciu, trăgând 15 proiectile razante de 120 mm. A doua zi a declanșat un tir de distrugere asupra unei redute inamice situate la coada ostrovului, trăgându-se 19 proiectile de 120 mm şi 12 de 75 mm. Rezultatele au fost caracterizate de colonelul rus Galejevski ca *„magnifice"*, trupele germane fiind obligate să abandoneze poziția.

ACȚIUNILE MONITOARELOR
ASUPRA BATERIILOR DE ARTILERIE
INAMICE DIN ZONA TULCEA
AUGUST-OCTOMBRIE 1917

Inamicul, întărit în acest ostrov, a fost supus permanent focului artileriei de marină şi în zilele următoare. Podurile de pontoane inamice de la Bugeac şi punctul „Lățime" au fost bombardate în 11 şi

[16] *Ibidem*, dos. 99, f. 255.
[17] Cu două obuziere de 120 mm calibru, scoase de pe monitoare, s-a format o secție plutitoare care putea să tragă din dreptul satului Pătlăgeanca asupra bateriilor inamice.
[18] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 30, p. 136.

16 iulie, trăgându-se asupra lor 48 de lovituri. La 14 iulie bateria de 120 mm de marină a tras asupra unei coloane de cavalerie inamică, de valoarea unui regiment, aflată în marş spre Garvan, pe care a împrăştiat-o. În 15, 16, 17 și 18 iulie, tirurile bateriilor de marină au fost orientate asupra podului german de la Bugeac şi a lucrărilor din ostrovul Chiciu. Poziţiile inamice de pe malurile Dunării au mai fost bombardate pe 19 iulie şi de bateria de 75 mm. Un succes deosebit a realizat, pe 20 iulie 1917, bateria de 120 mm în duelul de foc cu o baterie inamică instalată la Bugeac. Din 16 lovituri trase, şase au lovit ţinta.

La începutul lui august 1917, conform ordinului Comandamentului Forţelor Fluviale şi al Deltei de a se face demonstraţii de artilerie şi mici incursiuni cu forţe de infanterie până la o companie, pentru a atrage atenţia inamicului în aceste zone monitoarele „Lahovari“ şi „Kogălniceanu“ au primit ordin să ocupe poziţii de tragere la km 106 Ceatalchioi.[19] Misiunea monitoarelor era să bată materialul plutitor inamic, care se găsea după ostrovul Salcia, şi bateriile inamice de la Tulcea. Monitoarele au declanșat tragerea pe 1 august 1917, la ora 19.10, întrerupând-o după circa o oră din cauza ceţei dense care se lăsase asupra malului dobrogean şi care împiedica observarea loviturilor. Tragerea a fost reluată pe 5 august, când, din poziţia de la km 106, focul monitoarelor a încadrat perfect obiectivul. În noaptea de 8-9 august 1917 monitoarele „Brătianu“ şi „Catargiu“ au ocupat poziţii de tragere la Ceatalchioi şi km 111. Pe 9 august, la ora 18.15, comandantul Flotei de Operaţiuni a ordonat monitoarelor să deschidă focul asupra bateriilor inamice din Dobrogea. Ca urmare, monitoarele „Brătianu“ şi „Catargiu“ au tras asupra unei baterii germane, care a fost imediat încadrată. După executarea a 36 de lovituri, s-a ordonat schimbarea obiectivului. Noul obiectiv, o altă baterie inamică, a fost repartizat monitorului „Lahovari“, care, din poziţia de la km 111, a tras 10 proiectile, încadrând ţinta din primele lovituri. Această tragere a fost puţin întârziată, din cauza a trei hidroavioane inamice de bombardament, care se ridicaseră de la Tulcea şi căutau să descopere poziţia monitoarelor. Diviziunea I de monitoare („Brătianu“ şi „Catargiu“) de la Ceatalchioi, fiind departe de mal din cauza adâncimii mici, a fost descoperită de hidroavioane şi bombardată. Bombele au căzut foarte aproape de nave, fără însă a le atinge.

Paralel cu tirul monitoarelor, a executat trageri şi bateria de la Pătlăgeanca. Pentru promptitudinea şi precizia cu care monitoarele au executat tragerile ordonate, generalii şi amiralii aliaţi participanţi la

---

[19] A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 151, f. 130, 264.

acţiunile respective au adus mulţumiri comandantului Flotei de Operaţiuni. Cele două baterii au continuat tragerile şi în septembrie, lovind artileria inamică de la Bugeac.

În octombrie 1917 monitoarele au continuat tragerile de artilerie asupra bateriilor din Tulcea. Bateriile inamice din jurul Tulcei bombardau zilnic satele Regele Carol şi Pătlăgeanca.

În consecinţă, monitoarele au primit misiunea să bombardeze aceste baterii pe 16 octombrie 1917. S-a ordonat Diviziunii I de monitoare să ocupe o poziţie de tragere la Ceatalchioi, iar Diviziunea a II-a la km 111. Pentru observarea loviturilor, s-au organizat patru observatori tereştri, câte doi în satele Regele Carol şi Pătlăgeanca, şi doi observatori aerieni, unul în balon şi altul în avion. Pe 16 octombrie 1917, la ora 15.45, Diviziunea I monitoare a deschis focul asupra unei baterii inamice, reglând tirul cu ajutorul observatorului din avion. Din cauza defecţiunii aparatului TFS al avionului, după a doua salvă tragerea a continuat cu ajutorul observatorilor tereştri şi al celui din balon, avionul rămânând să observe riguros rezultatul loviturilor. Ţinta fiind foarte bine încadrată, a fost intens bombardată, rezultatul fiind cât se poate de bun. Din avion s-a observat o lovitură în amplasamentul primului tun, iar alta în apropierea celui de-al patrulea. S-au tras, în total, 36 de proiectile. În timpul tragerii, tunul nr. 2 de la monitorul „Catargiu" s-a defectat, focul continuându-se numai cu un tun.

La ora 17.00 a început tragerea asupra altei baterii inamice, trăgându-se 36 de lovituri. Bateria a fost perfect încadrată, o explozie având loc chiar în clădirea lângă care aceasta era aşezată. Diviziunea a II-a monitoare a executat trageri asupra altor baterii inamice de la Tulcea. Pe 16 octombrie 1917 s-au tras asupra bateriilor duşmane 95 de proiectile.[20]

Pe 24 octombrie 1917 soldaţii şi marinarii ruşi au devastat biserica din localitatea Ceatalchioi, furând un clopot, cazanul de botez şi mai multe cădelniţe. De pe monitorul „Brătianu" a fost trimisă o gardă pentru a recupera obiectele prăduite.[21]

La începutul lui noiembrie 1917 pe două monitoare au fost instalate tunuri de 76 mm a.a. japoneze, acestea executând trageri de artilerie asupra bateriilor inamice de la Tulcea.

Întrucât pe 29 decembrie 1917 Dunărea a început să îngheţe, monitoarele s-au retras la Chilia, pentru iernat.

În Referatul şefului Biroului Operaţii din M.C.G., maiorul Ion Antonescu, în legătură cu rolul bateriilor de marină de la Galaţi, pe 2

[20] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 28, p. 157-158.
[21] *Ibidem*, dos. 28, p. 165.

noiembrie 1917, acesta îi preciza generalului Constantin Prezan: *„După retragerea armatelor ruso-române pe Siret, Dunărea se găsea completamente deschisă şi, în consecinţă, pe de o parte Galaţiul era la discreţia incursiunilor monitoarelor austriece, iar pe de altă parte, frontul Siretului ameninţat de a fi întors. Pentru a se înlătura aceste inconveniente era nevoie de următoarele două mijloace: a) Baraj de mine în sus de Galaţi; b) Baterii cu tragere repede care pe de o parte să ţină la distanţă monitoarele inamice, iar pe de altă parte, să împiedice pe inamic a ridica barajul. (...) S-a luat deciziunea să se aducă la Galaţi tunurile de 75 şi 120 mm calibru debarcate de pe crucişătorul «Elisabeta». Aceste tunuri s-au constituit în două baterii. Prin Ordinul nr. 144 din 13 aprilie a.c.* (1917 - n.n.) *s-a dat acestor baterii următoarea misiune: a) Să acopere barajul de mine care este pe cale a se executa; b) Să împiedice vasele inamice să scoboare către Galaţi şi c) Să ţină sub foc terenul cuprins între înălţimile Bugeacului şi calea ferată Bărboşi-Brăila.*

Ordinul s-a executat şi bateriile au fost instalate pe poziţii la sud de Galaţi. (...).

Bateriile sunt singurele care satisfac din punct de vedere operativ nevoile arătate la capitolul III (barajul de mine nu fusese executat - n.n.).

În timpul iernii, monitoarele inamice au încercat să scoboare pe Dunăre, însă au fost nevoite să se reîntoarcă din cauza focului de 120 mm (...)" [22].

S-a propus formarea a patru baterii de câte două piese fiecare, de 120 mm şi 75 mm, propunere respinsă de generalul Prezan, care a cerut să se păstreze organizarea tradiţională a bateriilor de artilerie din armata română. Au rămas, deci, două baterii cu misiunea *„să bată indirect şi direct înălţimile dobrogene şi sectorul Vădesei, precum şi Dunărea de anfiladă"*.

Pe 13 decembrie 1917, în timp ce conducea şase remorchere spre Galaţi, vedeta fluvială „Maior Grigore Ion" a fost primită cu focuri de puşcă-mitralieră din direcţia posturilor ruseşti - aflate în regiunea podurilor peste Dunăre, în faţa localităţii Isaccea - de la o distanţă de 50-70 metri. Luată prin surprindere, nava a fost lovită în dreptul cazărmii şi în spiraiul[23] maşinilor. Patru membri ai echipajului, printre care submaistrul mecanic clasa I Alexandru Loghin, au fost răniţi uşor.[24]

În urma armistiţiului, semnat la 26 noiembrie 1917 la Focşani, în legătură cu activitatea forţelor navale s-a încheiat o convenţie specială semnată de preşedintele Comisiunei de armistiţiu a Puterilor Centrale, viceamiralul Albert Hopmann, şi de preşedintele Comisiei

---

[22] *Idem*, fond M.C.G., Biroul Operaţii, dos. 850, f. 149-150; 174-176.
[23] Luminator de punte, care se poate deschide pentru aerisire.
[24] A.M.R., fond Divizia de Dunăre, dos. 39, f. 8.

Româno-Ruse, viceamiralul Constantin Bălescu. Primul articol stipula: *„Pe tot timpul cât va dura Armistiţiul de la Focşani, toate ostilităţile, operaţiunile militare şi orice pregătire în acest scop încetează pe întreaga Marea Neagră şi contra coastelor din partea tuturor"*. Articolul 2 prevedea: *„Se stabileşte o linie dreaptă imaginară de demarcaţie, care, pornind de la farul Olinca, ce se află la gura Braţului Sf. Gheorghe, se termină la jumătatea distanţei dintre poziţiile turce şi ruse pe coasta Mării Negre în Asia Mică, într-un punct care se găseşte aproximativ la est de Tirabolu, la 41° şi 5′ latitudine nord şi 38° şi 56′ longitudine estică (după Greenwich). Forţele navale şi aeriene ruso-române, precum şi forţele navale şi aeriene ale celorlalte ţări ale Înţelegerii nu pot depăşi spre sud această linie; tot astfel nici forţele navale şi aeriene ale celor patru Puteri Centrale aliate nu pot trece la nord de această demarcaţie"* (Brăila, 14 ianuarie 1918 -st.n.)[25].

Prin Ordinul de zi nr. 41 din 28 noiembrie 1917 comandantul Forţelor Fluviale pe Dunăre a ordonat încetarea acţiunilor militare. În aceste împrejurări, ministrul de Război, Vintilă Brătianu, a ordonat evacuarea vaselor comerciale la Odessa. Viceamiralul Constantin Bălescu i-a ordonat comandorului Vasile Scodrea: *„Studiaţi de acord cu amiralul Neniukov modul retragerii tuturor navelor marinei la Odessa, cu protejarea contra atacurilor submarine"* (12 decembrie 1917 - n.n.).

Învăţămintele campaniei

În memoriul intitulat *Situaţia Flotei la 11 ianuarie 1917 când am luat comanda,* contraamiralul Vasile Scodrea preciza: *„După retragerea armatei ruso-române pe linia Siret, Flota a fost adăpostită pe braţul Chilia.*

Pe baza propunerilor domnului amiral Bălescu - provocate de memoriul generalului Berthelot - şi sprijinite de şeful de stat-major al Marelui Cartier General, M.S. Regele i-a luat amiralului Negrescu comanda Flotei, comandorului Nicolae Negru comanda escadrei şi comandorului Constantin Niculescu-Rizea pe aceea a Apărărilor regionale. Subsemnatului i se încredinţează reorganizarea şi comanda Flotei.

Am fost cu totul strivit de luarea comenzii acestor ofiţeri, de numirea înlocuitorilor, precum şi de punerea în retragere a celorlalţi ofiţeri.

1. Am început prin a organiza serviciul de stat major al Flotei, pentru a putea studia şi rezolva toate problemele ce se prezentau. Această organizare lipsea cu desăvârşire fostului Comandament. Statul major astfel reorganizat mi-a dat posibilitatea de a stabili principii tactice pentru toate ipotezele ce se puteau prezenta Flotei la Dunăre, ipoteze ce s-au înaintat Marelui Cartier General în luna iulie 1917 şi care şi-au găsit aplicarea ulterior, cu rezultate cât se poate de frumoase.

---

[25] A.M.R., fond Comandamentul Marinei Militare, dos. 243, f. 55.

2. Am organizat Serviciul Artileriei ţinând seamă de învăţămintele războiului, astfel ca să pot obţine de la artileria vaselor cel mai mare randament.

3. Am înzestrat Flota cu muniţii adresându-mă amiralului Kolceag, comandantul Flotei Ruse din Marea Neagră, de care depindeam şi care mi-a pus la dispoziţie muniţia de care aveam nevoie - câte 1000 lovituri de fiecare piesă de 120 mm. Cum aceste muniţii nu se puteau utiliza la piesele noastre, a trebuit să li se aducă modificări, fapt care a necesitat înlocuirea brâurilor etc. Greutatea acestor obuze fiind diferită de a celor proprii, a fost de asemenea nevoie de stabilirea de noi table de tragere. Odată cu adoptarea noilor obuze s-a mărit şi bătaia tunurilor de la 10 la 13 km, prin modificări la afete şi turele. Aceste modificări și studii s-au făcut numai de flotă, fără nici un concurs din afară, deşi nu intra în atribuţiile ei.

4. Minele de baraj au fost modificate tot de Flotă, făcându-le să corespundă cerinţelor războiului.

5. Paralel cu pregătirea de război a Flotei, am căutat să restabilesc disciplina şi spiritul de camaraderie. Rezultatele obţinute au fost concretizate de comandantul Diviziei a 13-a în raportul nr. 8012 către Corpul VI Armată: «...impresia ce mi-au lăsat marinarii este mai presus de ori ce laudă. Disciplinaţi, avizi de a combate, nescăpând nici un factor cât de mic de a delega şi coopera etc., sunt calităţi pe care le-am dovedit la ofiţerii marinari cu care am lucrat şi în special în bravul lor comandant comandor Scodrea»"[26].

Referindu-se la acțiunea Flotei pe frontul Tulcea, același amiral sublinia: *„Din ianuarie 1917 şi până în iulie acelaşi an, flota noastră a constituit numai rezerva forţelor ruse, care în planurile lor aproape nu ţineau seamă de dânsa.*

Voind cu orice preţ să arăt ruşilor că sunt în eroare nesocotind flota noastră, am profitat de faptul că la 9 iulie 1917 portul Ismail, care servea de bază de aprovizionare a armatei ruse de pe frontul Siretului, a fost bombardat de bateriile de la Tulcea, pentru a cere amiralului Neniukov, sub a cărui comandă se găsea Flota noastră, să nu autorizeze a angaja lupta cu acea baterie a cărei poziţie fusese determinată de observatorii mei permanenţi din Deltă. Acest bombardament produsese mare nelinişte la Comandamentul Rus.

Amiralul rus, bazat pe principiile în vigoare la flotă în prima perioadă a campaniei, mi-a obiectat că monitoarele neputând rezista tunurilor mari (distanţa fiind de 17 km bombardarea nu putea fi făcută decât de tunuri de calibru mare) nu-şi poate lua răspunderea unei asemenea operaţii. Am insistat declarând că iau toată răspunderea asupra mea şi de este nevoie fac

---

[26] Biblioteca Academiei României, Fond Manuscrise, Miscellanea, dos. 259, f. 1-4.

aceasta şi în scris.

În urma insistenţelor mele am obţinut aprobarea sa şi, în ziua de 11 iulie, două monitoare au luat poziţie de tragere în amonte de Ceatalchioiu, la 8,5 km de baterie, asupra căreia s-au tras aproximativ 150 de obuze. Nicio baterie din Tulcea nu ne-a răspuns.

A doua zi am expus amiralului rezultatul obţinut şi am cerut ca în ziua de 13 să atac din nou, de data aceasta însă cu o altă baterie şi numai în cazul când bateria de 150 mm ar interveni, să schimb tragerea asupra ei.

Amiralul a aprobat, ordonându-mi a face un plan de operaţii în care să coopereze şi forţele ruseşti care dispuneau de artilerie grea.

Planul elaborat a fost aprobat şi în timp ce două obuziere de 120 mm, scoase de pe monitoare şi instalate pe un ceam, băteau din satul Pătlageanca o baterie de 75 mm de la cota 47, din apropiere de Tulcea, mi se comunică la postul de comandă instalat în satul Pătlageanca că bateria de 150 mm din Tulcea a deschis focul asupra unei canoniere ruseşti, care ocupase poziţie de tragere la Ceatalchioi. Am ordonat imediat Diviziei a II-a Monitoare, ce se găsea în amonte de Ceatalchioi, să deschidă focul asupra bateriei de 150 mm, care însă nu a răspuns.

În schimb, Divizia de Monitoare este atacată de o altă baterie de 105 mm şi unul din monitoare - «Kogălniceanu» - primeşte o lovitură pe punte. Raportându-mi-se aceasta, am ordonat Diviziei a II-a să-şi menţină poziţia şi să continue tragerea, ceea ce s-a făcut până ce bateria a fost redusă la tăcere.

Bateria de 150 mm ce produsese perturbarea aprovizionării armatei, prin bombardarea bazei de la Ismail, după această acţiune a flotei nu a mai tras, iar după încheierea armistiţiului am constatat că de fapt nu fusese decât un singur tun de 160 mm, care primise o lovitură fericită pe platformă.

Acţiunea de mai sus a avut ca urmare: 1. Echipajele monitoarelor au căpătat încredere în nave, convingându-se că pot lupta cu bateriile de la uscat chiar când acestea sunt armate cu tunuri grele; 2. Atitudinea ruşilor s-a schimbat într-atât încât în toate planurile lor ulterioare rolul principal era atribuit flotei noastre. Astfel, ori de câte ori trupele ruse ce ocupau Pătlageanca erau atacate de bateriile din Tulcea, Flota primea misiunea de a bate acele baterii pe care a reuşit a le scoate din luptă"[27].

Aflat la comanda superioară a Deltei Dunării, contraamiralul Vasile Scodrea sublinia: *„În decembrie 1917, în urma defecţiunii din armata rusă, trupele care ocupau Delta, aproximativ 8000 de oameni, au părăsit poziţiile lor.*

Arătând situaţia Marelui Cartier General şi cerând trupe pentru a ocupa poziţiile din Deltă, Marele Cartier General îmi dă comanda superioară a Deltei şi îmi trimite Batalionul de Debarcare al Marinei, care însă era neîndestulător pentru acest front, cu toate că dispunea de un efectiv de 1600

---

[27] *Ibidem*, f. 5-11.

oameni cu 30 mitraliere şi 32 puşti mitraliere. Cum la Chilia se găseau 1200 de pontonieri, din proprie iniţiativă şi contrar ordinelor generale ce aveam de a nu utiliza acei oameni, am organizat cu ei un batalion care, după ce a făcut timp de 15 zile instrucţie intensivă la Sulina, sub conducerea ofiţerilor de la Batalionul de Debarcare, au fost trimişi pe front în tranşee, Batalionul de Debarcare rămânând ca trupă de manevră.

Cu aceste forțe reduse de uscat, sprijinite de Flotă, am putut face față situației, ținând pe de o parte frontul Deltei contra inamicului și înpiedicând pe de alta dezordinile provocate de trupele ruse în retragere".[28]

În anul 1917 Marina Militară, alături de armata de uscat, a contribuit la apărarea frontului de pe Dunăre - bombardând, cu artileria navelor, bateriile inamice de la Tulcea - şi la asigurarea transporturilor pe apă între Galaţi şi Gurile Dunării.

Din pregătirea pe fluviu a războiului din 1916-1917 a rezultat o serie de învăţăminte şi principii doctrinare. În primul rând, Marina trebuia considerată ca trupă de acoperire, care, încă din perioada conflictului politic, trebuia să se găsească la postul său şi, în consecinţă, principiile ei de mobilizare trebuiau astfel întocmite încât ziua mobilizării să o găsească complet pregătită.

Organizarea unei poziţii de rezistenţă pe fluviu, cu câmp minat şi baterii de coastă, cu artilerie uşoară pentru apărarea câmpului minat, cu nave în măsură să constituie adevărate baterii ultramobile, staţiuni de lansare a torpilelor şi mine de curent, constituia apărarea cea mai indicată atunci când o flotă de fluviu inferioară trebuia să opună rezistenţă uneia superioare. Acţiunea flotei austro-germane pe Dunăre a confirmat acest principiu şi, dacă ea ar fi încercat să aibă o atitudine ofensivă, cu siguranţă că ar fi avut atâtea pierderi că s-ar fi stabilit un echilibru mai stabil între ambele forţe de apă.

Acţiunea unei flote de fluviu în această situaţie, în misiune defensivă, comporta două faze: o acţiune artileristică de la ancoră, prin întocmirea unor focuri de baraj cu tragere indirectă la distanţă depărtată; o acţiune apropiată, care trebuie primită cu navele în mişcare şi prin întrebuinţarea tirului direct. Exista posibilitatea atacatorului de a întrebuinţa nave uşoare în masă pentru executarea unui atac împotriva navelor apărării şi distrugerea câmpului minat, dar această acţiune ar fi impus mari sacrificii din partea agresorului.

De aici necesitatea unei flote de nave uşoare, de care trebuia să dispună atacatorul pentru a face faţă acestui gen de atac.

Bateriile de coastă în lucrări betonate, aflate pe ţărmul pe care manevrau trupele celor două partide, erau expuse pierderii la cea mai uşoară oscilare a frontului; de aceea, era de preferat ca artileria să fie

[28] *Ibidem*, f. 12-16.

mobilă. În schimb, artileria aflată pe malul opus avea posibilităţi de retragere, dar şi de tragere până în ultimul moment. De aici şi necesitatea de a fi amplasate în lucrări solide, fiind joasă şi descoperită.

Un câmp minat bine organizat, chiar dacă frontul de uscat cădea, oferea suficiente posibilităţi de retragere navelor şi materialului naval aflat la adăpostul acestuia.

Necesitatea unui serviciu de informaţii şi supraveghere îndepărtată, prin nave de patrulare mici şi fără valoare militară şi prin posturi de observare pe ţărmul amic, era de mare importanţă şi niciodată nu trebuia neglijat în perioada de pregătire şi încordare politică premergătoare războiului.

Staţiile de lansare de torpile şi mine de curent izolate, care nu făceau parte dintr-o organizare defensivă, puteau fi întrebuinţate atât timp cât nu erau descoperite de inamic.

O flotă de Dunăre, care operează în sprijinul flancului unei armate, trebuia să aibă întotdeauna la îndemână un parc de nave de transport, pe care să poată ambarca şi retrage trupele de uscat, care, eventual, ar fi fost împinse către Dunăre sau cărora li s-ar tăia retragerea. O organizare de cap de pod, asemănătoare celei de la Turtucaia, trebuia să dispună de un pod uşor de pontonieri, pentru a avea retragerea asigurată.

Problema unui baraj la Dunăre destinat să stea multă vreme în apă era foarte dificilă şi parţial nerezolvată, întrucât nici un fel de mină, oricât de sofisticată, nu putea rămâne multă vreme activă. Propunerea de baraje vizibile sau a minelor cu flotabilitate redusă, susţinute cu flotoare, nu era o soluţie practică, deoarece puteau fi împuşcate de la distanţă. Mult mai practică părea a fi combinaţia de mine cu flotabilitate negativă, susţinute de elemente din estacadă. Cel mai practic sistem părea amenajarea barajelor cât mai aproape de momentul când ele deveneau necesare, iar minele de Dunăre trebuiau să aibă posibilitatea de ancorare rapidă şi scoatere lesnicioasă.[29]

Așadar, în Războiul de Reîntregire Națională, Marina Militară a luat parte activă şi continuă în operaţiunile întreprinse la Mare şi pe Dunăre. Ea a organizat şi apărat sectoarele fluviale şi maritime şi a cooperat cu armata de uscat în operaţiunile de la Turtucaia şi Dobrogea, acoperind flancurile armatelor în retragere, păstrând comunicaţia Dunării şi salvând întreg parcul naţional flotant.

Apărând spatele frontului şi linia Dunării de Jos, a dat posibilitatea aprovizionării armatei din Moldova, secătuită de

[29] *Idem*, fond 2568, dos. 345, f. 136-170.

armatele ruse, şi a contribuit, în mare măsură, la pregătirea victorioasei ofensive de la Mărăşti şi Mărăşeşti.

Aceste măsuri au revenit, în cea mai mare parte, Escadrilei de Dunăre, unitate tactic aflată sub ordinele Flotei de Operaţiuni.

Edificatoare este consemnarea din jurnalul istoric al vedetei fluviale „Lt. Dimitrie Călinescu", contrasemnată de comandantul navei: *„Anul 1917 se sfârşeşte în prada unei crize acute şi în perspectiva unui viitor enigmatic. Moralul şi demnitatea echipajelor îi menţin o inalterată sănătate".*

ACTIONS OF THE ROMANIAN OPERATING FLEET IN THE 1917 CAMPAIGN

Abstract

In the War of National Reunification, the Romanian Navy took an active and continuous part in the operations undertaken at Sea and on the Danube. It organized and defended the river and maritime sectors and cooperated with the army in the operations at Turtucaia and Dobruja, covering the flanks of the retreating armies, preserving the Danube's communication and saving the entire national floating park.

Defending the back of the front and the line of the Lower Danube, it gave the possibility of supplying the Moldovia army seized by the Russian armies and contributes largely to the preparation of the victorious offensive from Mărăşti and Mărăşeşti.

These measures mainly came back to the Danube Squadron, a tactical unit under the orders of the Operations Fleet.

Keywords: WWI, Romanian Navy, operations in 1917 campaign, the Danube Squadron missions.

*Constantin CHERAMIDOGLU**

ANUL 1919 – DOBROGENII REVIN LA VIAȚA LOR NORMALĂ

Anul 1919 găsea Dobogea într-o situaţie dificilă; populaţia se întorcea din refugiu la gospodăriile afectate de cei doi ani de ocupaţie străină, podul peste Borcea fusese distrus şi legătura spre restul ţări era dificilă, ceea ce avea urmări asupra comerţului şi, în general, în viaţa economică a acestei zone. Totul trebuia refăcut, instituţiile urmau să-şi reintre în atribuţiuni, iar locuitorii dobrogeni, de toate etniile şi religiile, să revină la viaţa lor normală.

La 24 ianuarie 1919, prefectul Negulescu emitea un ordin pentru primarii comunelor din judeţul Constanţa, îndemnându-i la acţiuni ponderate pentru restabilirea ordinii în localităţile lor. Reţinem din textul documentului de arhivă: *„Din prima zi a instalării noastre aci, am recomandat tuturor funcţionarilor administrativi care mi s-au prezentat, o măsură egală, din punct de vedere legal, pentru toţi locuitorii acestui judeţ. Acelaşi lucru l-am promis şi locuitorilor înşişi, cu ocazia diferitelor inspecţiuni şi cercetări ce am făcut prin unele comune, cât şi delegaţilor lor care au venit să-mi reclame, să mi se plângă sau să ceară câte ceva îndreptăţit. Ştiu că mulţi din ei au suferit în timpul ocupaţiei din partea unor conducători deveniţi instrumente credincioase, servile şi hrăpăreţe, în mâinile ocupaţiunei duşmane. Îndreptăţiţi erau deci, ca în primul moment al revenirii noastre aci, să caute ei pe cei vinovaţi să fie pedepsiţi, sau deposedaţi de bunuri a căror proprietate nu o puteau aceştia justifica“*. Apoi, prefectul atrăgea atenţia asupra populaţiei de etnie turcă şi tătară ce *„au fost întotdeauna elementele de ordine şi disciplină în judeţ“*, dar care, acum, era instigată la nesupunere de agenţii bulgari. *„Doresc să fim ţinuţi în curent de cel puţin două ori pe lună, de starea de spirit a populaţiilor turce şi tătare şi mai ales de modul de apropriere între ele şi populaţia română“*[1], îşi încheia prefectul ordinul către primari.

Situaţia din comunele şi satele dobrogene era relatată în rapoartele pretorilor de plasă, înaintate apoi prefectului. Iată un exemplu în acest sens: vizitând comuna Crucea (Satişchioi), administratorul plasei Hârşova constata: *„Starea sanitară a populaţiei s-a îmbunătăţit în mod simţitor, nemaiexistând epidemie cu caracter grav. În localitate e linişte, domnind ordinea. (...) Vineri 13 iunie curent, s-au distribuit populaţiunei*

* Dr., Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Constanța

[1] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare SJAN Constanța), fond Primăria Horia, dos. 4/1919, f. 468.

sărace, alimente oferite gratuit în portul Hârşova de Misiunea Crucei Roşii Americane. Ieri s-au mai adus de la acea misiune din Constanţa încă o cantitate de alimente care se găsesc depozitate la oficiul Primăriei, urmând ca duminică 22 iunie să se împartă tot gratuit la populaţiunea din această comună. Distribuţia se face în mod regulat. Astăzi s-a mai adus din Constanţa un stoc de 7.000 kg făină pentru hrana populaţiunei; fiind creditată de onor Prefectura plata pe termen de zece zile. Biserica de la reşedinţă se găseşte relativ în bună stare, însă preotul paroh titular nu s-a mai înapoiat din refugiu nici până astăzi, aflându-se cu familia sa în comuna Marteni, judeţul Dâmboviţa. Serviciile religioase se îndeplinesc de către preotul Stanciu Vasile, din comuna Pantelimon. Biserica din satul pendinte Erchesec, fiind adusă în stare de ruină de către inamicii bulgari, nu funcţionează. Şcoala, în lipsă de localuri proprii, care de asemenea sunt (cu) *desăvârşire distruse tot de bulgari, funcţionează în nişte case particulare amenajate în acest scop, care însă nu corespund unei asemenea destinaţiuni*"[2].

Revizorul şcolar Vasile Helgiu raporta, la rândul său, ministrului de resort: „*La venire am găsit şcoala românească desfiinţată şi ici colo urmele de încercare ale poporului sălbatic de a-şi imprima violenţa şi acţiunea de bulgarizare*". A bătut, apoi, drumurile prin satele dobrogene, inspectând şcolile şi concluzionând în raport: „*am găsit totdeauna învăţătorii la datorie, făcând pe vreme călduroasă cursurile în aer liber sau în clasele văduvite de geamuri; drept bănci cărămizi, drept scaune pietroaie (Mustafaci, Tatlageac etc.), drept tablă uşa clasei dacă era, dacă nu o tabla de fier sau tinichea ruginită – sau ardezii de învelit – toţi însă la datorie. Iar mai încoace, acum pe vreme de iarnă sau ploi torenţiale, am găsit şi copii şi învăţători tremurând, dar toţi muncind*". Iar mai departe: „*Adăugam la această activitate de control, contribuţia morală la întemeierea comitetelor şcolare, la înfiinţarea şi repartiţia echitabilă prin cunoaşterea amănunţită a localităţilor – a posturilor noi înfiinţate, la ridicarea nivelului cultural al suplinitorilor aşa de mulţi şi de nepregătiţi, la conducerea lucrărilor şi a corespondenţei care cerea dezlegare, ca şi acum, chiar între timp seara acasă între «post şcolare». Datorită acestei munci am izbutit să pun în stare de funcţionare toate şcolile din judeţul Constanţa şi să se repare, să se completeze mobilierul la toate, să se dea absolvenţi şi la şcolile rurale*". Şi menţiona un exemplu relevant: în cursul lunii ianuarie 1919, administratorul de plasă Ioan C. Dinu de la Adamclisi a pus în stare de funcţionare toate şcolile din plasa sa, însărcinând cu ţinerea cursurilor, în localităţile unde învăţătorii nu se întorseseră încă, pe dascălii de biserică.

---

[2] *Ibidem*, fond Primăria Crucea, dos. 4/1919, f. 5, 6.

Acelaşi administrator a procurat cărţi copiilor şi material didactic şcolilor.[3]

Un articol în ziarul „Farul" scris de Badea Rădulescu, învăţător din comuna Lipniţa, atrăgea atenţia asupra nevoilor şcolii dobrogene, lipsite de material didactic. Citām câteva din gândurile sale, exprimate cu durerea celui care vedea eforturile de atâţia ani risipite: *„Din atâtea şcoli cu material didactic şi biblioteci destul de frumoase, din revistele şi arhivele atâtor şcoli, nu se mai găseşte o cât de mică foaie de hârtie sau inscripţie românească. Doar ziduri părăginite sau câte o şcoală ici-colo în satele bulgare, am regăsit la înapoiere. În satele româneşti, şcoala şi materialul didactic au fost distruse, ca să nu mai aibă românii rămaşi pe ce să înveţe"*. Se solicita aducerea rapidă a materialului didactic necesar, inclusiv a hărţilor României Mari, a tablourilor suveranilor, ce urmau să înlocuiască chipurile *„de bandiţi, şefi ai comitagiilor bulgari, care n-au lipsit în tot timpul ocupaţiei de pe pereţii şcolilor româneşti şi din nici o casă particulară"*[4].

Delegaţii băncilor populare din judeţul Constanţa, adunaţi în şedinţa federaţiei Băncilor Populare din judeţ, au făcut publice doleanţele lor. Reţinem din memoriul publicat de ziarul local „Dobrogea Jună": *„Când populaţia a venit din nou pe la căminuri, aici n-a mai găsit decât ruină şi pustiu, plus o lipsă totală de vite şi alimente. Treptat, această lipsă s-a agravat şi mai mult, aşa că astăzi putem înregistra, cu durere, numeroase cazuri mortale, din cauza foamei. Numărul cazurilor va creşte simţitor şi repede, dacă această stare de lucruri va dăinui"*. Ca urmare, se solicita sprijinul autorităţilor, prin intervenţia la guvern spre a se obţine acordarea unui *„acont de maximum 25% din despăgubirile de război tuturor acelora ce au fost nevoiţi sa caute refugiu aiurea"*. Se mai dorea *„emiterea bonurilor de rechiziţie definitive pentru ca titularii să poată cât mai neîntârziat să capete valoarea lor"*. La aceste solicitări se adăugau cele ce prevedeau procurarea de alimente, în special făină şi porumb, precum şi a seminţelor de primăvară, *„cel puţin seminţe de porumb, fasole, cartofi şi mei, cereale ce se pot semăna şi mai târziu"*.[5]

La 25 aprilie 1919, ministrul român de Interne se adresa autorităţilor dobrogene, aducându-le la cunoştinţă - şi, prin ele, şi trupelor franceze aflate la Constanţa - deciziile ce urmau să se aplice în zona Dobrogei. Redăm din acest ordin[6]: *„Dl. ministru de Război ne-a informat prin adresa nr. 533/1919 că, în urma înţelegerii luate în prealabil cu Comandamentul aliat, a dispus următoarele în ce priveşte teritoriul dobrogean:*

---

[3] *Ibidem*, fond Inspectoratul Şcolar al Judeţului Constanţa, dos. 3/1919-1920, f. 183, 184.

[4] „Farul", I, nr. 119, 30 aug. 1919, p. 1.

[5] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 14, 17 feb. 1919, p. 1.

[6] SJAN Constanţa, fond Prefectura Constanţa, dos. 1/1919, f. 9.

Corpul V armată, P.S. (partea sedentară), să-şi întindă jurisdicţiunea asupra întregului său teritoriu, deci şi asupra Dobrogei vechi şi noi (Cadrilaterul), unde se va aplica de acest Comandament legea stării de asediu. Curtea Marţială a Corpului V Armată P.S. va judeca toate procesele inculpaţilor de pe teritoriul său, conform legei excepţionale.

Numirea de comandanţi de garnizoane în localităţile din Dobrogea până la sosirea trupelor (când se va permite aceasta).

Cele trei companii de grăniceri destinate pentru frontiera Cadrilaterului să ia reşedinţa provizorie în Tulcea şi Constanţa, sau posturi mai mari în Babadag, Hârşova şi Cernavoda".

Situaţia deosebită din Dobrogea afecta şi libertatea presei, iar publicaţia „Dobrogea Jună" apărea, de multe ori, cu spaţii și coloane albe, în paginile sale, precum şi cu scurte luări de poziţii faţă de cenzurarea materialelor scrise de redactorii săi.[7]

Apropierea zilei de 1 Mai făcea ca autorităţile centrale să le pună în gardă pe cele locale faţă de eventualele manifestări ale forţelor bolşevizate. Iată un fragment dintr-o astfel de telegramă, sosită la Prefectura județului Constanța, la 30 aprilie 1919: *„Vă este cunoscut că ziua de 1 Mai este o zi de manifestare a organizaţiilor socialiste şi muncitoreşti. Această zi poate fi însă şi prilej de manifestare a organizaţiilor revoluţionare ce există pe teritoriul Dobrogei; de aceea vă rog, pentru a evita orice surprindere, să luaţi de comun acord cu autorităţile noastre militare şi cu comandamentele armatelor aliate, măsurile de supraveghere şi de ordine necesare"*. Se atrăgea atenţia în special asupra *„elementelor ruseşti ce au fost evacuate în Dobrogea şi chiar a elementelor răsvrătite din armatele aliate"*. Anume se cerea: *„veţi confisca manifestele şi publicaţiunile de orice natură cu caracter revoluţionar şi veţi căuta a împiedica încercarea de fraternizare a elementelor bolşevizate cu organele administrative sau militare însărcinate cu menţinerea ordinei. Aceeaşi atenţiune trebuie să o aveţi asupra populaţiunei bulgare şi lipovene şi să căutaţi a preveni mişcările la care ar putea fi îndemnaţi de agitatori bulgari şi organizaţiile revoluţionare ce vă sunt cunoscute"*[8].

Conform legislaţiei în vigoare, din 21 decembrie 1916, averea imobiliară a supuşilor statelor cu care România se afla în conflict trebuia declarată la tribunalul local şi pusă sub sechestru până la încheierea păcii. Aplicarea acestei măsuri la Constanţa a provocat nemulţumirile guvernului otoman, care, la 24 mai 1919, a adresat o notă verbală Înaltului Comisariat Francez, prin care se solicita intervenţia acestora pentru a se uşura aplicarea legilor asupra supuşilor otomani din Dobrogea. Iată un fragment din acest document: *„rezultă din*

---

[7] Vezi „Dobrogea Jună", 2 feb. 1919 şi numerele următoare.

[8] SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 1/1919, f. 6.

informaţiunile primite, că Tribunalul de primă instanţă din Constanţa, după ce a chemat pe supuşii mai sus citaţi, pe fiecare în parte, şi ar fi obţinut de la ei informaţiuni precise cu privire la averile lor, a confiscat pe acestea din urmă, chiar în aceeaşi zi. Astfel a ordonat închiderea prăvăliilor lor, i-a împiedicat de a exercita comerţul lor, le-a luat maşinile şi uneltele lipsindu-i de mijloacele lor de câştig şi lăsându-i fără resurse în mizerie. De observat este că măsurile de mai sus au fost aplicate cu o rigoare deosebită la Constanţa, pe când la Galaţi şi Bucureşti, care sunt centre comerciale însemnate, ele nu au fost impuse cu aceeaşi străşnicie. Ministerul Imperial aducând cele ce preced la cunoştinţa Înaltului Comisariat francez este încredinţat că dânsul va voi să recunoască nedreptatea procedeului aplicat de către autorităţile române sus arătate, într-un oraş unde rezidă forţe militare franceze şi în ajunul încheierii păcii şi îl roagă să binevoiască să intervie spre a invita pe autorităţile în chestiune să revină asupra măsurilor arătate, care nu au fost aplicate, până în prezent, supuşilor români din Imperiu".

A doua zi, se trimite o nouă notă Înaltului Comisariat Francez, acuzând autorităţile româneşti că *„urmează o politică de opresiune în contra elementului musulman din Dobrogea. Aşa bunăoară ele pun stăpânire, cu forţa, pe vitele şi seminţele lor şi împiedică pe musulmani să cultive câmpurile lor"*. Cercetând aceste aspecte, directorul prefecturii avea să constate că plângerea guvernului otoman nu era întemeiată. În fapt, ţăranii turci şi tătari din Dobrogea au lucrat în anii anteriori şi pământurile ce aparţineau românilor care erau concentraţi sau refugiaţi dincolo de Dunăre, fără a avea un drept legal în acest sens. La întoarcerea românilor, aceştia şi-au reluat terenurile pe care erau proprietari, chiar dacă unele dintre ele fuseseră semănate de vecinii lor turci. De aici, fireşte, unele nemulţumiri, dar, la intervenţia Inspectoratului Domenial din Constanţa, s-a convenit *„cu locuitorii români, ca la recoltare să înapoieze sămânţa şi arătura tătarilor, deşi aceştia s-au folosit fără de nici un drept de pământurile lor"*. Tot la locuitorii musulmani s-au găsit şi vite pentru care nu aveau acte justificative, provenind din gospodăriile abandonate de românii refugiaţi în toamna 1916.

Problema care îi frământa pe conducătorii turci era însă alta, aşa cum vedem din textul aceleiaşi note, din 25 mai: *„Astfel, strânşi din toate părţile şi lipsiţi aproape complet de mijloace de trai şi de muncă, aceşti bieţi musulmani sunt nevoiţi să-şi părăsească căminul: ceea ce dă loc unui curent de imigraţiune, care se precizează din ce în ce mai bine, prin sosirea la Kara-Agatch a unui mare număr de musulmani din Dobrogea. Fiind dat că guvernul Imperial întâmpină mari greutăţi în momentul de faţă, cu reinstalarea emigranţilor rămaşi fără adăpost în interiorul chiar al ţării, i-ar fi aproape cu*

neputinţă, din cauza lipsei de locuinţe în Turcia, să primească şi să întreţină o sumă de imigranţi veniţi din România"[9].

În localităţile rurale dobrogene, sătenii întorşi la vetrele lor s-au constituit în comitete pentru strângerea de fonduri necesare lucrărilor de refacere a localurilor publice: şcoli, biserici, primării. Documentele de arhivă vorbesc despre constituirea acestora în comunele Chiragi, Gargalâcul Mic, Parachioi, Ghiuvenlia, Hasiduluc, Topalu și Lipnița. Dar şi la oraşe apar inițiative ale cetăţenilor dornici să recupereze timpul pierdut în evoluția acestora. Astfel, primarul oraşului Cernavodă, N.N. Iordăchescu, nota, în procesul-verbal din 5 iunie 1919, următoarele: *„sub ocupaţiunea străină mobilierul tuturor şcoalelor fiind cu desăvârşire distrus, comuna nu dispune de fonduri bugetare tot din cauza războiului, pentru ca să suporte cheltuiala de minimum 20.000 lei spre a face din nou mobilierul strict necesar şcoalelor. (...) Şcoalele însă nu mai pot suferi lipsa mobilierului. În anul şcolar încheiat, ca bănci au servit mese lungi de prăvălie, iar catedre mese stricate, iar ca table nişte tăbliţe mici de lemn şi atât de rău vopsite încât cu mare nevoinţă se putea scrie cu creta pe ele"*. Din comitetul şcolar format făceau parte conducătorii şcolilor din oraş, primarul, dar şi Raymond Flamand, directorul marii fabrici de ciment din oraş, doctorul Rozeanu - care conducea rafinăria de petrol, alţi proprietari, avocaţi şi comercianţi. La Medgidia, locuitorii din fruntea comunităţii s-au strâns în jurul ideii de a pune bazele primului gimnaziu din oraş, a cărui înfiinţare fusese aprobată prin Decretul-Lege nr. 3864/1919. Din motivaţia acţiunii lor reţinem ideile următoare: *„Lipsa unei astfel de şcoale în această localitate era foarte mult simţită, căci tineretul dobrogean, ai căror părinţi au fost mai greu încercaţi în avutul lor de evenimentele barbarismului trecut acestei provincii, mulţi erau forţaţi a-şi duce fiii lor prin alte oraşe, unde traiul e cu mult mai scump, iar alţii, ale căror gospodării au fost pustiite de duşmani prin forţa lucrurilor se găseau nevoiţi a renunţa la luminarea acestor fragede elemente din lipsă de mijloace"*.

Se ştie însă că nu toţi soldaţii se întorseseră acasă; războiul României s-a terminat abia în 1919, după încheierea campaniei din Ungaria, iar autorităţile remarcau că militarii de pe front erau nemulţumiţi după ce citeau scrisorile de acasă. Aflau, astfel, că *„familiile lor aflate în suferinţă nu sunt scutite de rechiziţii, prestaţii şi alte obligaţiuni din partea autorităţilor din sate, pe când unii nemobilizaţi şi rămaşi în ţară se sustrag de la asemenea obligaţiuni"*. Ca urmare, administratorul de plasă cerea să se renunţe la asemenea practici, iar primarii şi jandarmii s-au conformat, după cum vedem din documentele de arhivă.[10]

---

[9] *Ibidem*, f. 134-140.

[10] *Idem*, Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 228.

Din presa locală reţinem unul din articolele scrise de Constantin Sarry despre drama refugiaţilor dobrogeni: *„La ce trist spectacol ni-i dat însă să asistăm! Nenorociţii refugiaţi stând cu săptămânile sub cerul liber sau în câte o paragină de magazie prin diferite gări, cu familiile istovite şi înfometate, iar câte un delegat de-al lor bătând cu zilele drumurile şi scările ministerelor din Capitală şi trăind din mila celor câţiva concetăţeni, care au mai rămas pe aici"*. Vorbind despre intervenţiile anterioare făcute de el pe lângă secretarii de la interne şi transporturi (Georgescu şi Buşilă), cărora le mulţumea pentru ajutorul acordat, ziaristul local continua: *„în afară de convoiurile de la Ianca şi Făurei, pentru care am obţinut alaltăieri ordin de îmbarcare imediată – de a cărui executare avem cuvinte să ne îndoim însă – am mai primit telegrame din gările Moţăţei, jud. Dolj, Săruleşti, jud. Ilfov, toate cu acelaşi cuprins implorator şi deznădăjduit, iar aseară am întâlnit doi dintr-un grup de refugiaţi originari din Ghiolpunar, care, expediaţi pe jos din judeţul Vlaşca, îşi fac stagiul în maidanele din jurul Gării de Nord, în aceeaşi batjocoritoare aşteptare"*[11].

La Hârşova, prioritatea locuitorilor întorşi acasă era alta, după cum aflăm dintr-o adresă a acestora către prefect, datată 13 mai 1919: *„Reîntoarsă populaţia din pribegie, nu puţină bucurie a cuprins-o când s-a găsit intact lăcaşul bisericesc care face fală oraşului şi oricărui vizitator, însă lipsit de orice odor cu care a fost înzestrat, fiind prădat bineînţeles de duşmani, astfel că în aşa împrejurare gravă găsindu-ne, neavând odoarele sfinte strict trebuincioase serviciului divin şi nici fondul material pentru procurarea lor, enoriaşii creştini de aci, animaţi de dragostea scumpă ce o poartă dogmelor şi religiunei creştine, întruniţi duminică 11 ale curentei luni în catedrala oraşului, au înfiinţat un comitet compus din 31 persoane"*.

La 21 septembrie 1919, locuitorii oraşului Ostrov au hotărât în cadrul unei adunări generale constituirea unui *„comitet care să strângă fondurile necesare pentru ridicarea unui monument eroilor din acest oraş căzuţi în timpul marelui război 1916-1919, pentru întregirea neamului românesc"*. Primii care au răspuns apelului au fost podgorenii din Ostrov, care, strânşi şi ei într-un comitet, au donat 508,20 lei.[12]

Un comitet de iniţiativă pentru ridicarea unui monument comemorativ al luptelor de la Topraisar, care îl avea în fruntea sa pe prefectul N. Negulescu, obţinea, în vara 1919, suma de 1500 de lei de la Primăria Constanţa, spre realizarea acelei iniţiative.[13] De asemenea, se

---

[11] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 17, 10 mar. 1919, p. 1.

[12] SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 2/1919, f. 6, 10, 14, 19, 34, 47, 48, 74.

[13] *Ibidem*, dos. 25/1919, f. 2.

alocaseră sume diverse şi pentru alte monumente ce urmau a fi ridicate la Turtucaia sau în alte locuri simbolice pentru jertfa armatei române.

La 6 iunie 1919 se făcea publică iniţiativa directorilor Liceului „Mircea cel Bătrân" şi al Şcolii Normale din Constanţa de a se oficia a doua zi, sâmbăta de 7 iunie, la biserica catedrală, un serviciu divin în amintirea elevilor acelor şcoli, a militarilor şi celorlalte persoane dispărute în acel război. După slujbă, elevii celor două şcoli, însoţiţi de cler şi de cetăţenii oraşului, urmau să se deplaseze, în procesiune, către cimitirele oraşului, unde aveau să se desfăşoare alte servicii religioase.[14] Ceva mai târziu, la 15 iunie, la aceeaşi biserică, erau pomeniţi membrii *„corpului didactic primar căzuţi pe câmpul de onoare"*.[15]

Pe 7 august 1919 secţia regională Constanţa a Societăţii „Ocrotirea orfanilor de război" organiza o serbare la cazinoul comunal, sub patronajul Crucii Roşii Americane.[16]

La 20 mai 1919, primarul Virgil Andronescu solicita sprijinul ministrului Industriei, Comerţului şi Alimentaţiei, printr-un document prin care îi prezenta, succint, starea oraşului şi necesităţile sale presante. Redăm, în continuare, din acest concludent document de arhivă: *„Cunoaşteţi că starea deplorabilă lăsată de duşmani în Constanţa este dureroasă. Acum că fiecare locuitor s-a reîntors la căminul lui, trebuie începută viaţa de refacere a tot ce s-a stricat. Locuitorii români mai ales n-au putinţă a-şi repara imobilele şi avutul lor, din lipsă de materiale prime ca lemn de cherestea, var, cărămidă şi ciment. Oraşul Constanţa, care, ca şi Giurgiu, a suferit de pe urma războiului, are mare nevoie de înaltul şi părintescul vostru sprijin. În acest scop vin respectuos să vă rog în numele orăşenilor şi consiliului comunal să binevoiţi a ne aproba şi nouă ca în acelaşi mod să ni se înlesnească materialul lemnos din fabricile din ţară şi din cel rămas de pe urma duşmanului, cu un preţ mai avantajos. Avem nevoie de câteva sute de vagoane de cherestea de brad şi stejar. În special însă comuna are de refăcut mobilierul complet la 18 şcoli, la oficiile primăriei, poliţiei şi serviciile ei, pentru construirea palatului comunal, a abatorului, a băilor de la Mamaia, a Cazinoului comunal şi a împrejmuirii parcurilor şi tuturor locurilor virane din oraş, pentru care scop numai ei îi trebuie 200 de vagoane"*. Ca urmare, ministerul emite o autorizaţie la 28 mai 1919, prin care primăria Constanţa era autorizată, prin reprezentantul său, *„a cumpăra din ţară şi a transporta la Constanţa, pentru trebuinţele comunei, diferite materiale de lemnărie pentru construcţie, cherestea, var, cărămidă şi ciment în cantitate de circa două sute vagoane"*. Prin acelaşi

[14] *Ibidem*, dos. 7/1919, f. 16.

[15] *Ibidem*, f. 21.

[16] *Ibidem*, f. 27.

act, cei de la căile ferate erau rugaţi *„să înlesnească transportul acestor materiale, punând la dispoziţiune vagoanele necesare".*[17]

Câteva zile mai târziu, primarul Andronescu se adresează, din nou, ministrului, de această dată pentru a solicita un ajutor pentru locuitorii oraşului: *„în Constanţa se găsesc peste 900 de clădirii stricate de duşmani, care sunt în mare parte proprietate a foştilor mobilizaţi"*, iar *„o bună parte din clădiri aparţin meseriaşilor şi lucrătorilor cărora li s-au distrus atât atelierele, dar chiar şi uneltele de lucru"*. Se solicita acum *„pentru refacerea locuinţelor, mobilierului şi uneltelor o cantitate de lemne şi cherestea, gratuit sau cu reducere"*. În urma înţelegerii cu ministerul, s-a decis ca 400 de vagoane de cherestea sosită de la Nehoiaşi să fie încărcată la Brăila, în vapoarele ce plecau spre Constanţa, *„pentru refacerea locuinţelor dobrogenilor"*.[18]

Din paginile presei mai aflăm că *„în judeţul Tulcea, în afară de oraşul de reşedinţă, în care clădirile româneşti sunt cu desăvârşire distruse, din sate, acelea care au suferit cel mai mult, sunt tot cele româneşti şi anume: Văcăreni, Garvăn, Luncaviţa, Principele Nicolae, Isaccea, Niculiţel, Parcheş, Ortachioi etc. Acestea au nevoie de o completă restaurare"*.[19]

Pentru refacerea gospodăriilor ruinate şi reluarea activităţilor agricole sau industriale, locuitorii dobrogeni şi-au pus speranţele în ajutoarele pe care le puteau obţine de la autorităţi, iar presa locală a sprijinit demersurile în acest sens. La 17 martie 1919, ziarul local „Dobrogea Jună" publica un memoriu ce fusese înaintat, la 9 martie, regelui Ferdinand, semnat fiind de *„un grup de aproape 500 de proprietari, profesionişti liber, plugari, comercianţi şi meseriaşi din Dobrogea"*. Pornind de la realitatea că războiul afectase din plin Dobrogea, iar locuitorii săi au *„fost cei mai loviţi de soartă, mai greu decât oricare alţii din restul ţării"*, se vorbea, apoi, de drama refugiului de aproape doi ani, de faptul că la înapoiere nu au găsit decât *„dezastru, jale şi pustiu"*, de lipsa vitelor de muncă, a seminţelor, a îmbrăcămintei şi hranei. Amintind de un alt memoriu înaintat guvernului la începutul lui ianuarie şi rămas fără efect, semnatarii documentului citat solicitau regelui să intervină pentru plata integrală a despăgubirilor ce nu depăşeau valoarea de 20 000 de lei, *„sumă care astăzi abia poate servi unui agricultor pentru punerea în stare de recoltare a unei întinderi de 10 ha pământ – iar pentru alte meserii iarăşi abia să le înjghebeze"*[20]. La 6 iulie se revine cu un alt memoriu adresat regelui, prin care se solicită îndeplinirea a două dorinţe ale dobrogenilor: *„1. A se da de urgenţă acontul de 20% asupra totalului pagubelor noastre de război*

---

[17] *Ibidem*, dos. 28/1919, f. 34, 39.

[18] *Ibidem*, f. 41, 57.

[19] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 22, 14/27 apr. 1919, p. 2.

[20] *Loc. cit.*, nr. 18, 17 mar. 1919, p. 1.

tuturor dobrogenilor păgubiţi, ca fiind cei mai rău încercaţi, afară de cei care, ca conaţionali, au simpatizat cu ocupaţiunea duşmană, devastând şi jefuind averile românilor, trăgând foloase; 2. Legătura cu ţara, oricare ar fi sacrificiul şi în cel mai scurt timp posibil". Printre cei ce semnau acest apel amintim pe căpitanul Şteflea, dr. Butărăscu, Teodor Miulescu, căpitan Cazacincu, Drăgan Şeitan, Const. N. Sarry şi alţii, toţi importante personalităţi locale.[21]

Poate cel mai important lucru era însă refacerea conexiunii directe cu ţara. Legătura Dobrogei cu restul ţării era dificilă, în condiţiile în care podul peste Borcea nu era reparat. În toamna anului 1919 o delegaţie condusă de Tache Manicatide - cunoscut comerciant şi fost preşedinte al Camerei de Comerţ - a prezentat ministrului Lucrărilor Publice un memoriu privind necesitatea absolută a reparării grabnice a podului. Dacă pasagerii pierdeau 10-15 ore la transbordarea de la Cernavodă la Feteşti, pentru mărfuri situaţia era şi mai dificilă: *„nu există nici o bază sigură, întrucât ferrybotul funcţionează în mod neregulat, din cauza creşterii sau descreşterii apelor. În străinătate ştiindu-se această stare de lucruri, toţi fabricanţii şi marii comercianţi şi armatori dirijează vapoarele cu mărfuri în alte porturi, iar portul Constanţa, singurul port maritim al ţării, este la decadenţă şi tot comerţul nostru şi al Dobrogei întregi este completamente ruinat. Podul de vase, pus de câteva zile în funcţiune, nu va putea aduce o ameliorare statornică, deoarece regiunea Borcei este supusă inundaţiei la fiecare creştere de apă şi în timpul iernii scurgerea de sloiuri ne va cauza aceleaşi neajunsuri ca şi ferry-boatul"*[22].

Trupele franceze din Dobrogea făceau parte din Armata Dunării. La Constanţa, ele erau comandate de lt. colonelul Bonneau, care, împreună cu ceilalţi ofiţeri superiori francezi şi englezi, locuiau în casa Manisalian de pe bulevardul Elisabeta.[23] Pe 28 ianuarie 1919, ora 11, sosea în Constanţa comandantul armatelor de la Dunăre, generalul Berthelot, prilej pentru primarul Virgil Andronescu să mobilizeze cetăţenii oraşului spre a-i face o primire triumfală celebrului general francez. Reţinem din textul chemării: *„Voi care aţi suferit invazia duşmană, voi care aţi avut totdeauna încredere în izbânda dreptăţii neamului românesc; voi, care trăiţi zilele mari ale întregirii neamului; lăsaţi ocupaţiile voastre şi veniţi să salutaţi pe marele comandant al trupelor aliate liberatoare. Să salutăm cu toată dragostea pe marele general al naţiunei nobile şi generoase, să salutăm cu toată admiraţiunea pe reprezentantul neamului de eroi, pe cel ce fără preget aleargă*

---

[21] *Loc. cit.*, nr. 32, 23 iun./6 iul. 1919.

[22] *Loc. cit.*, nr. 45, 16 oct. 1919, p. 2.

[23] SJAN Constanţa, fond Prefectura Constanţa, dos. 29/1918-1919, f. 4.

pentru binele şi siguranţa României Mari, de la Tisa până la Nistru şi de la munţii din Nord la Mare"[24].

În seara de 10/23 februarie 1919, Consiliul Comunal al oraşului Constanţa a organizat un banchet în saloanele hotelului Grand, *„în onoarea glorioaselor armate franceze"*.[25]

În zilele de 24-28 decembrie 1919 se întorceau acasă şi primele trupe din garnizoana Constanţa. Astfel, populaţia era chemată să întâmpine la gară ostaşii Regimentelor 34 Infanterie, 13 Artilerie şi 18 Obuziere. Primarul Virgil Andronescu înştiinţa constănţenii de sosirea lor, cu cuvinte înflăcărate: *„După o zbuciumare de mai mult de trei ani, după lupte şi greutăţi de nedescris, ce au avut de îndurat aceşti eroi ai neamului în acest interval, la frontierele ţărei, ei reintră la reşedinţele şi căminurile lor adevărate. Cu această ocaziune îndemnăm populaţiunea oraşului Constanţa ca să facă o primire cât mai călduroasă acestor eroi, întâmpinându-i la gară în număr cât mai mare şi a le ura de bună sosire"*[26].

Urmele războiului se vedeau pretutindeni, iar cetăţenii erau avertizaţi să se ferească de proiectilele şi grenadele rămase neexplodate pe câmpurile dobrogene. La începutul anului 1919, un grup de copii găsise o grenadă la Pazarlia (azi, Târguşor); joaca lor a ucis doi şi a mutilat alţi doi copii.[27] Primăria Tuzla anunţa administratorul de plasă că valurile mării aruncaseră la mal o mină, la sud de farul Tuzla, *„iar mai jos de satul Mangiapunar spre Mangalia, alte trei mine"*. Se luaseră măsuri de protecţie şi se aştepta sosirea specialiştilor de la Constanţa, *„pentru demontarea şi ridicarea lor"*.[28]

La Constanţa se aflau, în primăvara lui 1919, 140 de refugiaţi sârbi, care erau internaţi la Şcoala primară de fete nr. 1 din oraş şi de a căror aprovizionare cu alimente se ocupa tot Primăria Constanţa.[29] La 12 ianuarie 1919, pleca din portul Constanţa ultimul vapor cu prizonieri italieni ce se întorceau acasă.[30]

După cum declarau arendaşii moşiilor din jurul Constanţei, *„la venirea autorităţilor româneşti nu se afla nici un bob de grâu în nicio magazie"*[31], astfel că aprovizionarea oraşului cu alimentele de bază a constituit prima grijă a autorităţilor în 1919. Se aduceau, astfel, din

---

[24] *Idem*, dos. 29/1918-1919, f.50.
[25] *Idem*, dos. 27/1919, f. 39 v.
[26] *Idem*, dos. 15/1919, f. 56.
[27] *Idem*, Primăria Tuzla, dosar 8/1919, f. 13.
[28] *Idem*, fond Prefectura Constanţa, f. 29.
[29] *Idem*, dos. 27/1919, f. 142.
[30] *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 40.
[31] *Idem*, dos. 28/1919, f. 4.

Moldova trei vagoane cu cartofi, din judeţul Caliacra 10.000 de miei pentru consum, sarea de la salina Slănic, iar făina se descărca din vapoarele ţărilor aliate aflate în portul Constanţa. Comercianţii locali se străduiau şi ei să aducă pe piaţă alimentele deficitare, precum zahărul, uleiul şi, în principal, carnea.[32] Trebuie să avem în vedere greutatea cu care se făcea aprovizionarea Constanţei, mărfurile sosind cu vaporul de la Brăila, Galaţi sau chiar de la Constantinopole, iar din judeţele din jur cu căruţele, podul de la Borcea fiind distrus din timpul războiului. Pentru a uşura obţinerea autorizaţiilor necesare, la Bucureşti se afla tot timpul ajutorul de primar Ion Berberianu, care primea telegrame de la Constanţa privind intervenţiile pe care urma să le facă spre a intra în posesia aprobărilor de achiziţii alimente din alte judeţe.

Despre ilegalităţile comise de autorităţile din Tulcea în ceea ce priveşte distribuirea mărfurile vitale pentru cetăţeni, aflăm dintr-un articol de ziar din primăvara anului 1919, intitulat *Ca la noi la nimeni*: *„Au sosit bunăoară 7 vagoane de petrol, însă distribuţia acestuia nu începe până ce nu se va fi vândut petrolul de pe piaţă, pus în consumaţie de depozitarii Chirilă Samoil şi Morav, favoriţi ai regimului. Din cauza aceasta populaţiunea trebuie să plătească acest articol cu 6-7 lei litrul. S-au adus deasemenea 67 vagoane de făină australiană, din care 16 destinate primăriei de reşedinţă, iar restul comunelor din judeţ. Şi efectuarea distribuţiei acestui aliment întâmpină însă piedici, care de altfel nu se resimt în special de ţărani, deprinşi acum cu o altă hrană: rumăgătura de ferăstrău. Făina sosită – se spune – se va păstra până aproape de alegeri, când conştiinţele cetăţenilor au nevoie de mai multe ... calorii"*.[33]

Încă de la mijlocul lui decembrie 1918, prefectul Negulescu anunţase primarii că, pentru a veni în ajutorul populaţiei din ţară, puterile aliate au trimis spre Constanţa un vapor cu grâu. Spre a realiza o repartizare cât mai echitabilă, s-a cerut fiecărui primar să întocmească un tabel cu cei ce urmau să fie ajutaţi cu prioritate. Ca urmare, primarul din Valu lui Traian trimite un tabel cu persoanele *„lipsite de alimente şi mijloace de trai"*. Cei 540 de locuitori aveau să primească în total 2500 kg grâu, urmând a fi plătite de primar prefecturii cu 70 bani kilogramul de grâu. Raţia zilnică fusese calculată la 400 grame de persoană. Pe măsură ce numărul locuitorilor întorşi la casele lor creştea, primăria primea noi solicitări să procure celor aflaţi în suferinţă alimente la preţuri convenabile, astfel că, la 18 ianuarie 1919, prefectura aprobă o nouă tranşă de 1320 kg de făină de grâu, calculate însă la câte 245 grame pe zi de suflet.[34] Iar operaţiunea

---

[32] *Idem*, dos. 28/1919, f. 24, 26, 35, 87.

[33] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 21, 7/20 apr. 1919, p. 1.

[34] SJAN Constanţa, Primăria Valu lui Traian, dos. 1/1919, f. 75, 82, 91.

a continuat şi în lunile următoare, prin intermediul băncilor populare, aducându-se nu doar făină, ci şi zahăr, aliment căutat la acea vreme. Şi tot la Valu lui Traian, în primăvara acelui an şi la îndemnul celor de la centru, se puneau bazele unui comitet *„pentru alimentarea copiilor şi a femeilor sărace care alăptează"*[35].

La începutul anului 1919 notarul comunei Hasancea (azi Valu lui Traian) era înştiinţat că trebuia să vină în ajutorul vecinilor de la sud; iată ce îi scria administratorul de plasă cu trei zile înainte: *„locuitorii din comuna Osman Facâ fiind cu desăvârşire lipsiţi de hrană vă rog să luaţi măsuri ca mâine luni 31 decembrie a.crt. toată dijma care se va percepe de la moara din satul Omurcea să fie luată în natură şi vândută pe preţul ce veţi conveni delegatului primăriei comunei Osman Facâ, care se va prezenta cu acest ordin"*[36].

Prin noile cartele intrate în vigoare la 1 februarie 1919, primăria Constanţei urmărea să asigure aprovizionarea întregii populaţii cu alimentele de bază: pâine, fasole, mălai, zahăr etc. Pentru aceasta, toţi capii de familie trebuiau să depună o declaraţie nominală a persoanelor aflate în gospodăria lor. Interesant este faptul că, pentru a fi siguri că părinţii îşi vor aduce copiii la dispensar pentru a fi vaccinaţi, edilii oraşului au condiţionat reînnoirea cartelei de pâine cu viza doctorului de la dispensarul unde se vaccinau copiii.[37]

La 11 februarie 1919 primarul V. Andronescu adresa un memoriu ministrului Aprovizionării, spre a obţine cota de făină necesară locuitorilor oraşului. Iată, însă, cum prezenta situaţia edilul constănţean: *„Populaţia refugiată, în cea mai mare parte, s-a înapoiat în Constanţa. După cartelele de pâine eliberate în urma unui recensământ făcut, s-au găsit 28.000 de suflete. Această populaţie tinde a se mări din cauză că în jurul Constanţei satele au fost distruse de duşman şi o bună parte din populaţie neavând unde locui a venit şi s-a stabilit la Constanţa, unde cu toată aglomeraţiunea totuşi poate găsi un adăpost şi hrană"*. În aceeaşi zi, același primar se adresa şi şefului celei de a VI-a Regiuni alimentare, care, conform cadrului legal, de la 9 ianuarie 1919 coordona serviciul de aprovizionare al judeţelor din dreapta Dunării; de această dată nu se avea în vedere numai perioada zilelor următoare, ci şi asigurarea seminţelor ce puteau fi plantate în primăvară pe terenurile din jurul oraşului. Iată câteva din argumentele lui Virgil Andronescu: *„Oraşul Constanţa are nevoie absolută de alimente. Populaţia suferă enorm din cauza absenţei alimentelor de prima necesitate, cum sunt fasolea, porumbul, cartofii, mazărea, orzul, ceapa și altele. Preţurile pieţei*

---

[35] *Ibidem*, f. 136, 137.

[36] *Idem*, dos. 1/1919, f. 81.

[37] *Idem*, fond Prefectura Constanţa, dos. 29/1918-1919, f. 33, 41.

sunt libere comerţului şi cu mari greutăţi se pot aduce mici cantităţi. Fasolea se vinde cu 7 lei kg, cartofii cu 5-6 lei kg, orzul cu 3 lei kg, porumbul cu 4 lei kg. Cu aceste preţuri populaţia nu se poate hrăni şi din cauza mizeriei, bolile contagioase, variola şi tifosul exantematic, fac ravagii simţitoare. Primăvara se apropie. Măsuri trebuie luate de urgenţă pentru ca acum în primăvară să avem seminţele necesare grădinilor de zarzavat cărora urmează să le dăm o cât mai întinsă dezvoltare. În consecinţă pentru necesarul total al oraşului avem imediat nevoie de 40 vagoane de cartofi din care 20 pentru consumaţie şi 20 pentru sămânţă. Ne mai trebuesc 6000 kg arpagic, 20 vagoane fasole, 20 vagoane orz, 30 vagoane porumb, 5 vagoane mazăre". Se dorea aprobarea pentru a se putea achiziţiona aceste produse din judeţele Moldovei şi, apoi, de la Galaţi, să fie aduse pe calea apei la Constanţa.[38]

De pe piaţa Constanţei lipseau însă şi alte alimente obişnuite pentru locuitorii săi, aşa-numitele *„coloniale"*, iar comercianţii locali, precum Terzian sau Damadian, cu legături de afaceri pe piaţa de la Constantinopol, solicitau primăriei să intervină pe lângă comandamentul aliat francez, spre a obţine aprobarea de a aduce la Constanţa mărfurile atât de dorite de constănţeni: ulei de măsline, lămâi, stafide, sardele, halva, dar şi săpun.[39] La fel, Bercovici şi Tobias se ofereau să procure, din Grecia şi Turcia, peşte sărat şi lemn de foc, mărfuri pe care constănţenii nu le găseau pe piaţa locală.[40] Raţia de făină pentru o persoană s-a redus, începând cu 7 martie 1919, la doar 175 grame pe zi; pâinea era de 440 de grame, pentru două zile de persoană şi costa 90 de bani, fiind distribuită, la două zile, la brutării şi depozitele comunale, pe cartelă.[41] Cât despre preţul pâinii la Constanţa, la începutul lunii martie, presa ne oferă datele necesare: *„În urma celor relatate de noi şi faţă de intervenţia energică a d-lui consilier comunal Niţă Manolescu – motivate de injoncţiunile Comandamentului militar din localitate – Primăria din Constanţa a trebuit să renunţe la specula neomenoasă practicată pe spinarea sărăcimei oraşului, scăzând preţul pâinei de la 1,75 la 80 bani"*[42]. În numărul următor, ziarul anunţa că preţul urcase, iar, la 90 de bani.

Având în vedere că la abatorul din Constanţa se tăiau rar vite, tăierile făcându-se mai mult clandestin, astfel că nu se asigura controlul veterinar al animalelor, iar carnea se vindea, pe ascuns, la suprapreţ, primăria Constanţei era nevoită să limiteze consumul de carne în

[38] *Idem*, dos. 27/1919, f. 10, 23, 24.

[39] *Ibidem*, f. 25.

[40] *Idem*, dos. 27/1919, f. 151.

[41] *Idem*, dos. 29/1918-1919, f. 65.

[42] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 15, 2 mar. 1919, p. 2.

restaurante la zilele de marţi, joi şi duminică, carnea fiind procurată de restaurante pe baza bonurilor de la primărie.[43]

În aceste condiţii, era normal să apară specula cu alimente, iar preţul produselor deficitare să crească rapid. Din presa locală aflăm că preţul unei cutii de chibrituri ajunsese, în ianuarie 1919, la 2 lei.[44] Aflat în control pe teren, inspectorul de la primăria Constanţa, A. Septville, sesiza această situaţie primarului: *„cum zilnic se transportă din oraş cu calea ferată de către speculanţi tot felul de alimente şi din care cauză pe fiece zi se scumpesc tot mai mult alimentele, chiar joi, când eu eram încă la Borcea, erau tocmai 20 din aceşti pretinşi negustori cu saci de cafea, cu lăzi de peşte, măsline şi diferite alte alimente. Pentru împiedicarea acestei specule şi pentru ca alimentele să nu mai iasă din oraş, rog să binevoiţi a-mi da o delegaţie ca împreună cu funcţionarul N. Ciocea să fim la fiece tren şi să pot controla şi confisca toate alimentele ce ies în mod clandestin din oraş"*. Rezoluţia primarului îi acorda delegaţia cerută.[45]

În 1 februarie sosea în Dobrogea prima misiune americană, iar membrii ei au vizitat 45 de comune, unele de mai multe ori, și, conform presei locale, *„nu s-au mărginit a împărţi numai îmbrăcăminte şi alimente, ci s-au interesat de adevărata stare de lucruri din partea locului cum şi de multiplele nevoi ale populaţiunei"*. O a doua misiune sosea în martie, condusă de doamna Moran şi, ca şi prima, s-a bazat pe fondurile puse la dispoziţie de Crucea Roşie Americană. Despre activitatea concretă aflăm din acelaşi ziar: *„a început prin a distribui 800 de porţii de mâncare pe zi, număr care s-a urcat la 1600, în afară de laptele de două ori zilnic copiilor de la şcolile froebeliene. Aceeaşi misiune a oferit trusouri la copii nou născuţi, de o bogăţie neobişnuită"*. O nouă misiune condusă de domnul Schall, venită atunci, intenţiona *„să înfiinţeze cantine în toate comunele urbane şi rurale din judeţele Tulcea şi Constanţa"*[46]. La începutul lunii septembrie, misiunea Crucii Roşii americane se încheia şi, din presa locală, aflăm atât de unele abuzuri făcute de cei ce „ajutaseră" la împărţirea ajutoarelor, cât şi de recunoştinţa sinceră a persoanelor serioase implicate în acest demers. Iată un fragment în acest ultim sens: *„în saloanele d-nei inginer Erbiceanu, în ziua de 6 septembrie, d-nele şi d-şoarele, care în zelul lor neobosit au ajutat Crucea Roşie Americană în nobila sarcină, pe care cu atâta bunăvoinţă au dus-o la îndeplinire, cu ocazia plecărei misiunii din localitate, au oferit un ceai membrilor ei ţinând să arate prin aceasta recunoştinţa şi dragostea ce o poartă*

---

[43] SJAN Constanţa, fond Prefectura Constanţa, f. 48.

[44] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 9, 12 ian. 1919, p. 2.

[45] SJAN Constanţa, fond Prefectura Constanţa, dos. 27/1919, f. 19.

[46] „Dobrogea Jună", XIII, nr. 26,12/25 mai 1919, p. 1.

față de sacrificiile și devotamentul unor oameni de bine, de nobilă și frumoasă îndeplinire a datoriei de umanitate față de cei năpăstuiți și nevoiași"[47].

Armatele inamice de ocupație au lăsat în urma lor multă mizerie, curțile caselor fiind pline de bălegar, asemenea și străzile. Prin ordonanțe ale primarului, locuitorii au fost obligați să asigure curățenia orașului. Iată un fragment din documentul de arhivă: *„Toți locuitorii orașului sunt obligați de a mătura strada în dreptul locuințelor lor până la jumătatea drumului, iar gunoaiele le vor strânge în grămezi pe marginea trotuarului, de unde vor fi ridicate în vehiculele Primăriei și transportate afară din oraș. Toți hangii din cuprinsul orașului sunt obligați a ține curțile hanurilor și grajdurilor în cea mai perfectă stare de curățenie, ridicând gunoaiele în fiecare zi și transportându-le cu propriile lor mijloace în gropile de la cărămidărie"*.[48] Cât despre igiena locuitorilor, aceștia erau obligați să facă baie obligatoriu la băile moderne din oraș, din strada Al. Lahovari, pentru a se evita răspândirea tifosul exantematic, transportat lesne de păduchi în condiții de necurățenie.

Autoritățile aveau în atenție revenirea la viața normală a cetățenilor din comunele respective, motiv pentru care administrația plășii Constanța înștiința des primarii și notarii din comune de schimbările ce urmau a fi făcute. Reținem dintr-un astfel de document ce era afișat la loc vizibil pentru toți locuitorii comunei Tuzla: *„în scopul de a face să dispară legitimațiile liberate de către puterile centrale pe timpul ocupațiunei, vă rog înștiințați populațiunea, să nu mai întrebuințeze aussveisele ce ar avea sau orice legitimații emanate de la ocupanți, asemenea acte nefiind ținute în seamă de vreo autoritate și fiind considerate ca neexistente. Autoritățile nu vor mai pretinde astfel de legitimații, obligând locuitorii să-și scoată bilete de identitate prevăzute de legile și regulamentele noastre"*.[49]

La 15 mai 1919, urmau să aibă loc alegeri pentru Cameră și Senat, dar au fost amânate pentru 28, 29 iulie și 4 august, apoi, la 15-21 septembrie. Cetățenii erau chemați să verifice înscrierea lor în listele electorale și să-și ridice certificatele de alegători.[50] Ulterior, alegerile generale au fost, din nou, amânate pentru 2-8 noiembrie 1919.[51] Pe 7 și 8 noiembrie 1919 au avut loc alegeri pentru trei senatori ai județului Constanța.[52]

---

[47] *Loc. cit.*, nr. 43, 5 oct. 1919, p. 2.

[48] SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. 29/1918-1919, f. 59.

[49] *Idem,* fond Primăria Tuzla, dos. 8/1919, f. 203.

[50] *Idem,* fond Primăria Constanța, f. 87. 106.

[51] *Idem,* dos. 4/1919, f. 1.

[52] *Idem,* fond Judecătoria M. Kogălniceanu, dos. 13/1919, f. 1.

Şi totuşi viaţa mergea înainte... La 9 iunie 1919 Comandamentul militar francez de la Constanţa se adresa primarului pentru a afla ce documente trebuie să prezinte un militar francez ce dorea să se căsătorească aici cu o româncă, iar primarul îi răspundea cu rapiditate, lămurind că legislaţia noastră nu cerea decât un act de identitate al francezului respectiv.[53]

Primăria Constanţa împreună cu Societatea Marilor Stabilimente au început lucrările de refacere a Cazinoului, ce fusese puternic afectat de bombardamentele inamice din octombrie 1916. Asemenea, şi clădirea hotelului Palace, al aceleiaşi societăţi, fusese şi ea devalizată de tot mobilierul specific, astfel că s-au adus, în acea vară, de la Paris, toate dotările necesare atât hotelului, cât şi Cazinoului din Constanţa, în încercarea de a le pune mai repede în exploatare pentru recuperarea pagubelor suferite.[54]

La Carmen Sylva, în iunie 1919, Sever Movilă deschidea stabilimentul de băi şi solicita aprobarea pentru a înfiinţa un restaurant şi un debit de băuturi spirtoase pentru perioada sezonului.[55]

După cum vedem din paginile ziarelor de atunci şi din documentele de arhivă, în anul 1919 dobrogenii se străduiau să revină la viaţa lor normală. Situaţia politică incertă, în perspectiva deciziei aşteptate a marilor puteri privind soarta Dobrogei, agitaţiile din rândul unor minorităţi naţionale, bolşevizarea unor elemente din armată şi posibilitatea radicalizării unor mişcări politice în contextul economic precar au afectat toate viaţa dobrogenilor.

Chiar dacă, întorşi cei mai mulţi dintre ei din refugiu, şi-au găsit gospodăriile distruse, prin muncă ordonată, cu puţinul ajutor pe care statul îl putea acorda în acele vremuri grele, ei au reuşit să reia firul vieţii obişnuite. Au început să se refacă clădirile, s-au adunat arhivele instituţiilor statului, comercianţii şi meseriaşii şi-au reluat activitatea, în ciuda greutăţilor legate de transportul dificil peste Dunăre sau de dotarea deficitară a portului Constanţa. Ajutorul extern, mai ales cel prin Crucea Roşie Americană, a înlăturat pericolul foametei, iar activitatea medicilor şi măsurile de igienizare luate de autorităţi au împiedicat izbucnirea unor epidemii. Viaţa politică se relua în noile condiţii democratic lărgite ale României Mari; au loc, în acest sens, primele alegeri şi partidele se reorganizează şi în oraşele dobrogene, sprijinite de o presă viguroasă. Erau primele semne ale începutului unei epoci noi, de referinţă în istoria României.

---

[53] *Ibidem*, f. 93, 94.

[54] *Idem*, dos. 20/1919, passim.

[55] *Idem*, fond Primăria Tuzla, dos. 6/1919, f. 63.

THE YEAR 1919 - THE INHABITANTS OF DOBRUJA RETURN TO THEIR NORMAL LIFE

Abstract

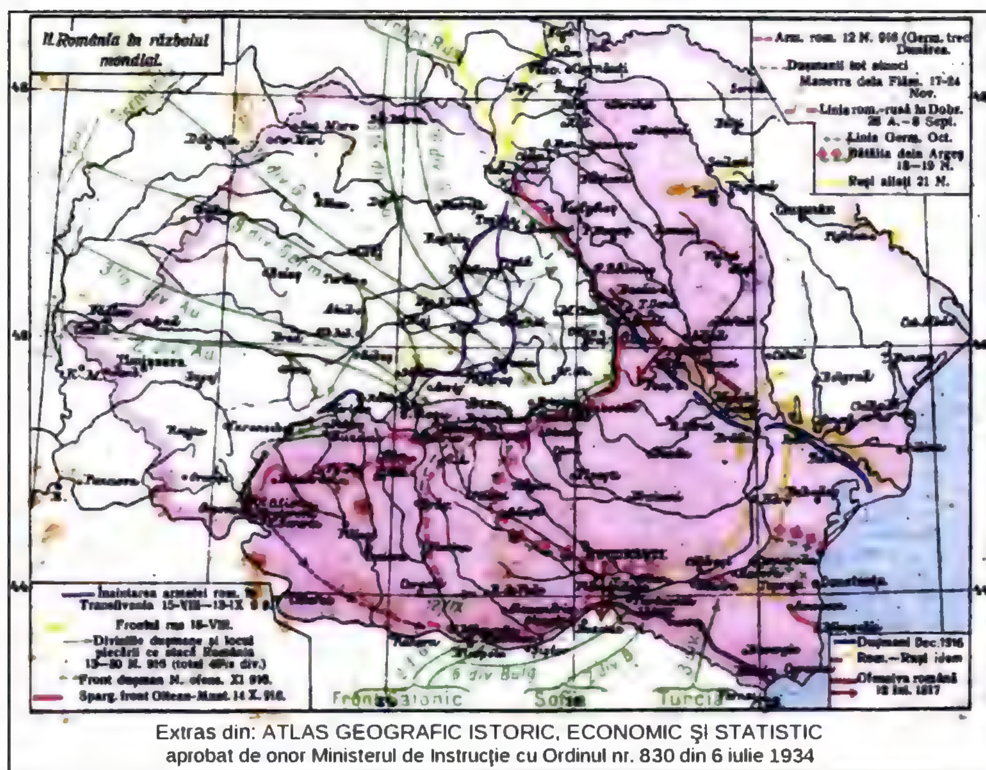
In 1919 the inhabitants of Dobruja returned to their homes and tried to resume their normal life. But the conditions were difficult. The allied armies of France and Great Britain were in Dobruja, and the Romanian administration hardly returned to its duties. Its first concern was to provide the population with the necessary food and firewood, but also to apply hygiene measures to avoid the epidemics that usually occur after wars. However, the residents mobilize and manage to restore their homes, repair the destroyed schools, and the economic activities begin to return to normal. There are also the first post-war elections, so the country is back on its natural path.

Keywords: Dobruja, World War I, Romanian administration.

*Elena ZÎRNĂ**

DRAMELE COPILĂRIEI: ORFELINATELE MILITARE DOBROGENE, ÎN ROMÂNIA POSTBELICĂ (1919-1920)

În 1918, după doi ani de război purtat pe teritoriul național, după ocupația și jaful inamic, starea morală și viața materială a românilor erau din ce în ce mai chinuitoare. Producția industrială mergea din ce în ce mai prost, transporturile erau paralizate, agricultura nu satisfăcea nevoile curente ale populației, inflația era în creștere, iar specula înflorea. Multe întreprinderi se închiseseră din lipsa materiei prime și a personalului, astfel că populația nu mai avea asigurat traiul zilnic.[1]

Extras din: ATLAS GEOGRAFIC ISTORIC, ECONOMIC ŞI STATISTIC
aprobat de onor Ministerul de Instrucţie cu Ordinul nr. 830 din 6 iulie 1934

ROMÂNIA ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

* Expert arhivist, Depozitul Central de Arhivă, Piteşti

[1] Gheorghe Buzatu, Ioan Scurtu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999, p. 22-23.

Cei care s-au mai întors de pe front și-au găsit casele și gospodăriile distruse, așa că era simplu de înțeles de ce ei nutreau, în acele momente, o puternică dorință de schimbare, de reconstrucție, de începere a unei noi etape în viață. Însă mulți dintre ei nu mai puteau să muncească, întrucât erau răniți sau invalizi. În urma celor care nu s-au mai întors de pe front au rămas acasă văduvele lor și copiii orfani.

Așa se face că prima grijă a statului român după Marele Război a fost aceea de a-i ajuta atât pe invalizii de război, cât şi pe orfanii și văduvele de război, prin înfiinţarea unor *cămine* pentru invalizi şi orfani în fiecare reşedinţă de judeţ.

În cele ce urmează, vom prezenta activitatea desfășurată de statul român, alături de inițiativele private pentru ajutorarea văduvelor și orfanilor de război, în câteva unități militare din Dobrogea, în prima jumătate a anului 1920.

Însă, înainte de aceasta, mi se pare oportun să facem câteva precizări cu privire la însemnătatea unirii Dobrogei cu România și efectele demografice și economice ale Primului Război Mondial asupra acestui teritoriu.

Se știe că Dobrogea a devenit un „obiect" al dezbaterii internaționale într-un context politic care avea la bază echilibrul prin compensații. Unirea celei mai mari părți a Dobrogei cu România, stabilită prin Congresul de la Berlin, urmată de instalarea autorităților românești între Dunăre și Marea Neagră, începând cu noiembrie 1878, precum și programele de dezvoltare promovate de guvernele de la București și de Regele Carol I, au înscris regiunea într-un vast proces de modernizare și integrare cu efecte demografice semnificative.[2]

În 1913, înainte de intrarea României în război, în județele Constanța și Tulcea trăiau 380.430 locuitori. S-a observat o creștere importantă față de anul 1879, cu aproximativ 273.500 de locuitori, conform statisticilor.[3] Cursul ascendent al evoluției economico-demografice a fost întrerupt după intrarea țării noastre în război, regiunea Dobrogei fiind prima care a resimțit consecințele conflagrației.

După înfrângerea de la Turtucaia (24 august-6 septembrie 1916), cea mai mare parte a Dobrogei (mai puțin Delta Dunării) a fost ocupată de trupele Puterilor Centrale. Autoritățile și numeroși locuitori s-au refugiat în stânga Dunării. Administrația bulgară s-a instalat rapid în zonă. Ocupanții și-au consolidat pozițiile și și-au stabilit centre de acțiune

---

[2] *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878-1919)*, vol. VII, tom. II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 36-44/ coord. Gheorghe Platon/.

[3] Răzvan Limona, *Populația Dobrogei în perioada interbelică. Semănătorul*, Editura-online, 2009, p. 25.

implicate în mișcarea iredentistă bulgară. Sunt bine cunoscute acțiunile interbelice violente ale comitagiilor. Bulgarii au avut un comportament agresiv față de români, fiind preocupați de jefuirea bunurilor din regiune, de distrugerea documentelor și agresarea populației (crime, violuri).

Însă drama populației dobrogene nu avea să se încheie nici după 1918, deoarece regiunea a rămas sub ocupație militară și abia în urma unor intervenții pe lângă aliații României, autoritățile și populația refugiată încep să se întoarcă în teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră.[4]

Avea să înceapă, cu pași mici, ce-i drept, un lung proces de modernizare a Dobrogei, care s-a desfășurat pe întreaga perioadă interbelică, însă condițiile au fost fundamental schimbate. Porturile din nordul Dobrogei (în special Sulina și Tulcea) au decăzut în condițiile reducerii dramatice a comerțului și navigației pe Dunăre. Constanța a rămas însă principalul port la Marea Neagră, în ciuda faptului că orașul a fost afectat de scăderea volumului comerțului și incertitudinile legate de noul statut al navigației prin strâmtorile Bosfor și Dardanele. A continuat stabilirea în Dobrogea a numeroși români din alte provincii, iar în anii '20, în special în partea de sud a județului, s-au așezat numeroși aromâni. Tot în această perioadă are loc o emigrare masivă a turcilor din Dobrogea în Turcia, ca urmare a politicii lui Mustafa Atatürk de a încuraja stabilirea musulmanilor din Balcani în noul stat turc.

Revenind la subiectul nostru, continuăm prin a spune că, în acea perioadă de grele încercări, o situație deosebită cu care avea să se confrunte guvernul român a reprezentat-o cea a veteranilor de război, în general, a invalizilor, orfanilor și văduvelor de război, în special.

Au apărut, mai întâi, inițiativele private de ajutorare a invalizilor, orfanilor și văduvelor de război. Încă din timpul războiului, în ianuarie 1917, la inițiativa Reginei Maria, s-a înființat *Societatea invalizilor de război*. Aceasta și-a desfășurat activitatea într-un spital de la Iași, începând cu 1 octombrie 1917.[5]

Dacă în 1912 statisticile cercetătorilor români aproximau la 2.000 numărul invalizilor de război, pe măsură ce activitatea acestei instituții a

---

[4] *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire...*, p. 36-44.

[5] Silviu Hariton, *Asumarea politicilor sociale de către stat în România. Cazul invalizilor, orfanilor și văduvelor de război (IOVR) după Primul Război mondial*, în „Archiva Moldaviae, Supliment I", 2014, p. 115-140; vezi și Gheorghe Banu, *Sănătatea poporului român*, București, Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, 1936, p.65.

continuat, numărul invalizilor a crescut la 72.000 în 1923, pentru ca în 1932 numărul acestora să fie în jur de 70.000.[6]

În ceea ce privește orfanii de război, despre care vom detalia în expunerea noastră, Prințesa Olga Sturdza, cu sprijinul elitelor sociale, a format, tot în Iași, la 1 decembrie 1917, *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război*. Numărul membrilor cotizanți avea să crească destul de repede.[7]

Alături de inițiativele private, autoritățile statului au depus eforturi considerabile pentru a realiza o situație cât mai exactă a invalizilor și orfanilor de pe întreg teritoriul țării.

Societatea pentru ocrotirea orfanilor din război, care a funcționat în localul Școlii de Menaj „Regina Maria" din Iași

Mai întâi, pentru a înlesni ocrotirea orfanilor de război, la 22 aprilie 1918 au fost aprobate Dispozițiile generale referitoare la această mare problemă cu care s-a confruntat România după război. Conform acestor dispoziții, primarii comunelor urbane şi rurale aveau obligativitatea de a identifica toţi copiii orfani de război și de a întocmi o evidență amănunțită a acestora. Erau considerați orfani de război următoarele categorii de copii:

- cei ai căror taţi decedaseră în timpul şi din cauza războiului și ai căror mame muriseră înaintea sau după moartea acestora;
- cei rămași orfani de tată și a căror mamă nu avea posibilități de a-i mai creşte;
- cei fără mame, ai invalizilor de război, internaţi sau în neputință de a se îngriji de ei;
- cei orfani de mamă, părăsiţi de tată, fără mijloace de supraveghe sau bolnavi;

---

[6] Silviu Hariton, *op.cit.*, p.115-140.

[7] „Monitorul Oficial", nr.19, 22 apr. 1918, p. 237-240, cu statutele publicate în acest număr din Monitor la p. 939-943 și, apoi, republicate, cu modificările ulterioare, în „Monitorul Oficial", nr. 255, 12 feb. 1919, p. 5277-5281, „Monitorul Oficial" nr. 19, 10 mai 1919, p. 1046-1049.

- cei orfani de mamă şi fără supravegherea tatălui, chemat să îndeplinească serviciul militar pentru armată, în afara comunei în care locuiau.[8]

O parte dintre aceștia erau puși sub tutela unor rude sau cunoștințe, dar majoritatea erau încredințați pentru întreținere unor orfelinate, cămine sau stabilimente existente.[9]

Peste numai câteva săptămâni, prin Înaltul Decret nr. 1037 din 8 mai 1918[10], s-a obținut calitatea de *„persoană morală"* a *Societății pentru ocrotirea orfanilor din război*. Scopul înființării acestei instituții a fost ocrotirea fizică şi morală a orfanilor de război. Această societate avea filiale în toate județele țării și se compunea din comitete regionale, județene și comunale.

Imediat după înființare, autoritățile române au întocmit statistici pentru a cunoaște numărul cât mai exact al orfanilor de pe întreg teritoriul țării.

La începutul lui 1918 au fost recenzați inițial 40.000 de orfani, în teritoriul controlat de autoritățile române în Moldova. Peste numai doi ani, în 1920, numărul estimat al orfanilor de pe întreg teritoriul țării a fost de 296.000. În Muntenia și Dobrogea erau 127.135 orfani de război. Pentru aceștia aveau să se strângă peste două milioane de lei din donații și alte ajutoare, obținute în urma organizării unor spectacole, serbări, sau de la diferite misiuni umanitare.[11]

În 1920, *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război* avea în îngrijire 3.900 de copii în 57 de orfelinate și alți 96.900 de orfani erau îngrijiți și cazați în orfelinate doar pentru o anumită perioadă de timp, fiind asistați și la domiciliu, acolo unde mai trăia unul dintre părinți sau unde exista un tutore, conform statutului societății.[12]

După cum ușor putem observa, *Societatea* a avut în grijă un număr mic de copii orfani (cazați permanent sau temporar în orfelinate), comparativ cu cel înregistrat de autorități în Dobrogea și Muntenia.

Activitatea acestei instituții a fost extrem de importantă și foarte intensă, mai ales după prima conflagrație mondială. A fost nevoie să treacă ceva timp până când *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război* să funcționeze la adevăratele valențe. Abia după Marele Război adăposturile sociale din întreaga țară aveau să capete importanța

---

[8] „Monitorul Oficial", nr.19, 22 apr. 1918, p. 237-240.

[9] *Loc. cit.*

[10] *Loc. cit.*, nr. 31, 8 mai 1918, p. 400-401.

[11] Silviu Hariton, *op.cit.*, p.115-140.

[12] *Ibidem*; vezi și „Monitorul Oficial", nr.19, 22 apr. 1918, p. 937-943; nr.31, 8 mai 1918, p. 400-401; nr.19. 10 mai 1919, p. 1046-1049.

cuvenită, numărul copiilor cazați și îngrijiți aici fiind din ce în ce mai mare. De-a lungul timpului, această activitate de asistență civică națională s-a ridicat la cel mai înalt nivel, atunci când tații lor *„au fost cu sabia în mână, țintă la inamic, nu aveau putința să-și îndrepte nici cel puțin o clipă atenția și sprijinul către cei rămași în voia soartei la căminuri"*[13].

Tocmai de aceea, după război, alături de inițiativele private[14], armata a fost instituția cu o însemnată contribuție la rezolvarea acestei dificile probleme.

Ministerul de Război, prin factorii conducători, a lăudat inițiativele private care au reușit să aline suferința copiilor rămași orfani de tată sau chiar de ambii părinți. Într-o statistică a Ministerului de Război din decembrie 1919 este consemnat faptul că societățile private din țară adăposteau aproximativ 200.000 de *„gingașe vlăstare"*[15], un număr mic, totuși, comparativ cu pierderile umane înregistrate după prima conflagrație mondială.

Copii orfani, la coadă, așteptând porția de hrană

După război, autoritățile militare centrale şi teritoriale (şefii marilor corpuri de armată) au colaborat cu filialele județene ale *Societății pentru ocrotirea orfanilor de război*, cu scopul instituționalizării acestor marginali în spațiul cazon al cazărmilor, fără a se încerca, însă, militarizarea lor. Membrii activi ai societății au întocmit situații cu numărul copiilor orfani care aveau nevoie de îngrijire, cu

---

[13] Depozitul Central de Arhivă, Pitești (în continuare Dp.C.A), fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 369, f. 114.

[14] Două dintre acestea au fost pomenite mai sus; au fost înființate numeroase fundații care au venit, și ele, în ajutorul copiilor rămași orfani; alături de acestea, foarte multe persoane fizice au făcut donații pentru copii, au organizat spectacole, baluri sau alte reprezentații, în urma cărora s-au strâns fonduri semnificative.

[15] Dp.C.A., fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 369, f. 114.

situaţia părinţilor sau tutorilor cărora erau încredințați, starea materială, situaţia şcolară, meseriile pe care le cunoșteau şi orice alte informaţii considerate utile pentru a asigura instituţionalizarea orfanilor în condiţii optime. Aceste situații au fost trimise către fiecare unitate militară.[16]

Astfel, Ministerul de Război a pus în practică iniţiativa înființării unor adăposturi pentru copiii defavorizați, organizând la nivelul fiecărui regiment *cămine pentru orfanii de război*, care nu erau nimic altceva decât niște clădiri special amenajate. S-au dat instrucţiuni precise corpurilor de armată pentru a-i primi pe toţi cei care aveau nevoie atât de locuință, cât şi de hrană şi îmbrăcăminte. Pentru amenajarea acestor adăposturi s-au folosit fie construcţiile deja existente, care au fost reabilitate, fie s-au construit altele. Însă, în ambele situații, cazarea copiilor a fost dificilă, dar nu imposibilă.

În aceste adăposturi sociale, numite „orfelinate", au fost primiți copii până la vârsta de 18 ani. În unele orfelinate nu au fost primiți decât băieţii, fetele nefiind acceptate. Fiecare orfan primea de la statul român un ajutor social, o pensie de stat, trimisă direct în adăposturi, prin filialele societății. În situația în care mama nu-și mai putea îngriji propriul copil, orfan de tată, așa cum de multe ori se întâmpla, și hotăra să-l ducă în orfelinat, o parte din pensie îi revenea acesteia, iar cealaltă parte era direcționată către copil.[17]

Au fost primiţi atât orfanii de război, care nu mai aveau case şi trebuiau să locuiască permanent, precum şi cei care doreau să fie găzduiţi temporar, aceștia din urmă având cel puțin un părinte în viață sau un tutore. Cei mai oropsiţi de soartă, care nu puteau trăi decât cu ajutorul statului, erau permanent cazați aici, primeau hrană, îngrijire medicală, mergeau la școală. Erau pregătiți pentru a putea intra ușor în societate, pentru a se dezvolta independent și individual, ei reprezentând viitorii militari ai armatei române.

Alături de cazarea lor, o problemă la fel de importantă a fost educarea copiilor adăpostiți în cazărmi, fără a se urmări însă militarizarea lor, ci numai buna creştere și pregătirea lor pentru a putea înfrunta greutățile vieții. O parte dintre ei au fost adoptați „copii de trupă" pe lângă unitățile militare. Alții au dorit să urmeze cariera militară.

După o scurtă trecere în revistă a ceea ce a însemnat statutul de „copil orfan de război" și după prezentarea statisticilor întocmite de statul român și de *Societatea pentru ocrotirea orfanilor de război*, în cele ce urmează vom încerca să descriem activitatea din câteva cămine

---

[16] „Monitorul Oficial", nr.19, 22 apr. 1918, p. 239.

[17] Dp.C.A., fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 369, f. 76.

regimentare din Dobrogea, în primele luni ale anului 1920, care au fost înființate pentru ajutarea celor năpăstuiți de soartă. Activitatea era raportată constant, astfel că putem observa evoluția numărului copiilor în adăposturile din garnizoane.

Așadar, în perioada 23-29 ianuarie 1920, comandantul Regimentului 39 Infanterie din Divizia 10 Infanterie a raportat că avea în îngrijire șapte orfani, care au primit îmbrăcăminte și hrană *„la fel ca soldații"*; de educația lor s-a ocupat fie un subofițer desemnat de comandantul unității, fie chiar soțiile ofițerilor din unitate. S-a organizat un spectacol artistic, în cinstea Anului Nou, respectiv la 3 ianuarie 1920, care a adus un *„beneficiu"* de 1000 lei, bani folosiți exclusiv pentru copiii adăpostiți aici.

Copiii orfani primeau hrană de la bucătăriile de campanie ale unităților militare

Conducerea Diviziei 9 Infanterie a raportat că nu avea în îngrijire niciun copil orfan. La fel și Regimentele 23, 33 și 38 Artilerie, precum și 20 Obuziere și 10 Pionieri.[18]

Comandantul Regimentului 10 Vânători a raportat forului superior al armatei (Ministerul de Război) că adăpostea și îngrijea cinci copii orfani, doi dintre ei urmau cursurile școlii primare, iar ceilalți trei erau internați în spital, în garnizoana Brașov, fiind bolnavi. Regimentul 2 Vânători nu avea camere disponibile pentru a mai primi copii, deși avea cazați doi. Regimentul 6 Vânători avea o cameră disponibilă cu șase paturi, însă niciun copil. Regimentul 4 Infanterie avea două camere în cazarmă, cu 14 și, respectiv, 17 paturi și îngrijea 11 copii. Alături de aceștia, alți 253 fuseseră îngrijiți de militarii unității, copii care au fost „în trecere" prin cazarmă, adică nu au fost cazați permanent, ci doar atât cât au avut nevoie de ajutor. Regimentul 20 Infanterie a raportat că, în perioada 23-29 ianuarie 1920, a îngrijit cinci copii, deși dispunea de două camere cu 11 paturi pentru orfani și 16 pentru invalizii de război. Regimentul 5 Infanterie avea puși pe ordinea de zi zece copii orfani, însă

[18] *Ibidem*, f. 273-274.

au fost prezenți, în săptămâna 23-29 ianuarie, doar șapte. Această unitate a raportat că primise subvenții în valoare de 1435 lei, bani folosiți exclusiv pentru îngrijirea copiilor și invalizilor de război. Regimentul 6 Infanterie a transformat o cameră din cazarmă, unde a instalat 60 de paturi suprapuse pentru invalizii de război, și o cameră cu 6 paturi, pentru copiii orfani. Însă, în săptămâna 23-29 ianuarie, a avut în îngrijire doar doi copii. Avea fonduri în valoare de 2740 lei.[19]

O situație aparte a fost raportată de comandantul Regimentului 21 Infanterie. Deși avea fonduri în valoare de 2137 de lei, nu dispunea de nicio cameră pe care putea să o transforme în cămin pentru copiii orfani.[20]

În cazarma Regimentului 107 Infanterie situația era complet diferită. S-au amenajat două camere cu mobilierul necesar pentru copiii care urmau să fie aduși aici. La 28 ianuarie 1920 nu avea repartizat niciun orfan și niciun invalid de război.[21]

În săptămâna imediat următoare, respectiv 29 ianuarie - 4 februarie 1920, situația nu era cu mult diferită. Unitățile militare au raportat următoarele:

În cazarma Diviziei 9 Infanterie nu s-a înregistrat nicio schimbare față de perioada anterioară. Regimentul 39 Infanterie din Divizia 10 Infanterie îngrijea tot șapte copii orfani și Regimentul 38 Infanterie, din aceeași divizie, avea sub îngrijire nouă copii, care luau cursuri de muzică la școala primară, alături de celelalte materii studiate, respectiv matematică, citire, caligrafie ș.a. Și cei cinci orfani din cazarma Regimentului 10 Pionieri urmau cursurile școlii primare. Regimentul 74 Infanterie a raportat că îngrijea tot cinci copii orfani. Al cincilea a fost adus la unitate în timpul vacanței școlare de iarnă, fiind înscris la școală în clasa a III-a. Regimentul 25 Artilerie avea în îngrijire doi copii, Regimentul 16 Pionieri - patru copii, iar Regimentul 30 Obuziere nu îngrijea niciun orfan și niciun invalid de război.[22]

În perioada 26 martie - 2 aprilie 1920, statistica întocmită de autoritățile militare a fost următoarea: Diviziile 9 şi 15 Infanterie, precum şi Regimentele 76 şi 80 Infanterie, au raportat că nu aveau niciun orfan de război în cazărmi. Așadar, situația nu se schimbase față de cea din primele două luni ale anului 1920. La fel și pentru Regimentele 63, 73, 79 şi 87 Infanterie, Regimentele 25 Artilerie şi 15 Pionieri. Spre deosebire de

---

[19] *Ibidem*, f. 354-35.

[20] *Ibidem*.

[21] *Idem*, dos. 371, f. 253.

[22] *Idem*, dos. 369, f. 656.

acestea, comandanții Diviziei 10 Infanterie și Regimentului 23 Infanterie au raportat că au avut în îngrijire 17 băieți, cu vârste între 7 şi 15 ani.[23]

În săptămâna 10-17 aprilie 1920, Diviziile 9 şi 10 Infanterie nu au raportat nicio schimbare. Conducerea Regimentul 75 Infanterie din Divizia 15 Infanterie a consemnat că avea sub îngrijire 12 orfani, care au fost echipați cu haine și încălțăminte confecționate de militari și înscriși la școală în clasele primare.[24]

Toți acești copii năpăstuiți de soartă, aflați sub directa supraveghere a autorităților militare, au fost bine îngrijiți, mergeau la cursuri, în clasele primare și gimnaziale. Totodată au fost pregătiți chiar în atelierele de mecanică sau croitorie ale unităților, tocmai pentru deprinderea unor meserii care să le folosească mai târziu în viață. Li s-au confecționau haine în atelierele din cazărmi, primeau hrană la fel ca militarii, pe care o serveau fie la popota unităților, fie în camere special amenajate. Doar pentru cei cu vârste foarte mici, hrana era diferită - primeau lapte - și masa era servită în incinte separate de ale militarilor.

Fără sacrificiul părinților acestor copii, fie că au fost tații care au căzut pe câmpul de luptă sau au rămas infirmi, fie că au fost mamele răpuse de tifosul exantematic etc., victoria noastră nu ar fi fost posibilă.

După încheierea războiului, militarii rămași în viață, precum și ceilalți membri ai familiilor lor au încercat să ia viața de la capăt, să reintre pe un făgaș normal. Însă existența lor era amenințată, deoarece nu au mai putut să-și lucreze pământul, fiind tot timpul sub arme, gospodăriile fuseseră distruse în cea mai mare parte și nu-și mai puteau procura hrana necesară supraviețuirii.

Așadar, o altă problemă dificilă cu care s-au confruntat autoritățile române, la terminarea Primului Război Mondial, a reprezentat-o asigurarea alimentării populației, care era din ce în ce mai săracă. Pentru rezolvarea ei, în 1919 guvernul României a hotărât acordarea subvențiilor, sub formă de alimente, cereale, animale sau alte materiale folosite în gospodărie (unele rechiziționate de la inamic), familiilor celor care au supraviețuit cumplitelor bătălii.

S-a realizat un sistem național care să identifice necesarul populației, sursele disponibile și dirijarea centralizată a acestora, spre regiunile și categoriile de persoane defavorizate.

La nivel național a fost constituită Direcția Generală de Aprovizionare, cu scopul de a asigura aprovizionarea armatei și populației civile. Conform instrucțiunii nr. 313 din 6 ianuarie 1919, emisă de această instituție, la nivelul întregii țări s-au organizat șase servicii

---

[23] *Idem*, dos. 417, f.8.

[24] *Ibidem*, f. 57.

regionale, ai căror membri supravegheau și îndrumau activitatea desfășurată privind aplicarea hotărârilor Direcției Generale de Aprovizionare. La nivelul fiecărui județ se stabilea întregul stoc de cereale sau subzistențe de la producători sau deținători de cereale și subzistențe, controlarea prețurilor minimale și luarea măsurilor de sancționare a celor care nu le aplicau, precum și contabilizarea familiilor a căror existență depindea de acordarea ajutoarelor sociale. Plata produselor disponibilizate se făcea din creditul de război al Ministerului de Război, iar prețul se plătea integral, fără a se mai reține taxe pentru stat.[25]

Conform Ordinului circular nr. 3074 din 16 august 1919 al Marelui Cartier General, transmis tuturor marilor unități din țară, *„în urma încheierii armistițiului, au fost rechiziționate de la guvernul Ungariei și aduse în țară, toate categoriile de materiale de construcție, materiale rulante, echipamente agricole, animale sau materiale «plutitoare de orice categorie», alături de 20.000 de vagoane de grâu, 10.000 vagoane de porumb și 5.000 vagoane de orz și ovăz"*. Primii care au beneficiat de aceste ajutoare materiale aveau să fie orfanii de război, invalizii de război și văduvele celor căzuți la datorie pe câmpul de luptă.[26]

Unitățile militare care aveau în îngrijire orfani și invalizi de război au fost aprovizionate cu alimente și cereale de la Depozitul central de subzistențe al armatei din București. Alături de alimente și cereale le-a fost distribuit și material lemnos, folosit la încălzirea camerelor transformate în „orfelinate". De cele mai multe ori transportul lemnului era îngreunat și ajungea cu întârziere la unități, din cauza vremii sau a lipsei fondurilor.

Depozitele din garnizoana București, în data de 28 martie 1920, conțineau următoarele cantități de cereale și alimente: arpacaș - 34.000 kg, bulion - 4.700 kg, brânză - 2.000 kg, cafea *„pisată"* - 1.972 kg, ceai - 13.139 kg, ceapă - 70.000 kg, cartofi - 55.000 kg, conserve de carne - 840.000 bucăți, conserve de fasole - 29.000 bucăți, grâu - 1.342 kg, precum și *„cărticele orfani"* - 141.542 bucăți, *„cărticele trupă"* - 18.030 bucăți, care au fost distribuite populației.[27]

De-a lungul timpului s-au depus toate eforturile, atât din partea autorităților militare, cât și civile, pentru ca acești copii orfani de război

---

[25] Remus Macovei, *Ocupația militară a Dobrogei de către Puterile Aliate: reinstalarea autorităților românești în Dobrogea: noiembrie 1918-decembrie 1919*, Constanța, Editura Next Book, 2018, p. 41-42.

[26] Dp.C.A., fond *Marele Cartier General*, dos. 3092, f. 1-15.

[27] *Idem*, fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dos. 371, f. 92.

să primească a doua șansă, să poată crește frumos și să fie puternici în viață.

Alături de copiii care și-au pierdut tații în cumplitele bătălii, statul român le-a ajutat și pe mamele acestora, văduve de război, care se confruntau cu mari lipsuri financiare, dată fiind situația dificilă din întreaga țară.

Astfel, în martie 1920, văduva generalului Ion Butză (din Regimentul 26 Infanterie „Rovine") a solicitat ministrului de război ajutor financiar sau alimentar pentru ea și copilul său orfan, care ajunseseră să *„umble prin restaurante și să cerșească mâncare"*[28].

Văduva de război Florica Popovici, din Constanța, a primit de la autoritățile statului următoarele alimente: 16 kg zahăr, 5 kg de orez, 10 kg de făină, 5 cutii de lapte condensat, 5 kg de paste făinoase și 2 kg de untură.[29]

De asemenea, văduva căpitanului Andreescu, Maria Andreescu, în urma solicitării a primit următoarele cantități de alimente: 4 kg zahăr, 2 kg de orez, 3 kg de făină, 2 cutii de lapte condensat, 2 cutii cu sardele și 1 kg de untură.[30]

Tot în martie 1920, văduva Maria Ene, din comuna Dichiseni, județul Ialomița, soția soldatului Ene, mort pe front, a solicitat doi cai și *„o pereche de boi"*. Aceste animale erau considerate *„bunuri de rechiziție"* și au fost de mare ajutor în desfășurarea muncilor agricole.[31]

Copiii Ioan și Dafina Pârvu, rămași orfani în urma decesului ambilor părinți, au solicitat Ministerului de Război *„doi boi sau doi cai de la Regimentul 24 Infanterie Tecuci"*, cu care să-și lucreze pământul. Aceste animale au fost repartizate, de fapt, tutorelui acestor copii, Gavrilă Pârvu, care a prezentat autorităților decidente toate actele necesare.[32]

Atât animalele, alimentele, cât și alte materiale sau unelte agricole, atât de necesare în gospodăriile familiilor rămase în voia sorții, au fost repartizate în mod gratuit de statul român sau cu prețuri foarte mici, tocmai pentru a nu încuraja specula.

Un caz particular este cel al văduvei de război Ana Poltzer, din Ilfov, care și-a pierdut nu numai soțul pe câmpul de luptă, ci și unicul fiu, caporalul Alexandru Poltzer. Acesta s-a înrolat voluntar în campania din 1916, în Regimentul 21 Infanterie, și a căzut la datorie. În 1920 mama militarului a solicitat Serviciului Pensii militare ajutor financiar, anume

---

[28] *Ibidem*, f. 130.

[29] *Ibidem*, f. 151.

[30] *Ibidem*, f. 172.

[31] *Idem*, dos. 400, f. 12.

[32] *Ibidem*, f. 841.

pensie de urmaș, precum și alimente și material lemnos pentru gospodărie.[33]

De asemenea, în iunie 1920 văduva Maria Benescu, din Brăila, care și-a pierdut soțul și fiul (soldații Marin și Tudor Benescu) în cumplitele bătălii, a solicitat ajutor financiar pentru procurarea hranei necesare creșterii celor doi copii orfani pe care-i mai avea acasă. Dorea să-și crească singură copiii, nu să-i aducă în „orfelinatul" din zona Dobrogei. Această dorință nu se putea materializa fără ajutorul din partea statului român, întrucât nu avea *„avere"*, după cum declara.[34]

Asemănător este și cazul văduvei de război Ioana Pleșa, din județul Muscel, soția sergentului major Andrei Pleșa. În iunie 1920 a solicitat pensie de urmaș pentru a-și putea crește copiii rămași orfani de tată.[35] Și exemplele de acest fel au fost numeroase.

Continuăm prin a spune că mamele văduve au fost scutite de plata anumitor taxe fiscale, tocmai pentru *„ușurarea traiului zilnic"*, pentru a-și putea crește și educa frumos copiii, ele însele afirmând că *„suntem demne de situația și numele tatălui lor"*[36].

O altă modalitate de a veni în sprijinul mamelor și copiilor rămași orfani după război a fost organizarea unor spectacole caritabile, cu concursul autorităților militare și civile. De exemplu, concertul de pian susținut la Ateneul Român, în 26 martie 1920, de Corina Sfetea, absolventă a Conservatorului de Muzică din București. Jumătate din suma obținută din vânzarea biletelor a fost trimisă orfanilor de război aflați sub îngrijirea d-nei Lisette Greceanu, membră a Societății *„Ocrotirea Orfanilor de Război"*, una dintre sutele de persoane care au contribuit, prin donațiile lor, la ajutarea acestor copii.[37]

De asemenea, pentru orfanii din Sighișoara, aflați sub îngrijirea Regimentului 97 Infanterie, în ianuarie 1920 s-a organizat un spectacol teatral. S-au strâns 2.627 lei, sumă folosită exclusiv pentru ameliorarea situației acestor oropsiți de soartă, victime ale Marelui Război.[38] Și exemplele de acest fel pot continua.

Înființarea acestor orfelinate a avut scopul de a adăposti şi îngriji un număr cât mai mare de copii rămaşi în voia sorții, pe de-o parte, iar pe de altă parte s-a încercat educarea lor, pentru a face față mai ușor provocărilor vieții de adult.

---

[33] *Idem*, dos. 371, f. 400-401.

[34] *Idem*, fond *Casa Dotației Oastei*, dos. 568, f. 11.

[35] *Idem*, dos. 568, f. 82.

[36] Idem, fond *Ministerul de Război-Cabinetul ministrului*, dosar 371, f.172.

[37] *Ibidem*, f. 213-214.

[38] *Ibidem*, f. 258.

Acestea fiind spuse, putem concluziona afirmând că numărul copiilor orfani instituționalizați de statul român în spațiul cazon al unităților militare a fost destul de mic, comparativ cu pierderile umane înregistrate după prima conflagrație mondială.

Ocrotirea orfanilor din război a reprezentat o „datorie morală", o „dorință" și, mai ales, o „obligație" față de jertfa părinților lor, pentru viitorul celor care au supraviețuit într-o țară unită.

Inițiativa de ocrotire a orfanilor de război în aşezăminte ale instituţiei armatei, precum și în casele de copii înființate în întreaga țară, cu ajutorul societăților private, s-a dovedit a fi un real succes.

CHILDHOOD´S DRAMAS: THE MILITARY ORPHANAGES OF DOBRUJA, ROMANIA, AFTER THE GREAT WAR (1919-1920)

Abstract

After The Great War, the first concern of the Romanian State was to help those who were disabled, orphans and war´s widows, the military´s survivors dead on the battle field. For solving this problem, it was set up, in 1916, a Society for defending the disabled and war´s orphans. The purpose of this special society was to defend them morally and physically.

Alongside this one, the army had an important contribution in solving their institutionalization problem. „Houses" for invalids and war´s orphans were set up, which were social places developed in military´s buildings.

In this article, we would like to present the activity of a few special places, from military organization of Dobruja, where were refuged invalids and war´s orphans, from the begining of 1920th.

Keywords: World War I, orphan children, Society for defending the invalids and war´s orphans, the military´s orphanages, Dobruja, 1920th.

*Remus MACOVEI**

LUPTA INVALIZILOR, ORFANILOR ŞI VĂDUVELOR DIN CAMPANIA 1916-1919 CU BIROCRAȚIA ȘI REAUA-CREDINȚĂ A AUTORITĂȚILOR

1. Împroprietărirea participanților la război și a urmașilor celor căzuți

Încă din timpul iernii anului 1917, regele Ferdinand I, în timpul deselor deplasări în primele linii ale frontului sau inspectării taberelor de refacere, în timpul participării la diferite aplicaţii, a promis militarilor că toţi cei care luptă pentru ţară vor fi împroprietăriţi: *„Vouă, fiilor de ţărani, care aţi apărat cu braţul vostru pământul unde v-aţi născut, unde aţi crescut, vă spun eu, regele vostru, că pe lângă răsplata cea mare a izbânzii, care vă asigură fiecăruia recunoştinţa neamului nostru întreg, aţi câştigat totodată dreptul de a stăpâni într-o măsură mai largă pământul pe care v-aţi luptat. Vi se va da pământ. Eu, regele vostru, voi fi întâiul în a da pilda!"*.[1]

Împroprietărirea ţăranilor se va face în baza Legii pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova şi Dobrogea din 17 iulie 1921, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 82/17 iulie 1921. Această reformă a fost apreciată de către specialişti ca fiind cea mai mare și mai îndrăzneață din punct de vedere economic din lume, fiind un act de dreptate socială, acceptat la nivelul întregii societăți românești.

Referitor la împroprietărirea militarilor care au luptat în război şi a urmaşilor acestora, legea prevedea următoarele:

„• Pământul expropriat se vinde în loturi celor îndreptăţiţi în următoarea ordine de precădere:

1. Mobilizaţilor în războiul 1916-1919;
2. Mobilizaţilor în campania 1913;
3. Văduvelor de război pentru copii;
4. Agricultorilor mici lipsiţi de pământ;
5. Agricultorilor cu proprietăţi mai mici de 5 ha;
6. Orfaniilor de război." (art. 78)

---

*Colonel, preşedinte al Asociației Cultului Eroilor „Regina Maria" – Filiala Constanța

[1] *Enciclopedia Armatei Române,* Editura Centrului Tehnic al Armatei, Bucureşti, 2009, p. 27.

„• Meseriaşii ca: lemnarii, fierarii, croitorii, lăutarii etc., care în trecut nu s-au ocupat cu agricultura, cârciumarii şi diferiţii comercianţi, precum şi acei din orice categorie ar fi, care, având pământ, l-au vândut, nu vor fi împroprietăriţi decât după ce au fost satisfăcuţi toţi ceilalţi îndreptăţiţi." (art. 84);

„• Ofiţerii invalizi vor primi cu precădere, în condiţiunile de plată ale legii, câte 5 ha pământ; ei vor putea primi până la 25 ha în regiunile de colonizare după terminarea împroprietăririi dacă se obligă a-l cultiva personal şi a se stabili pe lot." (art. 85);

„• Se exclud de la împroprietărire dezertorii condamnaţi cu hotărâri rămase definitive, chiar dacă au fost amnistiaţi de delictul săvârşit, precum şi toţi aceia care s-au pus în serviciul duşmanului. Fac excepţie de la cele prevăzute în alineatul de mai sus dezertorii în ţară, condamnaţi şi amnistiaţi, care la revizuirea prevăzută de art. 90 vor dovedi înaintea comitetului de ocol, cu copie de pe foaia matricolă certificată de către comandantul cercului de recrutare respectiv, că în tot cursul războiului 1916-1919 nu au avut lipsuri nelegale de la corpul sau serviciul lor, urmate de mutaţie de dezertare, neanulate prin ordin de zi, mai mult de 30 de zile.

Mobilizaţii care n-au urmat armata în Moldova şi au rămas în teritoriul vremelnic ocupat şi care au fost cercetaţi de comisiunile instituite în acest scop şi găsiţi că au rămas în teritoriul ocupat, vor fi împroprietăriţi în comunele lor, numai după ce se vor satisface celelalte categorii de îndreptăţiţi la împroprietărire, iar în cazul când nu va ajunge şi pentru ei pământ în comunele lor, ei vor fi împroprietăriţi prin colonizare.

Răniţii şi invalizii, precum şi cei care au fost făcuţi prizonieri de duşmani şi n-au fost condamnaţi de Curţile marţiale, nu se consideră ca rămaşi în teritoriul ocupat şi deci nu se tratează ca atare în ceea ce priveşte împroprietărirea." (art.86);

„• Acolo unde nu este destul pământ pentru a împroprietări pe toţi cei îndreptăţiţi, o parte din ei se vor muta în regiuni de colonizare. Această alegere se va face de către locuitorii înşişi, iar când pe această cale nu s-ar ajunge la un rezultat împăciuitor, alegerea se va face de comitetul local de împroprietărire, preferându-se la împroprietărirea pe loc invalizii şi văduvele de război, iar din aceeaşi categorie sătenii mai în vârstă familişti, care posedă gospodării întemeiate." (art. 87);

„• Din pământul expropriat prin dispoziţiile legii de faţă peste prevederile Decretului-lege nr. 3697 din 15 decembrie 1918, se vor împroprietări de preferinţă înaintea celorlalte categorii de îndreptăţiţi:

a) Invalizii;

b) Văduvele de război pentru copii şi orfanii de război născuţi cel mai târziu în anul 1903 şi care posedă inventar agricol." (art. 88)[2]

Conform documentelor existente la Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naţionale, fond Consilieratul Agricol, au avut dreptul de a fi împroprietăriţi şi au fost trecuţi pe listele comunale de împroprietărire, cu respectarea prevederilor legii, 282 invalizi, 1.829 urmaşi ai celor căzuţi pe front şi 9.328 mobilizaţi în campania 1916-1919. Fiecare dintre cei care aveau acest drept a întocmit dosare de împroprietărire, care au fost verificate de comisiile locale, abia ulterior aceștia fiind puşi în posesia suprafeței de pământ legal cuvenite.

Pentru urmaşi – soţiile sau părinţii celor căzuţi în timpul campaniei – marea lor majoritate neştiutori de carte, a fost un adevărat calvar procurarea tuturor documentelor necesare întocmirii dosarului de împroprietărire. Necunoscând cu exactitate unitățile în care au fost mobilizaţi, locul şi data când au murit sau au fost daţi dispăruţi militarii, urmaşii s-au lovit de birocraţia existentă în Ministerul de Război şi în structurile subordonate, dar şi la nivelul primăriilor de care aparţineau.

Într-o situaţie deosebită se aflau urmaşii celor declaraţi dispăruţi în timpul campaniei. Membrii de familie trebuiau să găsească camarazi ai militarului care să ateste, prin declaraţii scrise, date în faţa unor reprezentanţi legali, moartea sau dispariţia acestuia. Astfel, Dobriţa N. Florescu din Cernavodă a întâmpinat mari greutăţi în întocmirea dosarului pentru a obţine pensia de urmaş în urma decesului soţului său, soldatul Florescu Nicolae, în campania 1916-1918. Până pe 27 iulie 1925 aceasta a reuşit să procure doar o parte din documentele necesare: de la camarazii soldatului s-a aflat că acesta a fost în contigentul 1896 şi că a făcut parte din Regimentul 74 Infanterie. Nu a putut obţine actul de căsătorie şi certificatele de naştere ale celor 4 copii, deoarece documentele Primăriei Cernavodă fuseseră distruse pe timpul războiului. Din cauza lipsei mijloacelor materiale şi a bolii, văduva nu a avut posibilitatea să obţină aceste documente, astfel încât dosarul de pensie depus la Comisia Interimară a Primăriei Cernavodă a fost respins.[3]

Deputatul Aurel Dragoş face o comunicare în plenul Adunării Deputaţilor, la 12 noiembrie 1923, prin care solicită simplificarea procedurii declarării ca morţi a militarilor dispăruţi în război.

---

[2] *Legea pentru reforma agrară din Oltenia, Muntenia, Moldova şi Dobrogea din 17 iulie 1921*, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 82/17 iulie 1921, Partea a II–a. Împropietărirea, Capitolul 10. Ordinea de preferinţă la împropietărire.

[3]Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Constanţa (în continuare, SJAN Constanța), fond IOVR, dos. 5893.

Parlamentarul justifică propunerea şi prin prisma faptului că o parte din soţiile celor daţi dispăruţi ar fi dorit să se recăsătorească, dar, din cauză că procedura declarării soţului dispărut ca fiind mort era deosebit de complicată, nesigură şi costisitoare, preferau să trăiască în concubinaj, ceea ce nu era în interesul statului. Traiul în concubinaj a reprezentat o problemă încă înaintea intrării României în război, lucru dovedit de Ordinul nr. 8/1915 al Sfintei Mitropolii, prin care se recomanda preoţilor să ia *„grabnic măsuri pentru săvârşirea căsătoriilor civile ale celor ce trăiau în concubinaj, înlesnindu-le sau uşurându-le cheltuielile"*[4]. Aceste măsuri trebuiau luate pentru ca urmaşii participanţilor la războiul să beneficieze de drepturi, dacă aceştia vor fi căzuţi în lupte. Din păcate, un număr mic de astfel de cazuri au fost rezolvate, astfel încât, după război, soţiile care trăiseră în concubinaj au avut mari probleme în rezolvarea situațiilor legate în mod deosebit de primirea loturilor de pământ cuvenite celor decedaţi în campania 1916-1919.

Rada Flutur din Constanța, văduvă de război cu doi copii, arăta că în timpul ocupaţiei bulgaro-germane, pentru a nu fi batjocorită, a trăit în concubinaj cu un bărbat din localitate. În 1918 a fost silită de autorităţile de ocupaţie să se căsătorească cu acesta, dar actele nu au fost legal întocmite, fiind eliberate de persoane care nu aveau acest drept. A intentat divorţ încă din 1919, odată cu revenirea autorităţilor româneşti, căsătoria fiind anulată abia în anul 1924. În urma sesizării făcute de o rudă, în martie 1939, i s-a suspendat pensia de urmaş şi solicita să i se rezolve această situaţie.[5]

Deosebit de dificilă a fost lupta cu reaua-voinţă de care au dat dovadă unii primari şi membrii comisiilor de împroprietărire.

La 23 iunie 1923, Zaer Latif Axeit, al cărui soţ a murit la Turtucaia, mamă a trei copii, îl acuza într-un memoriu trimis Ministrului Agriculturii şi Domeniilor, pe Dumitru Gârtan, primarul comunei Independenţa (Bairamdede), că a indus în eroare Comisia de împroprietărire, că a şters-o de pe listă şi a înlocuit-o cu soră sa, care nu avea acest drept. Primarul mai era acuzat că şi-a împroprietărit ilegal un frate, tatăl şi o prietenă, totul cu acordul Comisiei de împroprietărire. Zaer Latif Axeit solicita să fie trecută pe tabelul de împroprietărire, iar primarul să fie trimis în judecată pentru abuzurile şi falsurile făcute în acest sens.[6]

---

[4] Adrian Lucian Scărlătescu, *Cununaţi-vă şi plecaţi la război*, în „Misiunea", nr. 1(4), 2017, p. 156.

[5] SJAN Constanța, fond IOVR, dosar 1160.

[6] *Ibidem*, fond Prefectura Constanța, dos. 41/1923, f. 26.

2. Drepturi acordate invalizilor

Pe timpul acţiunilor militare, în perioada 1916-1919, dar şi la terminarea războiului, o problemă dificil de rezolvat a reprezentat-o sprijinirea invalizilor de război, atât pe timpul convalescenţei, cât şi pentru reintegrarea în societate.

La Iaşi, în ianuarie 1917, a fost înfiinţată Societatea *Invalizii de război*, din iniţiativa Reginei Maria, care l-a propus preşedinte de onoare pe prinţul Carol.[7] Deoarece acesta nu a avut nicio implicare, domnişoara de onoare a Reginei Maria, Simona Lahovari, a fost aleasă preşedintă executivă a societăţii, fiind ajutată de doi vicepreşedinţi – Henri Catargi, mareşalul palatului, şi doamna Zărnescu.[8] La inițiativa acestei societăţi se înfiinţează la Iaşi un adăpost destinat invalizilor, pentru 70 de convalescenţi. Ulterior, capacitatea acestuia a fost sporită, prin construcţia unor barăci din scânduri. Invalizii care puteau munci şi-au *„desfăşurat activitatea în atelierele armatei, de tâmplărie, cizmărie, croitorie şi în subunităţile de manutanţă, prestaţia lor fiind remunerată"*.[9] În perioada imediat următoare au mai fost construite astfel de adăposturi în Piatra Neamţ - pentru 700 de invalizi - şi la mănăstirile Văratec şi Neamţ.[10]

După terminarea războiului, recunoştinţa promisă de conducătorii statului celor care au luptat pentru țară s-a dovedit doar... o promisiune deşartă. Situaţia tuturor invalizilor de război, dar, în mod deosebit, a celor din mediul rural, s-a agravat permanent. Birocraţia şi reaua-voinţă a autorităţilor şi funcţionarilor aveau să producă multe necazuri invalizilor şi familiilor acestora.

La 22 noiembrie 1923 deputatul Iacobescu adresa ministrului Sănătăţii următoarea interpelare, referitor la problemele cu care se confruntau invalizii de război:

„Invalizii de război, peste 100.000, cărora ţara mărită ar trebui să le arate recunoştinţă, se zbat în cumplita mizerie a unor ajutoare ce variază între 30 şi 100 lei. Ofiţerii noştri, conducătorii luptelor glorioase, ale căror braţe s-au mistuit cu pământul apărat de ei, înfruntă cu durere dispreţul legal al oficialităţilor noastre, zbătându-se în mizeria unor pensiuni de foamete.

---

[7] Alin Ciupală, *Bătălia lor. Femeile din România în Primul Război Mondial*, Ed. Polirom, Iaşi, 2017, p. 102.

[8] *Ibidem*, p.120.

[9] *Ibidem* .

[10] *Ibidem.*

Legea I.O.V., care ar trebui să îngrijească de invalizi, cuprinde dispoziţiuni vexatorii, pentru acei cărora li se datoreşte România de azi, în vreme ce toate celelalte state, care au luat parte la război, consideră pe invalizi ca pe eroi.

Invalizii de război sunt astăzi cerşetorii diverselor oficii ale Statului şi sunt îndepărtaţi sistematic, ori de câte ori cer dreptul pe care li l-a dat sângele vărsat cu abundenţă"[11].

Scrisorile şi memoriile pe care aceştia le adresează autorităţilor dovedesc cu prisosinţă acest lucru.

La 4 aprilie 1933, fraţii Stoian Stoian şi Stoian Ion din Techirghiol, ambii invalizi în urma luptelor de la Turtucaia (primul a rămas, în urma luptelor, fără braţul stâng, iar al doilea, cu infirmitatea braţului stâng), au trimis regelui Carol al II-lea o petiţie, prin care solicitau rezolvarea de urgenţă a situaţiei lor: *„Vă rugăm a da ordin organelor în drept a ne împroprietări cu câte 5 ha pământ, deoarece de la Războiul pentru Reîntregirea Neamului nu am căpătat câte un lot de 5 ha. Plugăria fiind singura ocupaţie pe care o cunoaştem, vă rugăm, prin mila dumneavoastră, să ne daţi posibilitatea să o practicăm spre agonisirea mijloacelor de trai"*[12].

Gologan Gheorghe, caporal din Regimentul 34 Infanterie, domiciliat în Constanţa, arată că în 1918 a fost clasat cu grad de invaliditate 40%. În 1924 a fost revizuit, fiind clasat definitiv cu grad de invaliditate 20%, iar peste cinci ani a fost clasat, fără a primi biletul de reformă. În 1933 a sesizat Ministerul de Război, dar până în iulie 1939 nu a primit niciun răspuns. Solicită să fie revizuit conform Legii IOVR.[13]

Soldatul Mihai Badula solicita, la 29 mai 1937, să primească şi el aceleaşi drepturi ca şi camarazii săi răniţi în campania 1916-1919, deoarece în 1937 a fost clasat de Comisia Medicală cu grad de invaliditate 40%.[14]

Elefterie C. Pascu, soldat, invalid de război din comuna Independenţa (Bairamdede), reclamă la 8 august 1937 faptul că, deşi

---

[11] Mircea Vâlcu Mehedinţi, *Dezvăluiri, viaţa necunoscută a istoriei României. 2. Armata, veteranii, siguranţa statului, poliţia, jandarmeria. Memoria istoriei. Culegere de documente originale din Fondurile Serviciului Special de Informaţii, Direcţia Siguranţei generale, Direcţia generală a Poliţiei, Corpului Detectivilor, Casa Regală,* Ed. Mircea Vâlcu Mehedinţi, Bucureşti, 2008, p. 125-126.

[12] SJAN Constanţa, fond IOVR, dos. 1218.

[13] *Ibidem,* dos. 1301.

[14] *Ibidem,* dos. 995.

la 18 decembrie 1936 a fost clasat definitiv cu grad de invaliditate 60%, nu a primit nici la această dată drepturile cuvenite.[15]

Oprică Voicu din Medgidia, tată a patru copii, a făcut parte din Regimentul 74 Infanterie. Rănit în timpul luptelor de pe Valea Buzăului și luat prizonier, a fost internat în spitalele din Braşov, Gherla, Arad şi Timişoara. La 15 iunie 1918 a fost eliberat din prizonierat. Toate documentele sale medicale de reformă, predate de Comisia Medicală Germană din Orşova ofiţerilor români care îi luau în primire pe prizonieri, s-au pierdut. Din această cauză, el nu a fost împroprietărit şi nici nu a beneficiat de pensia IOVR cuvenită. Drept urmare, acesta solicita la 7 decembrie 1929, printr-o petiție adresată Ministerului de Război, să i se rezolve situația.[16]

Oprea Gheorghe, din comuna Castelu (Chiostel), a făcut parte din Divizionul 5 Tren, fiind contingent 1908. În septembrie 1917 a fost internat în spital, fiind clasat ca bun pentru partea sedentară, cu diagnosticul cataractă traumatică stângă. Pe 24 mai 1918 fiind reformat definitiv, a trimis toate documentele necesare pentru a primi pensie IOVR. Deoarece până la 5 decembrie 1922 nu primise niciun rezultat, acesta a adresat un memoriu comandantului Corpului 5 Armată, prin care solicita documente privind situaţia sa medicală. Specifica faptul că reclamația făcută împotriva sa de cinci consăteni, conform căreia ar fi suferit de ochi înainte de mobilizare, era o răzbunare, deoarece el a dovedit că aceştia, în timpul ocupaţiei Dobrogei, jefuiseră locuințele celor care însoţiseră armata română în Moldova şi că s-a opus distribuirii către cei cinci dezertori a unor vite aduse din Ungaria, care trebuiau distribuite doar demobilizaţilor.[17]

Vărzaru Gheorghe din comuna Movila Verde, fost soldat în Regimentul 34 Infanterie, invalid de război, este reclamat, prin două petiţii adresate Casei de Pensii IOVR, de către consăteanul său, Ion V. Badea, că şi-a pierdut braţul drept în Basarabia, nu în timpul luptelor, ci atunci când a fost surprins de o santinelă când încerca să fure caii regimentului. Din cercetările făcute de șeful Poliţiei Negru Vodă, plutonierul major Vasile Silaghi, această acuzaţie nu s-a confirmat.[18]

Soldatul Bălăceanu Marin din Cobadin a luat parte la campania 1916-1917 cu Regimentul 34 Infanterie, iar în perioada 1917-1919 a activat în Regimentul de Jandarmi Pedeştri. A fost rănit în luptele de la Monteoru. În urma revizuirii a fost clasat pentru serviciul militar.

[15] *Ibidem*, dos. 4221.

[16] *Ibidem*, dos. 4365.

[17] *Ibidem*, dos. 4363.

[18] *Ibidem*, dos.2258.

Acesta arată, la 3 februarie 1940, că din cauza războiului s-a îmbolnăvit de epilepsie, fiind în imposibilitatea de a câştiga existenţa pentru sine, soția sa și cei patru copii. Solicită să i se acorde o pensie IOVR.[19]

Victor Brănescu din Hârşova, fost soldat în Regimentul 40 Infanterie, contingent 1913, într-o petiţie adresată Ministrului de Război, pe 25 iulie 1935, arată că a fost reformat şi, începând cu 1 aprilie 1924, i s-a acordat un ajutor viager în valoare de 30 de lei lunar. În 1934 a fost clasat mare mutilat de război (orb) şi i s-au ridicat carnetul şi titlul de pensie pentru rectificare. Deoarece a trecut peste un an fără a primi drepturile cuvenite, solicita rezolvarea situaţiei sale, întrucât nu avea alte surse de întreţinere pentru familia sa – soţie şi trei copii.[20]

Maria Bogdan Encia din Constanţa arată că, fiind rechiziţionată în primăvara anului 1917, a fost rănită de schijele unui proiectil de artilerie, în urma acestui fapt fiindu-i amputat membrul superior drept. Solicita, la 22 ianuarie 1923, să fie declarată invalid de război. La 10 aprilie același an, revenea cu un nou memoriu, arătând că este femeie săracă şi că nu are cu ce să-şi întreţină copiii.[21]

Ioan Cluşiu din comuna Bârghiş, plasa Agnita, contingent 1914, stabilit după război în Constanţa, căsătorit, tatăl unui copil, în memoriul adresat ministrului de război arată că în 1914 a fost rănit, pe timpul cât a luptat în armata austro-ungară împotriva ruşilor. A fost reformat, iar după 1 decembrie 1918 a fost angajat ca sergent în Jandarmeria rurală, în comuna Homorod. Din cauza rănii a fost reformat din nou în 1920. S-a mutat în Constanţa, angajându-se ca servitor la Primăria Constanţa. A ajuns în situaţia de a nu-şi plăti chiria şi asigura alimentele necesare familiei. Solicită, la 21 iulie 1921, să i se acorde o mică pensie din care să-şi poată întreţine familia.

După intrarea României în cel de-al Doilea Război Mondial, situaţia invalizilor se ameliorează datorită emiterii de către Preşedintele Consiliului de Miniştri a Ordinului 3176 M din 24 octombrie 1941, având următorul conţinut:

„Domnul mareşal Antonescu doreşte să se acorde un tratament special invalizilor şi familiilor celor care au murit pe front (mame, soţii, copii):

La serbările oficiale urmează a avea locul de cinste în dreapta autorităţilor;

---

[19] *Ibidem*, dos.1439.

[20] *Ibidem*, dos. 4532.

[21] *Ibidem*, dos. 4506.

În şcoli, copiii orfani de război şi cei ai invalizilor să fie aşezaţi în primele bănci.

Deasemenea, în toate celelalte ocaziuni, văduvele, orfanii şi invalizii de război trebuiesc trataţi cu toată solicitudinea".[22]

Problemele cu care se vor confrunta invalizii şi văduvele de război din Primul Război Mondial vor deveni foarte grave începând cu 1947, odată cu anularea de către autorităţile comuniste a pensiilor acestor categorii, cu scopul de a-i sili să se înscrie în CAP.

Maria Cristache din Ciocârlia (Biulbiul), soţie a soldatului Ştefan Cristache din Regimentul 34 Infanterie, mamă a patru copii (Paraschiva, născută în 1904, Elena, născută în 1907, Voica, născută în 1910, şi Dumitru, născut în 1916) în urma morţii soţului ei în război primea o pensie de 100 de lei, începând cu 1 octombrie 1921. În 1947 i s-a anulat pensia, deoarece poseda 2 ha de pământ. Ajunsă la 73 de ani, aceasta reclama că este singură şi fără niciun ajutor şi solicită să i se acorde din nou pensia, fără de care nu putea supravieţui.[23]

Ecaterina D. Deacu din comuna Cochirleni, văduvă din campania anului 1916, în cererea trimisă preşedintelui IOVR, la 26 noiembrie 1947, arată că are 70 de ani, că este femeie săracă, că nu mai poate munci şi că singura sursă de venit era pensia de pe urma soţului mort în campanie. Aceasta se plânge că, prin anularea pensiei, este muritoare de foame și ruga *„să i se redea pensia şi un ajutor de iarnă căci altfel văd cum moartea se apropie"*.[24]

Maria Udrică din comuna Dumbrăveni, văduvă de război, în etate de 70 de ani, reclamă, la 14 aprilie 1953, că în 1947 i s-a anulat pensia, deoarece poseda 12 ha de pământ. Petiţionara arată că în februarie 1953, conform prevederilor HCM nr. 308/1953, a donat pământul Ministerului Agriculturii şi solicita un ajutor de stat.[25]

Dinu N. Radu, în vârstă de 62 de ani, din satul Mireasa (comuna Târguşor) arată la 21 decembrie 1957, prin petiţia adresată ministrului Sănătăţii şi Prevederilor Sociale, că în 1917 şi-a pierdut globul ocular drept, fiind reformat cu gradul de invaliditate de 60%. În urma participării sale la război primea, începând cu 1918, pensie IOVR şi fusese împroprietărit cu 5 ha pământ arabil. În 1946 i s-a suspendat pensia IOVR, pentru că avea o avere de 10,88 ha pământ arabil. Având în vedere că în 1952 a intrat în CAP, solicita, pentru a putea

---

[22] SJAN Constanța, fond Prefectura Constanța, dos. nr.14, / 1941, Tabele orfani de război și invalizi de război, fila 267.

[23] *Idem*, fond IOVR, dos. 5463.

[24] *Ibidem*, dos. 4666.

[25] *Ibidem*, dos. 1587.

supraviețui el şi familia sa, să primească din nou pensia avută anterior. Pe 25 iunie 1958 primeşte un răspuns nefavorabil, bazat pe nişte anoste calcule matematice, de la Biroul Pensii IOVR.[26]

Şuțiu Nicolae, de 78 de ani, din comuna Horia, fost soldat în Regimentul 33 Infanterie, contingent 1911, reformat cu grad de invaliditate 20%, reclama la Ministerul Sănătății şi Prevederilor Sociale, printr-o petiție din 7 august 1964, că din 1947 i s-a suspendat pensia IOVR. Pe 1 aprilie 1965 era înştiințat că i s-a acordat o pensie IOVR, în valoare de 300 de lei.[27]

Ivana Gh. Gheorghe, de 70 de ani, din comuna Ciobanu, reclamă că pensia primită, urmare a decesului soțului său, caporalul Gheorghe Gheorghe (Regimentul 74 Infanterie) în campania anului 1916, i-a fost suspendată la începutul lui 1948. Arată că este singură, având 1 ha de pământ arabil, restul pământului fiind împărțit copiilor, care au uitat complet de bătrâna lor mamă, şi ruga să i se redea pensia IOVR, care reprezenta singurul sprijin al vieții sale. La 6 octombrie 1949 autoritățile locale hotărăsc să-i acorde, în urma aplicării unor calcule matematice, o pensie de 46 lei.[28]

Nae Nița, de 82 de ani, din satul Straja (comuna Cumpăna) în petiția adresată la 23 aprilie 1969 Ministerului Sănătății, arată că soțul său, soldatul Nae R. Tănase, din Regimentul 2 Infanterie, a fost declarat dispărut în campania 1916-1918. Ea şi cei doi copii minori au primit o pensie de urmaş, începând cu anul 1921, dar în 1948 i s-a suspendat pensia. Solicită ca pe lângă ajutorul de la CAP, în valoare de 40 de lei, să i se acorde şi pensia de urmaş. În urma unei anchete sociale, având în vedere vârsta înaintată a petiționarei, Consiliul Popular al comunei Cumpăna hotărăşte să i se acorde un ajutor în bani, pentru a putea lua cele necesare pentru iarnă şi a i se crea condiții de viață mai bune. [29]

Şerban M. Anica, de 73 de ani, din comuna Tortomanu, reclamă la 26 februarie 1960, printr-o petiție adresată Ministerului Sănătății, că pensia de urmaş primită în urma decesului soțului său, Marin Şerban, fost soldat la Ambulanța Diviziei 8 Infanterie, i-a fost suspendată în 1948 pentru că avea 4,8 ha de pământ arabil. Deşi în 1952 a cedat această suprafață de teren CAP-ului din comună, până la data scrierii petiței nu a mai beneficiat de pensia de urmaş. Văduva de război solicita să i se acorde dreptul cuvenit *„pentru a putea să-mi ameliorez*

---

[26] *Ibidem*, dos. 5816.

[27] *Ibidem*, dos. 6247.

[28] *Ibidem*, dos. 5671.

[29] *Ibidem*, dos. 5642.

trista situaţie de mizerie în care mă găsesc acum în pragul sfârşitului de viaţă". La 24 aprilie 1961 Sfatul Popular al Raionului Medgidia îi comunică faptul că, începând cu 1 aprilie 1961, i s-a acordat o pensie IOVR, în valoare de 150 lei.[30]

Cănciulescu I. Elena, de 83 de ani, din comuna Independenţa, arată în petiţia din 4 noiembrie 1948 că a primit pensie de urmaş până în aprilie 1947. Ea făcea apel la mila autorităţilor, deoarece este o femeie în vârstă şi nu poate munci: *„cu tovărăşie vă rog să luaţi în cercetare situaţia mea şi a-mi acorda o pensie, conform legilor în vigoare, cu care să pot trăi puţinele zile ce mai am"*.[31]

Teodorescu I. Maria, în vârstă de 84 de ani, din Cernavodă, în petiţia înaintată autorităţilor locale la 4 noiembrie 1964, arată că soţul său, soldatul Teodorescu Ion din Regimentul 74 Infanterie, contingent 1902, a fost declarat dispărut în campania 1916-1918. Ca urmare, a primit o pensie de urmaş până în iulie 1947. Solicita să i se redea această pensie, deoarece nu avea nicio avere şi nu mai putea munci.[32]

3. Drepturi acordate orfanilor de război

Una din cele mai grave probleme cu care s-a confruntat România în timpul şi la terminarea Primului Război Mondial a fost cea a orfanilor de război. Numărul exact al acestora nu se cunoaşte cu exactitate. Leonida Colescu indică 37.000 de orfani în teritoriul liber şi aproximativ 100.000 în toată ţara; altă sursă ne indică 15.601 orfani doar în Moldova.[33]

Societatea *Familia luptătorilor* din teritoriul ocupat avea printre obiective şi ajutorarea orfanilor de război. Însă aceasta s-a dizolvat și rezolvarea problemei a căzut în sarcina femeilor din înalta societate. Elena Pherekyde a declanşat o activitate de strângere de bani şi haine pentru îngrijirea a 634 de orfani pe care reuşise să-i adune la Bucureşti.[34]

În Moldova situaţia copiilor ai căror taţi erau morţi pe câmpul de luptă, iar mamele fuseseră răpuse de boală, era dramatică. Ion F. Buricescu, comandant de companie în Regimentul 63/79 Infanterie, cantonat în satul Căzăneşti, descria în amintirile sale din război situaţia unei familii în care tatăl era pe front, iar mama murise de tifos exantematic: *„După amiază, compania noastră fiind în gardă, am timp să*

---

[30] *Ibidem*, dos. 4703.

[31] *Ibidem*, dos. 4596.

[32] *Ibidem*, dos. 3276.

[33] Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 96-97.

[34] *Ibidem*, p. 100.

inspectez de aproape cantonamentul. La marginea satului dau de o priveliște ce-mi sfâșie inima de durere. Într-o odăiță mică, goală, cu un pat de scânduri neacoperit cu nimic, trei copii – două fete și un băiețaș – goi, numai în cămăși, șed cu unul din soldații disponibili. Fata cea mai mare, ascunsă după sobă, e slabă și palidă – a fost bolnavă, acum este ceva mai bine; o altă fată mai mică e grasă și voinică; băiețașul, în vârstă de vreo trei ani, zace lungit pe scânduri și tremură, îmbrăcat numai cu o cămașă neagră făcută fâșii și acoperit cu o velință subțire și ruptă. E ațipit și geme, cuprins de fiorii boalei. Soldatul îi privește părintește. (...) În timpul acesta intră în odaie, legănându-se pe picioare, un băiat de vreo 15 ani; după culoarea pământie a feții, după ochii duși din fundul capului și pielea lipită de oasele proeminente, se vede că și el a fost sau este bolnav. E fratele mai mare. Se întoarce de la cele două vite – un cal și o vacă – singura lor avere, cărora s-a dus să le dea de mâncare. Mă uit prin cameră. Pe lângă că-s goi, copiii aceștia n-au măcar cu ce se înveli noaptea".[35] Ofițerul a luat măsuri și, cât timp subunitatea a fost încazarmată în această localitate, copiii au fost îngrijiți de militari.

Armata este instituția cu o implicare majoră în ameliorarea situației orfanilor aflați în teritoriu liber. Remarcabilă este acțiunea generalului Nicolae Petala, comandantul Corpului I Armată, care a organizat la Păunești, în zona Vrancei, un orfelinat pentru 120 de copii, unde *„copii peste 12 ani urmau să lucreze în atelierele Corpului I Armată pentru a învăța o meserie, cei între 8 și 12 ani erau trimiși la școlile din zonă, iar cei sub 7 ani rămâneau permanent în orfelinat unde se jucau, învățau să citească și să scrie sub supravegherea a două educatoare"*[36]. Orfelinatul era condus de preotul militar căpitan Cunescu D. de la ambulanța Diviziei X, care și-a îndeplinit misiunea cu zel, abnegație și mult devotament.

Prin Circulara nr. 1060 din 17 septembrie 1917 Constantin Nazarie precizează modul în care preoții militari urmau să se implice în rezolvarea problemei copiilor orfani: *„Vă rog a vă interesa de aproape de copii orfani, din localitățile în care cantonați, din satele supuse evacuării sau din cele recuperate de la inamic și a lua măsuri cu comitetele locale, constituite în acest scop, pentru a asigura existența acestora. Când într-o localitate n-ați putea face nimic în sensul arătat, ne veți înștiința imediat,*

---

[35] Ion F. Buricescu, *Pe marginile prăpastiei. Însemnări din Războiul pentru Reîntregire"*, Asociația Generală a Ialomițenilor, 1939, p. 189-190.

[36] Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 99.

trimiţând un tablou de numele şi prenumele copiilor orfani, rămaşi neplasaţi"[37].

Guvernul va oferi orfanilor un sprijin financiar indirect, decizând avansarea în grad post-mortem a tuturor ofiţerilor morţi pe câmpul de luptă, *„ceea ce însemna o creştere a pensiilor cuvenite urmaşilor"*[38].

Conform unei măsuri inițiate în timpul războiului de către Regina Maria, copiii orfani de ambii părinți, sau care aveau mama decedată și tatăl pe front, primeau alimente de la cea mai apropiată unitate militară din zonă.

Odată cu încetarea ostilităţilor, Guvernul României va emite o dispoziţie, la 22 aprilie 1918, publicată în „Monitorul Oficial" nr. 19, care, referitor la situaţia orfanilor de război, prevedea luarea următoarelor măsuri:

-primarii comunelor urbane şi rurale, sub îndrumarea prefecţilor, au datoria de a identifica toţi orfanii de război şi să întocmească situaţii privind starea civilă şi situaţia militară a părinţilor, starea materială, situaţia şcolară a acestora. Toate aceste date trebuiau înaintate instanţelor judecătoreşti competente;

- pentru cei care deţineau avere, aveau rude sau cunoştinţe care puteau să-i îngrijească, orfanii de război erau puşi sub tutelă;

- dacă orfanul de război nu putea fi pus sub tutelă, instanţa judecătorească judeţeană îl încredinţa Comitetului pentru ocrotirea orfanilor de război din localitatea de domiciliu;

- cei care îi aveau în grijă erau răsplătiţi în bani, iar în caz că neglijau îngrijirea copiilor, puteau fi pedepsiţi cu închisoare de la 15 zile la 6 luni;

- orfanii de război bolnavi erau internaţi în spitale şi trataţi gratuit.[39]

Olga Sturza, preşedinta filialei Iaşi a Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române, a înfiinţat în vara 1917 primul orfelinat. S-a creat un Comitet de conducere, din care făceau parte reprezentanţi a patru ministere, care avea ca scop: *„realizarea unui recensământ general al orfanilor, repartizarea lor, în măsura posibilităţilor, în familii pentru a fi îngrijiţi, amenajarea unor orfelinate în fiecare judeţ,*

---

[37] Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, 1920, București, p. 98.

[38] *Ibidem*, p. 98.

[39] Elena Zîrnă, Iulian Boţoghină, *Armata Română şi Societatea civilă*, Editura Istros, Piteşti, 2012, p. 67-68.

puse sub administrarea prefecturilor, asigurarea hranei, îmbrăcămintei şi educaţiei pentru aceşti copii".[40]

Prin Înaltul Decret nr. 1037 din 8 mai 1918 se recunoaştea calitatea de persoană morală a *Societății pentru ocrotirea orfanilor de război*, care avea drept exclusiv şi unic scop asistenţa şi sprijinul orfanilor de război din întreaga ţară. Societatea era constituită sub protecţia Reginei Maria şi funcţiona sub controlul Ministerului de Război. Avea sediul central la Iaşi şi era organizată pe patru secţiuni regionale, cu sediile la Iaşi, Bucureşti, Craiova şi Chişinău.

Societatea va înfiinţa aşezăminte necesare pentru *„creşterea, învăţătura şi îngrijirea sanitară a orfanilor, precum; leagăne, orfelinate, cămine, grădini sau şcoli de copii, case de corecţiune, spitale sanatorii, infirmerii, etc. sau de a se folosi de aşezăminte de cultură existente, în înţelegere cu ministerele respective"*.[41] Sumele necesare funcţionării societăţii proveneau din subvenţii acordate de diferite instituţii, societăţi şi fundaţii, dar şi din sumele alocate de stat, judeţe şi comune.

Ministerul de Război va ordona organizarea unor cămine de orfani la fiecare regiment. Deşi în unităţile din subordinea Diviziilor 9 şi 10 Infanterie se vor organiza astfel de cămine, acestea au fost mai mult goale, în principal, din cauză că erau organizate în mediul urban, iar majoritatea orfanilor se găseau în mediul rural.

Deşi în judeţul Constanţa, conform datelor existente la Serviciul Judeţean Constanţa al Arhivelor Naţionale, fondul Consilieratul Agricol, existau 3.246 de orfani de tată sau de ambii părinţi, în aprilie 1920 orfelinatele pregătite de Divizia 9 Infanterie erau goale, iar Regimentul 74 Infanterie avea găzduiţi *„14 orfani, cărora li se pusese la dispoziţie îmbrăcăminte şi hrană, urmând ca atunci când vor fi trimişi la şcoală să fie complet echipaţi"*.[42] Acest cămin de orfani va primi de la Crucea Roşie americană următoarele ajutoare; *„5 lăzi cu cutii de lapte condensat, o ladă cu cacao, 24 săpunuri, 8 perechi de ghete, 24 de batiste, nasturi şi alte lucruri necesare pentru cusut"*.[43]

Activitatea Societăţii pentru ocrotirea orfanilor de război a întâmpinat multe greutăţi în desfăşurarea nobilei misiuni. Astfel, la 3 octombrie 1924 conducerea societăţii intervenea la primul-ministru pentru ca pâinea necesară tuturor orfelinatelor din ţară să fie

---

[40] Alin Ciupală, *op. cit.*, p. 97.

[41] Elena Zîrnă, Iulian Boţoghină, *op. cit.*, p. 69.

[42] *Ibidem*, p. 71.

[43] *Ibidem*.

asigurată de Manutanţele Armatei, la preţul legal, pentru a scăpa de specula brutarilor şi morarilor aparţinând diferitelor naţionalităţi.[44]

Nici autorităţile locale nu au rezolvat corespunzător problemele orfanilor de război din zona lor de responsabilitate. Astfel, la 9 iulie 1924, patru copii – (Zamfirică, Maria, Stanca şi Traian), urmaşi ai soldatului Munteanu Gheorghe din Hârşova, dispărut în campania 1916-1918, au adresat un memoriu Ministrului de Război, arătând că începând din 23 februarie 1923 le-a fost suspendată pensia, pe motiv că nu ar avea toate actele necesare la dosarul de pensie. Orfanii solicitau ministrului să *„ordone organelor în drept pentru a dispune să ni se dea pensia avută înainte, până la cel din urmă major dintre noi, neavând nici un fel de alt mijloc cu care am putea trăi, fiind micuţi şi fără niciun sprijin"*.[45]

4. Abuzuri comise de autorităţi în acordarea diferitelor drepturi cuvenite urmaşilor celor care şi-au jertfit viaţa pe front

Bratu I. Elena din Cernavodă, soţia plutonierului major Bratu Ion, mort de tifos exantematic la 26 martie 1917, mamă a doi copii minori, a solicitat la 20 martie 1919 acordarea pensiei de urmaş legal cuvenită. La 15 iunie 1921, nemulţumită de suma primită, a adresat un nou memoriu, prin care solicita recalcularea pensiei de urmaş, conform Legii 3531 din 2 septembrie 1920.[46]

Alexandra Z. Popescu din Negreşti a adresat o petiţie Ministerului de Război în care arată că, în urma decesului soţului său, Zenofte Popescu, în campania 1916-1918, a primit o pensie de urmaş în 1923, care, după câteva luni, i-a fost suspendată, toate documentele fiindu-i ridicate în vederea recalculării acesteia. De aproape 4 ani aceasta nu mai primise pensia, care era singura sursă de trai şi solicita rezolvarea rapidă a situaţiei.[47]

Maria Pungă din Facria, solicita Ministerului de Război, pe 25 iulie 1925, să primească o pensie, urmare a faptului că soţul său, Şerban Pungă, murise în 1918 în urma bătăilor primite de la militarii germani. În acest memoriu arată că fiul său cel mare, sergentul Gheorghe Pungă (din Regimentul 9 Vânători) a fost rănit în piept de 7 gloanţe, fără a fi declarat invalid, iar fiul cel mic, Nedelcu Şerban, a luptat şi el în Regimentul 18 Artilerie. Ambii copii sunt săraci lipiţi şi

[44] Mircea Vâlcu Mehedinţi, *op. cit.*, p. 127.

[45] SJAN Constanţa, fond IOVR, dos. 4478.

[46] *Ibidem*, dos. 3416.

[47] *Ibidem*, dos. 5282.

nu o pot ajuta, singura speranţă, *„pentru a scăpa de foame"* reprezentând-o pensia solicitată.[48]

Rada Dumitru din Cochirleni, soţie a soldatului Ghiţă Dumitru din Arsenalul Armatei, mort în ianuarie 1917 în infirmeria unităţii, în petiţia înaintată Casei de Pensii IOVR, la 1 august 1938, arată că a beneficiat de o pensie de urmaş în valoare de 1650 lei, începând cu 1 aprilie 1923. Reclama faptul că în 1931 perceptorul comunei i-a ridicat carnetul şi titlul de pensie pentru a fi recalculată, deoarece copilul lor a devenit major. Deoarece nici la 7 ani de la acest eveniment nu a mai primit pensia promisă, solicita să i se verifice situaţia şi să i se acorde drepturile cuvenite, conform legilor în vigoare.[49]

Păuna N. Lungu din satul Ştefan cel Mare, comuna Saligni, în petiţia trimisă Ministrului de Război la 18 mai 1931 arată că a primit pensie de urmaş de pe urma soţului său, soldat Nicolae Lungu (din Regimentul 34 Infanterie), decedat în Basarabia la 18 ianuarie 1918, până la 1 septembrie 1924, când i-au fost ridicate toate documentele. Reclama faptul că aștepta de șapte ani să i se rezolve situaţia şi solicită o rezolvare cât mai urgentă, având în vedere că avea 3 copii minori şi nicio avere.[50]

Ioana Mazăre Milea din satul Movila Verde (Cazil Murat) solicita la 11 februarie 1920, Centrului de Recrutare Constanţa, să i se acorde un ajutor, deoarece de la moartea soţului său, în 1916, nu primise decât un carnet de ajutor de la Comitetul *Familia luptătorilor* din Constanţa. Aceasta specifica faptul că are de crescut un copil şi că trăieşte în cea mai mare mizerie, neavând nicio avere.[51]

Menzade Menazis Abilburi din satul Conacu a primit pensie în perioada 1923-1928, urmare a morţii soţului pe front. Odată cu împlinirea vârstei de 18 ani a celui de-al doilea copil, i s-a suspendat orice ajutor. Solicita să i se acorde drepturile legal cuvenite.[52]

Elena I. Enache din Negru Vodă, femeie săracă şi fără niciun ajutor, roagă să i se acorde un ajutor, pentru a-şi putea susţine copilul orfan, care era student la Politehnică Bucureşti, deoarece acesta devenind major, pensia cuvenită i-a fost suspendată.[53]

Filofteia Stanciu Năstase din Negru Vodă reclamă că nu a mai primit pensie din 1 aprilie 1931, aceasta fiindu-i suspendată abuziv.

---

[48] *Ibidem*, dos. 3416.

[49] *Ibidem*, dos. 4352.

[50] *Ibidem*, dos. 5882.

[51] *Ibidem*, dos. 1182.

[52] *Ibidem*, dos. 897.

[53] *Ibidem*, dos. 926.

Mamă a doi copii, a primit pensie de urmaş ca urmare a dispariţiei soţului ei, Stanciu Năstase, în timpul luptelor de la Mărăşeşti. Deoarece în comună s-au primit două scrisori, din care reieșea că soţul ei era în viaţă, recăsătorit în Rusia, reprezentanţii primăriei i-au suspendat pensia. În urma cercetărilor, autorităţile locale au fost silite să repună în plată pensia anulată prin încălcarea prevederilor legale.[54]

Stana Ion Andrei din Constanţa reclamă faptul că, începând cu februarie 1943 i-a fost suspendată pensia de urmaş, obţinută ca urmare a morţii soţului său în campania 1916-1919. Aceasta a crescut singură trei copii, doi dintre ei fiind pe front în Rusia, iar al treilea dat dispărut în timpul luptelor din Caucaz. Solicita să i se acorde pensia cuvenită în urma dispariţiei fiului său pe front, dacă nu mai putea primi pensia de urmaş.[55]

Petrache Cuţaru, pensionar, domiciliat în Medgidia, şi-a pierdut ambii copii în 1917: sergentul Cuţaru Vasile, de 23 de ani, în luptele de la Mărăşeşti, şi soldatul Cuţaru Marin, de 20 de ani, de tifos exantematic, în Spitalul din Scheia (judeţul Vaslui). În urma petiţiei adresate Ministerului de Război, i s-a acordat, începând cu 1 octombrie 1934, o pensie de urmaş în valoare de 30 de lei lunar. La 25 noiembrie 1935 trimitea o nouă petiţie, prin care solicita recalcularea pensiei, deoarece a descoperit că fiul său, Cuţaru Vasile, fusese avansat plutonier. De asemenea, solicita să primească sumele cuvenite începând cu 17 martie 1917, data morţii primului său fiu.[56]

Ştefan Iuga, de 67 de ani, din comuna Peştera, reclama prin petiţia trimisă Ministerului de Război la 7 aprilie 1938, faptul că deşi fiul său, soldatul Iuga Ştefan Ion, soldat în Regimentul 74/80 Infanterie, a decedat la 11 februarie 1918 în Spitalul de contagioşi din Piatra Neamţ, nici măcar după 20 de ani nu a primit pensia de urmaş legal cuvenită, cu toate că a făcut toate demersurile necesare la autorităţile locale. Solicită rezolvarea situaţiei sale pentru a-şi putea întreţine familia, având în vedere că nu poseda nicio suprafaţă de teren arabil.[57]

Maria Dobre Dobrescu din satul Ivrinezu, comuna Cochirleni, printr-o petiţia din 14 februarie 1937 arată că a primit până în 1926 pensie de urmaş în urma decesului soţului său, caporalul Dobre Dobrescu, din Regimentul 9 Vânători, contingent 1912, mort de tuberculoză după demobilizare, boala fiind contractată în timpul

---

[54] *Ibidem*, dos. 2457.

[55] *Ibidem*, dos. 6121.

[56] *Ibidem*, dos. 4378.

[57] *Ibidem*, dos. 5062.

campaniei 1916-1918. După ce autoritățile locale au adunat toate documentele de pensionare în vederea recalculării pensiilor, doamna Maria Dobre Dobrescu a fost chemată la Centrul de Recrutare Constanța pentru a ridica noul carnet şi titlul de pensionare. Aici plutonierul Seceleanu, angajat al Centrului de Recrutare, a pretins şi a primit 500 de lei de la mai mulţi consăteni de-ai Mariei Dobre Dobrescu – invalidul Ştefan Barbu şi văduva Maria Gh. Mihai – pentru a elibera aceste documente. Deoarece femeia era săracă și nu a putut achita suma pretinsă, nu i-au fost eliberate documentele. La 11 ani după acest eveniment, văduva solicită reprezentantului Serviciului Pensiilor Militare să-i rezolve problema.[58]

Un caz aparte îl reprezintă situaţia Filipinei Tucser, de 65 de ani, din Mihail Kogălniceanu. Aceasta a fost căsătorită cu Vendelinus Tucser, contingent 1911, mobilizat în 1916 ca soldat în Regimentul 34 Infanterie. Acesta a fost declarat dispărut. Soția a primit pensie de urmaş, în valoare de 25 de lei lunar, începând cu 1 aprilie 1922 până în septembrie 1940, când a emigrat în Germania împreună cu mai mulţi etnici germani din Mihail Kogălniceanu. În Germania a primit o pensie pentru soţul decedat în război în valoare de 90 de mărci, reuşind să agonisească o avere, cu care a cumpărat 10 ha de pământ arabil, 0,5 ha vie şi o casă de locuit. În 1956 s-a întors în România. Prin grija Primăriei Mihail Kogălniceanu, i s-a repartizat o cameră în Căminul Cultural, iar mâncarea i-a fost asigurată de la CAP. Filipina Tucser a solicitat să fie repusă în posesia pensiei IOVR, iar comisia numită să verifice situaţia sa propunea, având în vedere vârsta, faptul că era bolnavă şi că nu mai putea munci, să i se acorde pensia IOVR solicitată.[59]

*

În campania 1916-1919, 2151 de militari constănţeni şi-au pierdut viaţa, alţi 509 fiind declaraţi invalizi de război. Conducătorii României, în frunte cu regele Ferdinand, au promis că aceştia se vor bucura veşnic de recunoştinţa urmaşilor. Promisiunea aceasta nu a fost respectată, dovadă fiind sutele de memorii, petiţii şi reclamaţii existente în arhive și prezentate în acest articol, acte prin care invalizii, orfanii şi văduvele de război solicitau autorităților acordarea drepturilor legale promise.

---

[58] *Ibidem*, dos. 5804

[59] *Ibidem*, dos. 1762

THE FIGHT OF THE DISABLED, ORPHANS AND WIDOWS OF THE 1916-1919 CAMPAIGN AGAINST THE BUREAUCRACY AND THE ILL-INTENTIONED AUTHORITIES

Abstract

In the campaign of 1916-1919, a number of 2151 soldiers from Constanța lost their lives, another 509 being declared disabled soldiers. Romanian leaders, headed by King Ferdinand, have promised that they will forever enjoy the gratitude of their descendants. This promise was not respected, as evidenced by the hundreds of memoirs, petitions and complaints found in the archives of Constanța, whereby disabled soldiers, orphans and war widows asked the authorities to grant the due legal rights.

Keywords: memoirs, petitions, complaints, disabled soldiers, orphans, widows, land reform.

DIN ISTORIA DOBROGEI

Nikolay TODOROV*

ARENDAȘII DE IMPOZITE ÎN SANGEACUL TULCEA ÎN ANII ȘAPTEZECI AI SECOLULUI XIX

Sistemul arendării impozitelor în Imperiul Otoman a fost un element important al dezvoltării sale economice în secolul XIX. Cu câteva întreruperi în perioada tanzimatului și a unor încercări de reformă, s-a trecut în anii '60 și '70 ai secolului XIX la reglementări legale ale sistemului arendării impozitelor, mai ales în segmentul legat de colectarea zeciuielii pentru producția agricolă[1]. Tratarea unui astfel de subiect presupune câteva clarificări de bază.

De curând, în istoriografia bulgară interesul pentru arendarea impozitelor și, mai ales, pentru participarea bulgarilor la tranzacțiile de afaceri și-a găsit un loc substanțial în cercetările întreprinse de St. Yaneva. Într-un șir de articole au fost tratate o serie de variante locale ale modului practic de funcționare a sistemului, iar în monografia ei privind această temă au fost urmărite în detaliu mecanismele interne, reglementările legale, schimbările apărute în timpul perioadei tanzimatului și participarea elitei renașterii bulgare la sistemul arendării impozitelor în Imperiul Otoman din secolul XIX[2]. Contribuții la acest subiect au fost aduse și de unele cercetări ale Evgeniyei Davidova[3].

Acest articol este destinat să completeze imaginea generală privind modul de funcționare a acestui gen de practici fiscale în sangeacul Tulcea, care cuprindea întreaga Dobroge de nord. Cu sprijinul unor documente otomane inedite va fi prezentată elita economică locală și cei mai importanți reprezentanți ai acesteia, care dispuneau de cel mai mare capital.

Înființat în urma reformei privind vilayetele din anul 1864 ca parte a vilayetului de la Dunăre, sangeacul a fost împărțit în kazale: Küstenca, Babadağ, Sulina, Hırsovo, Maçin și Mecidie. Până în anii '40 ai secolului XIX, Tulcea nu a fost centrul urban principal în această parte a vilayetlui Silistra. Centre militar-strategice principale erau orașele Babadag și Isaccea. Deschiderea Dunării, după anul 1856, pentru navigația

---

* Dr. Nikolay Todorov, Muzeul Regional de Istorie Silistra, G. S. Rakovski Str. 24, 7500 Silistra; todorovnikolay@abv.bg.

[1] YANEVA 2011, p. 43; SHOW 1975, p. 422.

[2] YANEVA 2004; 2006; 2007; 2007 a; 2011.

[3] DAVIDOVA 2007.

comercială a ridicat rolul Tulcei, care a devenit principalul port comercial la Dunăre și, bineînțeles, centrul administrativ al zonei.

La baza prezentului studiului se află un defter otoman inedit despre arenda impozitului în sangeacul Tulcea, pentru anii financiari 1289/1290 (1872/1873), păstrat în Departamentul Oriental al Bibliotecii Naționale[4]. Dimensiunea documentului este de 43,5 x 30 cm, scris de Rika, cu cerneală neagră și roșie. Fiecare pagină a defterului este împărțită în 8 coloane, scrise cu cerneală albastră. Ele indică numele arendașului de impozite, numele garantului său (kefil), localitatea din care a fost încasat impozitul și valoarea concretă a acestuia. Defterul cuprinde localitățile din întregul sangeac Tulcea, în număr de 232.

Numărul complet al arendașilor de impozite se ridica la 110 persoane, repartizate din punct de vedere religios după cum urmează: musulmani – 75, nemusulmani – 35, dintre care un evreu și patru armeni. Suma totală a impozitului se ridica la 6.129.554,5 groși. La însumarea localităților, cel care a scris a făcut însă o greșeală și a socotit suma totală la 6.212.554, 5 groși.

În anii '60 și '70 ai secolului XIX au apărut modificări în reglementările legale privind arendarea impozitelor. În anul 1872 guvernul a hotărât, la propunerea consiliului administrativ al vilayetului, să repartizeze satele acestei provincii, unul după altul, la centrele de kaza pentru arendarea impozitului, fără alte licitații în centrele sangeacului sau în vilayet, pentru un interval de doi ani. În așezările care nu puteau atinge nivelul zeciuielii din anul anterior, zeciuiala a fost colectată de guvern[5]. În anul 1873 a fost, de asemenea, publicat în paginile ziarului „Dunav” o *„Nouă Lege despre Mezat ”* – (Licitație)[6]. Scopul autorităților a fost acela de a face ordine în colectarea zeciuielii, care deseori era însoțită de nereguli și ilegalități.

În continuare vom lua în considerare sumele plătite de arendașii de impozite în timpul licitațiilor. Pentru o mai adecvată vedere generală, le vom clasifica după următoarea scală: până la 10.999 groși; 11.000 – 39.999 groși; 40.000 – 69.999 groși; 70.000 – 99.999 groși; mai mult de 100.000 groși.

Această clasificare va face posibilă evidențierea grupelor de arendași cu resurse financiare mai importante; pentru cei din grupa comercială cu

[4] Biblioteca Națională „Sfinții Kiril și Metodiu” (NBKM), Departamentul oriental, F. Tch 53/13. (În continuare – NBKM-OrO). Mulțumesc dnei docent doctor Gergana Georgieva (de la Universitatea Veliko Târnovo) pentru ajutorul acordat la descifrarea documentului.

[5] YANEVA 2007, p. 418.

[6] Ziarul „Dunav”, anul IX, nr. 776, 20 mai, 1873, pag. 1.

resurse financiare mijlocii și mai reduse, va fi evidențiată diferențierea interioară. Datele din defter vor fi completate cu informații din alte documente otomane-turcești care enunță o parte a arendașilor de impozite.

Conform grupării amintite, persoanele sunt repartizate, ținând cont de sumele investite pentru achitarea zeciuielii, după cum urmează:

Tabelul 1: Numărul persoanelor, pe baza sumei investite pentru achitarea zeciuielii în sangeacul Tulcea:

Suma	Până la 10.999 groși	11.000–39.999 groși	40.000–69.999 groși	70.000–99.999 groși	Peste 100.000 groși
Numărul persoanelor	15	46	27	9	13

Înainte de a începe analizarea cifrelor, vom adăuga, de asemenea, informații privind apartenența religioasă a arendașilor de impozite din aceste categorii:

Tabelul 2: Apartenența religioasă arendașilor de impozite:

Suma	Musulmani	Nemusulmani	Total
Până la 10.999 groși	7	8	15
11 000–39 999 groși	35	11	46
40 000–69 999 groși	18	9	27
70 000–99 999 groși	7	2	9
Peste 100 000 groși	9	4	13

Simpla participare la arendarea impozitelor este un indiciu privind existența unor capitaluri libere la persoanele apărute la licitații. Poate că acest gen de afacere era pentru unii dintre ei un adaos la alte activități lucrative. Din punct de vedere al sumelor investite în achitarea zeciuielii, aceste categorii pot fi împărțite și după calitatea lor.

Multezimii – (arendașii de impozite) din prima grupă – (până la 10.000 de groși) pot fi calificați ca aparținând categoriei inferioare a arendașilor de impozite, care dispuneau de mai puțini bani, iar pentru ei se poate presupune că era o activitate complementară. Valoarea medie a sumelor investite de ei se ridica la 5.046 groși. De interes deosebit sunt cei doi stareți ai mănăstirilor Celic Dere și Cocoș – Papas Tanaș (Atanasiy) și Papas Angel, care își achitau ei înșiși zeciuiala, respectiv 5.750 și 5.500 groși[7]. Nu este sigur dacă era o practică uzuală la mănăstiri ca stareții să apară și ca arendași ai zeciuielii datorate de ei, sau dacă este

[7] TONEV *et alii* 2001, p. 280; 293.

un caz atipic, dar această informație completează ideea participării clerului la astfel de practici de afaceri. Acesta era un rol atipic pentru reprezentanții clerului. Starețul mănăstirii Cocoș nu avea garant, iar Ligor din Brașov era kefil al arhimandritului Atanasiy, stareț al mănăstirii Celic Dere.

De acest grup aparținea și un armean - Küstengali Bedros, care achita zeciuiala satului Ilah Kapu, la nivelul de 7.600 groși.

Cea de-a doua grupă (11.000-39.999 groși) cuprindea 46 de persone și era cea mai numeroasă. Nemusulmanii reprezentau 31% dintre arenadașii de impozite. Tabelul următor cuprinde numele acestora, alături de garanții lor, precum și numărul satelor, a căror zeciuială era achitată. Cu aceste date vom clarifica relațiile de afaceri dintre arendașii de impozite și cetățenii așezărilor.

Tabelul 3: Nemusulmani și garanții lor care aparțin grupei de la 11.000 până la 39.999 groși:

Arendaș de impozite	Garant	Numărul satelor arendate	Suma
Tulçalı Lüskan	Mihal Hacı Constantin	1	16.050
Bakal Dimitri	Bakal Vangel	2	17.800
Tulçalı Ivanço	Tulçalı Kürkçibaşi Vılçu	1	18.565
Lazar Çorbaci	Tulçalı Ekmekçibaşi Dimitraki	1	20.300
Todor Hristo	Hristo Nikola	1	23.650
Tulçalı Stoyko	Tulçalı Lüskan Konstantin	4	24.325
Mecedieli Raiço	Mecedieli (?) Oğlu Ivanço	1	59.000
Kir Konstantin	Aleksi	1	32.500
Tulçalı Arslan Dimitri	Tulçalı Ligur	1	36.200
Hacı Konstantin Oğlu Mihal	Lüskan	1	36.450
Küstencali Yahudu Elizer	…[8]	1	18.800
Hamparsun Ağa	Stefan Ağa	1	21.150

[8] Numele este ilizibil.

Se poate observa pentru început că la arendarea impozitului participau și rude – în acest caz tatăl și fiul, Hacı Konstantin Oğlu Mihal, Mihal Oğlu Hacı Konstantin, care aveau îndelungate relații de afaceri cu Tulçalı Lüskan. Cel din urmă era însă și fiul lui Hacı Konstantin, cunoscut din documentele bulgare ca Lütskan Hacı Konstantinov – un cunoscut cetățean al Tulcei, donator și participant la disputele naționale bisericești.

După înființarea consiliului diocezei, după 1870, a devenit membru al acestuia[9]. Fratele lui, Mihal Hacı Konstantinov, era membru al consiliului local Tulcea, înființat în anul 1860, iar în 1868 a devenit administrator al bisericii „Sf. Gheorghe"[10]. Acest caz are o semnificație deosebită și demonstrează cum puterea economică a tatălui era transferată la moștenitorii săi și rămânea *de facto* în familie. Fiii au devenit garanți unii pentru ceilalți, iar în unul dintre cazuri unul dintre fii era garantul tatălui Hacı Konstantin. Probabil că Lütskan era fiul mai mare, pentru că era Hacı, ca tatăl său, ceea ce solicita un anumit interval de timp.

În ciuda interdicției exprese ca kefilii să ia parte la arendarea impozitului, conform defterului cercetat aceasta era o practică obișnuită. Poate fi, de asemenea, observată și o garantare reciprocă la persoane care practicau aceeași ocupație. În această situație erau doi comercianți de alimente, Dimitri și Vangel. Reprezentanți ai meșteșugarilor și anume în poziții înalte în breaslă, existau și printre garanți - Ekmekçibaşı și Kürkçibaşı - (brutar și blănar).

În structura ocupațională din Tulcea Ekmekçiler und Kürkçüler - (brutari și blănari) erau cele mai preferate meșteșuguri, cu venituri relative mari. Toate acestea indică faptul că o parte a arendașilor de impozite și garanții lor, în afara posibilităților economice din acest gen de operațiuni financiare, ocupau diferite poziții în cadrul autorităților administrative locale. Aceste poziții le-au permis deseori ocazia unor câștiguri ușoare sau le garantau achitarea zeciuielii pentru așezările dorite de ei, din care obțineau anumite câștiguri sigure. Legăturile cu puterea le oferea o anumită siguranță privind afacerile întreprinse de ei.

Printre arendașii de impozite musulmani care aparțineau acestei categorii impresionează prezența susținută a unor Ağa (21), de asemenea un Bey (Hırsovali Murad Bey), un Çavuş (sergent) (Isakçali Hasan Çavuş) și un Mullah - Suleyman, care achita zeciuiala a două sate, în sumă de 31.000 groși. Pentru doi dintre musulmanii arendași de impozite - Tulçalı Haci Mahmud și Tulçalı Mustafa Ağa, garantul era

[9] TONEV *et alii* 2001, p. 251.
[10] TONEV *et alii* 2001, p. 14; 39.

Ekmekçibaşı Dimitraki, deja amintit în tabel. Isakçali Hasan Cavuş achita zeciuiala pentru satul Parcheș, în sumă de 25.000 de groși, fiind garantat de Haci Veliko. În acest caz este foarte probabil vorba de Haci Veliko Stefanov, unul dintre cei mai importanți donatori pentru școala și biserica din Tulcea.

Grupa de la 40.000 până la 69.999 groși era constituită din 27 de persoane, dintre care 18 erau musulmani și 9 nemusulmani. Aici, printre ultimii, îl regăsim pe Lütskan Haci Konstantinov, dar de data aceasta în rolul arendașului de impozite pentru satul Congaz, în sumă de 53.485 groși, cu garant – fratele său Mihal Haci Konstantin. În același timp, acesta din urmă achita zeciuiala a trei sate (Destemal, Eskibaba und Soganaf), și anume din nou prin garanția fratelui său Lütskan. Tulçalı Yani a luat prin mezat (licitație) satul Beștepe pentru suma de 41.000 de groși, garantat de Tulçalı Bakal Vangel, pe care îl întâlnim a doua oară în acest rol. Interesante sunt relațiile de afaceri dintre Babadakli Arif Efendi și Kürkçü - (blănarul) din Tulcea – Vılço. Arendașul de impozite din Babadag s-a angajat cu zeciuiala pentru trei sate în cazaua Tulcea și Babadag - Pırlita, Kupeli și Dautça în sumă de 43.450 groși; pentru primele două sate garant pentru afacere era Tulçalı Kürkçü Baş Vılçu (maistru blănar), iar pentru cel de-al treilea sat probabil fiul ultimului Tulçalı…Oğlu[11] Vılçu.

Acest exemplu este dovada unei alte practici neconvenționale, asupra căreia ne informează defterul cercetat. Este evident că relațiile de afaceri ale tatălui – arendașul de impozite Arif Efendi din Babadag – sunt transmise treptat fiului său, sau acesta a participat la același nivel cu tatăl său. Totodată, a moștenit de la el ocupația de Kürkçü - (blănar).

Unul dintre arendașii de impozite nemusulman din această categorie era armeanul Mecedieli Garabet, care achita zeciuiala satului Ilahkapu, în sumă de 40.000 de groși.

Tulçalı Vangel, anterior deja amintit în rolul său de garant, a apărut de asemenea de două ori ca garant al unui alt arendaș de impozite din Tulcea - Salih Efendi. Acesta achita zeciuiala satelor Alibey și Gercelik, în sumă totală de 42.000 de groși.

În acest caz se constată parteneriate trainic stabilite. În suita de sume prezentate este impresionant că a existat un număr mai însemnat de nemusulmani – garanți ai arendașilor de impozite – comparativ cu musulmanii, investitori de bani în sumă mai redusă.

Aici a fost înregistrat un mulah – Mehmet, care achita zeciuiala satului Peçeneg, în sumă de 51.750 de groși și un fiu al mulahului - Mollacizade Ali Bey. Ultimul era arendașul zeciuielii orașului Măcin, în

[11] Numele este ilizibil.

sumă de 54.500 de groși și ai satului Umurlar, în sumă de 5.650 de groși. Atât în cazul clerului creștin, cât și la musulmani, se constată un inters susținut privind acest gen de practici de afaceri și participarea activă la acestea. De acest grup a aparținut și un Çavuş – Mahmud, care prin mezat (licitație) a obținut achitarea impozitului pentru satul Cataloi, în sumă de 47.460 de groși.

În grupul de la 70.000 pînă la 99.999 de groși regăsim 9 persoane, printre ei doi nemusulmani. Armeanul Babadakli Artün achita zeciuiala a patru sate, în sumă totală de 85.275 de groși, iar cel de-al doilea nemusulman, al cărui nume încă trebuie clarificat din document, achita zeciuiala a patru sate, în sumă de 71.850 de groși. Peste 90.000 de groși investeau următorii musulmani: Mehmed Ağa din Mecidie (98.751 groși), Ahmed Ağa din Hırsovo (91.950 groși), Mullah Ömer din Mecidie (91.100 groși). Numai Ahmed Ağa a apărut la licitație cu un Kefil - nemusulman - Kir Konstantin.

Cei mai importanți arendași de impozite, aparținând categoriei de peste 100.000 de groși, erau 13 persoane, dintre care 9 musulmani și 4 nemusulmani. Din această categorie se poate presupune cu temei că făceau parte reprezentanți ai elitei de afaceri sau unii dintre cei mai bogați locuitori ai centrelor de kaza din sangeacul Tulcea. În privința locului lor în dezvoltarea economiei orășenești, vom cita numele lor împreună cu numărul de așezări arendate, precum și sumele investite în acest scop.

Tabelul 4: Arendași de impozite care au investit mai mult de 100.000 de groși în achitarea zeciuielii:

Arendași de impozite	Numărul așezărilor	Suma
Avadliş Ağa	6	475.000
Tulçalı Keresteci Izzet Efendi	14	427.500
Tulçalı Arnaud Sadık Ağa	9	289.290
Maçinli Mahmud Efendi	6	206.250
Tulçalı Laz Mehmed Efendi	3	180.525
Küstencali Ziyaeddin Efendi	9	177.000
Panayot Vılku	6	158.990
Küstencali Ibrahim Efeni	2	145.500
Küstencali Kerim Efendi	5	145.000
Küstencali Dimitraki	4	142.700
Babadakli Iliya	3	142.250
Tulçalı Dimitri Arslan	5	126.846
Arnaud…[12]Ağa	1	115.700

[12] Numele este indescifrabil.

Mai întâi se observă că în afara celor mai mari sume pentru arenda impozitelor, în această grupă se regăsește și cel mai mare număr de sate achitate, ceea ce indică faptul că aceasta era activitatea de afaceri principală a persoanelor menționate. Posibilitatea de a aconta sume atât de mari și ca arendarea impozitelor să fie o activitate adiacentă, rămâne minimă. Garanții unei părți a arendașilor de impozite musulmani erau originari din grupe etno-confesionale diferite: Tulçalı Arnaud Sadık Ağa avea ca kefil pe Babadakli Todor Çorbaci; Avadliş Ağa, care achita zeciuiala pentru Tulcea, în sumă de 180.000 de groși, avea ca garant pe Stefan Ağa. De asemenea, în privința unei părți a arendașilor de impozite s-au înregistrat câte doi garanți.

Pe baza acestor cifre pot fi trase câteva concluzii importante privind funcționarea sistemului de arendare a impozitelor. În primul rând se constată completa nerespectare a normelor legale care reglementau funcția și drepturile garanților. În acest caz este vorba de un mare număr de kefili (garanți), care în același timp erau și arendași de impozite. Cei din urmă alegeau de cele mai multe ori astfel de persoane ca garanți, care erau originari din același grup etnic sau religios, dar nu sunt rare cazurile în care arendașii de impozite musulmani aveau nemusulmani ca garanți. La armeni se observă o tendință ca garanții să fie de aceeași origine etnică.

Arendașii de impozite care au investit cele mai mari sume (mai mult de 100.000 de groși) achitau zeciuiala a 73 de așezări, care constituie exact o treime a tuturor localităților. Acest fapt indică marile disponibilități ale acestei categorii de mültezimen (arendași de impozite). Cifra completă a arendașilor de impozite nemusulmani se ridica la un sfert dintre toți arendașii de impozite. Această situație demonstrează că nemusulmanii care participau la arendarea impozitelor dispuneau de posibilități mai reduse, cu excepția a trei persoane care investeau mai mult de 100.000 de groși.

Defterul cercetat descrie o serie semnificativă de reprezentanți ai elitei locale de afaceri. Erau mai ales persoane cu resurse financiare substanțiale, care ocupau sau ocupaseră, în trecut, poziții administrative. Prezența unor clerici creștini sau musulmani este, de asemenea, importantă în ceea ce privește modul practic de funcționare a sistemului de arendare a impozitelor.

Disponibilitatea de a participa la acesta cu sume considerabile indică și situația lor financiară. Aceasta demonstrează că, alături de obligațiile religioase pe care le aveau fiecare conform religiei lor, se ocupau deseori, cu activități economice, care le aduceau venituri suplimentare. Prezența unor meșteșugari printre arendașii de impozite completează și ideea combinării mai multor activități, cu scopul asigurării unei stabilități financiare, care la rândul ei demonstrează o anumită evoluție. Se pare că

veniturile din meșteșuguri nu erau singurele surse de venituri în această categorie de lucrători. Este deosebit de important să identificăm nivelul proprietății arendașilor de impozite, statutul lor social și participarea lor la autoritățile locale conducătoare. Numai astfel se poate contura complet locul lor în structura ierarhică a societății.

În noua lege din 1873 era menționat expres ca persoane care participau la licitații să fie "bogate" și că ceea ce trebuiau să achite, sau cu ce deveneau garanți, *"nu trebuia să depășească dimensiunea stării lor"*[13]. Dispunem de documentul care conține îndatoririle plătite pentru un interval de cinci ani (altı senelik vırgü ilmühaber) a unuia dintre arendașii bulgari, locuitor din Tulcea, Dimitri, fiul lui Arslan, care a investit 126.846 de groși pentru arendarea impozitelor pentru cinci sate[14].

Probabil că demersul său a fost anulat și de aceea documentul a fost însemnat cu o linie diagonală, totuși se arată bunurile imobile posedate de el la un moment dat, valoarea lor și impozitul plătit pentru ele (Vergi). Valoarea totală a imobilelor posedate de Dimitri, fiul lui Arslan, se ridica la 133.500 de groși.

În tabelul următor enunțăm felul imobilelor, valoare lor și veniturile realizate din acestea.

Tabelul 5: Imobiliare, posedate de Dimitri, fiul lui Arslan din Tulcea

Felul imobiliarelor	Valoare / în groși	Venituri/ în groși
Casă	10 000	1250
Casă	12 500	0
Casă	12 000	1250
Casă	24 000	2500
Magazin	15 000	2000
Magazin	5000	550
Magazin	10 000	1500
Magazin	10 000	1000
Magazin	6000	900
Magazin	10 000	1350
Magazin	2500	0
Grajd	2500	350
Hambar de grâne	2500	350
Hambar de grâne	2500	300
Hambar de grâne	4000	750

[13] Ziarul „Dunav", an IX, nr. 776, 20 mai, 1873, pag. 1.

[14] NBKM-Or.O, F. Tch 58/1, pag. 5

Hambar de grâne	5000	750
Total	133 500	14 800

Documentul cercetat arată o variantă locală a funcționării practice a sistemului de arendare a impozitelor și evidențiază un eșantion reprezentativ al elitei locale de afaceri. Rezultă clar cât de multilaterală era aceasta în privința ocupațiilor și a religiilor. Mai numeroși sunt musulmanii, ceea ce este de înțeles datorită poziției lor dominante. Este interesant că alături de reprezentanții lor și meșteșugari, regăsim și reprezentanți ai clerului care se ocupau de arendarea impozitelor.

TAX FARMERS IN TULCHA SANDZHAK IN THE '70S OF THE 19TH CENTURY

Abstract

The present article aims to review the tax farming problem in the Ottoman empire in the 70's of the 19th century. Recently in the Bulgarian historiography the interest in tax farming and mainly the participation of Bulgarians in these economic operations found a serious place in the researches of Sv. Yaneva and Evgeniya Davidova.

The current research target is to complete the overall picture of this type of fiscal practices functioning on Tulcha Sandzhak territory, which covers the whole Northern Dobrudzha.

The article is based on unpublished Ottoman defter for tax farming of the tithe in Tulcha Sandzhak for the fiscal year 1289/1290 (1872/1873), kept in the Oriental department of the National Library. The overall number of tax farmers totals 110 people divided in religious indication as follows: Muslims – 75, non-Muslims – 35, of which a Jew and four. The total amount of the tithe is 6,129,554.5 grosh.

The researched defter outlines a significant range of representatives of the local business elite. They are mainly persons with considerable financial abilities, often occupying or had occupied administrative positions. The accumulated funds from the Tax farmers allow them to better integrate in the Ottoman managerial system. Often they become intermediaries between the local society and the government or even take part in the local managerial bodies.

What is notable in the present document is that significant parts of the kefils in specific periods are members of the local administrative councils and judiciaries created after the vilayet reform. Commitment is observed between the authorities and the financial abilities of the tax farmers and their guarantors.

The researched document indicates one local variation of the practical system functioning for tax farming and demonstrates a sampling of the local business elite.
Keywords: Tax Farmers, Tulcha Sandzhak, kefils, Ottoman Empire

BIBLIOGRAFIE

DAVIDOVA 2007 – Евгения Давидова, Търговски капитал и откупуване на данъци в Османската империя през третата четвърт на XIXв. - Исторически преглед, 3–4/ 2007, p. 64–76.

TONEV et alii 2001 – В. Тонев, Н. Запрянова-Пенева, Р. Липчев, С. Димитрова, Ц. Нушев, Извори за историята на Добруджа 1853–1878. Български документи. Т.3. Sofia, 2001.

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1285, Def'a 1. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1286, Def'a 2. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1287, Def'a 3. (în turco-otomană)

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 1288, Def'a 4. (în turco-otomană)

Salnâme-I Vilâyet-i Tuna, 1289, Def'a 5. (în turco-otomană)

SHAW 1975 - Stanford Shaw, The nineteenth-century Ottoman tax-reform and revenue system. – International Journal of Middle East Studies, 6/1975, p. 421--459.

TODOROV 1963 – Николай Тодоров, Социално-икономически облик на Варна през 60-те и 70-те години на XIX в. - Известия на варненското археологическо дружество, 14/1963, p. 119-141.

YANEVA 2004 – Светла Янева, Фискални практики и откупуване на данъци в Търновско през 40-те – 50-те години на 19 в. (Из тефтерите на хаджи Минчо хаджи Цачев).- Исторически преглед, 5–6/2004, p. 166–178.

YANEVA 2006 – Светла Янева, Нови данни за откупваческата дейност на Чалъкови.- Bulgarian Historical Review, 1–2/2006, p. 596–606.

YANEVA 2007 – Светла Янева, Към практическото функциониране на системата за откупуване на данъци в края на 60-те и началото на 70-те години на XIX век – „търгуването" на десятъка на каза Кюстендил. - Историята и книгите като приятелство. Сборник в памет на Митко Лачев, Sofia., 2007.

YANEVA 2007a – Светла Янева, Откупваческата дейност на братята Хаджитошеви през втората половина на XIX в. - Исторически преглед, 5–6/2007, p. 54--64.

YANEVA 2011 – Светла Янева, Българи-откупвачи на данъци във фискалната система на Османската империя. Към историята на българския делови и социален елит през XIX в. Sofia., 2011.

Dumitru-Valentin **PĂTRAŞCU***

GENERALUL GHEORGHE ANGHELESCU. 140 DE ANI DE LA INTRAREA DIVIZIEI ACTIVE ÎN DOBROGEA

Gheorghe Anghelescu s-a născut la 6 ianuarie 1839[1], la Bucureşti, în familia Ion şi Elena Anghelescu[2], frate al lui Alexandru Anghelescu[3], ambii fiind veterani ai Războiului de Independenţă a României şi avansând până la gradul de general al Armatei Române.

Gheorghe Anghelescu a urmat cursurile Şcolii Militare de la Bucureşti în perioada 1854-1856, după absolvire, la 7 aprilie 1856[4], fiind avansat la gradul de sublocotenent şi repartizat la Regimentul nr. 1 Infanterie de Linie[5]. A participat cu unitatea sa la taberele de instrucţie organizate de către domnitorul Alexandru Ioan Cuza, la 20 februarie 1860 fiind avansat la gradul de locotenent şi numit în Statul Major General al Armatei Române[6]; ulterior, la 6 iunie 1862, a fost avansat la gradul de căpitan[7].

Totodată, a fost membru al comitetului de redacţie a revistei „România Militară", remarcându-se prin publicarea studiului intitulat *Organizarea sistemului militar al României*, în cuprinsul căruia susţinea necesitatea întăririi armatei permanente şi organizarea militară a populaţiei.[8]

---

* Muzeul Judeţean Gorj „Alexandru Ştefulescu" din Târgu-Jiu

[1] Lucian Predescu, *Enciclopedia României – Cugetarea – Material românesc. Oameni şi înfăptuiri*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O. & Editura Vestala, 1999, p. 35.

[2] Serviciul Judeţean Gorj al Arhivelor Naţionale (În continuare se va cita S.J.A.N. Gorj), Registrul Stării Civile pentru morţi al oraşului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49 r.

[3] Fratele mai mare al lui Gheorghe, Alexandru Anghelescu, s-a născut la 4 noiembrie 1836, în satul Rugi, comuna Turcineşti, localitate aflată în vecinătatea nordică a oraşului Târgu-Jiu, vezi Constantin Ispas, *Nemuritorii. Generali gorjeni, valori ale neamului românesc*, vol. I, Târgu-Jiu, Editura Centrului Judeţean al Creaţiei Gorj, 2002, p. 45.

[4] *Ibidem*, f. 51.

[5] *Ibidem.*

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

[8] *Ibidem.*

Avansat la gradul de maior la 4 septembrie 1865[9], este numit şef de Stat Major al Diviziei a II-a teritoriale[10]. În 1866 a fost numit comandant al Batalionului I Vânători cu garnizoana în Iaşi, iar la 2 octombrie 1867 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel şi mutat la Regimentul 7 Infanterie de Linie[11], ulterior, în cursul anului 1868, devenind comandant al Regimentului 2 Infanterie de Linie[12].

La 1 ianuarie 1870, în mod excepţional, a fost avansat la gradul de colonel[13], iar în timpul manevrelor militare din toamna 1876 a îndeplinit o funcţie superioară, cea de comandant de brigadă în cadrul Diviziei a III-a Infanterie.[14]

La 6 aprilie 1877, odată cu decretarea mobilizării armatei române în vederea implicării României în războiul ruso-turc şi declanşării Războiului de Independenţă împotriva Imperiului Otoman, colonelul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Diviziei a III-a Infanterie, având ca principală misiune apărarea punctului strategic Barboşi până la sosirea trupelor ruse.[15] Ulterior, Divizia a III-a Infanterie a fost dislocată la Giurgiu, cu misiunea de a supraveghea garnizoana otomană din Rusciuc şi de a acoperi trecerea trupelor ruse în sudul Dunării pe la Zimnicea.[16]

În perioada 15 mai - 24 iulie 1877 Divizia a III-a Infanterie s-a aflat în observaţie între Bechet şi Desa, cu misiunea de a împiedica eventuale tentative otomane de trecere în nordul Dunării[17]. Ulterior, în perioada 12-14 august 1877, trupele Diviziei a III-a Infanterie au supravegheat lucrările de construcţie a podului de vase de la Siliştioara-Măgura, după încheierea acestora generalul Gheorghe Anghelescu trecând Dunărea în fruntea trupelor pe care le comanda şi luând parte la atacul asupra redutei Griviţa.[18]

După 16 august 1877, când întregul efectiv al Diviziei a III-a Infanterie a trecut la sud de Dunăre, până la 27 august 1877, trupele

---

[9] Dimitrie R. Rosetti, *Dicţionarul contimporanilor*, ediţia a I-a, Bucureşti, Editura Lito-Tipografiei „Populara", 1897, p. 11.

[10] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 51.

[11] *Ibidem.*

[12] *Ibidem.*

[13] Dimitrie R. Rosetti, *op. cit.*, p. 11.

[14] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 51.

[15] *Ibidem*, p. 52.

[16] *Ibidem.*

[17] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Dobrogea. Evoluţia administrativă (1878 - 1913)*, Iaşi, Editura Institutului European, 2014, p. 72.

[18] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

Diviziei a III-a, aflate sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, au asigurat afluirea spre Plevna[19].

În ziua de 30 august 1877, la ora 15[00], trupele Diviziei a III-a Infanterie, împreună cu trupele Diviziei a IV-a Infanterie, comandate de către generalul Gheorghe Anghelescu, declanşează atacul asupra Plevnei, pornind de pe poziţiile înaintate pe care le ocupaseră pe malul râului Bucov.[20]

După capitularea Plevnei, la 28 noiembrie 1877, generalul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Diviziei a IV-a Infanterie, primind misiunea de a încercui şi asedia cetatea Vidin.[21] Ulterior, la 1 decembrie 1877, generalul Gheorghe Anghelescu a fost avansat la gradul de general de brigadă.[22]

La 12 ianuarie 1878, Divizia a IV-a Infanterie a ocupat fortificaţia otomană de la Tatargic, precum şi Novo Selo, facilitând astfel încercuirea Vidinului de către armata română[23]. După încheierea armistiţiului, trupele comandate de către generalul Gheorghe Anghelescu au ocupat cetăţile Vidin şi Belogradcic.

La 5 august 1878 a luat fiinţă la Piteşti, sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, Divizia Activă, unitate a armatei române ce urma să intre în Dobrogea, teritoriu cedat României ca urmare a prevederilor Tratatului de Pace de la Berlin. Aceasta era compusă din următoarele unităţi: Batalionul 4 Vânători, Regimentele 4, 5 şi 7 de Linie, Regimentul 2 Roşiori, Regimentul 1 Artilerie, Compania a 2-a de Geniu, Escadronul 2 Tren, o secţie de infirmerie şi ambulanţa divizionară.[24]

Divizia Activă, comandată de către generalul Gheorghe Anghelescu, a luat parte la 8 octombrie 1878 la intrarea triumfală a Armatei Române în Bucureşti, ulterior având misiunea de a se deplasa spre Brăila, unde a ajuns la 24 octombrie 1878.[25]

La 14/27 noiembrie 1878 Divizia Activă, comandată de către generalul Gheorghe Anghelescu, a trecut Dunărea în Dobrogea pe un pod de vase, într-o atmosferă festivă. În seara de 13 noiembrie 1878 Domnitorul României, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, însoţit de

---

[19] *Ibidem*; Dumitru-Valentin Pătraşcu, *op. cit.*, p. 72.

[20] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

[21] *Ibidem*; Dumitru-Valentin Pătraşcu, *op. cit.*, p. 72.

[22] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 52.

[23] *Ibidem*

[24] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *op. cit.*, p. 72; Idem, *Generalul de Divizie Gheorghe Anghelescu (1839-1915) – comandantul Diviziei Active*, în „Litua. Studii şi cercetări", nr. XVIII, Târgu-Jiu, 2016, p. 515-519.

[25] Idem, *Dobrogea. Evoluţia administrativă...*, p. 72.

suita sa militară, s-a deplasat cu un tren special de la Bucureşti spre Brăila, ajungând în oraşul dunărean la 14 noiembrie 1878, la ora 9^{00} dimineaţa.[26]

După primirea oficială, Carol I a trecut în revistă trupele de operaţiuni compuse din Regimentele 4, 5 şi 7 Infanterie, un regiment de Artilerie şi Regimentul 2 Roşiori, aflate sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, după care a dat citire unei proclamaţii către armata română.[27] După citirea proclamaţiei, Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos a celebrat un Te Deum.[28]

Ulterior, Domnitorul Carol I, aflat în fruntea trupelor, s-a îndreptat spre centrul oraşului, unde a avut loc defilarea în onoarea sa. Odată încheiată defilarea, trupele s-au îndreptat spre portul oraşului Brăila, unde fusese ridicat un arc de triumf în cinstea solemnităţii unirii Dobrogei cu România.[29]

La ora 12^{00} Domnitorul Carol I s-a îmbarcat pe iahtul „Ştefan cel Mare", însoţit de Ion C. Brătianu, primul-ministru al României, de Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos şi de reprezentanţi ai autorităţilor civile.[30]

La ora 13^{00} au trecut Dunărea un detaşament de Roşiori, o companie de Vânători, o baterie de Artilerie şi Regimentul 5 Infanterie de Linie. În momentul debarcării în Dobrogea, atât Domnitorul Carol I, cât şi trupele române au fost întâmpinaţi cu urale de bucurie de localnicii prezenţi la festivitate.[31] Fanfara militară a intonat imnul naţional, după care Episcopul Melchisedec al Dunării de Jos a binecuvântat noul pământ românesc revenit la ţară.[32]

La 14 noiembrie 1878 generalul Gheorghe Anghelescu, însoţit de Statul Major al Diviziei a III-a Infanterie, a sosit în portul Tulcea la bordul vasului „Ştefan cel Mare". La debarcare, generalul Gheorghe Anghelescu a fost primit cu onoruri de guvernatorul rus al Dobrogei. În după-amiaza aceleiaşi zile au sosit în portul Tulcea şi vasele „Arpod Foscolo" şi „România", precum şi 16 şlepuri ce transportau trupe ale

---

[26] *Ibidem.*

[27] *Ibidem*, p. 73.

[28] *Ibidem.*

[29] *Ibidem.*

[30] Romulus Seişanu, *Dobrogea, Gurile Dunării şi Insula Şerpilor. Schiţă monografică. Studii şi Documente*, Bucureşti, Editura Ziarului „Universul", 1928, p. 189.

[31] Dumitru-Valentin Pătraşcu, *Dobrogea. Evoluţia administrativă...*, p. 73.

[32] *Ibidem.*

Regimentului 7 Infanterie, trei baterii de artilerie şi două escadroane de cavalerie.[33]

Ceremonia intrării trupelor române în Tulcea s-a desfăşurat începând cu ora 15^{00} a zilei de 14 noiembrie 1878. În fruntea trupelor s-a aflat generalul Gheorghe Anghelescu, însoţit de Statul Major, coloana fiind compusă din: Regimentul 7 Infanterie, comandat de către colonelul Grigore Cantilli, batalioanele comandate de către maiorii Pega şi Jipa, trei baterii de artilerie şi un escadron de roşiori. Comandantul trupelor române, generalul Gheorghe Anghelescu, a fost primit cu pâine şi sare de Costache Boambă, cel mai în vârstă dintre fruntaşii comunităţii româneşti din Tulcea.[34]

Iniţial, Divizia Activă a avut comandamentul la Tulcea, însă odată cu adoptarea Înaltului Decret nr. 373 din 22 februarie 1879, prin care era înfiinţată Divizia Activă „Dobrogea", unitate aflată tot sub comanda generalului Gheorghe Anghelescu, comandamentul acesteia avea să fie mutat la Constanța.

În perioada 25 ianuarie - 1 august 1882, generalul Gheorghe Anghelescu a fost ministru de Război în guvernul liberal condus de către Ion C. Brătianu, preluând portofoliul chiar de la primul-ministru, care fusese *ad-interim* la Ministerul de Război.[35]

Ulterior, între 1882 și 1885, generalul a fost senator liberal în parlamentul României. Concomitent cu activitatea sa parlamentară, începând cu 1883, generalul Gheorghe Anghelescu a fost numit comandant al Corpului I Armată. Activitatea sa de militar avea să se încheie în 1894, ca urmare a punerii sale în indisponibilitate, la vârsta de 55 de ani.[36]

Generalul Gheorghe Anghelescu a fost căsătorit cu Elena Părăianu, descendentă a unei ilustre familii boiereşti din judeţul Gorj, familie care l-a dat pe primul preşedinte al Consiliului Judeţean Gorj, Zamfir Părăianu, şi din rândurile căreia avea să se remarce căpitanul şi poetul Emanoil Părăianu[37], cel care a donat în 1916, prin testament, Ministerului de Război, casa sa situată în centrul oraşului Târgu-Jiu, clădire care adăposteşte astăzi Cercul Militar Judeţean Gorj.

---

[33] *Ibidem.*

[34] *Ibidem.*

[35] Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi până în zilele noastre,* Bucureşti, Editura Machiavelli, 1999, p. 58.

[36] Dimitrie R. Rosetti, *op. cit.*, p. 11.

[37] Daniela-Liliana Pătraşcu, *100 de ani de la trecerea în nefiinţă a poetului Emanoil Părăianu (1860-1916)*, în „Litua. Studii şi cercetări", nr. XVIII, Târgu-Jiu, 2016, pp. 501-514.

Pentru calitățile de comandant de care a dat dovadă în timpul Războiului de Independență a României, generalul Gheorghe Anghelescu a fost decorat cu: Ordinul „Steaua României", în grad de Comandor, medalia „Virtutea Militară", în aur, medalia „Trecerea Dunării", medalia „Apărătorii Independenței", Ordinul rus „Sf. Vladimir", clasa a IV-a, şi ordinul rus „Sfânta Ana"[38].

Generalul Gheorghe Anghelescu a scris lucrarea memorialistică intitulată *Amintiri din viață. Memorii*, lucrare ce se referă, în mare parte, la participarea sa pe fronturile Războiului de Independență a României.

Și-a petrecut ultima parte a vieții în oraşul Târgu-Jiu, unde locuia împreună cu soția sa, Elena, într-o casă situată pe strada Unirii, la numărul 140, fapt ce reiese din actul de deces eliberat la 3 aprilie 1915 şi semnat de primarul oraşului Târgu-Jiu, Constantin Bălănescu.[39]

Din cuprinsul actului de deces reiese faptul că *„în ziua întâi ale prezentei luni, la ceasurile nouă după amiază a încetat din viață la casa din strada Unirea, nr. 140, domnul General Gheorghe I. Anghelescu, în vârstă de şaptezeci şi şase, de profesiune funcționar, născut în comuna Bucureşti, Județul Ilfov, căsătorit cu doamna Elena Anghelescu, născută Părăianu, domiciliat în comuna Bucureşti, strada Sculpturii, nr. 28, fiu al decedaților Ion Anghelescu şi Elena"*.[40]

După deces, trupul generalului a fost transportat la Bucureşti, fiind înhumat în cimitirul Bellu ortodox, la mormântul generalului Gheorghe Anghelescu fiind amplasat ulterior un bust realizat de sculptorul Frederic Storck.[41]

Este demn de menționat faptul că fratele generalului Gheorghe Anghelescu, Alexandru Anghelescu, absolvent al Şcolii Militare de Ofițeri din Bucureşti în 1856[42], a participant la mişcarea antidinastică din 1870, cunoscută sub denumirea de „Republica de la Ploieşti", motiv pentru care avea să fie judecat şi, în cele din urmă, achitat de către Tribunalul din Târgovişte[43].

Avansat la gradul de colonel la 1 ianuarie 1871[44], Alexandru Anghelescu avea să fie numit la 1 iulie 1877[45] la comanda Diviziei a 2-a

---

[38] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 53.

[39] S.J.A.N. Gorj, Registrul Stării Civile pentru morți al oraşului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49r

[40] *Ibidem*.

[41] Vezi Paul Filip, *Bellu, Panteon Național*, ediția a II-a, Bucureşti, 2001.

[42] Constantin Ispas, *op. cit.*, p. 45.

[43] *Ibidem.*

[44] *Ibidem.*

[45] *Ibidem*, p. 46.

Infanterie, ulterior, la 20 iulie 1877, preluând comanda Diviziei a 4-a Infanterie, mare unitate care a participat la luptele pentru cucerirea Plevnei. Astfel, la 30 august 1877, trupele comandate de către colonelul Alexandru Anghelescu au atacat cu un eroism de nedescris reduta „Grivița 1”, pe care au cucerit-o după patru atacuri succesive.[46]

Ca urmare a eşecului atacului dat în cursul zilei de 7 octombrie 1877 asupra redutei „Grivița 2”, colonelul Alexandru Anghelescu este înlocuit la comanda Diviziei a 4-a Infanterie cu generalul D. Racoviță şi numit, la 14 octombrie 1877, în funcția de comandant al artileriei Armatei de Observație din zona Calafat.[47]

După încheierea Războiului de Independență, Alexandru Anghelescu a fost avansat la gradul de general de divizie, în perioada 21 februarie 1886 - 5 noiembrie 1887 girând funcția de ministru de Război, după care a fost numit comandant al Corpului 3 Armată, poziție pe care a ocupat-o până la 8 februarie 1888.

Prin Înaltul Decret Regal nr. 3793 din 21 decembrie 1888, generalului de divizie Alexandru Anghelescu i s-a retras gradul şi a fost şters din controalele armatei, iar instanța judecătorească l-a condamnat, în data de 7 decembrie 1888, la 3 luni de închisoare corecțională.

În concluzie, generalul de divizie Gheorghe Anghelescu, alături de fratele său, Alexandru Anghelescu, au fost comandanți ai Armatei Române în perioada Războiului de Independență, având o contribuție importantă la victoriile militare ale trupelor române în luptele de la Plevna, Vidin, Belogradcic, Smârdan, Grivița I şi II, generalul Gheorghe Anghelescu fiind primul comandant al Diviziei Active, unitate a Armatei Române înființată în vara 1878, ce avea să fie prima forță armată românească ce a intrat în Dobrogea la 14 noiembrie 1878.

ANEXĂ

Certificatul de deces eliberat de Primăria oraşului Târgu-Jiu, la 3 aprilie 1915, ca urmare a încetării din viață a generalului Gheorghe Anghelescu (1839 - 1915).

"No. 94

Act de moarte din anul una mie nouă sute cincisprezece, luna aprilie, ziua trei, orele unsprezece înainte de amiază.

---

46 *Ibidem*, p. 47.

47 *Ibidem*, p. 47.

În ziua întâi ale prezentei luni, la ceasurile nouă după amiază a încetat din viață la casa din strada Unirea, no. 140, Dnul General Gheorghe I. Anghelescu, în vârstă de şaptezeci şi şase, de profesiune funcţionar, născut în comuna Bucureşti, strada Sculpturii, no. 28, fiu al decedaților Ion Anghelescu şi Elena.

Moartea a fost verificată de Dnul Medic M. Ciuceanu, care a laborat certificatul cu no. 62 de la întâi aprilie curent.

Această declarațiune ne-a fost făcută de următorii martori: Dnul Ştefan Dobrițescu, de ani cincizeci şi şase, de profesiune funcţionar, domiciliat în comuna Târgu-Jiu, strada Mircea Basarab, no. 18, şi Dnul Petre I. Hobeanu, de ani patruzeci şi patru, de profesiune funcţionar, domiciliat în comuna Târgu-Jiu, strada Victoriei, no. 18, care, după ce le-am citit acest act, l-au subscris împreună cu noi, C. Bălănescu, primar şi ofiţer de stare civilă al comunei Târgu-Jiu.

Martori Ştefan Dobrițescu
P. I. Hobeanu

Ofițer al Stării Civile, C. Bălănescu"

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, Registrul Stării Civile pentru morți al oraşului Târgu-Jiu pe anul 1915, f. 49r.

Fig. 1- Generalul Gheorghe Anghelescu (1839 - 1915)

Fig. 2 -Bustul generalului Gheorghe Anghelescu amplasat în cimitirul Bellu**

** Apud Paul Filip, *Bellu Panteon Național*, ediția a II-a, Bucureşti, 2001.

Fig. 3 - Intrarea triumfală a armatei române în Bucureşti pe Podul Mogoşoaiei, care, de la acea dată, 8 octombrie 1878, s-a numit Calea Victoriei.

Fig. 4 - Intrarea triumfală a armatei române în Dobrogea (14 noiembrie 1878)

GENERAL GHEORGHE ANGHELESCU. 140 YEARS SINCE THE ENTRY OF THE ACTIVE DIVISION IN DOBRUJA

Abstract

A graduate of the Military School from Bucharest, Gheorghe Anghelescu, from Gorj county, passed through all steps of a military career until he became a General and he was also the Minister of War for a short time. He proved his military capacity during the siege of Pleven, in the Russian-Romanian-Turkish War of 1877-1878 (the Romanian War of Independence, in Romanian historiography), as he acted bravely when he was commander of the 3rd Romanian Infantry Division. Shortly afterwards, as commander of the 4th Romanian Infantry Division, he encircled and besieged the stronghold of Vidin.

After the Romanian War of Independence, Gheorghe Anghelescu became the commander of the Active Division which, on October 8, 1878, was part of the Romanian Army triumphant march in Bucharest. Later, the Active Division was deployed at the town of Brăila, from where, on November 14, 1878, crossed Danube in Dobruja and reached the town of Tulcea, in the presence of the Romanian Army commander-in-chief, Carol I (Charles I) of Hohenzollern-Sigmaringen.

Keywords: Plevna, the Romanian War of Independence, Dobruja, the Active Division, Tulcea.

*Cristian CONSTANTIN**

„KHEDIVIAL LINE" ŞI PORTUL CONSTANŢA ÎN 1927

Povestea de faţă îşi are originile în anul 1927. Fără să fie vreo epopee întâlnită până acum în studiile ce descriu istoria celui mai mare port românesc de la Marea Neagră, Constanţa, aventura societăţii de navigaţie „Khedivial Line" se înscrie în peisajul constănţean interbelic. Din câte se pare, numele original al companiei nu se cunoaşte, dar se consideră că a fost fondată în anul 1858. O urmaşă a primei societăţi a fost înfiinţată în 1898, pentru a satisface interesele autorităţilor egiptene, arborând pavilionul britanic. Flota acestei companii opera servicii de transport de pasageri şi mărfuri între porturile Alexandria, Constantinopol, extinzându-şi reţeaua în tot Levantul şi oferea posibilitatea unor legături frecvente între porturile Marsilia, Malta, Pireu şi cele din Cipru, Suez şi Marea Roşie. „Khedivial Line" era, după Marele Război, o societate constant utilizată şi pentru expedierea rapidă a corespondenţei.[1]

Pe fondul unei politici intervenţioniste a autorităţilor bucureştene asupra economiei României, corelată cu intrarea a 1.186 nave în portul Constanţa pe parcursul anului 1926 (dintre care 278, adică 22,44% erau sub pavilion românesc)[2], un an mai târziu, în cercurile decizionale constănţene se vorbea despre necesitatea unei reale modernizări a Serviciului Maritim Român (S.M.R.), luându-se în calcul achiziţionarea de către statul român a unor noi „pachebote"[3]. Societatea „Watson & Youell" propunea Ministerului Comunicaţiilor, în anul 1927, să i se ofere dreptul de a monopoliza alimentarea cu combustibil a navelor ce acostau în portul Constanţa. Compania solicita şi dreptul de a folosi anumite dane, de a construi cisterne şi de a utiliza o parte din instalaţiile portului, în schimbul alimentării bastimentelor S.M.R. şi pe cele ale marinei militare române.

---

* Dr., Universitatea „Dunărea de Jos" din Galaţi

[1] A se vedea o scurtă istorie a companiei „Khedivial Line" la adresele https://goo.gl/HtuzEw şi https://goo.gl/wsSxUu , accesate pe 13 mai 2017.

[2] Direcţiunea Generală a Porturilor şi Căilor de Comunicaţie pe Apă. S.P.M., *Darea de seamă asupra activităţii S.P.M. pe exerciţiul financiar 1926–1927*, 1928, tabel nr. 10.

[3] „Gazeta Bursei şi a Marinei", Constanţa, an II, nr. 8, 15 mai 1927, p. 3-14.

Autoritățile române nu au acceptat cerințele solicitate de către „Watson & Youell".[4]

Constanța devenea, după Primul Război Mondial, principalul port al României Mari. Spre exemplu, importurile s-au ridicat, în 1926 la 234.128 tone, pentru ca peste un an să se producă un regres, înregistrându-se doar 168.211 tone de produse importate de statul român prin intermediul portului Constanța. La capitolul exporturi se consemnează un fenomen invers. Ieşirile de mărfuri prin acest port au fost de 1.631.485 tone în anul 1926, pentru ca peste un an să ajungă la 1.861.092 de tone.[5] Peste trei sferturi din exporturile româneşti, în anul 1927, prin portul românesc de pe litoralul vest pontic erau reprezentate de produsele petrolifere (1.441.239 tone - 75,50% din total), fiind urmate de cereale (349.426 tone - 18,79%) şi cherestea (47.688 tone - 2,57%).[6] Produsele de fierărie dominau capitolul importuri prin Constanța în anul 1927, cu 60.556 tone, la o distanță mare de maşini-unelte (21.587 tone) şi cărbuni de piatră (19.658 tone).[7] Toate aceste operațiuni comerciale necesitau o infrastructură adecvată, precum și case comerciale şi de navigație, bine conectate la realitățile comerciale internaționale.

Pe acest fundal, societatea de navigație „Khedivial Line" solicita Ministerului Comunicațiilor de la Bucureşti, prin intermediul Legației Angliei din capitala României, anumite facilități în interiorul bazinului portului Constanța „înainte de a obține libera practică"[8]. Autoritățile portuare constănțene respingeau orice favor solicitat de compania „Khedivial Line", invocând faptul că portul Constanța dispunea de un bazin foarte mic, în interiorul căruia vasele nu puteau sta numai în ancoră fără legătură la mal sau la geamanduri. Aşadar, oferirea unor asemenea derogări putea conduce la accidente între

---

[4] Arhivele Naționale ale României, fond Căpitănia Portului Constanța, dos. 11/1927, f. 6–8.

[5] *Direcțiunea Generală a Porturilor şi Căilor de Comunicație pe Apă, 1926–1927*, 1928.

[6] Mariana Cojoc, *Constanța – port internațional. Comerțul exterior al României prin portul Constanța (1878–1939)*, Cartea Universitară, Bucureşti, 2006, p. 232.

[7] *Ibidem*, p. 237.

[8] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe ale României (în continuare, AMAE), fond Problema 68 (Societăți de navigație fluvială, maritimă, aeriană: române şi străine), vol. 9 (referitor la Brazilia, Cehoslovacia, Danemarca, Egipt, Elveția; Societăți de Navigație; Reclamații), nepaginat.

nave sau la lovirea acestora de cheuri şi ar fi împiedicat manevrele de acostare a unor bastimente maritime la danele cheurilor.[9]

În cazul în care se ofereau anumite facilităţi societăţii „Khedivial", companiile „Fraissinet", „Lloydul Triestin" şi „Sitmar", cu o activitate mai îndelungată în portul de pe litoralul vestic al Mării Negre, ar fi solicitat un tratament similar, aspect care, dacă i s-ar fi dat curs, ar fi dus la crearea unui haos în interiorul bazinului portului Constanţa. Vasele S.M.R. nu beneficiau în portul Alexandria, sediul operaţiunilor companiei dornice de privilegii la Constanţa, de favorurile solicitate autorităţilor portuare constănţene de compania „Khedivial".[10]

După tergiversări şi analize ce s-au întins până în martie 1928, Căpitănia portului Constanţa realiza un raport cu privire la cererea societăţii „Khedivial Line" de a li se permite navelor sale ancorarea imediată în bazinul interior şi de a aştepta acolo vizita sanitară, în loc de a staţiona la ancoră în bazinul exterior al portului, aşa cum erau prevederile legale în vigoare la acea dată.[11]

În raportul Căpităniei Portului Constanţa - dincolo de argumentarea deciziei de a nu da curs ambarcaţiunile companiei „Khedivial" de a ancora în portul vechi, în dreptul danei 20, înainte de a primi libera practică - sunt evocate şi câteva din realităţile curente ale navigaţiei din perimetrul Constanţei. Aşteptarea la ancoră în apropierea danei 20 putea conduce la adevărate tragedii. Vânturile predominante la nord-est ofereau premisele deplasării navelor staţionate la ancoră până la cheu înainte de obţinerea dreptului de liberă practică, „cum de altfel s'a şi întâmplat în trecut".[12] Iar, în aceste condiţii, Serviciul Sanitar nu mai admitea derogări de la regulament.

Ancorarea unui vas la o distanţă mai mare de dana 20 producea neplăceri ambarcaţiunile care operau vis-à-vis, în dreptul danei 16 sau de la silozuri. Aşadar, lărgimea de 337 m a bazinului interior al portului Constanţa în dreptul danei 16 nu oferea cadrul necesar unor operaţiuni confortabile pentru cargourile maritime sosite. De asemenea, activitatea societăţilor de navigaţie „Fraissinet" şi „Fabre Linie", care primeau dreptul de acostare la dana 16, era perturbată de

---

[9] *Ibidem*, f. urm.

[10] *Ibidem*, f. urm.

[11] *Ibidem*.

[12] Raportul Căpităniei portului Constanţa nr. 249/928, înregistrat la Direcţia Generală a Porturilor la nr. 1632/928, în AMAE, fond Problema 68, vol. 9, nepaginat.

bararea drumului vaselor spre cheul silozurilor în cazul oferirii unor facilităţi companiei „Khedivial Line".

După cum s-a putut observa, cu toate investiţiile realizate în decursul a jumătate de veac pentru modernizarea infrastructurii, portul Constanţa avea încă destule neajunsuri. Iar aceasta reprezintă doar evocarea unui sumar episod din istoria navigaţiei pe litoralul vest pontic. Dincolo de aceste neajunsuri, dezvoltarea portului Constanţa a făcut din acesta „cel mai însemnat port al României la Marea Neagră[13]", prin care au fost susţinute schimburile internaţionale ale ţării pe cale maritimă, cu preponderenţă în perioada interbelică. Constanţa a reprezentat unul din principalele porturi din bazinul pontic, dovadă pentru cele afirmate fiind chiar numeroasele companii internaţionale de navigaţie care au acţionat în portul de pe litoralul vestic al Mării Negre. Dar, cu toate acestea, Constanţa a rămas un port de factură medie şi importanţă regională, neatingând anvergura şi rolul economic pe care îl jucau în epocă mult mai celebrele Rotterdam, Anvers, Liverpool şi Marsilia.

Anexa 1: Adresa Direcţiei Generale a Porturilor şi Căilor de Comunicaţie pe Apă, înaintată Ministrului Comunicaţiilor, privitoare la solicitarea companiei de navigaţie Khedivial Line[14]

"România
Ministerul Comunicaţiilor
Direcţiunea Generală a Porturilor şi Căilor de Comunicaţie pe Apă
No. 6828 din 29 nov. 1927

Domnule Ministru,

Referindu-ne la adresa Dv. No. 49442/927, motivată de scrisoarea Legaţiunei Angliei, cu privire la cererea Societăţii de Navigaţie Khedivial Line, avem onoarea a vă face cunoscut că nu s'ar putea admite ancorarea vaselor susnumitei Societăţi în basinul interior al portului Constanţa, înainte de a obţine libera practică.

În afară de aceasta portul Constanţa fiind mic, ori unde, în basinul său, vasele nu pot sta numai în ancoră fără legătură la mal sau la geamanduri, pentru că s'ar lovi între ele sau s'ar lovi de cheuri, pe lângă că ar duce împiedicarea vaselor ce ar manevra pentru acostarea la danele cheurilor.

---

[13] M. Cojoc, *op. cit.*, p. 438-439.

[14] AMAE, fond Problema 68, vol. 9, nepaginat.

În aceeaşi situaţiune se găsesc şi vasele Companiei Fraissinet, Lloydul Triestin şi Sitmar, care intrând şi ele în basinul interior al portului Constanţa pentru debarcarea pasagerilor, ar putea solicita de asemenea favoarea de a aştepta la ancoră darea liberei practici şi dacă s'ar crea un precedent pentru vasele Societăţii Khedivial Linie, dificultăţile la manevră în basinul interior ar spori.

D-Sale Domnului Ministru al Afacerilor Străine."

Anexa 2 *:* Rezoluţia Direcţiei Generale a Porturilor şi Căilor de Comunicaţie pe Apă, cu privire la solicitarea companiei de navigaţie „Khedivial Line"[15]

"România
Ministerul Comunicaţiilor
Direcţiunea Generală a Porturilor şi Căilor de Comunicaţie pe Apă
No. 1598 din 8 martie 1928

Domnule Ministru,

Ca urmare la adresa noastră No. 6828 din 29 Noiembrie 1927, avem onoarea a vă înainta aici alăturat în copie raportul Căpităniei portului Constanţa, relativ la cererea Societăţii Khedivial de a se permite vaselor sale ca imediat la sosirea lor în portul Constanţa, să ancoreze în basinul interior al portului şi să aştepte acolo vizita sanitară, în loc de a aştepta la ancoră în basinul exterior.

Totodată anexăm şi un plan al portului Constanţa în care se arată situaţiunea danei 20 la care vasele Societăţii Khedivial acostează în acest port.

Director General
[indescifrabil]
Şeful Serviciului
[indescifrabil]
D-Sale.
Domnului Ministru al Afacerilor Străine"

Anexa 3 : Raportul Căpităniei portului Constanţa, cu privire la navigaţia în incinta bazinului docurile Constanţa[16]

[15] *Ibidem.*

"Copie după raportul Căpităniei portului Constanța No. 249/928 înreg. la Direcția G-lă a Porturilor sub. No. 1632/928.

Domnule Director General,

La ordinul Dv. No. 869/928 din 10 Februarie, am onoarea a răspunde că cererea comandanților de vapoare Soc. Khedivial, de a ancora în portul vechi în dreptul danei 20, înainte de a primi libera practică, nu se poate admite pentru următoarele motive:

1) Dacă vasul ar staționa la ancoră, în imediata apropriere a cheului în dreptul danei 20, vânturile predominante la Nord-Est îl vor lipi de cheu înainte de libera practică, cum de altfel s'a şi întâmplat, fapt pe care sub nici un motiv Serviciul Sanitar nu poate să-l admită.

2) Dacă vasul ar staționa la ancoră mai departe de cheu în dreptul danei 20, ar împiedica manevra vaselor care acostează sau pleacă dela dana silozurilor sau dela dana 16, lărgimea portului în dreptul danei 20 şi danei 16 fiind numai de 337 m.

3) Dacă s'ar acorda vaselor Soc. Khedivial favoarea ca în aşteptarea vizitei sanitare să stea la ancoră în basinul interior în dreptul danei 20, la care urmează să acosteze după efectuarea acestei vizite, nu s'ar putea refuza această favoare vaselor Soc. Fraissinet, precum şi celor a Soc. Fabre Linie, care au ca dană de acostare dana 16, vis-a-vis de dana 20, ceea ce ar provoca complecta barare a drumului vaselor spre cheul silozurilor.

Favoarea deosebită pe care vasele Soc. Khedivial o cer în portul nostru, nu o au în celelalte porturi pe care le ating şi nici vasele Serviciului Maritim Român nu au o au în portul Alexandria.

Căpitanul Portului Constanța
Căpitan Comandor (ss) Popescu"

"KHEDIVIAL LINE"AND CONSTANȚA HARBOUR IN 1927

Abstract

The annexation of the trans-Danubian province of Dobruja to Romania in 1878 brought a different and bigger problem to the commercial circles from Brăila and Galați, more visible in the interwar period. The paper presents the development of the "Khedivial Line"

---

[16] *Ibidem.*

society in Constanța during the first half of twentieth century. The original name of the company is unknown but it is thought that it was founded in 1858. The "Khedivial Mail Steamship & Graving Dock Co." was formed in 1898 to operate ships and docks owned by various departments of the Egyptian Government, but little is known of the early years of the company or its ships. The new fleet was registered under the British flag and operated passenger and cargo services between Alexandria, Constantinople and Syrian ports and between Suez and Red Sea ports. Later services were extended to Piraeus, Malta, Marseille and Cyprus. P & O Line took control of the company between 1919 and 1924. In 1936 the company was re-formed in Alexandria as "Pharaonic Mail Line" and in 1941 was changed to "Khedivial Mail Line".

Keywords: Constanța, navigation, trade, privileges, infrastructure.

*Anemari Monica NEGRU**

SOCIETATEA ORTODOXĂ NAȚIONALĂ A FEMEILOR ROMÂNE ŞI INIȚIATIVELE EI PONTICE

I. Introducere: geneza, caracteristicile şi obiectivele Societății Ortodoxe Naționale a Femeilor Române

Societatea Ortodoxă Naţională a Femeilor Române (SONFR) a fost întemeiată în 1910, la Bucureşti, din iniţiativa unor femei educate şi active, precum Zoe Gr. Râmniceanu, Alexandrina Gr. Cantacuzino, Maria Glogoveanu, Elena Odobescu, Sultana Miclescu, Irina Butculescu, Anastasia Filipescu, Esmeralda Manu, Elena Seulescu, Zoe Mandrea, Elisabeta Manu, Zoe Rosetti Bălănescu, Maria Timuş, Eleonora Stratilescu.[1]

Multe membre ale SONFR au rămas în istoria mişcării feministe prin diverse iniţiative inovatoare în domeniul educaţiei, legislaţiei, literaturii şi, desigur, în asistenţa socială şi cultural-religioasă a copiilor, a populaţiei sărace. Alexandrina Gr. Cantacuzino a fost o lideră reprezentativă a mişcării feministe interbelice româneşti, afirmată pe plan naţional şi internaţional, prin calităţi intelectuale, religiozitate, putere de muncă. Ea s-a născut la 20 septembrie 1876, în comuna Ciocăneşti, judeţul Ilfov, într-o familie boierească, tatăl său fiind Theodor Pallady, ofiţer de carieră, iar mama sa, Alexandrina Kreţulescu. Rămasă orfană de mamă, a fost crescută şi educată de o mătuşă din familia Ghica, în Franţa, unde a arătat interes pentru limbi străine, retorică, istorie şi economie. În 1899 Alexandrina Pallady s-a căsătorit cu politicianul conservator Grigore G. Cantacuzino şi au avut trei fii.

Alexandrina Cantacuzino a susţinut, chiar şi din fonduri proprii[2], mişcarea de emancipare a femeii române, iar prin numeroasele articole, discursuri și comunicări publicate în limba română sau franceză, şi-a făcut cunoscute convingerile feministe. Alexandrina

*Consilier superior, Arhivele Naționale ale României

[1] Arhivele Naționale ale României, fond Societatea Ortodoxă Națională a Femeilor Române, A. Comitetul Central, dos. 4/1910–1918, f. 65–66 (în continuare, ANR, fond SONFR).

[2] Elena Bogdan, *Feminismul*, Tipografia Huniadi, Timişoara, 1926, p. 73-74.

Cantacuzino[3] a întemeiat şi a condus diverse asociaţii contemporane, care militau pentru îmbunătăţirea situaţiei femeii române, precum SONFR (1918-1944), Consiliul Naţional al Femeilor Române, Asociaţia „Casa Femeii", Societatea „Solidaritatea", Societatea „Ţesătoarea", „Uniunea Intelectuală Română", „Mica Înţelegere Feminină". Prin călătoriile sale în Franţa, Egipt, India, Grecia, Bulgaria, Maroc, Turcia, Ierusalim, America, ea a răspândit ideile feminismul românesc.

Scopul SONFR, evidențiat în statutul său, era să dezvolte *„cultura şi educaţiunea copiilor români, din punct de vedere religios şi naţional, aşa precum cere interesul patriotic"*[4]. A fost o asociaţie filantropică având importante obiective educative, culturale, religioase, care a strâns fonduri pentru construirea şi întreţinerea de diverse instituții de învăţământ, biserici, cămine, cantine, pentru ajutorarea copiilor săraci şi a celor mobilizaţi, a femeilor paupere.

Ideologia asociaţiei avea la bază o profundă convingere religioasă ortodoxă, semnul SONFR fiind crucea cu panglică tricoloră, preşedinţi de onoare erau mitropoliţii, iar membrii puteau fi aleşi numai dintre persoanele de religie ortodoxă. SONFR a fost sprijinită constant de clerul ortodox, acest aport fiind demonstrat de prezenţa şi cuvântările mitropoliților și ale patriarhului României la adunările generale şi congresele societăţii. Pe de altă parte, asociaţia a promovat o activitate de propagandă ortodoxă: a introdus ora de reculegere în toate şcolile ei şi a organizat concursul de religie, o dată pe an, în cursul lunii februarie; de asemenea, comitetele filialelor şi parohiilor au desfăşurat serbarea *Duminica Ortodoxiei* în fiecare an (se ţineau predici, cuvântări, erau depuse flori la mormintele eroilor).[5] Totodată, SONFR a susţinut, prin toate mijloacele, construirea şi refacerea bisericilor, inclusiv a catedralei de la Sulina (şi la congresul asociaţiei din 1933 s-a ridicat problema terminării acestei catedrale).

SONFR era o asociaţie formată din organe de conducere şi administraţie generale (Comitetul Central, Adunarea Generală şi Congresul societăţii) şi organe de administraţie locale (comitete parohiale şi comitete filiale). La început au fost create filiale, adică organizaţii subordonate pe lângă bisericile din Bucureşti, apoi în oraşe şi sate din Muntenia şi Moldova, treptat în toată ţara. În 1943 societatea reuşise să întemeieze 43 de filiale la: Arad, Arsache-Vlaşca, Bacău, Bârlad, Bălţi, Beiuş, Blaj, Botoşani, Braşov, Braşov, Buzău,

---

[3] Alexandrina Gr. Cantacuzino, *Cincisprezece ani de muncă socială şi culturală. Discursuri, conferinţe, articole, scrisori*, Tipografia Românească, Bucureşti, 1928.

[4] „Monitorul Oficial", 17 februarie 1911, p. 10652-10653.

[5] ANR, fond SONFR, dos. 138/1935, f. 54-57.

Câmpulung, Câmpeni Turda, Chişinău, Craiova, Curtea de Argeş, Târnăveni (fost Diceosânmartin), Dorohoi, Dumbrăveni, Fundulea, Galaţi, Găujani Vlaşca, Giurgiu, Huşi, Ismail, Mehadia, Orşova, Piatra Neamţ, Ploeşti, Roman, Sebeş Alba, Sibiu, Slatina, Sulina, Târgovişte, Tecuci, Tg. Ocna, Turnu Severin, Tighina, Turda, Vaslui, Bălănoaia-Vlaşca, Odessa.[6]

Mişcarea feministă din Dobrogea este foarte puţin cunoscută şi cercetată, totuşi, analizând documentele din arhive, descoperim acte din anii interbelici care evidenţiază că SONFR a înfiinţat filiale la Constanţa şi Sulina.[7] Fruntaşele dobrogene ale asociaţiei sunt, de asemenea, foarte puţin cunoscute şi regăsite în istoriografia română, doar actele păstrate în arhive le amintesc pe: Maria Istrati, Maria căpitan Ştefan, Elena Alexandrescu, Angela Grossu din Constanţa, respectiv Lucreţia c-dor Herter, Lelia Jijie, Zetta c-dor Păunescu, d-na ing. Burghele şi Lucia Vlădescu din Sulina.

SONFR a fost o societate caritabilă, deci şi fondurile filialelor pontice erau obţinute din vânzări de lucrări ale elevelor: covoare, confecţii, contribuţii ale membrelor: cotizaţii, ceaiuri dansante, loterii, donaţii, iar cheltuielile constau în materiale pentru confecţii, plata maestrelor, întreţinere, ajutoare, diverse – *vezi Anexa 1*.[8]

Acest studiu are la bază documentele fondului SONFR păstrate la Arhivele Naţionale ale României, în special dosarul 847, creat direct de filiala Constanţa, şi dosarele 1128-1135 ale filialei Sulina. Desigur, informaţii despre aceste filiale se mai găsesc şi în celelalte dosare ale fondului SONFR. Aceste dosare conţin scrisori, telegrame, procese-verbale, dări de seamă, rapoarte, adrese, fotografii.

II. Din istoria SONFR în zonele pontice

Chiar din primii ani după întemeierea SONFR la Bucureşti, în alte diferite oraşe ale României (Târgovişte - 1910, Roşiori de Vede, Târgu-Ocna - 1911, Prahova, Călăraşi, Botoşani - 1913, Slatina - 1913/1914, Vaslui - 1914, Craiova - 1916)[9], elitele feminine locale au făcut eforturi în vederea organizării unor filiale. Nu avem informaţii precise cu privire la data înfiinţării filialei din Constanţa. Documentele atestă existenţa unor femei-lider pontice - de exemplu, la congresul SONFR din 1915 este menţionată participarea Elenei Vasiliu, reprezentanta

[6] *Ibidem*, dos. 251, f. 7, 8.

[7] *Ibidem*, dos. 52, f. 1.

[8] *Ibidem*, dos. 1129, f. 14.

[9] *Ibidem*, dos. 53, f. 1-120, manuscris.

Constanţei, care a vorbit despre educaţia copiilor[10]. De asemenea, din perioada Primului Război Mondial s-a păstrat un tabel cu filialele societăţii, printre care este menţionată şi cea din Constanţa, condusă de Ecaterina Mumuianu şi Maria Istrati.[11] Preşedinta activă a filialei Constanţa, Maria Istrati, a încercat în 1916, fără succes, să înfiinţeze o şcoală de copii cu local propriu.[12] S-au păstrat mai multe documente din 1919, care prezintă o filială activă a societăţii la Constanţa, de exemplu, o delegaţie prin care Alexandrina Cantacuzino o însărcina pe doamna Popescu să formeze comitetul filialei Constanţa cu episcopul ca vicepreşedinte.[13] Tot în 1919 ea trimitea mai multe adrese către preşedinta filialei Constanţa, doamna Istrati, prin care, solicitându-i informaţii cu privire la situaţia financiară a filialei în anii 1916-1919, cerea să deschidă o grădiniţă de copii şi cursuri pentru adulţi, urmând să trimită cărţile necesare, şi îşi exprima nemulţumirea faţă de tăcerea prelungită a filialei.[14]

Aşadar, documentele arhivistice atestă activităţi ale filialei Constanţa încă din anii 1915-1919, dar şi existenţa a diferite probleme în asigurarea continuităţii funcţionării asociaţiei. La sfârşitul anilor '20 sunt semnalate noi intenţii cu privire la înfiinţarea unei filiale în oraşul Constanţa. Astfel, într-o adresă către Alexandrina Cantacuzino, din 15 martie 1929, directorul cancelariei episcopiei Constanţa scria că a promis în 1927-1928 să înfiinţeze o filială şi că episcopul Constanţei, Gherontie, cerea un statut al SONFR. La 18 martie Alexandrina Cantacuzino răspundea cu mulţumiri, trimitea statutul şi un regulament. Din procesul-verbal, încheiat la şedinţa asociaţiei din 10 mai 1929, aflăm că s-a înfiinţat filiala SONFR la Constanţa, cu sediul în Bulevardul Principesa Ileana nr. 4, la cancelaria episcopului eparhiei Constanţa. S-a ales şi primul comitet al filialei: D.D. Gherontie, episcopul Constanţei - preşedinte de onoare, Maria căpitan I. Ştefan - preşedintă activă, Elena Alexandrescu - vicepreşedintă, A. Şerbănescu - casieră, Angela Grossu - secretară, 4 membre, 2 cenzori[15] – *vezi Anexa 2.*

În arhive, în cadrul unicului dosar specific filialei SONFR de la Constanţa care s-a păstrat, nu mai sunt consemnate şi alte informaţii cu privire la activitatea acestei subdiviziuni. Din alte dosare ale

[10] *Ibidem,* dos. 14, f. 10, manuscris.

[11] *Ibidem,* dos. 556, f. 15.

[12] *Ibidem,* dos. 18, f. 230, manuscris.

[13] *Ibidem,* dos. 847, f. 4-5, manuscris.

[14] *Ibidem,* f. 1-2, manuscris.

[15] *Ibidem,* f. 7, 9, 10, manuscris.

fondului SONFR mai aflăm că membrele filialei au reuşit să organizeze participarea la concursul şi expoziţia de scoarţe româneşti din aprilie 1931, alături de 22 de şcoli şi ateliere de industrie casnică, de meserii, societăţi, maestre şi maici din Arad, Bucureşti, Călăraşi, Chişinău, Craiova, Târgovişte, Ploieşti și Gorj, care au expus 83 de scoarţe româneşti.[16] De asemenea, filiala Constanța, prin delegatul său, diaconul Drăgulescu, a participat la adunarea generală a SONFR din 6 iunie 1936, iar de la filiala Sulina au fost delegate doamnele Teodorescu şi Păunescu.[17] Deci, conform documentelor arhivistice, filiala Constanța a continuat să funcţioneze în anii '30, cu inițiative educative și culturale.

În anii interbelici SONFR a fost interesată de promovarea spiritului asociaţiei, de dezvoltarea educaţiei copiilor şi în zona Dobrogei. Astfel, la Carmen Sylva, SONFR a deschis o grădiniță, unde asigura educaţie şi ajutor medical şi material unor copii săraci sau bolnavi - *vezi Anexa 3.*[18] SONFR a mai organizat două colonii de vară pentru copile debile la Carmen Sylva şi la Piatra Neamţ.[19]

Filiala Sulina a SONFR s-a înființat la 25 mai 1927 – *vezi Anexa* 4. Primul comitet al filialei Sulina a avut 24 de membri, la conducere fiind alese: Lucreţia Herter - preşedintă, Lelia Jijie, protopopul Dimitrie Sârbu şi Victoria Corozel - vicepreşedinţi, Poly Mihăilescu - casieră.[20] Membrele filialei au militat, de la început, pentru întemeierea unei şcoli de industrie casnică (ţesătorie), asemenea şcoli ale SONFR funcţionând, în anii interbelici, la Bucureşti, Chişinău, Călăraşi, Ismail. Mai multe surse consemnează eforturile unei feministe dobrogene, Maria Livescu, profesoară la Sulina, care se pare că a contribuit şi la înfiinţarea filialei Ismail și care a susţinut în scrisori trimise conducerii SONFR necesitatea înfiinţării unei filiale şi a unei şcoli de industrie casnică la Sulina.

Filiala Sulina s-a confruntat cu numeroase probleme financiare, preşedinta ei, Lucreția Herter, cerea autorizaţie pentru organizarea unui ceai dansant, cu scopul strângerii de fonduri necesare asociaţiei. De asemenea, era obligată să ceară ajutor pentru şcoala nou înfiinţată de societate, în condiţiile dificile din port (vremea rea, şomajul).[21]

---

[16] *Ibidem,* dos. 439, f. 25v, 26v, registru, manuscris.

[17] *Ibidem,* dos. 149, f. 1-23.

[18] *Ibidem,* dos. 189, f. 7-9.

[19] *Din istoria Societăţii Ortodoxe Naţionale a Femeilor Române,* editor Anemari Monica Negru, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2016, p. XXXVII.

[20] ANR, fond SONFR, dos. 1128, f. 14, 17, manuscris.

[21] *Ibidem,* dos. 1129, f. 1, 2, 3, manuscris.

Chiar şi în aceste condiţii dificile, filiala a perseverat, iar în 1929 şcoala de meserii a SONFR de la Sulina era apreciată, elevele făceau covoare şi din vânzarea lor se întreţinea instituţia – *vezi Anexa 5*.[22] O inspecţie a şcolii a avut loc la 27 iunie 1932, iar inspectorul general I. Gheaţă a apreciat educaţia practică a elevelor, care învăţau croitorie, ţesutul covoarelor, să confecţioneze lenjerie, meserii ce le asigurau existenţa şi independenţa financiară.[23]

Documentele dovedesc că filiala SONFR de la Sulina a funcţionat mai constant şi eficient, comparativ cu cea de la Constanţa, probabil datorită eforturilor membrelor societăţii şi succesului uman şi material repurtat de atelierul de ţesătorie, organizat de asociaţie în localitate. Acest atelier de țesătorie și produsele realizate de eleve au fost apreciate și au adus venituri societății. Şcolile industriale asigurau examene finale la discipline specifice: sericicultură, ţesut, filatură, tehnologie, cultura dudului şi vopsitorie, iar elevele aveau o mai mare siguranţă în obţinerea unei slujbe după terminarea şcolii.

Anii de criză au fost însă grei şi membrele filialei au fost creative. Astfel, aflăm dintr-o scrisoare a preşedintei filialei către Alexandrina Cantacuzino, din 14 martie 1933, că în iarnă nu a reuşit să organizeze o serată dansantă pentru a face rost de fonduri, dar a procurat un film de cinematograf.[24] Totodată, ea sublinia importanţa aşezării Sulinei la gurile Dunării, iar elevele şcolii de țesătorie - deşi puţine - lucrau scoarţe frumoase şi lenjerie pentru armată.[25]

În 1935 la conducerea filialei s-au produs schimbări, astfel Lelia c-dor ad. Jijie a fost aleasă preşedintă, Lucreţia Herter plecând din Sulina şi demisionând din funcţie (în acte apare şi în 1937, ca delegată a Comitetului Central la Sulina, deci a rămas membră a SONFR).[26]

În anul următor, filiala s-a confruntat din nou cu probleme financiare. Cum exista pericolul închiderii şcolii (clădirea era în ruină), membrele s-au adresat conducerii SONFR, Primăriei, Prefecturii, Ministrului Instrucţiunii Publice.[27] Şi Alexandrina Cantacuzino a cerut ministrului de Finanţe scutirea de impozite pentru şcoala de ţesătorie a SONFR de la Sulina, în condiţiile în care cele două maestre ale şcolii nu mai erau plătite de stat, ci de filială, iar

[22] *Ibidem*, f. 6, manuscris.

[23] *Ibidem*, f. 19, manuscris.

[24] *Ibidem*, f. 22, manuscris.

[25] *Ibidem*, f. 26, manuscris.

[26] *Ibidem*, dos. 1130, f. 31, 32.

[27] *Ibidem*, f. 8, 11.

conducerea societății acorda ajutor.[28] În epocă, filiala Sulina a SONFR era apreciată şi recunoscută. Astfel, la 29 iulie 1936 i s-au cerut surori de caritate, de religie ortodoxă, pentru spitalele Comisiei Europene a Dunării din Sulina.[29] Comisia Europeană a Dunării a donat bani pentru construirea unei noi clădiri a şcolii primare de fete.[30]

Sub preşedinția Leliei Jijie, în decembrie 1937 s-au organizat şezători, o serbare şcolară cu cântece, jocuri şi piese. Lelia Jijie a trimis, la 12 mai 1938, o dare de seamă preşedintei generale, plângându-se că pentru biserica întemeiată de Regele Carol I la Sulina, în 1910, nu s-au găsit fonduri pentru a fi terminată. De asemenea, la doi ani după evacuarea vechiului local, construirea unui nou sediu al şcolii primare de fete nu a fost nici măcar începută, iar elevele făceau cursurile după-amiază la o şcoală de băieți. S-a închiriat o casă în acest scop, dar era neîncăpătoare, iar ajutoarele promise de diverse autorități nu soseau. Preşedinta îşi dădea demisia şi propunea pe Zetta Păunescu în locul ei, o învăţătoare mai eficientă. Probabil războiul, greutățile cotidiene, plecarea multor cetăţeni ai oraşului au determinat continue schimbări la conducerea filialei.[31]

Chiar şi în acei ani grei, filiala reuşeşte să obţină fonduri. De exemplu, din analiza bilanțului balului SONFR Sulina din 28 ianuarie 1939, aflăm că au fost realizate încasări din donații, vânzări la bufet, sau din vânzări de evantaie, pălării, ghiocei, confecții, din organizarea loteriei „Iepuraşul", licitația „Cutia de sticlă" pentru mănuşi, insigne, regina balului, roata norocului ş.a..[32] În acelaşi timp, asociația se confrunta cu probleme interne. La 18 septembrie 1939 s-a ales noul comitet al filialei, multe din membrele fostului comitet mutându-se din Sulina şi dându-şi demisiile - *vezi Anexa 6*.

În anii de război, filiala Sulina şi-a continuat activitatea. Membrele filialei au adoptat politica SONFR de a susține oficierea cununiei unor cupluri. Astfel, la 28 mai 1940, 430 de perechi din județul Tulcea au fost ajutate și s-au căsătorit (le-au dat verighete, diverse ajutoare materiale).[33] Într-o adresă din 27 ianuarie 1941 a noii preşedinte, d-na inginer Burghele, către Alexandrina Cantacuzino, se menționa că filiala Sulina a strâns bani pentru a îmbrăca şi pentru a oferi ceai gratuit la 15-16 fetițe sărace pe timpul iernii. Pentru a mări

---

[28] *Ibidem*, dos. 1132, f. 1, 32, 37, manuscris.

[29] *Ibidem*, dos. 1130, f. 3.

[30] *Ibidem*, dos. 1132, f. 1-2, manuscris.

[31] *Ibidem*, f. 36.

[32] *Ibidem*, f. 21-22.

[33] *Ibidem*, dos. 1134, f. 7.

fondurile societății, membrele propuneau activarea unui cinematograf.[34] Dar erau timpuri dificile (înghețul Dunării, izolarea orașului Sulina), iar în februarie 1942, când mulți cetățeni părăseau orașul în condițiile bombardamentului aerian, erau evacuate bunurile societății (covoare, materiale de lucru, arhiva) pe vase, se închideau școlile și se mutau instituțiile la Tulcea.[35]

În octombrie 1942 situația se mai îmbunătățise. Astfel, membrele societății au revenit la Sulina, dar președinta filialei era reținută la Tulcea de necesitățile educative ale copiilor săi și obligată să-și dea demisia.[36] În aceste condiții, la ședința filialei din 11 decembrie 1942 au participat toți membrii de la Sulina și s-a ales un nou comitet, noua președintă fiind Lucia Constanța c-dor Vlădescu, institutoare la școala primară de fete [37] - *vezi Anexa 7.*

Documentele ne mai transmit informația că, în iunie 1943, membrele filialei au fost obligate să părăsească orașul[38]. Evident, războiul a continuat să răvășească viața locuitorilor orașului Sulina, activitatea filialei s-a diminuat treptat, iar ulterior autoritățile comuniste au dizolvat asociația.

În zona pontică, SONFR a reușit să funcționeze și la Odesa, unde, în 1942, în contextul eliberării Basarabiei, este menționată o filială, condusă de doamna c-dor Balaș[39]. Această filială din Odesa a reușit să înființeze un Institut de fete, cu sediul în Str. Jucovschi nr. 24, cu patru clase primare și șase clase de liceu. Imobilul avea zece săli de clasă, două ateliere - lenjerie și croitorie, capelă, sală de gimnastică, trei cancelarii, șapte dormitoare, o sală de băi, o sală de lavabouri, infirmerie, locuința direcției, trei camere pentru personalul administrativ, spălătorie, sufragerie, sală de gospodărie, bucătărie, camere de servitori etc.[40] Principesa Cantacuzino a vizitat Odesa în perioada celui de-al Doilea Război Mondial. Școala era apreciată. Pe 29 mai 1943 a sosit la București un grup de 90 de eleve ale Institutului de fete, care a fost primit de Mareșalul Ion Antonescu. Elevele au vizitat orașul, redacția ziarului „Curentul" și, călătorind prin Valea Prahovei, au vizitat Sinaia, Brașov, Bran, Curtea de Argeș.[41] Ulterior

---

[34] *Ibidem*, f. 19.

[35] *Ibidem*, dos. 1135, f. 9v.

[36] *Ibidem*, f. 36.

[37] *Ibidem*, f. 17.

[38] *Loc. cit.*

[39] *Ibidem*, dos. 251, f. 7.

[40] *Ibidem*, dos. 459/1942, f. 9.

[41] *Ibidem*, dos. 245/1942–1943, f. 22v, manuscris.

însă, în condițiile războiului, a fost nevoie să fie evacuat acest liceu ortodox de fete cu internat. [42]

Arhivele păstrează și informații despre serbarea de Crăciun la Odesa, din 22 decembrie 1943, când filiala SONFR și-a dovedit din nou generozitatea: *„A fost o mişcătoare manifestaţie de înfrăţire creştină în jurul Societăţii Ortodoxe, care a dat obiecte la 1.000 de soldaţi la unităţile de pe front chiar din Crimeea veniţi dinadins, la 300 soldaţi germani, la 100 ofiţeri români şi germani, la 200 de copii de la grădiniţe, la 100 de doamne scăpătate din înalta societate, la toate elevele liceului care s-au produs într-o minunată serbare şi la tot personalul didactic şi administrativ superior şi inferior al şcolii"*.[43]

Fondul SONFR (1910-1948) nu conține alte documente despre istoria acestor filiale dobrogene din anii următori, ceea ce demonstrează dispariţia lor treptată, în condiţiile desfăşurării celui de-al Doilea Război Mondial, urmat de instalarea regimului comunist şi promovarea de măsuri antidemocratice.

În concluzie, SONFR a reuşit să activeze şi în zona pontică, mai limitat decât în Muntenia sau Moldova, probabil din cauza lipsei unei elite feminine locale solidare, a diversităţii etnice şi religioase a populaţiei din Dobrogea. Totuşi, membrele filialelor Constanţa, Sulina şi Odesa au adunat fonduri din diverse activităţi culturale şi au întreţinut şcoli primare, de ţesătorie, institute, au acordat ajutoare copiilor şi femeilor sărace, au prezentat problemele locale la adunările şi congresele asociaţiei. Prin toate aceste iniţiative, prin muncă, eforturi şi sacrificii, membrele filialelor pontice au scris o pagină luminoasă în istoria mişcării feministe.

---

[42] *Ibidem*, dos. 252, f. 66.

[43] *Ibidem*, dos. 264/1944, f. 123-140.

ANEXA 1

Cont de gestiune a filialei Sulina (1931-1932) – ANR, fond SONFR, dosar 1129, f. 14.

SOCIETATEA ORTODOXA NAŢIONALA A FEMEILOR ROMANE

F i l i a l a   S u l i n a

Cont de gestiune de la 1 Septembrie 1931 la 1 Septembrie 1932

VENITURI | CHELTUELI

Specificarea veniturilor	Lei	Specificarea cheltuelilor	Lei
Excedent 1930- 1931	48,401.=	Matrial de confecţii	28,303.=
Vânzări de covoare	36,144.=	Plata maestrelor	53,100.=
Confecţiuni	22,295.=	Intreţinere	9,113.=
Cotizaţiuni, ceai dansant, loterie, donaţiuni	51,937.=	Ajutoare	6,900.=
		Inventar	2,491.=
		Cancelarie	1,388.=
		Diverse	2,320.=
		Sold creditor la 1 Septembrie 1932	55,162.=
	158,777.=		158,777.=

ANEXA 2

Proces-verbal încheiat la 10 mai 1929, cu consemnarea înființării filialei SONFR la Constanța și membrele primului comitet – ANR, fond SONFR, dos. 847, f. 7, manuscris.

P R O C E S   V E R B A L

Astăzi 10 M a i u 1929.-

In urma convocârei Prea Sfinţitului D.D. Gherontie, Epescopul Eparhiei Constanța, ne-am intrunit la Resedinta Episcopală pentru a inființa in Municipiul Constanța o filiala a " Societăței Naționale a femeilor ortodoxe române".-

După ce am luat cunoștință de Statute și după cuvântul de îndemn al Prea Sfinției Sale, am procedat la înființarea filialei, care va avea sediul în Bulevardul Elena No.4 /Cancelaria Sfintei Episcopii/, primul comitet fiind compus precum urmează:

1/. Presedinte de onoare: P.S.S.D.D. Gherontie, Episcopul Constanței.

2/. Preșidintă activă: D-na. Maria Căpitan I. Ștefan, profesoară.

3/. Vice -Presedintă : D-na Elena Alexandrescu, profesoară.

4/. Casieră: D-na A. Serbănescu, Directoarea Grădinei de Copii No. 12.

5/. Secretară: D-na Ang. Grosu, Institutoare.

Membre: D-nele Cornelia V. Georgescu, Cornelia Mihăilescu, Maria Ștefan; D-na Florentina Tudor.

Cenzori: Ec. V. Georgescu și Em. D. Grosu.

Drept care am încheiat prezentul, în dublu exemplar, având fiecare ca anexă un exemplar din statute și un tablou cu numele și adresa membrelor. Unul se va înainta Comitetului Central, iar celălalt va fi păstrat în arhiva filialei.

PRESEDINTA,

Vice-Președintă,

Membre

Casieră,

Cenzori,

Secretară,

ANEXA 3

Fotografii cu grădinița de copii a SONFR de la Carmen Sylva – ANR, fond SONFR, dos. 646, f. 2.

ANEXA 4

Proces-verbal încheiat la 25 mai 1927 cu prezentarea primului comitet de conducere a filialei Sulina – ANR, fond SONFR, dos. 1128, f. 14, manuscris.

№ 1 15

Proces Verbal

astăzi 25 Mai 1927

La apelul făcut de către D-na Maria Livescu ne-am întrunit și constituit Filiala ortodoxă a doamnelor și după ce s-a citit și arătat scopul și roadele societății, s-a constituit următorul comitet de conducere:

1) doamna Lucreția Herter aleasă președintă
2) " Lelia Jijie
3) S.S. Protopop Dimitrie Sârbu } Vice președinte
4) doamna Victoria Crozel
5) " Poly Mihăilescu casieră
6) doamna Angele Bostogun
7) D-na Viorica Melinescu
8) " Marie Teodorescu
9) " Ana Indelicato
10) " Elena Ștefănescu
11) " Regina [illegible]netian
12) " Christine Ene
13) " Brâncoveanu
14) " Maria Florea
15) " Sofie Taylor
16) D-l Comandor R. Herter
17) Părintele Calinic Gradea
18) D-l avocat Vasile Nite

ANEXA 5

Adresă referitoare la buna funcţionare a şcolii de ţesătorie de la Sulina – ANR, fond SONFR, dos. 1129, f. 6.

Doamnă Preşedintă,

In ziua de 11 Septembrie am vizitat filiala Sulina.

Intr'un local curat în acest orăşel funcţionează Scoala de Meserii a Soc.Ortodoxe a Femeilor Române.

Inchiderea socotelilor erau în curs.

Elevele fac covoare şi din vânzarea lor se întreţine şcoala.

Scoala se bucură de o bună reputaţie şi cred că cu ajutorul ce i se va putea da mai târziu de către Administraţiunea Centrală se va putea umple un gol pentru instrucţiunea elevelor în această parte a ţării unde din punct de vedere cultural nu are decât un gimnaziu mixt.

Direcţiunea şcolii roagă Comitetul Central a o ajuta cu un fond de 5.000 lei pentru elevele lipsite de mijloace.

ANEXA 6

Adresă din 18 septembrie 1939 cu membrele vechiului şi noului comitet al filialei Sulina - ANR, fond SONFR, dos. 1134, f. 21.

S O C I E T A T E A
ORTODOXA NATIONALA A FEMEILOR ROMANE
Filiala
- S U L I N A -

No. 37
18 Sept. 1939

DOAMNA PRESEDINTA GENERALA,

Avem onoare a vă aduce la cunoştiinţă că, din cauza mutării din localitate, am primit demisiile următoarelor membre din Comitet :

D-na Zetta Comandor Păunescu - Presedintă

D-na Ana Dr. Vlasie - Vice Presedintă

D-na A. Fabris - Secretară

D-na Maria Teodorescu - Cassieră

Comitetul a fost complectat dupe cum urmează :

PRESEDINTA	:	D-na Ing. Burghele - Incinta L.
VICE-PRESEDINTI	:	Preot Andreescu - La Biserică D-na Ing. Zvoranu - Incinta DDM
SECRETAR	:	D-ra Antoaneta Popp - Incinta DDM
CASSIERA	:	D-na Laura Păvăluţa - Incinta DDM
CENZORI	:	D-nul Drescanu - str.N.Bălcescu 3 D-nul Ene - Sulina
CONTABIL	:	D-nul I. Păvăluţă - Incinta DDM

Tabloul membrilor filialei nu-l putem înainta, deoarece nu am mai încasat nici-o cotizaţie în afară de încasările specificate în raportul nostru No.21/14.III.1939.-

Primiţi, vă rog, Doamnă Presedintă Generală, asigurarea deosebitei noastre consideraţiuni.-

p. PRESEDINTA,
Dn. Ing. Zvoranu

Secretară,

ANEXA 7

Proces-verbal al şedinţei filialei Sulina din 20 decembrie 1942 şi alegerea unui nou comitet director - ANR, fond SONFR, dos. 1135, f. 20.

[illegible]

[illegible] 20 [illegible]

Noi membrii [illegible] filiala Sulina, întruniţi în [illegible] sub presidenţia Doamnei Lucia Vlădescu am [illegible] alegerea noului comitet care se formează astfel.

Presedinte	Lucia Vlădescu
V. Presedinte.	Preot V. [illegible]escu
	Doamna [illegible] Bacalu
Casieră	" [illegible] Preot [illegible]
Contabil	Domn[illegible] Bacalu.
Secretară	Domnişoara Ecaterina Stan
Membrii activi	Doamna Cristina [illegible]
	" Stara [illegible]
	" Tomescu
	" Vernu
	" [illegible]ovici
	" [illegible]
	" [illegible]
	" Florica [illegible]ţeanu
	" Elena C[illegible]
	Domnişoara Ceicu
	Domnul Căpitan [illegible]
	" Doctor [illegible]
	" [illegible]
	" [illegible]
Cenzori	" Căpitan Turtureanu
" Supleanţi	" [illegible]
	[illegible]ovici
	Wintereanu
	Aliprantti.

Drept care am încheiat prezentul Proces Verbal

Presedinta
Lucia C. Vlădescu.

THE NATIONAL ORTHODOX SOCIETY OF ROMANIAN WOMEN AND ITS PONTIC INITIATIVES

Abstract

The archivistic documents demonstrate that in Dobruja, the National Orthodox Society of Romanian Women (1910-1948) founded branches in Constanta, Sulina and Odessa. The members of the company organized kindergartens, weaving schools, a girls' institute, provided support to women and children in need. Faced with different financial problems, these branches survived by organizing events, dance teas, movie screenings, where they managed to collect funds and aid.

Keywords: Dobruja, Constanta, the National Orthodox Society of Romanian Women

Florian **BICHIR***

CONSTANTIN (BIBI) COSTĂCHESCU, COMANDANTUL DE LEGENDĂ AL SUBMARINELOR ROMÂNEŞTI

Fără a încerca să diminuăm meritele celorlalţi comandanţi de submarine, comandorul Constantin Bibi Costăchescu rămâne unic. A intrat în legendă ca fiind singurul comandant român de navă cu o torpilare reuşită în misiune de război. A scris file de istorie, fiind comandantul submarinului „Delfinul", pe care l-a condus în luptă un an, două luni şi 12 zile. Celebrul scriitor Virgil C. Gheorghiu îi face un portret remarcabil: *„Singurul comandant de submarin pe care l-am cunoscut a fost căpitanul C., comandantul «Delfinului». M-am apropiat de dânsul cu sfială. Când am făcut cunoştinţă şi am dat ochii cu dânsul, nici nu l-am privit în ochi. Ştiam că-i moldovean din Fălticeni şi că este unul dintre matematicienii noştri de frunte. Mi se spunea că are o inimă bună ca pâinea caldă şi eram emoţionat când l-am cunoscut... Comandantul «Delfinului» e un om voinic: umeri laţi, grumazul de fier şi un piept pe care nu-l poţi cuprinde. E o figură de adevărat marinar. Totuşi ochii, fruntea, privirea şi vorba sunt de cărturar. Are aceeaşi sfiiciune şi discreţie pe care o au oamenii chinuiţi de probleme şi de întrebări. Descifrez pe fruntea lui umbre de oboseală aristocratică a oamenilor pe care îi prind zorile, citind tomuri grele de gânduri."*[1]

Căpitanul Constantin Costăchescu (Bibi) a fost supranumit de şeful său imediat ierarhic, locotenent-comandorul Victor Voinescu, o „figură în istoria Marinei Militare Române". Dar mai bine să lăsăm faptele să vorbească. Comandantul Forţei Navale Maritime, comandorul Alexandru Bardescu, emitea la 15 noiembrie 1941, Ordinul de Zi nr. 65, cu următorul conţinut: *„Operaţiile de război ale navelor noastre sunt multe şi pline de succes... Între atâtea fapte de arme pe marea noastră au strălucit prin zelul lor, prin sacrificiul lor neprecupeţit şi prin înalta lor ţinută plină de exemplu navele Grupului Submarin şi Vedete Torpiloare. Mândria Marinei noastre de mâine se va sprijini cu mult temei pe tot ce a constituit astăzi acţiunea Vedetelor Torpiloare şi submarinul «Delfinul», care sunt primele unităţi române ce au străbătut apele inamice*

* Lector universitar dr. Universitatea Naţională de Apărare „Carol I" Bucureşti

[1] Virgil C. Gheorghiu, *Cu submarinul Delfinul la asediul Sevastopolului*, Ed. Agaton, Făgăraş, 2008, p. 224.

ale Mării Negre. Submarinul «Delfinul» a fost în continuă căutare a inamicului pe mare şi a înscris la activul său, până în ziua de 10 noiembrie 1941, cinci cruciere, cu un total de 47 de zile de mare. Perseverenţa, curajul şi spiritul de sacrificiu dovedite continuu de tot personalul submarinului au fost încununate de succes în ziua de 6 noiembrie (1941) când, în baia Yalta, cu o singură torpilă a «Delfinului» a dat la fund o navă sovietică de 12.000 de tone. Este o glorie a Marinei Regale Române fapta de arme a unicului nostru submarin şi ne mândreşte pe toţi marinarii mândria celor care au săvârşit-o. Pentru toţi şi pentru toate încerc să exprim mulţumirile mele în calitate de comandant al Forţei Navale Maritime şi să dau ca exemplu de Forţă ofiţerii, maiştrii, sub-maiştrii şi marinarii de la submarinul «Delfinul» întru imitarea şi întru camaraderească cinstire...".[2]

Ordinul de Zi nr. 449 din 10 noiembrie 1941 cuprindea următoarele: *„Pentru curajul, destoinicia şi spiritul de jertfă arătat cu ocazia torpilării şi scufundării unei nave auxiliare de război sovietică, la circa trei mile de Yalta, stând continuu 22 de ore la posturi sub apă, dintre care opt ore sub intensă grenadare inamică, submarinul fiind astfel prima navă a României care a scufundat o navă inamică prin torpilare"*.

Iată cum s-au întâmplat lucrurile, cea mai faimoasă faptă de vitejie a submariniştilor români. La 5 noiembrie 1941 submarinul, aflat în sudul Crimeii, a zărit prin periscop o navă de transport ce venea dinspre est spre Yalta. Nava părea neescortată, dar submarinul a manevrat spre a se plasa spre coasta unde detecţia sub apă era mai puţin probabilă. A încercat să scape de urmărire printr-un zigzag prelungit, dar în final a oferit poziţia clasică a unei ţinte, la 800 de metri depărtare. Exploziei torpilei lansată cu tubul 6 din pupa i-a urmat o a doua explozie, probabil a unei căldări sau a unor muniţii de la bord. Prin periscop, nava păruse mare, dar în realitate a fost vorba de un transportor vechi „Uraleț". Submarinul a fost reperat şi supus unei grenadări intense. Nicolae Koslinski şi Cristian Crăciunoiu[3] susţin că acest lucru s-a petrecut fie că bula de aer de la lansarea torpilei nu a fost bine absorbită, fie că unităţile escortei - neobservate prin periscop - au reacţionat rapid. Comandantul Costăchescu a ieşit în larg, în ideea stopării complete a oricărui motor sau agregat de la bord pe timpul perifonărilor şi câştigării unei cât mai mari imersiuni pe timpul exploziilor. Submarinul a depăşit, astfel, cota de 80 de metri, presiunea apei făcând să scârţâie tablele balasturilor. S-au înregistrat 23 de grenadări, numărându-se între 80 şi 90 explozii de

---

[2] Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), dos. 158 Decoraţii, p. 141.

[3] Nicolae Koslinski, Cristian Crăciunoiu, *Fortuna Audaces Juvat - Delfinul*, în „Modelism Internaţional", nr. 1, 1998, p. 15.

bombe. Pentru menţinerea moralului, cu sânge rece, căpitanul Costăchescu a ordonat păstrarea deschisă a porţilor transversale etanşe dintre cele cinci compartimente ale navei, spunând: „Ori scăpăm toţi, ori ne ducem toţi!”. După un timp, ce a părut imemorial celor de la bord, în realitate cca. 8 ore, „Delfinul” s-a putut degaja la sud, înspre coasta Asiei Mici şi a ieşit noaptea la suprafaţă pentru reîncărcarea bateriei. A dat radiogramă, anunţând lansarea cu tubul 6 şi s-a îndreptat spre Constanţa.

În termeni oarecum identici descriu celebra încleştare, în *Marina Română în al II-lea război mondial,* Nicolae Koslinski şi Raymond Stănescu.[4] În dimineaţa de 5 noiembrie, ajuns de-acum dincolo de colţul Crimeii, în zona Capului Aitodor, „Delfinul” a observat la 06.36 o navă de patrulare şi a început veghea periscopică în larg, la sud-vest de Yalta. Comandantul Costăchescu îl luase la bord, pentru familiarizarea cu specificul de aprovizionare a submarinului, pe ofiţerul comisar de bord al Grupului submarin şi vedete torpiloare, sublocotenentul de administraţie Constantin Stegaru. Acesta, chemat să privească prin periscop, a indicat o ţintă. Părea o navă mare de transport, ce avea un drum aproximativ de 290° spre Yalta. Puţin după ora 08.05, submarinul a luat drum de atac, dar la ora 08.15 ţinta a venit la stânga, apropiindu-se de submarin, ceea ce l-a determinat pe comandantul Costăchescu să o lase să treacă, să-i taie direcţia de marş prin pupa, ajungând ca la 08.43 să lanseze torpila din tubul nr. 6 pupa, de la aproximativ 800 metri distanţă. Explozia torpilei a fost urmată de o explozie şi mai puternică, datorată fie unei căldări, fie unor muniţii aflate la bord. Prin periscop, văzută de aproape, nava păruse foarte mare - cu două comenzi suprapuse; în realitate, a fost vorba de un transportor de 1975 trb. „Urateţ”, care, înainte de a se scufunda, a tras cu armament automat de la bord. Era probabil neescortat, căci, după derobarea înspre larg a submarinului, acesta a înregistrat, abia la 09.46, primele impulsuri de perifon (emiţător de impulsuri ultrasonore al aparaturii de hidrolocaţie - detecţie submarină - pe carenă).

Acţiunea de grenadare a început apoi la 10.30 şi avea să dureze până la 18.40. Au avut loc 23 de atacuri, înregistrându-se între 80 şi 90 de explozii de grenade anti-submarine. Comandantul Costăchescu a acţionat în sensul opririi tuturor instalaţiilor de la bord pe timpul perifonărilor şi câştigării unei imersiuni tot mai mari pe timpul grenadărilor. Pentru moralul echipajului, porţile etanşe dintre cele 5

---

[4] Nicolae Koslinski, Raymond Stănescu, *Marina Română în al II-lea război mondial,* Ed. Făt Frumos, 1996, Bucureşti, p. 250.

compartimente ale corpului rezistent au fost lăsate deschise, comandantul spunând „ori scăpăm toţi, ori ne ducem cu toţii".

Totuşi, cea mai exactă descriere ne-o face comandorul Nicolae Petrescu, fost director al Muzeului Marinei Române, un pasionat cercetător al Arhivelor Militare[5]. Documentele de arhivă au reţinut desfăşurarea evenimentelor astfel: *„... În ziua de 5 noiembrie (1941, n.n.), la orele 8:00, se zăreşte o navă în pupa tribord, de circa 12.000 de tone, având drum către Cap Aitodor, venind probabil de la Batumi. Submarinul manevrează întorcându-se spre navă şi se plasează pentru atac. Se trece la cota de 30 de metri. La distanţa de circa 800 de metri, nava este atacată cu o torpilă. La 50 de secunde după aceasta, o a doua explozie, mult mai puternică, este sesizată în aceeaşi direcţie, probabil din cauza exploziei muniţiei de la bord. Pentru scoaterea submarinului din zonă, comandantul a ordonat drum Sud-Est. După o oră şi cincizeci de minute se aud explozii de grenade anti-submarine. «Delfinul» este reperat şi atacat timp de opt ore în 23 de valuri succesive, aruncându-se asupra lui circa 80 de grenade. Se trece la cota de 80 de metri imersiune, cea mai mare atinsă după probele de şantier (82 de metri, n.n.). La ora 01:00 din 6 noiembrie 1941, la 60 de Mm sud-vest Crimeei, submarinul se ridică la suprafaţă şi îşi continuă drumul în vederea ieşirii din zonă şi pentru încărcarea bateriei, descărcate complet în cursul celor 22 de ore de imersiune. Din cauza mării agitate, bateria nu a putut fi încărcată. «Delfinul» s-a îndreptat spre portul Constanţa pe o puternică furtună (tempesta, n.n.), care a durat circa 36 de ore. Orizontul era brăzdat de fulgere, nori se revărsau cu furie asupra mării şi a navei. Valurile acopereau complet turela submarinului care ambarca pachete mari de apă prin ecluza tambuchi şi navigaţia devenea foarte grea, submarinul fiind la suprafaţă. Comandantul, căpitanul Constantin Costăchescu, căuta să încurajeze echipajul, dar într-o discuţie cu un ofiţer de la bord, a spus: «aceasta este bătaia lui Dumnezeu că am scufundat atâtea suflete nevinovate»"*. În timpul când pregătea atacul asupra navei sovietice, comandantul a fost întrebat de şeful mecanic, căpitanul Panait Papaianopol, dacă vasul are escortă. Răspunsul a fost: „Are sau nu are, eu tot îl atac!". Din relatările unui ofiţer din echipaj rezultă că, atunci când submarinul a fost intens grenadat, comandantul trecea dintr-un compartiment în altul spunând: *„Lasă, că o să scăpăm noi şi de aceasta"*[6].

---

[5] Nicolae C. Petrescu, *Marina Română în războiul antisovietic*, Ed. Europroduct, Piteşti, 2008.

[6] Datele referitoare la scufundarea navei sovietice „Uraleţ", de către submarinul „Delfinul", se găsesc în A.M.R., fondul Comandamentul Forţei Navale Maritime, dosar nr. 216, p. 66-67.

Pentru temerara faptă de arme săvârşită de echipajul submarinului, „Delfinul" a fost decorat cu ordine şi medalii şi citat prin Ordin de Zi pe Marina Militară. Comandantul navei, căpitanul Constantin Costăchescu, a primit Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a, „Crucea de fier" clasa I şi a II-a, „Vulturul German" clasa a V-a şi „Steaua României" clasa a V-a cu spade şi panglică de Virtutea Militară

După această faptă Comandantul Marinei Militare Române, contraamiralul Ioan Georgescu, prin Ordin de Zi nr. 140 din 10 noiembrie 1941, argumenta astfel propunerea de decorare a căpitanului Constantin Costăchescu: *„În calitate de comandant al submarinului «Delfinul» a dat dovadă de aptitudini deosebite, operând cu submarinul în misiunile avute în apropierea bazelor inamice supravegheate intens de nave şi aviaţie, întorcându-se la bază cu rezultate preţioase... în ziua de 5 noiembrie (1941, n.n.) atacă cu torpila de la distanţă mică un vapor sovietic de circa 12.000 tone, încărcat cu materiale explozive, lovindu-l în plin, scufundându-l. Prin acest succes înscrie prin faptă de arme submarinul «Delfinul». După atac este urmărit, reperat şi grenadat timp de opt ore de navele inamice. Prin manevra excelentă şi măsurile luate, salvează submarinul şi echipajul şi revine neatins la baza de plecare"*[7].

Comandamentul submarinului „Delfinul" a propus pentru a fi decoraţi cu medalia „Serviciul Credincios" cu spade clasa a II-a pe maistrul principal Dobre Constantin, pe şeful de echipaj Nae Marin, pe şeful torpilor - Melinte Gheorghe, pe şeful F.F.S. - Radu Constantin, torpilor, şi încă 19 sub-maiştri clasa I şi a II-a. Motivarea acestor propuneri, în Ordinul de Zi nr. 449 din 10 noiembrie 1941, cuprindea următoarele: *„Pentru curajul, destoinicia şi spiritul de jertfă arătat cu ocazia torpilării şi scufundării unei nave auxiliare de război sovietică, la circa trei mile de Yalta, stând continuu 22 de ore la posturi sub apă, dintre care opt ore sub intensă grenadare inamică, submarinul fiind astfel prima navă a României care a scufundat o navă inamică prin torpilare".*

După atâţia ani de la această faptă eroică de arme persistă întrebarea: Ce a scufundat de fapt „Delfinul"? Inginerul Cristian Crăciunoiu[8] susţine că nu ştim nici astăzi, cu precizie, ce navă a fost atacată. Jurnalul de bord nu menţionează numele navei. Pe harta de operaţiuni, desenată de însuşi comandantul „Delfinului", nu apare nimic. Abia în decretul de acordare a ordinului „Mihai Viteazul"

---

[7] A.M.R., dos. Decoraţii Est, nr. 158, p. 195.

[8] Cristian Crăciunoiu, *Ce a torpilat NMS Delfinul la 05-11-1941?*, în „Modelism Internaţional", nr. 5, 2006, p. 4.

apare menţionat un cargou, „Uraleţ", identificat ulterior ca având doar 1975 tdw. Şi aşa, toţi istoricii români au copiat unul de la celălalt numele navei. Şi amatorii, şi profesioniştii, şi autorii de articole, cu sau fără ştaif, şi chibiţii. Ca o noutate, ing. Crăciunoiu prezintă câteva documente de arhivă din Rusia. Dacă celebra carte *Cronology of The War at Sea,* semnată de Jugen Rohwer şi G. Hummelchen, nu menţionează nimic, sovieticii consideră că acţiunea de torpilare din 5 noiembrie 1941 a cargoului „Uraleţ", de circa 8100 tdw, ce evacua de la Odessa regimentul de aviaţie maritimă ce bombardase Constanţa şi atacase podul de la Cernavodă, ca fiind efectuată de „Delfinul"!!! Se pare că nava nu a fost scufundată, ci grav avariată, suficient de mult ca să nu mai ia parte la război. Lucrurile sunt departe de a fi lămurite şi doar deschiderea arhivelor ruseşti ne va putea lămuri în viitor!

*

Cine este Constantin (Bibi) Costăchescu?! „Ori scăpăm toţi, ori ne ducem cu toţii!"

S-a născut la 12 aprilie 1909, la Pleşeşti (Suceava), fiul lui Vasile şi Olga Costăchescu. Din 1921 a fost elev al Liceului militar „Gheorghe Macarovici" din Iaşi, pe care-l absolvă în 1928. Își ia bacalaureatul la Liceul „Mircea cel Bătrân" din Constanța.

Tatăl, de profesie învăţător, proprietar a patru hectare de pământ, membru al Partidului Naţional Liberal, a fost numit primar al oraşului Fălticeni în aprilie 1944. A avut un frate, Adrian, inspector în cadrul Regionalei C.F.R. Braşov, şi o soră, Maria, profesoară în oraşul Fălticeni. Constantin Costăchescu s-a căsătorit la 22 octombrie 1949 cu Alexandrina Sandu.

Cariera profesională și-a început-o la Şcoala Navală Constanţa, pe care a terminat-o al doilea în promoţie, pe 1 iulie 1930. În primii doi ani de studii s-a remarcat prin rezultatele frumoase obţinute, fiind caracterizat ca înzestrat din punct de vedere intelectual. Inteligent, studios, muncitor, disciplinat, modest, perseverent *„cu aspiraţii speciale"* pentru matematici (cam aşa l-a notat directorul de studii al şcolii), s-a situat printre primii la cursuri. Era un tânăr prezentabil, agreabil din punct de vedere fizic (înălţime 1,78 m şi 86 kg greutate), sănătos, fire delicată, melancolică, cu educaţie bună şi cu o purtare deosebit de aleasă. Profesorii săi i-au descoperit şi dezvoltat posibilităţile intelectuale, fiind convinşi că va putea fi utilizat pe viitor cu folos la „direcţiunea teoretică" a meseriei de ofiţer de marină. Directorul de studii, căpitan-comandorul Prossivag, l-a caracterizat astfel: *„Foarte bun element. Inteligent, studios, muncitor. A obţinut foarte frumoase rezultate la cursuri. Are aplicaţie specială pentru*

matematici. Disciplinat şi perseverent. Educaţia îngrijită. Prea timid şi molatic. Merită a intra în corpul ofiţerilor".

Activitatea ulterioară a elevului Constantin Costăchescu a confirmat pe deplin aprecierile dascălilor săi. În primii doi ani ai Şcolii Navale a fost notat ca lipsit de aptitudinile necesare pentru partea practică şi aplicativă, din cauza timidităţii şi lipsei de energie, de care nu s-a putut debarasa pe timpul şcolarităţii. Viitorul comandant al submarinului „Delfinul" şi eminentul profesor a reuşit însă să înlăture în mare măsură aceste defecte. Puterea sa deosebită de muncă, dublată de o cultură profesională excelentă, cu aplicaţii la studii şi la practică, îl situează în anul I (Specială), cu media 8.08, primul dintre cei 17 ofiţeri elevi. A încheiat cu media 8.17. A urmat apoi Şcoala de Aplicaţie a Marinei (1 aprilie 1933), clasându-se pe primul loc. Din notele avute în cei doi ani al Şcolii de Aplicaţii, la partea teoretică şi practică, scris şi oral, rezultă calificativele de foarte bine, obţinute la navigaţie, submarine, aeronautică, hidrografie, lucrări, jurnale, caiete etc. La aptitudini şi la purtare a primit numai note de 9 şi 10. Lista disciplinelor în care nu a excelat cuprinde numai materii la care aprecierile s-au înscris în calificativul satisfăcător: tactica războaielor, tactica armatei, manevre, radio, limba franceză, limba engleză şi legislaţie.

Ca ofiţer elev, în vara anului 1932 a efectuat practica marinărească la bordul navei-şcoală „Constanţa" - Şcoala de Submarinişti de la Gotenhafen şi Şcoala comandanţilor de submarine Memel (Germania, 15 aprilie - 12 mai 1941), Şcoala Superioară de Război (1 noiembrie 1943 - 15 mai 1944, octombrie 1945 - februarie 1946).

Grade: sublocotenent (1930) şi căpitan de rangul 1 (30 decembrie 1954). În baza ordinului MC 01399 din 26 iunie 1957 a fost trecut în rezervă cu drept de pensie.

Constantin Costăchescu și-a început activitatea ca ajutor de ofiţer de artilerie, pe distrugătorul „Mărăşti" (1 iulie - 1 noiembrie 1930). Aici, personalitatea sa se îmbogăţeşte cu noi trăsături: dragoste pentru serviciu, stăruinţă, bunăvoinţă şi simţ ridicat al datoriei, bun camarad, manierat şi cu bun-simţ. Notarea comandantului Grupului de Distrugătoare: *„va deveni un bun ofiţer de marină"*, prima apreciere de acest fel, a fost pe deplin onorată.

În continuare, a fost comandant de pluton la Corpul Echipajelor Maritime (1 noiembrie 1930 - 15 mai 1931), ofiţer la bordul distrugătorului „Regina Maria" (15 mai - 16 octombrie 1931), distrugătorului „Mărăşti" (1 aprilie - 1 noiembrie 1933), distrugătorului „Regina Maria" (15 mai - 16 octombrie 1931), distrugătorului „Mărăşti" (1 aprilie - 1 noiembrie 1933),

distrugătorului „Regina Maria" (1 noiembrie 1933 - 8 mai 1934). Ofițerul cu navigația şi timoneria Constantin Costăchescu s-a pus la punct cu toate chestiunile serviciului la bord, dovedindu-se rezistent, suportând bine greutăţile ambarcării şi ale unei campanii.

Pe 8 mai 1934 a fost îmbarcat pe cargoul S.M.R. „Suceava". Comandantul navei îl notează astfel: *„foarte rezistent la mare, îndeplinind serviciul de ofiţer de cart, în timpul zilei, foarte conştiincios, făcea calcule nautice foarte reuşite"*. Devine căpitan de Lungă Cursă prin Decretul nr. 8537 din 17.09.194.

Din 1 noiembrie 1934 până la 1 noiembrie 1935 a îndeplinit serviciul în cadrul comenzii Şcolilor Marinei ca ofiţer de clasă, fiind profesor de Matematică şi Navigaţie la Şcolile Marinei, unde a predat Geometria descriptivă şi Geometria plană şi în spaţiu - a fost apreciat de comandantul instituţiei ca fiind *„apt a preda cu aceeaşi autoritate şi cu acelaşi succes şi alte ramuri ale matematicii"*, cu frumoase însuşiri pedagogice, multă aplicaţie la studii şi o frumoasă cultură profesională şi generală; un *„ofiţer prea bun"*.

În continuare, Constantin Costăchescu a fost ofițer cu navigația pe nava-bază „Constanţa" (15 iulie - 5 octombrie 1936), pe distrugătorul „Regina Maria" (30 octombrie 1936 - 7 iulie 1937) și pe nava-bază pentru submarine „Constanţa" (7 iulie 1937 - 1 octombrie 1938). În anul de instrucţie 1937-1938 a fost în echipajul de rezervă al submarinului „Delfinul". Evidenţiindu-se prin cunoştinţele frumoase, entuziasmul şi dragostea de armă dovedite prin participarea la toate exerciţiile în mare ale submarinului cu scop de antrenament nautic şi militar al echipajului, precum şi la crucierele executate de navă, comandantul navei a apreciat că are pregătirea necesară pentru a îndeplini funcţia de ofiţer-secund al submarinului. Constantin Costăchescu a primit gradul de căpitan prin Înaltul Decret Regal nr. 3002 din 26 iunie 1939. În calitate de ofiţer-secund şi ofiţer cu topilele la submarinul „Delfinul" până la 1 noiembrie 1939, când a luat comanda navei, a dovedit reale calităţi de conducător. A obţinut rezultate frumoase, manifestând o remarcabilă uşurinţă în rezolvarea problemelor tehnice, pregătind cu mult profesionalism torpilele pentru lansare. După doi ani de activitate la bordul submarinului, s-a apreciat că ofiţerul şi-a însuşit cunoştinţele necesare unui comandant de submarin, fiind socotit „ofiţer eminent".

De la început, în calitate de comandant al submarinului „Delfinul", s-a remarcat printr-o pregătire deosebită şi aplicaţie pentru comandă, o cunoaştere perfectă a mecanismului de lansare a torpilelor. Locotenent-comandorul Victor Voinescu, comandantul său superior, îi evidenţia seriozitatea şi conştiinţa îndeplinirii datoriei, *„cum rar se mai vede azi"*, blândeţea, dar şi energia dovedite faţă de

echipaj, de care era foarte apropiat, formând un bloc gata pentru orice misiune, un foarte bun comandant de submarin, ofiţer excepţional, model din toate punctele de vedere.

În urma participării la manevrele regale din 1938 şi, în continuare, la o aplicaţie executată în prima lună de un ofiţer la bordul submarinului, ministrul Aerului şi Marinei, generalul adjutant Paul Teodorescu, a emis Ordinul de Zi nr. 6 din 7 noiembrie 1938, în care se preciza: *„Activitatea de navigaţie la suprafaţă şi imersiune a submarinului «Delfinul» a fost în ultimul timp din cele mai fructuoase şi demnă de a fi dată exemplu. În decurs de o lună şi câteva zile, nava a parcurs un total de peste 1300 Mm. Pe tot drumul marşului, personalul ofiţeresc şi întreg echipajul submarinului au dat dovadă de pricepere, putere de muncă şi vădită dragoste pentru ca nava lor să ducă la îndeplinire misiunile ce i-au fost încredinţate. Unitate nouă în marina noastră, submarinul «Delfinul» a ajuns la performanţele actuale datorită sârguinţei şi entuziasmului tuturor şi mai ales comandanţilor şi ofiţerului mecanic"*.

În perioada 11 aprilie 1941 - 17 mai 1941 a urmat cursurile Şcolii Germane de Submarine şi ale Şcolii de Comandaţi de Submarine Momel. Dintr-o notă a unui ofiţer camarad rezultă că a avut relaţii de prietenie cu ofiţerii nemţi numai în cadrul serviciului, datorită şi firii sale puţin ataşabile.

În anul 1941 a obţinut Brevetul de comandant de cursă lungă cu nr. 1072 din 23.10.1941. Între 1 noiembrie 1941 şi 26 aprilie 1942 a executat, în calitate de comandant al submarinului „Delfinul", cinci cruciere de front în zonele Yalta, Bosfor, Batumi. Comandantul Grupului Submarine şi Vedete torpiloare l-a caracterizat pentru această perioadă în felul următor: *„...sănătos şi rezistent la mare. Inteligenţă şi judecată superioară, cultură generală şi profesională dezvoltată. Suficient de energic şi autoritar, voluntar şi ambiţios, foarte bune aptitudini marinăreşti, în măsură a executa orice misiune, fiind animat de înalt spirit de sacrificiu şi patriotism. Foarte bun comandant de submarin. Modul în care a atacat nava sovietică şi mai ales priceperea şi curajul cu care a sustras nava sa reacţiei inamice, timp de 8 ore, i-au atras stima tuturor şi, în special, a echipajului său. Foarte bun ofiţer de marină"*.

În Foaia Calificativă pentru 1 noiembrie 1941 până la 31 octombrie 1942, se consemnează astfel activitatea căpitanului Constantin Costăchescu, pentru segmentul de timp 27 aprilie - 31 octombrie 1942. În anii 1942 și 1943 a predat cursul de navigaţie în Şcoala Navală, fiind apreciat cu excelente aptitudini fizice, intelectuale, militare şi morale, obţinând foarte bune rezultate. Este evidenţiată participarea sa la întocmirea unui curs de trigonometrie şi a Regulamentului Serviciului la Bord.

După doi ani la bordul submarinului, a fost apreciat ca un *„ofiţer eminent din toate punctele de vedere, (...) şi-a însuşit cunoştinţele necesare unui comandant de submarin"* şi ca *„...model din toate punctele de vedere şi care face cinste marinei şi submariniştilor"*. Prin Înaltul Decret Regal nr. 656 din 12 martie 1943 (Brevet nr. 1834), a fost decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" clasa III-a *„pentru eroismul şi sângele rece, elanul şi dispreţul faţă de moarte de care a dat dovadă la comanda submarinului «Delfinul». În timpul celor 7 misiuni de război executate în condiţiuni din cele mai grele a reuşit să scufunde o navă sovietică de 12000 tone şi prin măsurile luate să-şi salveze submarinul şi echipajul ori de câte ori a fost atacat de submarinele, vedetele sau aviaţia inamică, revenind neatins la baza de plecare"*.

În tabelul nominal de propuneri la decorare, semnat de contraamiralul Ioan Georgescu, comandantul Marinei Regale, se evidenţia: *„A navigat 5806 mile la suprafaţă. A stat sub apă 348 ore, mergând 460 mile. (...) În misiunea I-a submarinul a făcut parte dintre forţele care au blocat Sevastopolul, faptă citată în Comunicatul Special al Înaltului Comandament German. În misiunea a 2-a, submarinul a fost atacat de un submarin sovietic în imersiune. În misiunea a 3-a, după ce a scufundat nava sovietică, submarinul a fost atacat timp de opt ore de către vedetele sovietice care au lansat contra lui 85 de grenade antisubmarine. În misiunea a 6-a submarinul a fost atacat de trei ori de aviaţie. În misiunea a 7-a submarinul a fost atacat de trei ori timp de 20 de ore cu 520 bombe de avion. În toate aceste operaţiuni, a dovedit un deosebit curaj şi eroism, reuşind ca prin măsurile luate să salveze submarinul şi echipajul, revenind neatins la baza de plecare"*.

În rezoluţia scrisă pe acest raport, viceamiralul Nicolae Păiş, subsecretar de stat S.S.M., a specificat: *„De acord cu comandantul Marinei. Nu găsesc cuvinte cu care aş putea să exprim curajul, încrederea în sine, destoinicia cu care căpitanul Costăchescu C-tin a condus submarinul «Delfinul» în faţa coastelor sovietice"*.

A făcut parte din promoţia Şcolii Superioare de Război (S.S.R.) 3/A (a 11-a Marină). Şeful Secţiei Marină din S.S.R., căpitan-comandorul Eugen Săvulescu, a apreciat activitatea căpitanului Constantin Costăchescu ca ofiţer-elev al acestei înalte instituţii de învăţământ militar român, atât la cursurile teoretice, cât şi la practică, astfel: *„şi-a însuşit în prea bune condiţii cunoştinţele elementare asupra armelor de marină, dovedind o deosebită aplicaţie pentru lucrările de Stat-Major"*. Cu ajutorul Şefului Biroului 3 la Comandamentul Litoralului Maritim şi Fluvial, a dovedit spirit de metodă, inteligenţă şi judecată superioare şi o mare putere de analiză şi sinteză.

Odată cu intrarea submarinului „Delfinul" în reparaţii, Constantin Costăchescu a activat ca profesor de Navigaţie la Şcoala

Navală (1 noiembrie 1942 - 25 iunie 1943) și la Grupul Submarine şi Vedete Torpiloare (25 iunie - 30 septembrie 1943).

Cu prilejul evenimentelor de la 23 august 1944 a făcut dovada unui cald patriotism, devotațiune pentru Patrie şi Tron, contribuind prin energia şi calmul său desăvârşit la răspândirea unei atmosfere de încredere în jurul său, la stăvilirea panicii. La 15 mai 1944 a fost repartizat la Apărarea Litoralului Maritim, ca ajutor al şefului Biroului Operații. A fost numit în toamna anului 1944 şef al Biroului Operații. A fost întrebuințat pentru legătura cu comandantul sovietic din Constanța, întocmind o serie de lucrări, în special o lucrare de apărare contra paraşutiştilor, cerută de către sovietici. A urmat la Forța Fluvială ca şef de Stat-Major. În notarea pe anul respectiv se menționa: *„A colaborat în excelente condițiuni cu comandamentul sovietic, executând în perfecte condițiuni toate lucrările cerute, acordându-i-se mulțumiri de către Apărarea sovietică a coastei"*.

Ulterior, a fost încadrat la C.A.L.M. (15 februarie 1946 - 13 aprilie 1948). La 22 decembrie 1948 a fost numit şef de Stat-Major la Forța Maritimă. În această funcție s-a bucurat de o frumoasă apreciere. Şeful său, căpitan-comandorul Nicolae Moşov, l-a notat astfel: *„Energic, autoritar, foarte inteligent, judecată superioară, mult bun-simț, mult spirit de metodă, mult spirit de observație, cultură profesională şi generală dezvoltate, hotărât, cu voință, multă putere de muncă, activ, generos, ponderat, modest, foarte disciplinat, bun camarad, devotat, leal, demn, integru, militar bun. Marinar foarte bun, specializat în submarine. Caracter foarte cinstit, corect, înclinații spre matematici, muncitor şi foarte conştiincios, mare înclinare către studii. La început a păstrat rezerve față de ideile democratice, în prezent manifestă sentimente de apropiere față de regimul democrat, are posibilități de adaptare, ofițer de Stat-Major foarte bun"*.

Comandantul Forțelor Maritime, col. Apostol Radu, scria, referindu-se la activitatea ofițerului în aplicația din octombrie 1950, următoarele: *„are bune cunoştințe teoretice asupra operațiunilor navale, în această aplicație a dovedit progres față de trecut, nu are aptitudini suficiente pentru comanda unei Mari Unități de Marină, putând lucra mai bine sub comandă"*.

Apoi a devenit şeful Serviciului de Pilotaj Marin în portul Constanța (1948 -1950), profesor de Navigație la Catedra Specială a Institutului de Piscicultură Constanța (21 iunie 1952 - iunie 1953). Odată cu mutarea Institutului de Piscicultură, a predat Navigație la Institutul Tehnic din Galați. Prin Ordinul M.C. 0333 din 19 februarie 1955 a fost desemnat şeful catedrei de Materiale şi Muniții de Artilerie la Şcoala Superioară de Marină, iar prin Ordinul nr. 038 din 15 octombrie 1956 al C.F.N.M. a fost numit şeful Facultății de Navigație

la Şcoala Militară Superioară de Marină. *„Are o bună pregătire generală şi de specialitate foarte bună* - sublinia în ultima foaie de notare comandantul Şcolii Superioare de Marină, căpitanul de rangul 1 Nicolae Milu – *care îi permite a conduce în bune condiţiuni procesul de învăţământ, datorită practicii îndelungate de învăţământ, are pregătirea metodică necesară, ceea ce-l ajută să facă pregătirea celorlalţi ofiţeri, profesori"*.

„M-am ocupat de matematici – menţiona în autobiografia sa, în 1949 – *şi am publicat o serie de articole şi probleme la «Revista Matematică» din Timişoara şi «Gazeta Matematică» din Bucureşti: «Trigonometria pătratică sferică», «Contribuţii la problema lansării de torpile» etc., iar la problemele de matematică au fost peste 40 (la nivel de facultate – n.n.)"*. A întocmit patru culegeri de probleme de matematică, având aplicaţii în marină. De asemenea, a publicat circa 80 de probleme de matematică aplicată în marină și astronomie[9].

---

[9] Amintim, dintre acestea: *Asupra determinării punctului astronomic în cazul diferenţelor mici de azimut (metoda astronomului sovietic Berg)*, în „Revista Armelor", aug. 1957; *O nouă metodă pentru determinarea punctului astronomic, în cazul diferenţelor mici de azimut*, în „Revista Transporturilor", iun. 1958; *Asupra unei probleme de cinematică navală*, în „Revista Marinei", mai 1937; *Teoria compasului magnetic*, în „Revista Marinei", apr. 1937; *Compasul bigiroscopic*, în „Revista Marinei", aug. 1937; *Asupra unei probleme de navigaţie astronomică (calcului orei, când un astru atinge un relevment dat)*, în „Revista Marinei", oct 1938 şi în „Buletinul ştiinţific al Şcolii Militare de Marină", 1957; *Aplicaţiuni ale trigonometriei pătratice la câteva probleme de navigaţie costieră*, în „Revista Matematică", Timişoara. vol. XXIII; *Asupra unei probleme de navigaţie*, în „Revista Matematică", nov. 1943; *Contribuţii la problema lansării torpilelor*, în „Revista Marinei", 1943; *Asupra formulei unghiului de ochire*, în „Revista Matematică", nov. 1945; *Aplicaţii ale trigonometriei pătratice la trigonometria sferică*, în „Revista Matematică", mar. 1947; *Asupra formulei deviaţiei compasului giroscopic, datorită drumului şi vitezei navei*, în „Revista Matematică", aug. 1947; *Aplicaţii ale trigonometriei pătratice la navigaţia astronomică*, în „Revista Matematică", oct. 1947; *Generalizarea unei probleme de cinematică*, în „Revista Matematică", sep. 1948; *Generalizarea unei probleme de cinematică aero-navală*, în „Revista Transporturilor", sep. 1948; *Rezolvarea câtorva probleme de navigaţie costieră cu ajutorul trigonometriei pătratice*, în „Revista Matematică", mar. 1941; *Problema datei*, în „Gazeta Matematică", aug. 1956; *Identificarea unui astru necunoscut, când se cunosc unghiurile a doi aştri cunoscuţi*, în „Gazeta Matematică", 1956; *Asupra determinării punctului navei cu trei relevmente*, în „Revista Matematică", nov. 1945 şi „Revista Transporturilor", 1968; *Câteva consideraţii asupra navigaţiei pe ortodromă*, în „Revista Transporturilor" nr. 8, 1969; *Asupra navigaţiei pe arc de cerc mare*, în „Revista Transporturilor" nr. 8, 1970; *Identificarea*

Constantin Costăchescu - trecut în rezervă şi degradat cu gradul de soldat.

În noiembrie 1950 activa la Comandamentul Forţelor Maritime. Deşi l-au apreciat ca foarte bine pregătit ofiţer de marină, având frumoase cunoştinţe în materie de matematici şi navigaţie, comandantul şi locţiitorul politic al C.F.M. au socotit că nu are calităţi de comandant, deoarece nu este exigent, hotărât şi serios şi îi lipseşte autoritatea necesară faţă de subalterni, din care cauză sarcinile ce le dă nu sunt luate în seamă. S-a considerat că în ceea ce priveşte activitatea în M.U. nu aplică măsuri severe împotriva celor care săvârşeau diferite abateri, fiind chiar un inconstant în relaţiile cu subordonaţii. S-a apreciat că are suficiente cunoştinţe politice şi ideologice, însă nu le aplică în practică, lăsând totul pe seama aparatului politic. Se considera că, ajutat şi ţinut din scurt, ar putea da rezultate bune în muncă. A fost întrebuinţat ca profesor la diferite discipline în Şcoala Navală, pregătind în condiţii bune promoţia 23 august 1950. În final, s-a propus să fie numit profesor la Şcoala Marinei Militare, unde se credea că putea da rezultate bune, fiind lipsit de calităţile ce se cer unui comandant. Secţia Cadre din Comandamentul Marinei Militare şi-a însuşit caracterizarea anterioară, propunând să fie menţinut în cadrele active.

Este însă trecut la trupă cu gradul de soldat (ord. M.F.A. nr.722/10 sept.1951), fiind şi degradat pe baza Hotărârii Comisiei de Notare a Direcţiei Pregătirii de Luptă. În ianuarie 1952 este reactivat şi numit profesor la Catedra Specială din Institutul de Piscicultură - Constanţa. Aici obţine o notare bună.

După avansarea în gradul de căpitan de rangul I (comandor), este mutat la Şcoala Superioară de Marină, şef al catedrei Materiale şi Muniţii de Artilerie şi şef al Facultăţii Mine-Torpile. În mai 1957, împreună cu comandorul Constantin Bruker, a organizat prima sesiune ştiinţifică din Marina Militară, la care au prezentat referate şi patru elevi ai Şcolii Militare Superioare de Marină, pe care i-a coordonat personal. În acelaşi an, la iniţiativa sa, a fost organizată în cadrul şcolii prima expoziţie astronomică din armată. În iunie 1957, căpitanul de rangul I Constantin Costăchescu este trecut în rezervă cu drept de pensie.

Timp de 28 de ani a publicat în „Revista Marinei” numeroase articole şi probleme de matematici, o parte cu aplicaţii la marină. În 1952 a predat aproximativ 50 de ore la Facultatea Muncitorească, fără

---

stelelor cu opt jaloane, în „Gazeta Matematică” nr. 1, 1975, precum şi în „Boletin Matematico” din Buenos Aires.

plată. A întocmit culegerea *Probleme de navigaţie şi cercetarea cârdurilor de peşte la larg* (1953), *Probleme de navigaţie şi de cinematică* ș.a.

*

Ţara, recunoscătoare, l-a decorat pentru activitatea sa în timpul războiului, amintim: Ordinul „Coroana României" clasa a V-a în grad de cavaler (Brevetul nr. 1990 din 12 mai 1939), „Virtutea Maritimă" clasa a III-a Navigant (Î.D.R. nr. 27241/14 august 1939), „Virtutea Maritimă clasa a II-a, Navigant", „Steaua României" clasa a V-a cu spade şi panglică de „Virtutea Militară" (Brevetul nr. 1834 din 29 iunie 1942), Ordinul „Mihai Viteazul" clasa a III-a (Î.D.R. nr. 656/12 martie 1943), Ordinul „Meritul Militar" clasa a II-a (Decret nr. 348/18.08.1954). Medalia „Eliberarea de sub jugul fascist" (15 august 1964), „Crucea de Fier" clasa I, „Vulturul German" clasa a III-a, Ordinul croat „Zvonimir" clasa a II-a.[10]

A fost împroprietărit cu 5 ha de pământ - lot „Mihai Viteazul", în 1946, în comuna Moşneni (Mangalia), teren care a fost predat ulterior către I.A.S.

Locuia în Constanţa, pe strada Călăraşi nr. 57, când destinul a făcut ca, în august 1982, cel care a sfidat moartea în misiunile temerare ale submarinului „Delfinul" în timpul războiului antisovietic, să părăsească această lume într-un tragic accident auto.[11]

CONSTANTIN (BIBI) COSTĂCHESCU, THE LEGENDARY COMMANDER OF THE ROMANIAN SUBMARINES

Abstract

Constantin (Bibi) Costăchescu was the commander of „Delfinul" submarine, during the difficult time of World War II. The author presents episodes from the submarine's battles and a biography of its commander.

Keywords: Constantin Costăchescu, World War II, „Delfinul" submarine

[10] Marian Moşneagu, *Dicţionarul marinarilor români*, Ed. Militară, București, 2009.

[11] Nicolae C. Petrescu, *op. cit.*

Silviu-Daniel **NICULAE***

CONTRIBUȚII LA ISTORIA DIVIZIEI 9 INFANTERIE ÎN DOBROGEA DE SUD (1919-1924)

Vidul de autoritate creat după încheierea Armistițiului cu Bulgaria din 1918 – deşi trupele aliate erau prezente pe teritoriul vecinului de la sud, dar depăşite numeric de problemele create de populația bulgară din Dobrogea de Sud – a dus la cererea de sprijin a trupelor române, formulată de către Comandamentul Interaliat de la Sofia.

Până la venirea Corpului 5 Armată, autoritățile civile şi ecleziastice din Dobrogea şi Cadrilater comunicau Marelui Cartier General că instalarea autorităților şi siguranța vieții fiecărui cetățean român erau obiective foarte greu de îndeplinit şi veşnic în pericol.

În primele luni ale lui 1919 cei care se confruntau cel mai des cu diferite situații erau jandarmii români. Încă de la sfârşitul anului 1918, Compania Caliacra evidenția, în rapoartele sale, dificultățile pe care le întâmpina la instalarea jandarmilor la posturi. Conform acestor rapoarte, batalioanele de jandarmi din Dobrogea informau factorii de decizie militari că *„din cauza mitralierelor ce le-au instalat bulgarii în pozițiile amenajate mai dinainte, posturile nu pot fi ocupate, aceştia fiind întâmpinați cu focuri de arme"*. Din raportul nr. 18 al comandantului Batalionului de Jandarmi reiese că *„s-au ținut întruniri şi au avut loc banchete, la care au participat chiar ofițeri şi soldați englezi, unde s-a vorbit în contra noastră. Din raportul nr. 315 al Companiei de Jandarmi Constanța se vede că atitudinea ostilă a populației bulgare față de jandarmi a fost întărită de publicația ce ar fi fost dată de către comandantul Regimentului 61 francez, prin care se prevedea că Armata Română nu putea intra în Dobrogea până la pacea generală şi deci jandarmii, făcând parte din armată, nu puteau intra nici ei prin sate. Se observă că, în general, cuvântul de ordine la bulgari este de a rezista până la unul. La 21 decembrie 1918, Compania Caliacra raporta că zilnic se cărau 40-50 căruțe cu lemne şi cereale din Balcic spre Varna. Comandamentul englez nu ia nicio măsură în această privință. Raportul Regimentului 2 de Jandarmi din 24 decembrie 1918 ne înştiințează că în comuna Dăeni (Tulcea) populația bulgară nu vrea a recunoaşte autoritățile române"*[1].

---

* Universitatea Națională de Apărare „Carol I"

[1] Arhivele Militare Române (în continuare A.M.R.), Fond Microfilme, rola F.II. 1.2590, cd. 392.

Despre existența unui asemenea comportament din partea bulgarilor informa şi ofițerul de legătură de pe lângă Armata engleză din Dobrogea de Sud, locotenent-colonelul Douglas Căpităneanu. În satul Karapelit populația i-a împiedicat pe jandarmi să se instaleze, însă a doua zi, 26 decembrie 1918, au fost aduşi şi menținuți de către trupele engleze. La 1 ianuarie 1919 erau semnalate proteste şi manifestări ostile ale populației bulgare, în urma acțiunilor de prevenire desfăşurate, jandarmii reuşind să ridice 200 de arme, 6 revolvere şi 1 200 cartuşe. În acelaşi timp, se primeau veşti despre incidentele de la Turtucaia, fiind semnalată moartea unui bulgar.

Generalul Adrien Paul Alexandre Chrétien (comandantul Trupelor Aliate de Ocupaţie din Bulgaria între 7 octombrie 1918 și 10 august 1919) era informat despre aceste evenimente. Mai mult decât atât, Marele Cartier General îi comunica generalului Louis Félix François Franchet d`Esperey, prin intermediul ofițerului român de legătură de la Salonic, colonelul Toma Dumitrescu, că în Dobrogea autoritățile civile româneşti, deşi s-au dus la postul lor, nu pot funcționa în bune condiţii din cauza lipsei de ordine, linişte şi siguranță. În Dobrogea de Sud contrabanda cu vite era de necontrolat, fiind semnalate jafuri şi devastări de proprietăți aparținând populației româneşti. Trupele britanice, în neputință de a împiedica aceste jafuri, au cerut, prin generalul Berthelot, să trimită pe frontiera de sud a Dobrogei 3 companii de grăniceri, cerere agreată de comandamentul francez, dar refuzată de guvernul bulgar a cărui opinie - trebuie precizat - nu avea nicio consecință juridică din moment ce, odată cu semnarea Armistițiului de către Bulgaria, Tratatul de la Bucureşti era caduc. Pe lângă solicitarea engleză, Marele Cartier General român cerea autorizarea imediată a trupelor de grăniceri pentru paza frontierei şi pentru sprijinirea autorităților civile româneşti, care abia reuşiseră să se instaleze în Dobrogea de Sud.

O primă reacție din partea aliaților apare în aprilie 1919, când Ministerul de Război român era informat despre aprobarea primită de la generalul Berthelot privind întinderea jurisdicției Corpului 5 Armată asupra Dobrogei Noi şi Vechi. Conform acestei informări *„se va aplica de acest comandament Legea stării de asediu şi asupra Dobrogei. Curtea Marțială a Corpului 5 Armată – Partea Sedentară va judeca toate procesele inculpaților de pe teritoriul său şi deci şi din Dobrogea conform legii excepționale. Se vor numi comandanți de garnizoană în localitățile din Dobrogea până la sosirea trupelor (când se va permite aceasta); comandanții Cercurilor de Recrutare Tulcea, Constanța, Durostor, Silistra şi Bazargic vor putea fi numiți şi comandanți de garnizoană dacă nu se vor putea numi alți ofițeri; 3 companii de grăniceri ce le avem destinate pentru frontiera Cadrilaterului (care azi sunt la Medgidia, Călăraşi şi Oltenița) vor fi destinate să ia provizoriu garnizoane în Tulcea şi Constanța, dând posturi mai mari în Babadag, Hârşova şi Cernavodă.*

Grănicerii din Tulcea vor servi şi la dezarmarea trupelor de voluntari. Pentru aceste trupe, dezarmarea şi supravegherea lor începe să se facă şi cu concursul trupelor aliate, iar transportul lor prin Sulina, mai departe spre Caucaz sau Rusia meridională cu ajutorul vaselor puse la dispoziţie de comandamentul aliat"[2].

Sosirea trupelor de grăniceri în Dobrogea de Sud a fost descrisă astfel de maiorul Constantin Longhin, la 5 septembrie 1919: *„autorităţile şi populaţia românească au primit cu o bucurie şi entuziasm de nedescris sosirea grănicerilor în Cadrilater. La Silistra toate autorităţile şi întreaga populaţie românească au venit, încă de la orele 7, în port pentru a-i primi pe grăniceri, oferind ofiţerilor şi trupei flori. La orele 9, batalionul locotenent-colonelului Georgescu intră în oraş sub arcul de triumf şi defilează în faţa Palatului Administrativ, unde erau de faţă toate autorităţile în cap cu Prefectul judeţului şi primarul oraşului, precum şi un public foarte numeros. În timpul defilării, trupa şi ofiţerii au fost acoperiţi cu flori. După defilare primăria a servit o gustare, iar la trupă s-a împărţit vin şi tutun. La Bazargic grănicerii au avut aceeaşi primire grandioasă. Trenul întârziind, publicul nerăbdător a ieşit în întâmpinarea grănicerilor la gara Bazargicul de Sud, depărtare 4 km de oraş. A doua zi a avut loc un Te Deum, după care a urmat defilarea batalionului, care a fost primit de toate autorităţile în cap cu Prefectul judeţului şi primarul oraşului, precum şi de un numeros public. După defilare s-a servit la primărie o gustare pentru ofiţerii şi delegaţii de la trupă. La Turtucaia, grănicerii au fost primiţi de toate autorităţile şi un public mai puţin numeros. Aici entuziasmul şi bucuria populaţiei s-a manifestat într-un grad mai mic"*[3].

La primirea ştirii că vor sosi grănicerii români în Cadrilater, populaţia bulgară părea îngrijorată şi nutrea speranţa că şi de data aceasta se vor contramanda ordinele relativ la trecerea grănicerilor în Cadrilater. În preziua trecerii au răspândit ştirea că sosesc trupele americane (delegaţii sosiţi aveau pălării italieneşti) şi *„din orice lucru căutau să se amăgească"*, răspândind ştiri false. La Silistra, francezii au scos la debarcader o gardă de onoare care să-i primească pe grăniceri. Bulgarii au interpretat acest lucru în favoarea lor şi au răspândit imediat ştirea că francezii au trimis un pluton în port pentru a-i opri pe grănicerii români să intre în oraş. La Bazargic, deşi nu mai era decât o oră până la sosirea trenului, bulgarii vorbeau prin cafenele că sub niciun motiv nu poate veni trupa românească în Cadrilater şi că trupa ce sosea este americană.

După intrarea grănicerilor în oraş, toate visele şi speranţele bulgarilor au fost spulberate şi din ziua intrării nu s-a mai văzut picior

---

[2] *Idem*, rola F.II. 1.2654, cd. 491.

[3] *Idem*, rola F.II. 1.2628, cd. 186-187.

de bulgar pe străzile oraşului. Trupele franceze au primit cu bucurie venirea grănicerilor în Cadrilater. La Silistra detaşamentul francez a format o gardă de onoare, iar ofiţerii francezi i-au invitat pe ofiţerii-grăniceri la o gustare, unde s-a servit numai şampanie, apoi cu toţii au venit la primărie, unde s-a toastat pentru România Mare. La Turtucaia detaşamentul francez a format o gardă de onoare la sosirea grănicerilor, iar ofiţerul francez (comandant al detaşamentului) a fost în legătură continuă cu maiorul Nicolae Toniţa. La Bazargic, unde era şi reşedinţa batalionului, sosirea grănicerilor a fost primită destul de rece.

Odată cu venirea militarilor români, pe lângă faptul că paza frontierelor s-a întărit, informări despre evenimentele din Dobrogea de Sud au început să ajungă pe masa Marelui Cartier General, evoluţia acestora fiind în strânsă legătură cu ceea ce se întâmpla în viaţa politică din Bulgaria.

Pe fondul creşterii interesului aliaţilor privind modul în care oficialităţile bulgare respectă condiţiile armistiţiului referitoare la dezarmarea armatei, grănicerii români raportau despre existenţa unor depozite de arme şi muniţii, despre care trupele de ocupaţie franceze şi engleze nu aveau cunoştinţă. De altfel, faptul că nu se respectau întocmai înţelegerile privind dezarmarea a dus la schimbarea generalului Chrétien, la 22 august 1919, cu generalul Claudel, decizie care a determinat un viu protest din partea oficialilor bulgari.

Paralel cu această nemulţumire, la frontiera cu România era semnalată prezenţa unui număr foarte mare de comitagii. Conform rapoartelor Detaşamentului de Grăniceri, în Dobrogea, la 16 septembrie 1919, *„a sosit din teritoriul Bulgariei cu trenul, în gara Oborişte a, un grup de 3-400 de bulgari comitagii, sub masca de muncitori, având printre bagajele şi sculele lor arme şi muniţii, cu intenţia ca la semnarea păcii, dacă va fi în defavoarea lor, să atace posturile noastre de grăniceri şi să treacă în Cadrilater, a se deda la omoruri şi jafuri. Acest grup de comitagii este trimis de autorităţile bulgare şi, ca să nu fie suspecte de autorităţile franceze, au venit ca muncitori împrăştiindu-se prin satele din apropierea frontierei noastre"* [4].

Momentul era bine ales, pentru că urma ca trupele franceze să înceapă retragerea progresivă din Bulgaria. Pentru a evita slăbirea forţei armate din Dobrogea de Sud, în primele zile ale lunii decembrie 1919, Batalionul 2 din Regimentul 23 Infanterie ajungea la Silistra pentru înlocuirea trupelor franceze (care trebuiau să plece pe 5 decembrie 1919), iar un batalion din Regimentul 33 Infanterie înlocuia unităţile franceze din Bazargic, în ziua de 3 decembrie 1919.

[4] *Ibidem*, cd. 177.

Concomitent cu dislocarea acestor trupe, părţile sedentare ale Diviziei 9 primeau planurile de transport în garnizoanele de pace. Potrivit acestor planuri, pe 13 decembrie, ora 12, partea sedentară a Regimentului 35 Infanterie se transporta de la Călăraşi la Silistra, unde sosea în aceeaşi zi, dispunând de un şlep puntat[5] şi două nepuntate. Partea sedentară a Regimentului 36 Infanterie se transporta, în ziua de 14 decembrie, ora 12, de la Olteniţa la Turtucaia, unde ajungea în aceeași zi, dispunând de un şlep nepuntat. Restul părţii sedentare a Regimentului 36 Infanterie se transporta, pe 15 decembrie, ora 9, de la Cernavodă la Turtucaia, unde sosea a doua zi, dispunând, de asemenea, de un şlep nepuntat. Planul de transport pe calea ferată a părţilor sedentare ale Diviziei 9 în garnizoanele de reşedinţă prevedea ca partea sedentară a Regimentului 40 Infanterie să se transporte, în ziua de 14 decembrie, ora 12, de la Cernavodă la Bazargic, unde ajungea în ziua de 15 decembrie, ora 2. Ambele dispuneau de trenul „G 21", cu 23 vagoane închise şi 14 platforme, în timp ce *„Regimentul 9 Vânători partea sedentară se transportă de la Cobadin la 17 decembrie ora 18 la Bazargic unde va sosi cu 28 vagoane închise şi 16 platforme"*[6].

La 19 decembrie 1919 Divizia 9 era înlocuită în Basarabia cu Divizia 2, iar trupele acesteia demarau procedurile de transport pe calea ferată în garnizoanele lor din Cadrilater pe direcția Cernăuţi – Paşcani – Iaşi – Galaţi pentru cele din jurul localității Bălţi. De la Galaţi, transporturile s-au executat pe Dunăre, corpurile din garnizoanele Constanţa, Bazargic şi Medgidia au debarcat la Cernavodă, de unde s-au îmbarcat din nou în trenuri până la garnizoanele de mai sus, iar celelalte au debarcat la Silistra şi, respectiv, la Turtucaia. Comandamentul Diviziei a ajuns la 23 decembrie la Călăraşi, unde s-a instalat în mod provizoriu, iar pe 3 ianuarie 1920 s-a îmbarcat şi debarcat la Silistra. Conform ordinului Marelui Cartier General, la 3 ianuarie toate trupele trebuiau să fie în garnizoanele lor, însă din cauza liniilor defecte şi a lipsei de cărbuni, transporturile s-au terminat la 21 ianuarie 1920.

Conform Ordinului secret nr. 138 din 12 decembrie 1919 al Corpului 5 Armată, ocuparea localităţilor de reşedinţă de către trupele Diviziei 9 şi acoperirea graniţei se realiza astfel: cu începere din ziua de 28 decembrie 1919, frontiera de sud a Dobrogei era ocupată de 3 companii de Grăniceri (7, 8 şi 9), sub comanda maiorului Bâgu, cu reşedinţa la Kurtbunar. Comandantul Companiei 7 Grăniceri, locotenentul Popovici, avea reşedinţa în Turtucaia. Comandantul Companiei 8 Grăniceri, locotenentul Ioanid, avea reşedinţa la Kurtbunar; comandantul

[5] Despre nave sau ambarcațiuni – cu punte

[6] A.M.R., Fond microfilme, rola F.II. 1.2628, cd. 247-249.

Companiei 9 Grăniceri, locotenentul Gorschi, avea reşedinţa la Bazargic. Trupele Diviziei ocupau garnizoanele din timp de pace, astfel: a) Comandamentul Diviziei 9 la Silistra; b) Brigada 18 Infanterie şi Regimentul 36 Infanterie la Turtucaia; c) Regimentul 35 Infanterie avea statul major şi un batalion la Silistra, un batalion la Ostrov şi un batalion la Akadânlar; d) Brigada 17 Infanterie şi Regimentul 40 Infanterie la Bazargic, Regimentul 40 Infanterie cu un batalion la Balcic şi cu o companie la Cavarna. Batalionul rămânea la Balcic până la sosirea părţii active a Batalionului 9 Vânători. *„Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie care se află la Silistra la venirea Regimentului 35 Infanterie va lua reşedinţa la Kurtbunar. După sosirea Regimentului 40 Infanterie în garnizoana Bazargic şi a Regimentului 36 Infanterie la Turtucaia se va raporta spre a se lua măsuri ca batalioanele 3/Regimentul 23 Infanterie să fie transportate la corpurile lor. În această zi, Cartierul Brigăzii 18 Infanterie, Regimentul 36 Infanterie, statul major, batalioanele 1 şi 2 sosesc la Turtucaia"*[7].

La 10 ianuarie 1920 Corpul 5 Armată, prin Dispoziţia nr. 154, ordona ca Batalionul 2 din Regimentul 23 Infanterie să aştepte la Silistra sosirea Regimentului 35 Infanterie, fără a detaşa nicio companie la Akandâlar şi Kurtbunar. Primul batalion din Regimentul 35 Infanterie care urma să sosească la Silistra, bine încadrat în ofiţeri şi trupă, pleca la Akandânlar. La scurt timp, conform Ordinului nr. 9327, după ce al doilea batalion din Regimentul 35 ajungea la Silistra, Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie pleca la Călăraşi, *„tot în această zi a sosit în Constanţa şi statul major al Regimentului 34 Infanterie"*[8].

Prezenţa trupelor române se remarca prin schimbarea dispozitivului acestora în teritoriu, fiind semnalate deplasări frecvente. Comandamentul Diviziei 9, care se afla la Turtucaia, comunica Marelui Stat Major la 11 ianuarie 1920, cu nr. 9841, că Regimentul 23 Infanterie rămânea la Silistra până la sosirea completă a Regimentului 35 Infanterie, iar cu nr. 9839, faptul că sectorul Brigăzii 17 Infanterie se întindea de la Trupciular până la Eckrene.

De altfel, pe parcursul lunii ianuarie 1920, poziţia trupelor române s-a modificat concomitent cu sosirea grosului Diviziei 9 în zonele de staţionare din timp de pace. În ziua de 17 ianuarie a sosit în garnizoana de reședință statul major al Regimentului 35 Infanterie, împreună cu Batalioanele 1, 2 şi 3. În aceeaşi zi s-a primit Ordinul Corpului 5 Armată nr. 1822, care dispunea ca îndată ce Regimentul 35 Infanterie ajungea la Silistra, să detaşeze un batalion la Akandânlar, iar celelalte două batalioane să rămână la Silistra. Batalionul 2/Regimentul 23 Infanterie,

---

[7] *Idem*, rola F.II. 2.76, cd. 383.

[8] *Ibidem.*

care se afla la Silistra, urma să treacă la Călăraşi de îndată ce ajungea Regimentul 35 Infanterie. În ceea ce priveşte Regimentul 40 Infanterie, odată ajuns la Bazargic, acesta trebuia să detaşeze un batalion la Balcic. Batalionul din Regimentul 33 Infanterie, care se afla la Bazargic şi Balcic, pleca la reşedinţa de garnizoană numai după ce ajungea al treilea batalion al Regimentului 40 Infanterie, utilizând pentru transport garnitura acelui batalion, pregătindu-se, între timp, la Akandânlar şi Balcic, cazarea unităţilor. Brigada 18 Infanterie, cu nr. 924, raporta că Regimentul 35 Infanterie a sosit în garnizoana Silistra şi că va detaşa un batalion la Akandânlar.

Pe 8 ianuarie 1920 ajungea în garnizoana Constanţa comandamentul Brigăzii 9 Artilerie, împreună cu Bateria 9 din Regimentul 13 Artilerie, iar Batalionul 2/ Regimentul 23 Infanterie raporta că s-a îmbarcat şi urma să plece la Călăraşi, la ora 18. *„Regimentul 35 Infanterie cu nr. 13962/1920 raporta că Batalionul 2I/ Regimentul 35 Infanterie a plecat la Akandânlar, iar Batalioanele 1 şi 2/Regimentul 35 Infanterie au rămas în garnizoana Silistra"*[9].

La 20 ianuarie Regimentul 35 Infanterie, cu nr. 14078, raporta că Batalionul 2, comandat de maiorului Bejan, era trimis la Akandânlar, *„iar Batalioanele 1 şi 2 din Regimentul 36 Infanterie rămâneau în garnizoana Silistra"*[10].

Peste o zi, trupele Diviziei 9 ocupau garnizoanele din Cadrilater astfel: comandamentul diviziei la Silistra; Secţia autocamioane, Brutăria şi Ambulanţa la Silistra; Secţia de telegrafie la Silistra; Brigada 17 Infanterie la Bazargic; Regimentul 40 Infanterie la Bazargic; Regimentul 34 Infanterie la Constanţa; Brigada 18 Infanterie la Turtucaia; Regimentul 36 Infanterie la Turtucaia; Regimentul 35 Infanterie la Silistra; Brigada 9 Artilerie la Constanţa; Regimentele 13 Artilerie şi 18 Obuziere la Constanţa.

În Basarabia au rămas, în mod provizoriu, Batalionul 9 Pionieri, care a fost pus la dispoziţia Grupului „General Popovici", şi Bateria 4/Regimentul 13 Artilerie, pusă la dispoziţia Diviziei 5.

Aşa cum am menţionat, la sosirea trupelor Diviziei 9 în Cadrilater se găseau un batalion din Regimentul 23 Infanterie la Silistra şi un batalion din Regimentul 33 Infanterie la Bazargic. Aceste trupe au plecat în garnizoanele lor de pace (Galaţi şi Tulcea), pe măsură ce au sosit trupele Diviziei 9. Paza graniţei dinspre Bulgaria se făcea cu trei companii de grăniceri: 7 (cu reşedinţa la Turtucaia), 8 (cu reşedinţa la Kurtbunar) şi 9 (cu reşedinţa la Bazargic).

---

[9] *Ibidem*, cd. 389.

[10] *Ibidem*, cd. 390.

În aceeaşi zi, respectiv 21 ianuarie 1920, ajungeau la garnizoana Constanţa Bateria 5/Regimentul 13 Artilerie de la Roman - Văscăuţi (Basarabia), statul major al Regimentului 18 Obuziere de la Floreşti, Bateria 2/Regimentul 18 Obuziere şi Bateria 4/Regimentul 18 Obuziere de la Văscăuţi. Prin Ordinul Marelui Cartier General nr. 5557/1919, comunicat Corpului 5 Armată cu nr.118/1919, trupelor Diviziei 9 nu li s-a dat la început nicio însărcinare de acoperire, *„ci li s-a prescris să se ocupe de instrucţia recruţilor şi de repararea cazărmilor"*[11].

La rândul său, Corpul 5 Armată, prin Ordinul nr. 118/1920, comunica Marelui Cartier General, cu nr. 57, că atâta timp cât situaţia operativă îngăduia, se va executa întocmai programul de grupare a forţelor prevăzute în directivele de instrucţie. Prin această grupare s-a prevăzut să se găsească la dispoziţia corpurilor de armată, în permanenţă, câte o divizie activă. În principiu, trupele acestor divizii trebuiau să fie în garnizoana lor de pace, pentru a-şi putea urma în bune condiţii programul de instrucţie și refacerea, în acelaşi timp cu obligaţiile gospodăreşti. Comandamentele de corp de armată aveau latitudinea de a face direct, în caz de absolută nevoie şi fără o prealabilă autorizare, orice deplasare impusă de nevoia menţinerii ordinii în regiunea marii unităţi respective. În acest scop, comandamentele erau rugate să dea instrucţiunile necesare comandamentelor de garnizoană, pentru a raporta modificările pe care le vor face grupării forţelor de care dispun şi motivele care determină aceste modificări.

Prin urmare, la 29 ianuarie 1920 s-a primit Ordinul nr. 158 al Corpului 5 Armată, prin care se prevedea ca trupele care aveau reşedinţa în Cadrilater, fiind dislocate şi în vederea siguranţei regiunii, pe lângă îndatoririle prevăzute în serviciul de garnizoană şi instrucţia trupelor, să reprime, la cererea autorităţilor administrative, toate mişcările care s-ar fi produs în zonă.

Pentru aceasta, comandantul Diviziei 9 dădea instrucţiuni comandanţilor de garnizoană să fie în strânsă legătură cu aceste autorităţi şi, atunci când nevoia o cerea, să intervină cu energie, conform prevederilor legale. De asemenea, se luau măsuri ca birourile de informaţii înfiinţate la fiecare corp de trupă şi de comenduire de garnizoană să funcţioneze în cele mai bune condiţii, astfel încât comandantul de garnizoană să fie tot timpul la curent cu situaţia operativă. Conform Ordinului nr. 6285 al Marelui Cartier General, grănicerii trebuiau să împiedice bandele de comitagii ce ar fi încercat să treacă pe teritoriul nostru. În cazul în care aceste bande erau numeroase,

---

[11] *Ibidem*, cd. 344.

iar grănicerii nu puteau face față situației, aceştia aveau ordin să ceară concursul trupelor din Cadrilater.

În conformitate cu această dispoziție, divizia a dat Ordinul nr. 9947, prin care s-a împărţit frontiera de sud a Dobrogei în două sectoare şi anume: sectorul Brigăzii 18 Infanterie de la Dunăre până la Trupciular și sectorul Brigăzii 17 Infanterie de la Trupciular până la capul Caliacra. În fiecare sector de brigadă se însărcinau câte două batalioane care trebuiau să intervină cele dintâi în ajutorul grănicerilor. Comandanţi acestor *„batalioane împreună cu comandanți companiilor de grăniceri respective au făcut recunoaşterea terenului (până la frontieră) în sectoarele destinate şi au înlocuit planurile de apărare în caz de atac al frontierei şi care se află la dosarul cu apărarea frontierei"*[12].

În luna februarie situaţia tactică şi operativă era următoarea: trupele Diviziei 9 erau în garnizoanele de pace, cu excepția câtorva unităţi. Această divizie era compusă din Comandamentul diviziei, Cartierul diviziei, Secția Camioane, Secția Telegrafie, Brutăria de campanie și Ambulanța Divizionară; Brigada 17 Infanterie cu Regimentul 34 Infanterie și Regimentul 40 Infanterie; Brigada 18 Infanterie cu Regimentul 35 Infanterie; Brigada 9 Artilerie cu Regimentul 13 Artilerie și Regimentul 18 Obuziere.

Comandantul Diviziei 9 Infanterie era generalul de brigadă Gheorghe Mironescu, secundat de: ofițerul adjutant - sublocotenentul Ioan D. Ştefan; Serviciul de stat-major - locotenent-colonelul Marius Herașcu (şeful de stat-major), Biroul Operaţii - maior Vasile Mitrea (şef), Registrator - plutonierul (r) Dumitru Anghelescu și secretarul-dactilograf Stelian Oprescu.

Comandamentul Brigăzii 17 Infanterie era format din: comandant - colonelul Ioan Petrescu, adjutant - sublocotenentul George Popescu, secretar - plutonierul (r) Benone Andronic și veterinar - caporalul Constantin Cernăian.

Regimentul 34 Infanterie îl avea comandant pe locotenent-colonelul Ioan Teodorescu, ajutant - locotenent-colonelul Grigore Răileanu, ofițer-adjutant - sublocotenentul Petre Davidescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Ioan Niculescu, Batalionul 2 de locotenent-colonelul Gheorghe Popescu, Batalionul 3 de maiorul Ioan Sadoveanu și Biroul Informații de căpitanul Ştefan Cerchez.

În ceea ce priveşte Regimentul 40 Infanterie, acesta îl avea drept comandant pe colonelul Necula Georgescu, adjutant - locotenent-colonelul Scarlat Constantinov, ofițer adjutant - locotenentul Alexandru Petrescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Radu Tulescu,

---

[12] *Ibidem.*

Batalionul 2 de maiorul Traian Teodorescu și Batalionul 3 de maiorul Gheorghe N. Popescu.

Brigada 18 Infanterie era comandată de generalul de brigadă Constantin Frim, adjutant-locotenentul Atanase Gh. Pârvu și veterinar - căpitanul (r) Dumitru Gheorghe.

Conducerea Regimentului 36 Infanterie era alcătuită din: comandant - colonelul Atanase Iliescu, adjutant - locotenent-colonelul Buzescu Ştefan, ofițer-adjutant - sublocotenentul Dumitru Popescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul Gheorghe Bălănescu, Batalionul 2 de maiorul Eugeniu Brighiu și Batalionul 3 de maiorul Florea Anghel.

Comandantul Regimentului 35 Infanterie era colonelul Petre Dobriceanu, adjutant - locotenent-colonelul Dumitru Anastasiu, ofițer adjutant - sublocotenentul Petre Aprilescu. Batalionul 1 era comandant de maiorul M. Antonescu, Batalionul 2 de maiorul Gheorghe Bejan și Batalionul 3 de maiorul Leonard Mociulschi.

Brigada 9 Artilerie era comandată de generalul Grigore Tomescu, adjutant - locotenentul Ioan Avram. Regimentul 13 Artilerie avea drept comandant pe locotenent-colonelul Vladimir Grigorescu, adjutant – maiorul Tache Rădescu. Divizionul 1 era comandat de maiorul Tache Rădescu, Divizionul 2 de maiorul Necula Georgescu și Divizionul 3 de maiorul Teodor Munteanu.

Regimentul 18 Obuziere era comandant de colonelul Niculae Vasilescu, adjutant - maiorul Constantin Vâlcu, ofițer adjutant - locotenentul Vasile Danacu. Divizionul 1 era comandat de maiorul Constantin Vâlcu și Divizionul 2 de maiorul Popa.

Din punct de vedere tactic, trupele Diviziei 9 ocupau zona din dreapta fluviului Dunăre, cuprinsă între frontiera dinspre Bulgaria la sud-vest, la est de Marea Neagră şi la nord de vechea frontieră a Dobrogei şi Dunăre. Cu alte cuvinte, Cadrilaterul ce cuprindea judeţul Durostor (cu capitala Silistra) şi Caliacra (cu capitala Bazargic). Misiunea diviziei era *„apărarea frontierei Dobrogei de Sud contra agresiunilor bandelor de tâlhari sau detaşamentelor armate bulgare, acoperirea mobilizării şi concentrării Corpului 5 Armată, pentru a preîntâmpina un atac organizat cu mijloace puternice, împiedicarea propagandei bulgare şi pătrunderea agenţilor de propagandă şi menţinerea ordinii publice"*[13].

Primele măsuri pentru îndeplinirea acestei misiuni au fost luate de Brigada 18 care cerea, prin telegrama nr. 161 din 5 februarie 1920, să se trimită în teritoriu câte un pluton, care să patruleze în spatele frontierei, asigurând astfel o ruptură a legăturilor dintre locuitorii din Bulgaria şi populaţia bulgară din Dobrogea de Sud. La rândul ei, Brigada 17

---

[13] *Ibidem*, cd. 429.

Infanterie a primit Ordinul nr. 1327, prin care trebuia să pună la dispoziţia Companiei 7 Grăniceri două plutoane, cu însărcinarea de a-i sprijini pe aceştia atunci când vor fi atacaţi de forţe superioare. Batalionul 2 din Regimentul 35 Infanterie raporta *„că a luat măsuri a se pune în legătură cu Companiile 7 şi 8 grăniceri şi că batalionul se găseşte la Akandânlar"*[14], în condiţiile în care Corpul 5 Armată primise informări conform cărora *„în seara zilei de 4 februarie 1920 bulgarii au vrut să atace frontiera"*[15].

Referitor la acest aspect al terorii existente la frontiera de sud, regele Ferdinand I, prin actul normativ apărut în „Monitorul Oficial" nr. 212 din 14 ianuarie 1920, decreta *„suspendarea stării de asediu, cenzura presei şi a oricăror altor publicaţii în vechiul regat exceptând Dobrogea"*[16].

La scurt timp, în martie 1920, Corpul 5 Armată preciza prin „Ordonanţa nr. 1 relativ la menţinerea stării de asediu în Dobrogea" ca în termen de 10 zile de la publicarea acesteia, toţi cei ce vor avea arme şi pentru care nu posedau permisul special de purtare de armă, eliberat de corpul de armată, să le predea în comunele urbane la Comenduirea de garnizoană, iar în cele rurale la posturile de jandarmi, care eliberau chitanţe dintr-un carnet anume întocmit pentru fiecare armă. În acelaşi timp, ordona percheziţionarea locuitorilor şi strângerea armelor de la cei care, după împlinirea termenului prevăzut de ordonanţă, au cerut permis pentru purtare armă.

Cu toate aceste măsuri, în aprilie 1920 garnizoanele din Dobrogea de Sud raportau Comandamentului diviziei că *„în toate satele de primprejurul frontierei s-ar fi dat arme şi muniţii populaţiei. În satul Cocardja Sud, Kioseabdi s-ar afla un batalion din Regimentul 45 Infanterie comandant de un maior şi alţi 4 ofiţeri inferiori. Acest batalion ar avea un efectiv de 500 soldaţi şi misiunea de a întări pichetele de grăniceri şi de a face patrulări pe frontieră şi prin satele dimprejur"*[17].

Desele incidente de frontieră dintre grănicerii români şi bulgari aveau ca motiv – cel puţin aşa reclamau bulgarii în toamna anului 1920 – defectuoasa delimitare a graniţei. Pe 10 octombrie 1920 Corpul 5 Armată raporta Marelui Stat Major - Secţia 4 răspunsul dat la Ordinul nr. 822/1920, cu privire la aceste incidente. Din corespondenţa dintre Divizia 9 şi Corpul 5 Armată reiese că au fost încheiate 8 procese-verbale, prin intermediul cărora se constata modul de patrulare între anii 1913 şi 1916

---

[14] *Ibidem*, cd. 397.

[15] *Ibidem*.

[16] *Idem*, rola F.II. 5.1850, cd. 135.

[17] *Idem*, rola F.II. 2.76, cd. 436.

şi cum se realiza după anul 1918, precum şi restabilirea frontierei româno-bulgare din Dobrogea de Sud.

Comisia, formată din maiorul N. Georgescu (delegatul Diviziei 9) şi locotenentul Constantin Georgescu (comandantul Plutonului 3 Grăniceri Vladimirovo) din partea română și maiorul Colev (comandantul grănicerilor din Sectorul 16) şi locotenentul Gheorghe Vasov (comandantul Plutonului 5 Grăniceri) din partea bulgară, a trecut la identificarea semnelor de hotar existente la momentul respectiv, constatând în mare parte lipsa acestora sau mutarea lor. De comun acord s-a stabilit ca, în sectoarele unde lipsesc aceste semne, ofiţerii topografi să restabilească pe teren linia de frontieră marcată prin movile şi stâlpi, conform convenţiei încheiată în anul 1913.

Preocupaţi de comportamentul instabil al guvernului de la Sofia, care putea ataca România în orice moment, sub impresia evenimentelor de la Turtucaia anului 1916, autorităţile române au elaborat, în noiembrie 1920, un „Plan de evacuare" în cazul în care Bulgaria îşi arăta ostilitatea faţă de vecinul de la nord-est. Documentul stabilea modalitatea practică de retragere a rechiziţiilor, suspecţilor şi a autorităţilor noastre din Dobrogea de Sud, în cazul unui război. Comisia, întrunită la sediul Marelui Stat Major pe 14 noiembrie 1920, alcătuită din delegaţi ai Ministerului de Interne, Ministerului Domeniului, prefecţii judeţelor Durostor, Caliacra şi Ialomiţa, precum şi reprezentanţii armatei, a stabilit procedura legală în baza căreia trebuia să se desfăşoare evacuarea. Potrivit acestor măsuri, evacuarea *„zonelor militare trebuie începută înaintea decretării mobilizării şi odată cu ridicarea indivizilor suspecţi şi adunarea rechiziţiilor în comune, deoarece această evacuare cere timp şi dispoziţii complicate (cam 8 zile înainte). O altă chestiune importantă este pregătirea mijloacelor necesare pentru evacuarea arhivelor autorităţilor din judeţele de frontieră, acestea trebuie să-şi pregătească de pe acum lăzi în care, la primul ordin, să împacheteze arhivele cu actele indisponibile şi să le ţină gata pentru plecare. În vederea evacuării prefecturilor de Durostor, Caliacra şi Constanţa trebuie să pregătească organizarea unor convoaie cu căruţe special destinate pentru îmbarcarea arhivei şi a bagajelor, precum şi pentru transportarea familiilor funcţionarilor, mai ales a acelor din comunele situate în imediata apropiere a frontierei bulgare"*[18].

În ciuda faptului că oficialii bulgari susţineau că nu au nicio legătură cu atacurile violente săvârşite de bandiţi pe 14 martie 1921, regele Ferdinand decreta *„starea de asediu care se va aplica pe o zonă de 30 de km putându-se lărgi până la 50 km pe tot lungul fruntarilor ţării de la punctul de joncţiune al graniţei Iugoslaviei cu graniţa maghiară până la cetatea Albă,*

[18] *Idem*, rola F.II. 1.302, cd. 90-97.

urmând granița maghiară, cehoslovacă, polonă şi rusă apoi pe frontiera Cadrilaterului"[19].

În iunie 1921 configurația graniței Dobrogei de Sud era subiectul Comisiei Mixte, al cărui preşedinte era colonelul Nicolae Uică (comandantul Brigăzii 17 Infanterie), secondat de locotenentul Ioan Racoveanu (de la Serviciul Geografic al Armatei) şi de maiorul Nicolae Tonița (comandantul Regimentului 1 Grăniceri). Partea bulgară era reprezentată de colonelul Petckigargov Parackev (comandantul Sectorului 6 Grăniceri), căpitanul de marină Jean Djedarov şi căpitanul (r) Nicolas Doncov (ofițer topograf).

În conformitate cu Ordinul Marelui Stat Major român nr. 459, din 30 mai 1921, și cel bulgar nr. 201 din 28 mai 1921, membrii comisiei s-au reunit la Turksmil pentru a restabili linia de frontieră. Lucrările au început la 1 iunie şi s-au finalizat la 11 iulie 1921. Au fost raportate dificultăți în aplicarea Protocolului din anul 1913, cauzate de interpretarea eronată a acestuia (traducerea fiind din limba franceză), precum şi lipsa unor hărți pe o scară mai mare. Discuțiile aprinse s-au purtat asupra sectorului Echiscea, a cărui suprafață de teren era revendicată de bulgari în baza Protocolului care era neclar. Au fost încheiate 12 protocoale, care stabileau liniile de patrulare, modul distinct de marcare a bornelor de frontieră şi construirea pichetelor pentru a fi recunoscute de la distanță.

În ciuda acestor dispute, colonelul Nicolae Uică remarca dorința bulgarilor de a reîncepe bunele relații de vecinătate avute înainte de anul 1913. Acesta afirma: *„țin să aduc la cunoştința dvs. (Marelui Stat Major – n.n.) că [sic!] comisia bulgară a arătat toată dorința de a relua cât mai neîntârziat legăturile de bună vecinătate şi chiar fac propunere de bună prietenie zicând: «Spre a nu se mai zice că grănicerii bulgari sau comitagii atacă patrulele române, propunem ca patrulele să fie mixte»"*[20].

Cu toate aceste informări, care prefigurau o apropiere româno-bulgară conform vechii tradiții de bună vecinătate, Marele Stat Major român privea cu îngrijorare incidentele de la frontiera de sud. Dispunerea trupelor Diviziei 9 prin deplasări succesive în teritoriu şi serviciul de pază efectuat de companiile de grăniceri au avut ca efect instalarea la frontiera de sud a Dobrogei de Sud a unei stări de siguranță, care a dus la prosperitatea economică a locuitorilor greu încercați după încheierea păcii. Prezenta unei forțe bine organizate a stopat desele incursiuni ale comitagiilor.

---

[19] *Idem*, rola F.II. 5.1850, cd. 132.

[20] *Idem*, rola F.II. 1.307, cd. 225-227.

În acest context, în septembrie 1921 Divizia 9 transmitea Brigăzilor 17, 18 Infanterie şi Regimentelor 34, 35, 36 şi 40 Infanterie, Comunicatul nr. 3610, prin care hotăra ca aceste trupe să părăsească dispozitivul atins la acea dată. Situaţia operativă impunea o adaptare la noile condiţii caracterizate de o rărire a atacurilor bandelor de tâlhari, adăugând la aceasta şi lipsa de efect ce s-a produs prin trimiterea unei treimi din oameni în concediu.

Însă, încă mai existau atacuri bine țintite ale comitagiilor, a căror prezență era semnalată în bogatele şi desele păduri ale Dobrogei de Sud. De aceea s-a impus o regândire a situaţiei tactice şi strategice a forțelor disponibile, cu scopul de a preveni eventualele incursiuni şi de a distruge aceste grupuri răzlețe de comitagii. Noul dispozitiv adoptat era alcătuit dintr-un batalion al Regimentului 36 Infanterie la Asfatchioi, iar celelalte două la Turtucaia; un batalion al Regimentul 34 Infanterie la Akandânlar, unul la Kurtbunar şi al treilea la Alfatlar; Regimentul 35 Infanterie, cu toate batalioanele, la Silistra; Regimentul 40 Infanterie, cu toate batalioanele, la Bazargic, având însă detaşată și o companie la Balcic; cavaleria rămânea cu toate unitățile pe loc, până la noi ordine.

Mijlocul ales pentru distrugerea bandelor de comitagii era formarea unui detaşament de patrulare rapidă, denumit poteră, alcătuit din două unități ale fiecărui regiment. Conform comunicatului, *„dispozitivul acesta se aplică cu începere de la 10 septembrie, când toate unităţile trebuiau să se găsească la locurile ordonate mai sus. Până atunci însă, regimentele vor lua măsuri ca până la 5 septembrie să adune la reşedinţa actualelor batalioane de acoperire toate plutoanele de acoperire, toate posturile fixe din sate unde vor rămâne numai jandarmi, toate posturile date şi la diferitele fabrici particulare şi toţi soldaţii detaşaţi la pichetele de grăniceri, aşa că batalioanele rămân în satele în care se găsesc însă masate"*[21].

Tot până la 5 septembrie fiecare comandant de regiment, împreună cu cei doi comandanţi de potere, trebuiau să meargă şi să aleagă 60 de soldaţi din efectivul regimentului pentru acestea. Oamenii erau aleşi dintre cei mai buni şi cei mai abili şi dintre aceia care se ofereau de bună voie să facă acest serviciu, iar în condiţiile în care cei recomandaţi refuzau, comandantul regimentului îi recruta din oficiu. Comandantul mai trebuia să aleagă și patru ofițerii. Dacă unul dintre aceștia nu avea aptitudini pentru acest serviciu, era dator să-l schimbe imediat. După ce ofițerii şi soldaţii erau aleşi, erau aduși la reşedinţa regimentului, unde sub conducerea ofițerilor absolvenți ai şcolii divizionare, urmau cursurile pregătitoare în vederea executării misiunii pentru care au fost aleşi, şi anume 5 zile (de la 5 la 10 septembrie). Cei 60 de oameni erau împărțiți

[21] *Idem*, rola F.II. 2.417, cd. 159-161.

în două potere, fiecare având un efectiv de 30 de oameni, repartizaţi astfel: 24 oameni pentru poteră, 3 informatori şi 3 agenţi de legătură călări. O poteră avea *„un ofiţer comandant, un ofiţer-ajutor, 3 plutonieri sau subofiţeri capi de grupă, 24 soldaţi, 3 informatori şi 3 agenţi călări. Şcoala pe care o vor urma aceste potere se va face după un program stabilit din vreme de şefii poterelor, aşa după cum s-a procedat la divizie şi văzut de comandantul de regiment. Programul va cuprinde, în general, 3 părţi: a) o parte teoretică în care să se arate scopul şcolii, situaţia din trecut şi situaţia actuală a banditilor în atacul satelor şi jafurilor la drumul mare, semnele lor de recunoaştere; b) o parte practică, care să constea din câte mai multe exerciţii, cât mai diferite şi care să se execute atât ziua, cât şi noaptea; a se avea în vedere modul cum s-a procedat la divizie; c) a treia parte care va consta din învăţămintele trase, din exerciţiile făcute şi care să se pună în aplicare atunci când nevoia va cere. Instrucţia se va face în mod intensiv, oamenii fiind scutiţi de gărzi şi de orice corvezi. Dacă se va afla că ofiţerii şi oamenii din potere sunt întrebuinţaţi şi la alte servicii, comandanţii vor face cunoscut atunci acest lucru direct comandantului"*[22].

Pe 10 septembrie 1921 trupele au intrat în dispozitivul prevăzut, celelalte unităţi retrăgându-se la reşedinţa regimentului, raportând diviziei noua poziţie. Sectorul fiecărui regiment rămânea să fie păzit de aceste două potere, câte una în sectorul fiecărui batalion. Astfel, Regimentul 36 Infanterie participa cu o poteră la Turtucaia, care era întrebuinţată pentru postul sector al Batalionului Daidir, iar a doua poteră la Asfatchioi, acţionând în sectorul acelui batalion. Regimentul 34 Infanterie forma o poteră la Akandânlar şi una la Kurtbunar pentru cele două sectoare de batalion. Regimentul 35 Infanterie avea ambele potere la Silistra, la dispoziţia diviziei. Regimentul 40 Infanterie deținea potere la Bazargic.

În momentul în care în sector era linişte, poterele staţionau la reşedinţa batalioanelor şi a regimentelor, făcând instrucţii şi exerciţii, menţionând faptul că oamenii nu se întrebuinţau la altceva.

Situaţia se schimba *„când o bandă apare în sector, comandantul de batalion sau regiment aruncă potera în acel punct în cel mai scurt timp şi cu cea mai mare repeziciune, iar dacă este nevoie va trimite şi pe a doua poteră în acel moment. De îndată ce potera intră în acţiune ea va lucra numai după cum ordonă comandantul poterei; el va acţiona în aşa fel încât nimeni să nu ştie locul unde se află (adică populaţia satelor, banditii şi chiar unităţile militare) el este peste tot şi nicăieri. Crezul poterilor trebuie să fie: SECRET ÎN MIŞCARE, IUŢEALĂ, VIOICIUNE ÎN LOVITURĂ. Pentru ca rezultatul poterelor să fie frumoase trebuie să se ţină seama de următoarele: a) soldaţii să fie armaţi cu revolvere, cuţite, arme şi grenade, b) fiecare poteră să aibă câte trei lanterne (câte*

[22] *Ibidem.*

una pentru fiecare grupă) pentru iluminatul grotelor; acestea se vor cumpăra din comerţ; este de dorit a fi brichete cu benzină care sunt foarte portative şi uşor de aprins; c) echipamentul să fie cât se poate de uşor (raniţele se vor lăsa la postul de comandă), toţi vor fi încălţaţi cu opinci; d) fiecare poteră să aibă prin îngrijirea regimentului câte 4 căruţe pentru transportul oamenilor; tot regimentul să dea cai buni agenţilor călări; d) hrănirea se va face prin îngrijirea comandantului de batalion sau regiment; f) cantonarea se va face în sat şi numai pe timpul nopţii, încolo poterile nu au ce căuta în sate şi nici nu trebuie să se apropie de ele pentru că s-ar da naştere la reclamaţii"[23].

În ceea ce priveşte agenţii de legătură, ei erau folosiţi între comandanţii poterelor şi ai grupelor, pe principiul operaţiilor între informatori şi trupă, între trupă şi sate, transmiţând ştirile. Informatorii (ispititorii sau iscoadele) se întrebuinţau în locul despre care comandamentul poterei avea informaţii. Potera nu trebuia să atace precipitat. Baza tuturor acţiunilor era hotărârea atacului, care trebuia bine judecat, *„goana zadarnică sau acţiunile necugetate nu trebuiau să existe"*. Viaţa ofiţerilor şi soldaţilor se deosebea de a celor din cazarmă, ei trebuind să aibă încredere unul în altul şi, la nevoie, să moară toţi în luptă, fără frică. Referitor la acest aspect, recompensele materiale şi morale se dădeau ofiţerilor şi soldaţilor care dovedeau curaj şi destoinicie şi care, la prima întâlnire cu o bandă, o distrugeau complet. Ei erau învăţaţi că distrugerea uneia reprezenta un exemplu pentru celelalte bande de comitagii.

Acestea erau rezultatele la care se dorea să se ajungă în cel mai scurt timp posibil, în urma adoptării dispozitivului cu începere de la 10 septembrie, respectiv eliminarea totală a bandelor de comitagii de pe întreg teritoriul Cadrilaterului. Pentru îndeplinirea acestui deziderat, comandanţii de regimente trebuiau să aibă grijă ca la data menţionată trupele să se găsească în situaţia ordonată, fiecare poteră la locul ei, gata să intre în acţiune oriunde şi oricând, iar trupele de la reşedinţă să înceapă instrucţia în mod intensiv şi după un program bine stabilit. Erau obligaţi să vegheze continuu asupra acţiunilor celor două potere, corectând imediat greşelile observate.

Pentru a asigura unităţilor de comandă şi acţiune libertatea de mişcare, se numeau *„comandanţi ai poterilor pentru fiecare sector de regiment următorii ofiţeri: căpitanul Drăghicescu - comandantul poterilor Regimentului 36 Infanterie, maiorul Ursache - comandantul poterilor Regimentului 34 Infanterie, locotenent-colonelul Ivaşcu - comandantul poterilor Regimentului 40*

---

[23] *Ibidem.*

Infanterie, căpitanul Puicea - comandantul poterilor Regimentului 35 Infanterie"[24].

La ordinul comandantului Diviziei 9, generalul Ioan Vlădescu, comandanţii de brigadă aveau însărcinarea de a supraveghea îndeaproape atât acţiunea poterilor din sectorul lor, cât şi mersul instrucţiei unităţilor de la reşedinţa regimentelor şi batalioanelor de acoperire.

Pentru ca toate aceste măsuri să fie îndeplinite cu bune rezultate, autoritățile civile și cele militare trebuiau să asigure dotarea trupelor şi asigurarea resurselor necesare. Soldații care formau potera erau înzestraţi cu revolvere, cuţite, arme şi grenade de bună calitate. După executarea tragerilor în poligon, soldații trebuiau să curețe armamentul și să îl ungă cu vaselină pentru evitarea situațiilor în care armele se puteau bloca în timpul luptei. Cuţitele erau din dotarea regimentului, bine ascuţite la vârf (baionetele de la compania mitraliere).

În timpul luptei se recomanda oamenilor să tragă numai din poziţia culcat. Dacă erau nevoiți să înainteze, trebuiau să o facă târându-se pe burtă, să *„nu se mai ridice în picioare, după cum, cu regret, am constatat în mai multe rânduri, căci vor fi împuşcaţi de bandiţi. Banditii nu trag niciodată din picioare, iar dacă sunt surprinşi se trântesc imediat la pământ. Să nu se tragă un glonţ până ce mai întâi nu s-a ochit bine ţinta, să se tragă cu cel mai mare calm. Să nu se grăbească a trage focuri multe şi fără niciun efect, ci din contră, să se tragă puţin, dar cu efect"*[25]. Se mai recomanda oamenilor să nu vorbească în timpul patrulării sau a intervenţiei pentru a nu fi auziţi. Pentru remedierea acestui posibil pericol s-a dispus ca oamenii să fie încălțați cu opinci.

Serviciul de Informaţii era organizat conform scopului declarat. Fiecare poteră avea câte trei agenţi informatori luaţi de la batalioane şi detaşaţi în cadrul poterelor, pe care le însoţeau peste tot, fiind primele „antene" ale comandantului în punctele unde intenţiona să opereze. Comandantul ambelor potere avea un Serviciu de Informaţii, compus din doi agenţi ai Brigăzii de Siguranţă, pe care îi întrebuinţa cum dorea şi în funcție de informaţiile pe care le primea zilnic.

Poterele dintr-un sector de brigadă erau sub comanda comandamentului de sector (brigadă), care, dacă situaţia o impunea, le putea întrebuinţa pe toate. Atunci când acestea staţionau în localităţile inițiale fixate de divizie, zilnic, la ora 7 dimineaţa, se prezentau rapoarte şi dări de seamă privind activitatea din ultimele 24 de ore. În acelaşi timp, raportau şi regimentului. În momentul în care o poteră sau ambele

---

[24] *Ibidem.*

[25] *Ibidem*, cd. 162-169.

se găseau în sector în urmărirea vreunei bande, fiecare comandant de poteră raporta zilnic, inclusiv regimentului, de la primul post telefonic, comandantului de sector (brigadă) evenimentele petrecute în 24 de ore şi activitatea sa. Rapoartele informative zilnice erau duse la primul post telefonic de agenţii de legătură călări. În condițiile în care o poteră nu putea face față, cu propriile efective, unei anumite situații, comandantul putea cere ajutorul trupelor celor mai apropiate, care erau obligate a-i da tot concursul. Comandamentele de sectoare (brigadă) şi regimentele raportau zilnic diviziei, la ora 8, evenimentele şi activitatea desfășurată în întreg sectorul şi operaţiile executate.

Noul dispozitiv era alcătuit din trei subsectoare de regiment, fiecare regiment îşi păstra sectorul prin două potere, comandate de ofiţeri. Batalioanele care rămâneau la Asfatchioi, Akandânlar, Kurtbunar și cele de la reşedinţă se ocupau numai de pregătirea de război şi numai când li se cerea ajutorul sau vreo informaţie precisă şi urgentă dădeau ajutorul necesar şi luau măsurile ce se impuneau. Din punct de vedere operativ, poterele erau sub comanda comandantului de sectoare.

În comun acord cu Prefectura judeţului Durostor, în afară de aceste potere s-a hotărât şi înfiinţarea unei *„armate teritoriale a judeţului, compusă din infanterie şi cavalerie însărcinată: infanteria cu paza satului, formând două corpuri: 1 corp al apărării satului propriu-zis (gardă) şi corpul de serviciul de noapte (caraulele), iar cavaleria pentru cercetările exterioare satelor"*, cu începere de la 10 septembrie 1921[26].

Tot în colaborare cu Prefectura judeţului Durostor, s-a dispus ca întreg teritoriul judeţului să fie împărţit în 6 subsectoare, fiecare subsector fiind corespondentul unei plăşii. Existau subsectorul Alfaltar (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Kurtbunar (comandat de un ofițer din Regimentul 34 Infanterie), Doimuşlar (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Turtucaia (comandat de un ofițer din Regimentul 35 Infanterie), Akandânlar (comandat de un ofițer din Regimentul 34 Infanterie) și Sarsânlar (comandat de un ofițer din Regimentul 36 Infanterie). Ofițerul comandant al subsectorului locuia în aceeaşi localitate cu administratorul plăşii, neavând voie să se amestece în problemele administrative și se ocupa strict numai de problemele militare ale satelor (inspecta gărzile şi caraulele, corecta deficiențele sau grupa mai multe gărzi la nevoie).

Fiecare regiment punea la dispoziţia acestor ofiţeri câte doi soldaţi (cunoscători ai limbii bulgare sau turce) și cai, deoarece ei puteau servi și ca agenți de legătură. De asemenea, fiecare ofițer de subsector își forma,

---

[26] *Ibidem.*

în fiecare sat, câte un om de încredere, care să-l informeze despre bandele de comitagii și despre locuitorii care colaborau cu acestea.

Zilnic, ofiţerii aveau obligaţia să dea comandantului de sector (brigadă) şi regiment un raport informativ, în care să prezinte evenimentele petrecute în ultimele 24 de ore în subsectorul lor, precum şi măsurile luate de acord cu administratorul plăşii. Mijloacele de transmisie erau posturile telefonice permanente, care se găseau în fiecare administraţie de plasă.

La fel ca și poterele, armata teritorială a județului (gărzi şi caraule) trebuia să primească o pregătire, care consta în mânuirea armelor. În acest scop, în colaborare cu Prefectura județului, s-a hotărât ca toți locuitorii din Durostor, care s-au înscris de bună voie în gărzile şi caraulele destinate pazei satelor, să facă instrucție cu armele în perioada 4-10 septembrie 1921.

Pentru că numărul locuitorilor înscrişi pentru paza satelor era prea mare şi instrucţia se realiza foarte greu, s-a dispus ca locuitorii angajați pentru acest scop să se pregătească în câte două centre din fiecare plasă. Repartiția la aceste centre, hrana şi ordinele de chemare le dădea Prefectura prin administratorii de plasă. Aceste centre de instrucţie erau distribuite astfel: pentru plasa Alfatlar - Alfatlar şi Cainargeaua Mare - Regimentul 35 Infanterie, pentru plasa Domuşlar - Domuşlar şi Balabanlar - acelaşi regiment, pentru plasa Akandânlar - Akandânlar şi Docilar - Regimentul 34 Infanterie, pentru plasa Kurtbunar - Kurtbunar şi Beibunar - acelaşi regiment, pentru plasa Sarsânlar - Sarsânlar şi Asfatchioi şi pentru plasa Turtucaia - Turtucaia şi Denizlar - Regimentul 36 Infanterie. Pentru instrucţia acestor oameni, regimentele repartizau câte un ofiţer şi 6 gradaţi, iar la nevoie se numeau instructori, soldaţii care cunoşteau mânuirea armelor şi, în special, a modelului de 75 mm şi a modelului italian.

La reşedinţele de plasă rămâneau ca instructori ofițerii destinați să fie comandanți de subsectoare, urmând să li se trimită numai gradați. În celelalte centre se trimitea un ofițer în plus, iar după îndeplinirea misiunii aceștia se înapoiau la regiment împreună cu gradaţii, rămânând numai cei de la subsectoare. Aceşti ofițeri, împreună cu gradați, se găseau la centrele amintite pe 3 septembrie, pentru ca, în ziua următoare, să împartă oamenii pe grupe și să înceapă instrucția. Pregătirea consta *„în poziţiile soldatului fără armă şi cu armă, cunoaşterea armei, încărcarea şi descărcarea armei, principii generale de luptă prin care să li se arate cum trebuie să se comporte în diferite situaţii ce se ivesc (cum se prind bandiţii când aceştia jefuiesc o casă, cum să opereze pe câmp deschis sau în pădure)"*[27]. Tragerile se

[27] *Ibidem.*

executau într-un teren recunoscut şi păzit, pentru prevenirea accidentelor. În cadrul acestei pregătiri, li se recomanda să nu facă zgomot în timpul operațiunii și pentru comunicare să folosească semne convenționale. De asemenea, li se recomanda să nu se grăbească la deschiderea focului și să învețe cum trebuie să înainteze sub focuri de armă. La sfârşitul săptămânii, fiecare ofițer comandant de centru trebuia să facă exerciţii variate în teren. Comanda gărzilor şi caraulelor din sate o aveau jandarmii, iar gărzile plășilor erau conduse de ofițerul comandant de subsector.

Primăriile aveau ordin ca atunci când trimiteau la centrele de instrucţie recruții, să le dea jumătate din armele de care dispunea satul din care proveneau, precum şi câte 15 cartuşe pentru fiecare armă. Pentru cele 7 zile de instrucție, Prefectura județului asigura hrana şi cantonarea acestora, iar după această pregătire erau testați. În acelaşi timp, fiecare ofițer comandant de centru înainta, la sfârşitul perioadei de instrucţie, o dare de seamă amănunțită, în care prezenta programul executat şi rezultatele obținute.

Comandantul Diviziei 9 Infanterie, generalul Ioan Vlădescu, propunea alcătuirea Cavaleriei Teritoriale *„care în curând va lua ființă, tot dintre locuitorii satelor, care să urmeze o asemenea şcoală împreună cu ofiţerul şi gradaţii de la regimentele noastre de cavalerie, după care, apoi, dacă toată lumea va pune tot sufletul pentru scopul care se urmăreşte, în curând, sper ca liniştea deplină să domnească în întreg Cadrilaterul, bandiţii ne mai având curaj să treacă frontiera"*[28].

Menținerea stării de asediu în zonele militare din apropierea frontierelor obliga comandamentele prezente în aceste zone să-şi impună autoritatea prin măsuri adaptate la situaţiile apărute în teren.

Cu toate aceste măsuri militare şi civile luate de autorități, pe parcursul anilor 1922-1924 au fost semnalate atacuri şi incidente la frontiera Dobrogei de Sud, care trebuie judecate contextual, conform politicii externe bulgare. Cert este că prezenţa Diviziei 9 Infanterie şi a companiilor de grăniceri a stopat foarte mult agresiunile comitagiilor, care reprezentau o amenințare permanentă la frontiera de sud.

În martie 1924 Ministerul de Interne român primea informări precise cu privire la noi şi puternice atacuri ale comitagiilor în Dobrogea de Sud. Ca primă reacţie, Comandamentul Jandarmeriei a dispus trimiterea unei companii mobile în teritoriu, care, împreună cu unitățile teritoriale, să conlucreze la prevenirea şi pregătirea unei rezistențe consistente. Confruntaţi cu realităţi geografice greu de controlat, în sensul vastei întinderi de pământ care trebuia supravegheată (zonă acoperită de

---

[28] *Ibidem.*

păduri dese), jandarmii români recunoşteau neputinţa lor de a fi eficienţi, fiind nesiguri de o acţiune energică şi cu bune rezultate. Pe lângă aceste greutăţi de ordin geografic, aceştia reclamau lipsa mijloacelor tehnice de comunicare, solicitând sprijin din partea Marelui Stat Major.

Cunoscând foarte bine situaţia operativă din teren, Comandamentul Corpului de Jandarmi a cerut, încă din februarie 1924, detaşarea în Dobrogea de Sud a unui escadron de cavalerie cu efectivul complet, pentru a fi pus la dispoziţia Regimentului 11 Jandarmi. Suplimentar, îşi făcea cunoscute lipsurile în ceea ce priveşte mijloacele de comunicaţii, solicitând *„2 secţii telefoane de campanie şi 2 camioane «Fiat»"* [29]. Răspunsul a fost negativ.

La scurt timp, Marele Stat Major punea la dispoziţia Comandamentului de Jandarmi un escadron din Regimentul 9 Roşiori, care trebuia să stea în garnizoana sa de reşedinţă de la Giurgiu, şi numai în cazul în care evenimentele impuneau intervenţia acestuia, ar fi fost trimis cu trenul la Bazargic.

Toate aceste pregătiri aveau în vedere politica pe care Bulgaria o ducea cu vecinii ei. Iredentismul bulgar nu putea renunţa la eternul vis al autonomiei Macedoniei şi unirea cu Bulgaria, vis exploatat din punct de vedere politic şi întreţinut de clasa politică din raţiuni electorale. La capitolul revendicări teritoriale şi revizuirea tratatului asumat de către oficialii bulgari, intra şi Dobrogea de Sud, la frontierele acesteia statul bulgar întreţinând o stare continuă de agitaţie şi instabilitate, aşa cum era caracterizată de altfel politica externă a Bulgariei, un stat care devenise un serios factor de destabilizare zonală şi regională.

Însă politica oportunistă promovată de vecinii de la sud era atent monitorizată de factorii decizionali de la Bucureşti, care, prin braţul înarmat al Diviziei 9 Infanterie, în principal, dar şi al reprezentanţilor autorităţilor civile prezente în Dobrogea de Sud, au încercat să menţină un climat de siguranţă, chiar dacă acest lucru se realiza cu mari sacrificii din partea acestor autorităţi.

---

[29] *Idem*, rola F.II. 1.56, cd. 743.

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF DIVISION 9 INFANTRY IN THE SOUTHERN DOBRUJA (1919-1924)

Abstract

After the Armistice with Bulgaria in September 1918 was signed, the fate of the Romanian territory acquired through the Peace from Bucharest was at risk because of the Bulgarian irredentism. Due to the internal instability of the southern neighbors and the terrorist actions of the komitadjis at the Romanian-Bulgarian border, both the state security of Romania and the fragile peace installed after the general armistice in 1918 were threatened.
Keywords: Division 9 Infantry, Southern Dobruja, Bulgaria, komitadjis, nationalist terrorism.

Ion BĂLAN şi Floarea BĂLAN***

SCURTE CONSIDERAȚII PRIVIND DISLOCĂRILE[1] DIN ANUL 1952 DIN ZONA CONSTANȚEI - STUDIU DE CAZ

Acțiunile de dislocare din oraşele şi centrele industriale au început în 1950. Centre aglomerate, conform anexei hotărârii HCM nr. 1154 din 26 octombrie/1950, erau considerate următoarele localități: Bucureşti (cu o zonă de 20 km în jurul oraşului), Stalin (Braşov), Ploieşti, Cluj, Oradea, Timişoara, Reşița, Hunedoara, Cugir, Constanța, Galați şi Iaşi. Articolul 2 menționa că în centrele aglomerate se puteau stabili angajații organelor şi instituțiilor de stat, întreprinderilor şi organizațiilor cooperatiste şi a celor cu caracter obştesc, militarii de carieră mutați în interes de serviciu, precum şi soții, descendenții şi ascendenții acestora, adică persoanele şi familiile celor angajați la stat. Mutația în centrele aglomerate se acorda de miliție numai pe baza ordinului de repartizare a unei locuințe sau a adeverinței instituțiilor sau organizațiilor de stat care asigurau angajatului şi familiei sale spațiul locativ necesar. În centrele aglomerate nu se puteau stabili, în mod definitiv, şi nu puteau locui ca flotanți persoanele care *„prin manifestările lor față de poporul muncitor dăunează construirii socialismului în Republica Populară Română"*, chiar dacă îndeplineau condițiile prevăzute de art. 2, adică aveau un serviciu.[2]

* Consilier Superior la Serviciul Județean Giurgiu al Arhivelor Naționale
** Profesor la Colegiul Național „Ioan Maiorescu" din Giurgiu

[1] Dislocarea este definită, în *România 1945-1989. Enciclopedia Regimului Comunist-Represiunea. A-E;* coord. Octavian Roske, Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2011, p. 580-584, litera D-Dislocare, ca fiind *„procedură administrativă utilizată în cadrul sistemului concentrațional, aplicată anumitor categorii de persoane, constând în strămutarea de la locul de domiciliu"* (autori Florin Abraham şi Cristian Gojinescu).

[2] Vezi pe larg: Nicoleta Ionescu-Gură, *Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română"*, în „Caietele CNSAS - Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității", an I, nr. 2, 2008, p. 277-293; cadrul legislativ este punctat și în lucrarea lui Ion Bălan, *Regimul Concentraționar din România. 1945–1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000, p. 132-175 (în capitolul III *Dislocări, Deportări).*

Articolul 6 preciza că cei care nu-şi justificau prezenţa în aceste centre (persoanele care nu aveau nicio ocupaţie, care refuzau sistematic plasarea lor prin Oficiul Forţelor de Muncă, sau care au suferit condamnări grave, *„foştii exploatatori"* etc.) şi cei care se manifestau ostil faţă de regimul politic impus de Moscova erau evacuaţi din centrele aglomerate de organele Ministerului Afacerilor Interne, stabilindu-li-se domiciliu obligatoriu în orice localitate.

La 15 martie 1951, prin HCM nr. 344, a fost modificat art. 6 al HCM nr. 1154/1950, în sensul că Ministerului Afacerilor Interne i se dădea posibilitatea, pe bază de decizie, să dispună mutarea din orice localitate, nu numai din centrele aglomerate, a persoanelor care *„dăunau construirii socialismului în RPR"*.

Conform art. 11 al HCM nr. 1554 din 22 august 1952, stabilirea domiciliului obligatoriu era făcută de o comisie regională formată din secretarul de partid, şeful regiunii securităţii statului şi şeful regiunii de miliţie, care studiau dosarele şi propunerile pregătite şi prezentate de Securitate şi Miliţie (fiecare organ pentru persoanele care intrau în competenţa lui). După aprobarea comisiei regionale, tot materialul cu concluziile şi propunerile acestei comisii era înaintat Comisiei Centrale de la Ministerul Afacerilor Interne. Hotărârea rămânea definitivă după aprobarea Comisiei MAI. Pe baza deciziei acestei comisii, măsura dislocării era dusă la îndeplinire de organele MAI.

Secretarul regional de partid răspundea de activitatea comisiei şi propunerile făcute în faţa Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român. Într-o circulară către regiunile de partid, se arăta care erau sarcinile secretarilor regionali de partid în comisie: de a studia cu atenţie categoriile şi criteriile în stabilirea domiciliului obligatoriu *„pentru a lua hotărâri în spiritul luptei de clasă, pentru izolarea elementelor duşmănoase în şedinţele comisiei, pe care le conduce secretarul de partid, acesta trebuie să studieze împreună cu ceilalţi doi tovarăşi toate dosarele prezentate, să constate existenţa materialului documentar şi probatoriul necesar care să justifice măsura dislocării; întrucât criteriile de apreciere şi categoriile prevăzute în hotărâre sunt destul de largi, secretarul regiunii de partid are datoria să vegheze ca să nu se facă abuzuri, stângisme sau alte abateri"*. În circulară se dădea şi un exemplu: *„pentru stabilirea domiciliului obligatoriu, art. 6, punctul a, prevede între altele că în această categorie intră şi foştii mari negustori, care au avut comerţ cu ridicata sau amănuntul, care au fost expropriaţi sau ale căror bunuri au fost naţionalizate pe baza legilor în vigoare. Trebuie atenţie, ca să nu fie incluşi în această categorie foşti negustori, care au avut mici prăvălii de detaliu, cu unul sau doi vânzători sau chiar fără nici unul"*. Au fost cazuri, de asemenea, când un mic negustor, chiar fără salariaţi, a fost expropriat sau i s-au naţionalizat bunurile din anumite interese de stat (localul era

aşezat într-un loc unde era necesară lărgirea unui magazin de stat sau casa în care era prăvălia a fost necesară unei instituţii de stat şi s-a naţionalizat etc.). Astfel de cazuri şi altele similare nu trebuie să fie considerate că intră în criterii. În practică, au fost dislocate şi astfel de persoane şi altele cu origine socială modestă.

Potrivit informaţiilor furnizate de cercetătoarea Nicoleta Ionescu-Gură[3], bazate pe cercetări laborioase în arhivele C.N.S.A.S., *„echipele însărcinate cu dislocarea au fost formate din sergenţi de miliţie şi ostaşi din trupele de securitate (pentru fiecare familie, o echipă era formată dintr-un miliţian şi un ostaş). Ofiţerii superiori de miliţie au condus operaţiunea în raioane (ajutaţi de colective formate din 3-5 ofiţeri de miliţie), iar ofiţerii de miliţie, în secţii. Miliţia a condus operaţiunea de îmbarcare/debarcare a persoanelor dislocate, iar trupele de securitate au asigurat paza locurilor de îmbarcare/debarcare. Cadrele, în special cele cu funcţii de comandă, au fost alese din rândurile membrilor de partid şi UTM"*. Era necesar ca ele să fie *„elemente devotate, cinstite, de încredere şi cu posibilităţi de orientare"*.

Operaţiunea de dislocare propriu-zisă a avut următoarele etape. La fiecare familie s-a prezentat o echipă compusă dintr-un sergent de miliţie şi un ostaş din trupele de securitate. Echipa a fost însoţită de un delegat al sfatului popular, însărcinat cu preluarea bunurilor rămase şi a locuinţei. După legitimarea celor găsiţi în locuinţă, le-au fost ridicate buletinele de identitate şi li s-a adus la cunoştinţă că, printr-o decizie a Sfatului Popular, s-a hotărât dislocarea. Nu li s-a lăsat nicio înştiinţare scrisă. Echipa le-a comunicat că în termen de două ore trebuiau să părăsească locuinţa şi că puteau lua cu ei doar lucruri de uz personal, după care i-a însoţit până la locurile de îmbarcare şi i-a predat, pe bază de proces-verbal, ofiţerului de miliţie însărcinat cu primirea dislocaţilor. După predare, echipa a raportat comandantului secţiei de îndeplinirea misiunii, i-a predat actele de identitate şi procesul-verbal de predare la locul de îmbarcare a celor dislocaţi.

Pentru a ajunge în localităţile unde li s-a fixat domiciliu obligatoriu, familiile dislocate au fost îmbarcate în vagoane de marfă închise (20-25 de persoane într-un vagon). Garda trenurilor nu a călătorit în vagoanele de dislocaţi, ci într-un vagon clasă, ataşat la fiecare tren. Persoanele dislocate au fost obligate să-şi plătească transportul pentru a ajunge în localităţile stabilite de autorităţi. Banii au fost strânşi de câte un delegat al lor pe fiecare vagon şi depuşi la casa de bilete a gării, în schimbul cărora li s-a eliberat un Buletin de control de călătorie pe Căile Ferate Române (CFR).

---

[3] Nicoleta Ionescu-Gură, *op. cit.*, p. 277-293.

La sosirea în gara de debarcare, comandantul eşalonului tren i-a predat pe cei dislocaţi, nominal, prin proces-verbal, ofiţerului de miliţie însărcinat cu primirea (ofiţerul de miliţie avea sub comandă un număr de sergenţi de miliţie). Transportul la locurile fixate s-a făcut cu mijloacele locale de transport puse la dispoziţie de ministerele în ale căror întreprinderi aveau să lucreze.

Ministerele respective aveau, în gara de debarcare, un reprezentant, responsabil cu transportarea, cazarea şi încadrarea în muncă a celor dislocaţi. Buletinele de identitate le-au fost restituite după stabilirea în localităţile fixate de autorităţi. Pe paginile 4 şi 9 din buletinul de identitate s-a aplicat cu tuş o ştampilă specială, care era un indicativ pentru organele Ministerului Securităţii Statului că cetăţeanul respectiv fusese dislocat.

Evidenţa persoanelor dislocate era ţinută prin fişe individuale şi prin dosare familiale.[4] Pentru fiecare dislocat s-a întocmit un dosar care cuprindea atât *„materiale ce-l caracteriza, precum şi materiale compromiţătoare".*

După aşezarea în localităţile fixate, organele de miliţie îi supravegheau pentru a nu părăsi domiciliul obligatoriu. Părăsirea domiciliului obligatoriu se sancţiona aspru. Conform art. 9 al HCM nr. 1554/1952, cei care părăseau domiciliul obligatoriu erau trimişi în judecată, fiind pasibili de pedeapsă de la 15 la 20 de ani închisoare.

Din Zona Constanţei au fost dislocate, acum 65 de ani, în data de 8 august 1952, 1097 de persoane.[5] Nu era pentru prima dată; în anul 1951, potrivit Deciziei nr. 200/1951, au fost dislocate, alături de

---

[4] Relatează Anastase Firimiță: *„Un ofițer de miliție venit de la raion, de fapt o femeie, pe care aveam să aflu într-o altă împrejurare că se numea Raveica, ne-a făcut un instructaj colectiv despre ce aveam voie și ce nu ni se permitea să facem cât și faptul că toată lumea trebuia să semnăm într-un registru de prezență. Această măsură era menită să-i descurajeze pe cei care ar fi vrut să părăsească locul de... detenție în aer liber. În continuare, tovarășa locotenent a asistat personal la completarea unor fișe, așa-zis biografice, de către toate persoanele care aveau peste 14 ani."* Vezi Anastase Firimiță, *Amintiri, Amintiri,* Tipografia și Editura Kronos R, Giurgiu, 2010, p. 245.

[5] ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20watemark.pdf. Se face precizarea: *„Menționăm că în această situație se încadrau și elementele dislocate din orașul Mangalia, Regiunea Constanța, a căror situație nu s-a putut întocmi, întrucât tabelele au fost luate de comisia M.A.I. pentru verificarea pe teren și nici până în prezent nu au terminat"* - vezi ASRI, fond Documentar, dos. nr. 9572, vol. 47; f. 1-2. Rezultă clar din documente că dislocările din zona Constanței au fost mai ample, dar, din motivele mai sus menționate, ele nu sunt consemnate.

persoane/populații din zona frontierei de Vest, din raioanele Sânicolaul Mare, Timișoara, Deta, Reșița, Oravița, Mehadia, și persoane din raioanele Băneasa și Constanța.[6]

Dislocările din anul 1952 din zona Constanței trebuie înțelese într-un context mai larg; conform Deciziei M.A.I. nr. 239/1952, au fost dislocate 6000 familii cu 9000 persoane nu numai din zona Constanței, ci și din *„centrele aglomerate"* precum Giurgiu, Zona Petroșani - Petroșani, Lupeni, Uricani etc., Brașov, Ploiești, Cluj, Oradea.

Vizate au fost categorii de persoane precum: foști "exploatatori" - bancheri, industriași, mari comercianți etc.; familiile unor persoane condamnate pentru activitate contrarevoluționară, membrii Mișcării Legionare și alte categorii.[7]

Concret, din zona Constanței au fost vizate următoarele categorii de persoane: 209 persoane pe motive politice[8]; 660 persoane pe motive de natură economică[9]; 228 de persoane pentru infracțiuni de drept comun[10].

---

[6] Despre aceste dislocări din raioanele Băneasa și Constanța deținem informații sumare.

[7] A se vedea vol. *România 1945-1989. Enciclopedia Regimului Comunist- Represiunea. A-E*; coord.Octavian Roske; Institutul Național Pentru Studiul Totalitarismului, București, 2011, p. 580-584.

[8] Motivațiile au fost de genul: „activitate legionară"; „favorizarea unei organizații de tip fascist"; „fost pretor"; „fost judecător la Tribunalul Constanța"; „fost consilier la Curte"; „trecere frauduloasă a graniței"; „uneltire împotriva ordinei publice"; „instigare publică"; „insultă adusă unui conducător de stat"; „fapte politice"; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise"; „răspândire de știri false"; „omisiune de denunț"; „deținere ilegală de armament"; „furt de pistol" etc.

[9] În această categorie au fost încadrați: „fost moșier expropriat"/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile"; „fost comerciant patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase"; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate"; „fost mare industriaș, posedat fabrică de ulei"; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte"; „fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă"; „fost negustor și moșier"; „fost proprietar al fabricei de ulei Argus"; „fost mare comerciant de băuturi și proprietar al unui hotel"; „fost director general al societății petrolifere Concordia" etc., în peste 80% din cazuri motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

[10] Detaliind: 34 persoane pentru sabotaj/sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; 9 pentru contrabandă și trafic de aur și valută; 185 persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria „rom recidivist".

Cele 1097 persoane au fost dislocate în următoarele localități: 545 persoane (183 familii) în satul Neagra; Bicazul Ardelenesc – 224 persoane (67 familii); Bicaz-Chei - 326 persoane (121 familii); toate aceste localități situate în Regiunea Bacău și Pârscov; Regiunea Ploiești - o familie formată din 2 persoane.

Ca ocupații, 318 dintre persoane erau casnice, pentru 135 se făcea mențiunea că sunt fără ocupație, în cazul altor 194 persoane nu se făceau precizări în legătură cu ocupația, iar pentru restul de 450 se menționau ocupațiile: administratori, agricultori/plugari - 10; cârciumari, fabricanți sifoane, elevi - 78; comercianți - 70; îngrijitori, contabili - 19; șoferi - 15; referenți - 15; fotografi, portari, dulgheri, funcționari - 19; modiste, muncitori - 16; cizmari, foști subofițeri, mecanici - 13; referenți tehnici - 10; studenți - 4; acari, căruțași, croitori, pontatori, paznici, casieri, dactilografe, brutari, fierari, măcelari, ospătari, agenți vapoare, simigii, intendenți, chelneri, salahori, electricieni, gestionari, normatori, antreprenori, achizitori materiale, boiangii, zugravi, revizori financiari, magazioneri, grădinari, teracotiști, vânzătoare, cojocari, impiegați mișcare, ajutori operator topometru, morari, spălătorese, desenatori, barcagii; foști ofițeri - Todoruț Valeriu Silviu, Butunoiu Andrei, Comănescu Gheorghe, Martac Alexandru, Nistor Valeriu, Picioruș Nicolae; arhitect - Leskova Herman Fronto; șef siloz - Ionescu Eugen; antreprenor - Ioanini Antonie; corespondent - Ienachi Elefterie; profesoară pian - Todie Margareta; fost notar - Călinescu Zaharia; grefier - Mihailescu Petre; foști magistrați – Moroianu Ion, Serienescu Constantin, Picheanu Aureliu; regizor - Cărpinișeanu Nicolae; cartograf - Dugănescu Ion, ingineri - Cochino Pascal, Frangopol Dimitrie, Pop Ștefan, Starostă Iosif; preot - Bădeanu Constantin; învățători/pedagogi - Cazacu Dumitru, Hristodulo Vasilichi, Chirilă Paraschiva, Ștefănescu Virginia, Naum Elena, Otavă Mihalache, Otavă Maria, Stoian Ion, Gelal Ilarie; profesori - Micu Ioan, Gheorghiu Emilia, Cionu Traian, Mănescu Valentina, Tâpea Teofil, Stoianovici Victor Ștefan, Lazaride Iani; avocați - Buter Alexandru, Bădescu Ion, Todie Romulus Valentin, Mânzu Marian etc.

Au fost dislocate familii numeroase. Prezentăm doar cazurile familiilor cu cinci sau mai mulți membri: Cirezeanu Dumitru - 5, Roșculet Gheorghe - 5, Afanase Matei - 5, Bulat Șaip - 6, Iancu Iancu - 7, Manicatide Dumitrache - 6, Naun Nicolae - 6, Popescu Mihai - 5, Păcuraru Ion - 6, Hegei Abdul Vuap - 5, Săvulescu Ion - 5, Tașcă Gheorghe - 5, Vâlcu Rada - 7, Vasilescu Vasile - 5, Dumitrescu Ioana - 5, Luban Ion - 5, Iulnea Mitea - 5, Rucăreanu Stere - 6, Plugaru Ion - 6, Tudor Marin zis Ibis - 7, Burdighian Nicolae - 7, Stoisu Ion - 7, Vasile Tudor - 5, Burdigoi Tudorache - 7, Petre Anghel - 7, Florea Tudor - 8.

După vârstă: Bârzan Radu Cristian - 2 ani, Butunoiu Andrei - 2 ani, Bulgără Ion - 74 ani, Călinescu Zaharia - 83 ani, Călinescu Maria - 78 ani, Diamandopol Sava - 73 ani, Eremia Mircea - 75 ani, Dragon Stavre - 74 ani, Frangopol Chiriac - 74 ani, Gheorghiu Ion - 82 ani, Gheorghiu Hermina - 79 ani, Florea Verginia - 4 ani, Florea Ion - 3 ani, Filimon Cornel - 3 ani, Popescu Arian - 3 ani, Andrei Stănița - 2 ani, Mihalache Virginia - 2 ani, Panait Vasile - 4 ani, Tudose Viorel - 3 ani, Pletea Florica - 1 an - cea mai tânără persoană dislocată, Arsene Pavel - 3 ani, Bănesaru Codruța - 4 ani, Bănesaru Doru - 3 ani, Frangopol Corneliu - 4 ani, Brailovschi Maria - 78 ani, Cirezeanu Remus - 4 ani, Olariu Dumitru - 80 ani, Roșculeț Gheorghe - 82 ani, Roșculeț Livia - 4 ani, Luchian Valentin - 2 ani, Stoianovici Constantin - 2 ani, Afanuli Gheorghe - 88 ani, Iancu Cornea - 79 ani, Ichim Lucian - 2 ani, Iordan Gheorghe - 73 ani, Leskova Herman Fronto - 77 ani, Zaip Fatima - 83 ani, Hanga Constantina - 82 ani, Nistor Elena - 78 ani, Nedelcu Ion - 78 ani, Pătru Mircea Mihai - 4 ani, Pătru Ana Virginia - 3 ani, Pilipidis Apostol - 75 ani, Mateescu Claudiu Ion - 4 ani, Constantin Ipatia - 73 ani, Păcuraru Maria - 2 ani, Sfetcu Sanda - 4 ani, Safarică Ecaterina - 92 de ani - cea mai vârstnică persoană, Tămășanu Nicolae - 3 ani, Alexandrescu Georgiana - 4 ani, Ciobanu Dumitru - 4 ani, Lerner Jeanina - 2 ani, Dumitrescu Sirma - 73 ani, Luban Lidia - 2 ani, Veriadi Tudora - 83 ani, Petre Anghel - 77 ani etc.

Au fost dislocate familii pentru învinuiri considerate astăzi absurde, respectiv „vinovăția" unuia dintre membri, spre exemplu, *„soțul fost mare comerciant și proprietar de imobile"* - cazuri: Frongopol Petra Fotini, Frangopol Honorini; soțul *„fost proprietar de imobil"* - Giorgian Paraschiva împreună cu 3 fii, un nepot și o rudă; pentru că membrii familiei - fiu, soț, concubin au fost condamnați pe diferite motive - Bogza Gheorghe; Vasile Petre împreună cu soția, 2 fiice și un ginere; soțul/fiul condamnat pentru trecerea frauduloasă a graniței/fugiți din țară: Dragoș Aurelia cu 2 copii, Rameta Olimpiada, Popa Agafia cu 2 fiice și o rudă, Dobre Constantin cu soția și fiica; Andreanu Marin împreună cu soția, fiica și fratele său; Dușmanu Stana împreună cu nora, nepotul și cumnatul; Nicolescu Constantin împreună cu soția, fratele și sora; Nistor Geană împreună cu fiul, 2 surori, mama, tatăl și cumnatul pentru motivul: *„concubinul său Țigănaș Dumitru este fugit în Danemarca din anul 1950"*; Munteanu Evantia împreună cu 2 copii; Terente Silvia împreună cu fiica, soacra și 2 cumnați; Vârlan Maria împreună cu 3 copii și cu soacra; Dumitrescu Nicu împreună cu soția, un fiu și ginerele său; Drăgulescu Ecaterina, pentru că *„soțul ei, Eugen, a fost pretor înainte de 23 august 1944"*, a fost dislocată la Bicazul Ardelean, împreună cu fiica, ginerele și 2 nepoți; Cinezeanu Dumitru, pentru că a fost *„mare comerciant și*

chiabur", a fost dislocat la Neagra împreună cu soția și 2 fii; Frangopol Dimitrie a fost dislocat, împreună cu soția, la Bicaz Chei, pe motivul că făcea parte din familia marilor negustori Frangopol; Olariu Dumitru, în vârstă de 80 de ani, a fost dislocat la Bicazul Ardelean împreună cu fiica, ginerele și nepotul, pentru motivul că a fost moșier etc.

Absurdul a fost atins în cazul fostului „moșier" Simion Vasile din Râmnicu Sărat. Pentru motivul că au fost rude, au fost dislocate mai multe persoane: Pârlitu Aneta, fiică, dislocată la Neagra; Ghiojdeanu Valeria, fiică, dislocată la Neagra împreună cu soțul și fiul său; ginerele, Trandafir Petre, cu soția și fiica, dislocați la Neagra; interesant este cazul Alevrei Margareta, dislocată la Bicaz Chei, pe motivul că este *„fostă întreținută a marelui industriaș Carol Gagel din București"*.

Sunt de amintit câteva din persoanele cu pondere importantă cândva în lumea economică a Constanței: Ion Ion - fost comerciant și proprietar de hotel; Iancu Iancu - proprietar al unei fabrici de ulei; Ioanidi Antonie - fost proprietar al unei cariere de piatră cu instalație modernă și al unui imobil cu 7 apartamente; Jinga Maria - soția unui fost proprietar al unei fabrici de ulei; Lăcătuș Constantin - fabrică de pâine, grădinar, patron și proprietar de imobile; Lămureanu Ion - fost proprietar al fabricii metalurgice, 27 ha. teren, autobuz și imobile; Motaș Dumitru - fost acționar la Banca „Dobrogea"; Manicatide Dumitrache - fost mare industriaș, fabrică de cărămidă și sobe de teracotă, fost consul în Norvegia 3 ani; Marin Ion - proprietar de mașini și autobuze; Protopescu Constantin - fost proprietar de fabrică de ape gazoase, cârciumă și mai multe imobile; Păcuraru Victor - proprietar al unei societăți de transport auto; Păcuraru Vasile - fost proprietar al Societății „Săgeata" de transport auto; Sfetcu Nicolae - proprietar al unei fabrici de ape gazoase și imobile; Slivescu Silvia – soțul, fost cofetar, proprietar de șalupă; Safarică Polixenia – soțul, fost proprietar de fabrică de ulei și imobile; Teodorescu Dimitrie - fost proprietar al Hotelului „Splendid"; Tulea Gheorghe - fost proprietar al Fabricii de ulei „Argus"; Bucur Vasile - fost comerciant, proprietar restaurant și fost bucătar la Curtea regală; Bălăceanu Tudor - proprietar birou de copiat acte, fabrică ape gazoase; Bălăceanu Nicolae - fost proprietar de fabrică de ape gazoase; Curteanu Dimitrie – fost proprietar imobile naționalizate, 2 mașini auto, atelier mecanic; Dalla Sterie - fost proprietar al unei agenții de vapoare și a unei vile; Frangopoulu Hristu - fost subdirector la firma „Szinger"; Șerban Samoil - fost director al unei societăți de asigurări; Mănescu Victor - fost director al Societății petroliere „Concordia"; Petre Ion - fost proprietar al unei agenții de vapoare; Curechianu Nicolae - fost proprietar al unei societăți de autobuze etc.

SATUL NEAGRA[11] – REGIUNEA BACĂU

A fost cel mai important centru de dislocare folosit de regimul comunist. La 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța aici au fost internate 545 de persoane, respectiv 183 familii, din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat cu precădere o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, foști moșieri/foști moșieri expropriați, comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar al Fabricii de ulei „Argus"/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă - imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/proprietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o

---

[11] Numele de Chisirig (Neagra) vine de la muntele omonim, iar Neagra de la stânca Bâtca Neagră (1458 m), cât și de la pârâul și pădurile negre din zonă. Legat de toponimia satului, tradiția spune că, din cauza iernilor grele și aspre, călugării pustnici și sihaștri coborau în peșteri și bordeie la biserica din sat, iar de mulțimea lor și a hainelor negre se vedeau pete negre pe zăpadă. O altă sursă ar fi inundațiile de la început de secol XX, când mai mulți arbori rupți de vânt, aduși de viiturile de pe versanți, s-au oprit la confluența celor două pârâuri, Neagra Mare și Neagra Mică, apa strecurându-se printre ei. Aceste lemne s-au carbonizat și câțiva ani apa a curs „neagră". Primul sat al comunei Tașca atestat documentar este satul Neagra (Chișirig), care a fost la început un cătun menționat pentru prima dată într-un hrisov din 12 august 1611, și aparținea satului Bicaz, format pe moșia mănăstirii Bistrița. Comuna Tașca nu exista la sfârșitul secolului al XIX-lea pe teritoriul ei actual, fiind inclusă în comuna Bicaz din plasa Piatra-Muntele a județului Neamț, existând satele Crasna, Neagra, Tașca, Chișirig și Floarea. Anuarul Socec din 1925 consemnează în aceeași comună Bicaz satele Chișirig-Neagra, Hămzoaia, Secu, Tașca, Ticoș și Floarea.
Comuna a fost înființată în 1931, prin separarea teritoriului ei de comuna Bicaz. Satele comunei erau Chișirig, Hamzoaia, Secu, Tașca și Ticoș-Floarea. În 1950, comuna a fost arondată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău. În 1950 satul Neagra împreună cu satele Ticoș și Floarea se aflau în componența comunei Bicaz Chei, Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1952 era sat în componența comunei Tașca, împreună cu Hamzoaia, Secu, Bâcu, Tașca și Ticu Florea – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău – formă de organizare care se menține până în 1968. Din 1968 până în prezent este sat în componența comunei Tașca, județul Neamț.

agenție de vapoare/director general al societății/director administrativ al Societății Petrolifere „Concordia"/ Moara Popescu/acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat; soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc.

96 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică sau asimilate celor de natură politică[12], 295 persoane pentru motive de natură economică[13] și 156 de persoane pentru fapte de drept comun[14].

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 33, contabili - 8, șofer, referent, dulgher, funcționari - 6, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri – 2, mecanici – 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor,

---

[12] Din rândul acestor motive de natură politică amintim : *„activitate legionară"; „favorizarea unei organizații de tip fascist"; „fost pretor"; „fost judecător la Tribunalul Constanța"; „fost consilier la Curte"; „trecere frauduloasă a graniței"; „uneltire împotriva ordinei publice"; „instigare publică"; „insultă adusă unui conducător de stat"; „fapte politice"; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise"; „răspândire de știri false"; „omisiune de denunț"; „deținere ilegală de armament"; „furt de pistol"* etc.

[13] Motive de natură economică : *„fost moșier expropriat"/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile"; „fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase" ; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate"; „fost mare industriaș, a posedat fabrică de ulei"; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte"; „fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă"; „fost negustor și moșier"; „fost proprietar al fabricei de ulei Argus"; „fost mare comerciant de băuturi și proprietar al unui hotel"; „fost director general al societății petrolifere Concordia"* etc., în peste 80% din cazuri, motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care de regulă fusese naționalizat.

[14] Din rândul faptelor de drept comun enumerăm : pentru sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria *„rom recidivist"*.

achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc.; erau pensionari - 3, fără ocupație - 65, elevi - 46, un student, iar femeile, cu câteva excepții, erau casnice – 148; în multe cazuri nu se preciza ocupația – 129.

Prezentăm câteva situații:

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Safarică Ecaterina, de 92 de ani, iar cea mai tânără, Luchian Valentin, de 2 ani.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Cirezeanu Dumitru - 5, Iancu Iancu - 7, Iulnea Mitea - 5, Rucăreanu Stere - 6, Plugaru Ion - 6, Tudor Marin, zis „Ibis" - 7, Burdighian Nicolae - 7, Stoisu Ion - 7, Vasile Tudor - 5, Burdigoi Tudorache - 7, Petre Anghel - 7, Florea Tudor - 8.[15]

BICAZUL ARDELEAN[16] – REGIUNEA BACĂU

---

[15] ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20 watemark; Ion Bălan, *Regimul concentraționar din România. 1945-1964*, Fundația Academia Civică, București, 2000; Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România (1940--1962)*, INST, București, 2001; Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă, (1945-1967)*, Ed. Polirom, Iași, 2008; Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționare (1945-1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, Ed. Humanitas, București, 2007; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*; Roxana Petrescu, *Cum s-a construit în zece ani hidrocentrala care a luminat România și ce povești de viață au rezistat muncii pe șantierul de la Bicaz*, în „Financiar", 27 sep. 2010

[16] La sfârșitul secolului al XIX-lea, teritoriul comunei făcea parte din Regatul Ungariei din Austro-Ungaria, în cadrul căreia era arondată districtului Gheorgheni al comitatului Ciuc; hărțile epocii îl consemnează în zona comunei satelor Tikos, Bisztrapatak și Almásmezõ. În 1918, comuna a fost ocupată de armata României, stat care a revendicat Transilvania, iar în 1920 trecerea la România a fost oficializată prin tratatul de la Trianon. Astfel, Anuarul Socec din 1925 o consemnează cu numele românesc de *Bicaz*, cu o populație de 6994 de locuitori, în plasa Tulgheș a județului Ciuc, această comună cuprinzând și teritoriul actualei comune Bicaz-Chei. Spre sfârșitul perioadei interbelice, cele două comune s-au diferențiat. În 1950, comuna Bicazul Ardelean a fost transferată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău, fiind formată din satele: Bicazul Ardelean, Neagra și Ticoș Florea. În 1952 în componența de mai sus s-a menținut în cadrul raionului Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1956 era formată din satele: Bicazul Ardelean, Bistra, Chișirig, Ivaniș, Lunca, Lunca Băineșilor, Palei, Pârâu Borviz, Pârâul Caprei, Pârâul Țepeșeni, Popescu, Ticoș, Tiros,

A fost unul dintre cele mai importante centre de dislocare folosite de regimul comunist. Pe 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța, aici au fost internate 224 de persoane, respectiv 67 familii, provenind din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat cu precădere o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, fost moșier/ fost moșier expropriat; comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă - imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/proprietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o agenție de vapoare/ acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat; soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc. 45 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică/asimilate celor de natură politică[17], 146 pentru motive de natură economică[18] și 33 de persoane pentru fapte de drept comun[19].

Țoșorog, Țepeșeni, Valea Bradului – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. În 1960 era formată din satele: Bicazul Ardelean, Bistra, Chișirig, Lunca, Palei, Pârâu Borviz, Pârâul Caprei, Ticoș, Telec, Țoșorog, Țepeșeni – Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău. Din 1968 până în prezent este comună în cadrul județului Neamț.

[17] Motivații de natură politică : *„activitate legionară"; „favorizarea unei organizații de tip fascist"; „trecere frauduloasă a graniței"; „uneltire împotriva ordinei publice"; „instigare publică"; „insultă adusă unui conducător de stat"; „fapte politice"; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise"; „răspândire de știri false"; „omisiune de denunț"; „deținere ilegală de armament"; „furt de pistol"* etc.

[18] Motive de natură economică : *„fost moșier expropriat"/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile"; „fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape gazoase"; „fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate"; „fost mare industriaș, posedat fabrică de ulei"; „fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte"; „fost mare*

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 14, contabili - 4, șofer, referent, dulgher, funcționari - 7, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri – 3, mecanici – 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor, achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc. Erau pensionari - 3, fără ocupație - 26, elevi - 8, iar femeile, cu câteva excepții, erau casnice – 66; în multe cazuri nu se preciza ocupația - 43.

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Roșculeț Gheorghe, de 82 ani, iar cea mai tânără, Pletea Florica, de 1 an.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Păcuraru Ion - 6, Hegei Abdul Vuap - 5, Bulat Membet - 7; Vâlcu Rada, Luban Ion - 5, Florea Tudor - 8.[20]

BICAZ CHEI [21] – REGIUNEA BACĂU

---

industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă"; „fost negustor și moșier" etc. În peste 80% din cazuri, motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

[19] Fapte de drept comun: sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria *„rom recidivist".*

[20] ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf- www.cnsas.ro/documente/colonii% 20munca/D%20000055-047%20 watemark; Ion Bălan, *op.cit.;* Radu Ciuceanu, *op.cit.;* Romulus Rusan, *op.cit.;* Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.;* Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.;* Roxana Petrescu, *art. cit.*

[21] La sfârșitul secolului al XIX-lea, teritoriul comunei făcea parte din Regatul Ungariei din Austro-Ungaria, în cadrul căreia era arondat districtului Gheorgheni al comitatului Ciuc; hărțile epocii îl consemnează în zona comunei satelor Gyorgyò-Békás (la confluența râurilor Dămuc și Bicaz) și Ivànyos. În 1918, comuna a fost ocupată de armata României, stat care a revendicat Transilvania, iar în 1920 trecerea la România a fost oficializată prin Tratatul de la Trianon. Astfel, Anuarul Socec din 1925 o consemnează cu numele românesc de *Bicaz,* cu o populație de 6994 de locuitori, în plasa Tulgheș a județului Ciuc, această comună cuprinzând și teritoriul actualelor comune Bicazul Ardelean și Dămuc. Spre sfârșitul perioadei interbelice, cele trei comune s-au diferențiat. În 1950, comuna Bicaz-Chei a fost transferată raionului Piatra Neamț din regiunea Bacău.

Și aici a fost unul dintre cele mai importante centre de dislocare folosite de regimul comunist. La 5 august 1952, din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța, aici au fost internate 326 de persoane, respectiv 121 familii, dinslocate din municipiul Constanța.

Motivațiile au îmbrăcat, ca de obicei, o tentă politică și una economică: chiaburi/foști chiaburi, fost moșier/ fost moșier expropriat; comercianți, proprietari de imobile naționalizate – 2 imobile/patron birou copiat acte/magazin și fabrică de apă gazoasă/fost proprietar de ape gazoase, foste întreprinderi naționalizate/fost proprietar de șalupă/fost proprietar de hotel/fost proprietar carieră de piatră cu instalație modernă – imobil cu 7 apartamente/patron și proprietar al unei fabrici de pâine/fost proprietar al unei societăți de transporturi auto și imobile/fost mare industriaș - fabrică de ulei/proprietar de autobuze și imobile/fost proprietar de atelier și magazin de încălțăminte/fost mare industriaș/subdirector la o agenție de vapoare/ acționar la o moară/fabrică de ambalaje/sobe de teracotă; fost exploatator; fost condamnat politic; fost deținut politic; condamnat pentru participarea la organizații de tip fascist; răspândire de știri false/instigare/port ilegal de armă/vânzare de pistol/omisiune de denunț/trecere frauduloasă a graniței/broșuri interzise/instigare publică/insultă adusă unui conducător de stat/; soțul arestat; fost subofițer și chiabur; condamnat pentru sabotaj; condamnat pentru speculă; suspect furt/nu are buletin/suspect/legături periculoase cu infractorii/recidivist/tăieri clandestine/evaziune fiscală etc. 68 de persoane au fost dislocate aici pe motive de natură politică/asimilate celor de natură politică[22], 219 pentru motive de natură economică[23] și pentru 39 de persoane fapte de drept comun[24].

În 1956 făcea parte din Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău, și era formată din satele: Ața, Bicaz Chei, Bicăjelu, Bârnadu, Bârnădel, Gherman, Gura Dămuc, Ivaneș, Lapoș, Lunca Bisericei, Lunca Bicazului, Pârâu Bicaz. În 1960 făcea parte din Raionul Piatra Neamț, Regiunea Bacău și era formată din satele: Ața, Bicaz Chei, Bicăjelu, Bârnadu, Gherman, Ivaneș, Lunca Bisericei, Lunca Bicazului, Pârâu Bicaz. Din 1968 și până în prezent este comună în cadrul Județului Neamț.

[22] Motive de natură politică: *„activitate legionară"; „favorizarea unei organizații de tip fascist"; „trecere frauduloasă a graniței"; „uneltire împotriva ordinei publice"; „instigare publică"; „insultă adusă unui conducător de stat"; „fapte politice"; „broșuri interzise/deținere de broșuri interzise" ; „răspândire de știri false"; „omisiune de denunț"; „deținere ilegală de armament"; „furt de pistol"* etc.

[23] Motive de natură economică : *„fost moșier expropriat"/ „fost moșier expropriat, a avut 2 imobile" ; „fost comerciant, patron birou de copiat acte, a avut moșie și fabrică de ape*

Ocupațiile au fost diverse: agricultor, fost fabricant, comercianți - 23, contabili - 7, șofer, referent, dulgher, funcționari - 6, fost notar, inginer, cizmar, fost subofițer, foști ofițeri – 1, mecanici – 4, referent tehnic, căruțaș, croitor, pontator, muncitor, profesor, inspector, șef de echipă, secretară, cartograf, coordonator administrativ, vulcanizator, chelner, electrician, agent vapoare, dactilografă, casier, corespondent, reparator radio, inginer chimist, simigiu, intendent, normator, antreprenor, achizitor materiale, fotograf, brutar, învățător, paznic, boiangiu, tâmplar, măcelar, acar etc. Erau pensionari - 2, fără ocupație - 43, elevi - 24, studenți – 3; femeile, cu câteva excepții, erau casnice - 103; în multe cazuri nu se preciza ocupația – 24.

Cea mai vârstnică persoană care a fost dislocată aici a fost Afanuli Gheorghe, de 88 ani, iar cea mai tânără, Lerner Jeanina, de 2 ani.

Au fost dislocate familii numeroase (prezentăm doar cazurile familiilor cu mai mult de cinci membri): Bulat Șaip - 6, Săvulescu Ion - 5, Costache Nicolae - 5, Frangopol Chiriac - 6, Vârlan Maria - 5, Vasilescu Vasile - 5 etc.[25]

PÂRSCOV[26] – REGIUNEA PLOIEȘTI

---

gazoase" ; *„fost comerciant și proprietar de imobile naționalizate"*; *„fost mare industriaș, a posedat fabrică de ulei"*; *„fost proprietar de imobile și magazin de încălțăminte"*; *„fost mare industriaș, a posedat o fabrică de ambalaje și sobe de teracotă"*; *„fost negustor și moșier"* etc. În peste 80% din cazuri motivația dislocării a fost faptul că persoana dislocată deținea un imobil care, de regulă, fusese naționalizat.

[24]Motive de drept comun: sabotaj, speculă, evaziune fiscală, tăiere clandestină de vite; pentru contrabandă și trafic de aur și valută; persoane pentru furt de la 3 luni, 6 luni, un an, un și jumătate la 2-5 ani; foarte mulți au fost incluși în categoria *„rom recidivist"*.

[25] ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/ D%20000055-047%20 watemark; Ion Bălan, *op.cit.*; Radu Ciuceanu, *op.cit.*; Romulus Rusan, *op.cit.*; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.*; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*; Roxana Petrescu, *art. cit.*

[26] Pârscov este o comună în județul Buzău, zona Muntenia, formată din satele Bădila, Curcănești, Lunca Frumoasă, Oleșești, Pârjolești, Pârscov (reședința), Robești, Runcu, Târcov, Tocileni, Trestieni și Valea Purcarului. Comuna se află în zona Subcarpaților de Curbură, în valea Buzăului, pe malul stâng al râului, la confluența sa cu râul Bălăneasa, și avea, în anul 2011, 5654 de locuitori. Este străbătută de șoseaua județeană DJ203L, care spre sud traversează râul Buzău și duce la Măgura (DN10), iar spre nord urcă pe valea Bălănesei spre Bozioru și Brăești.

La 05.08.1952 din Raza Direcției Regionale M.A.I. Constanța aici au fost internate 2 persoane, respectiv o familie, din municipiul Constanța.

Motivațiile au fost de natură strict economică.

Ca ocupații: o persoană era trecută în categoria fără ocupație, iar cealaltă era casnică.

Despre persoanele care au fost dislocate avem mărturii foarte puține: știm că cei care au fost dislocați la Neagra, Bicazul Ardelean și Bicaz-Chei au fost folosiți ca forță de muncă ieftină la construirea barajului Hidrocentralei de la Bicaz.

Iată una dintre puținele mărturii identificate de noi, mărturie ce aparține Constanței Craiu[27]: *„La 18 ani am fost deportați 2.000* (s-ar putea să fie luați în calcul și cei deportați din zona Mangaliei) *de constănțeni. Politica lui Dej* (Gheorghe Gheorghiu Dej - n.red.) *ne-a deportat. Eram crema negustorimii din Constanța, comercianți de parfumuri şi mătăsuri şi în vara lui '52 ne-a urcat în vagoane pe toți, cu restricție de bagaj de 10 kilograme şi am ajuns aici. Nici cel mai amărât om nu are 10 kilograme. Şi acest lucru nu ni-l făcea nişte străini. Eram români contra români. Am călătorit două zile şi două nopți şi am ajuns la Bicaz. Aici am îmbătrânit"*, spune Constanța Craiu, unul dintre miile de oameni care a ajuns la Bicaz. În 1952 avea doar 18 ani, păstrând şi acum, ca şi atunci, o pasiune: cântatul. *„Ce s-a făcut aici*

Prin comună trece calea ferată Buzău-Nehoiaşu, care este deservită de gara Pârscov și de halta Bădila. La sfârşitul secolului al XIX-lea, comuna Pârscov era reședința plaiului Pârscov (înainte de unirea lui cu plaiul Slănic) din județul Buzău și era formată din cătunele Bădila, Lunca Frumoasă și Pârscov, având în total 5400 de locuitori. În comună funcționau o școală mixtă cu 50 de elevi (dintre care 7 fete) și 4 biserici ortodoxe. Pe teritoriul comunei actuale funcționau în acelaşi plai și comunele Robeşti și Târcov. Comuna Robeşti era alcătuită din cătunele Robești, Runcu și Stănilești, cu 630 de locuitori și 2 biserici. Comuna Târcov avea satele Gura Târcovului, Oleşești, Târcov și Trestieni, cu 900 de locuitori, 2 biserici și o școală. În 1925 comuna Robeşti fusese desființată și inclusă în comuna Târcov, împreună cu comuna Gura Aninoasei. Comuna Târcov avea 3491 de locuitori și făcea parte din plasa Sărățelu. Comuna Pârscov era inclusă în schimb tot în plasa Pârscov, avea o alcătuire asemănătoare și avea 4256 de locuitori. În 1931, a fost temporar înființată comuna Lunca Frumoasă, fostele ei subdiviziuni, Curcăneşti, Pârjolești, Tocileni și Valea Purcarului, devenind sate de sine stătătoare ale acestei comune. În 1950 cele trei comune (Pârscov, Lunca Frumoasă și Târcov) au fost incluse în plasa Cărpiniștea a regiunii Buzău și apoi (după 1952) a regiunii Ploiești; în timp, comuna Lunca Frumoasă a fost desființată și inclusă în comuna Pârscov, iar comuna Târcov a fost desființată și împărțită între Pârscov și comuna Berca. Din 1968 comuna Pârscov face parte din nou din județul Buzău.

[27] Roxana Petrescu, *art.cit.*, în „Ziarul Financiar", 27 septembrie 2010.

nu s-a făcut cu cântec, ci cu muncă, dar ce-aş mai cânta un tangou acum. Mergeam în fiecare zi pe jos 10 kilometri ca să ajung la şantier. Ghetele mi se rupseseră şi mi le legasem cu sârmă. Dădeam toată ziua la ciur pentru nisip, să-l folosească la construit. Erau fii de învăţători cu mine. Ei nu făceau armată. Erau consideraţi prea periculoşi pentru a ţine o armă în mână, aşa că-i trimiteau la muncă aici. Dar cântam. Ai noştri plângeau şi munceau, dar cântam. Am fost balsamul lor", spune Constanța Craiu care, după un an şi opt luni, a fugit de pe şantier, reuşind să-şi refacă viaţa.

Unele lucruri au rămas însă, cum ar fi teama de zgomote, cum sunt cele de artificii: *„Am auzit prea multe la viaţa mea"*, mai spune Constanța Craiu, făcând referire la dinamita care se folosea pentru a scoate din munte piatra necesară construcţiilor.[28]

Rămâne ca viitoare cercetări bazate pe noi surse de arhivă și mărturii orale să completeze tabloul încă sărac al unei drame cumplite, deportarea a peste o mie de oameni pe motive închipuite, care au fost dislocați de la casele lor și au plătit cumplita vina de a nu fi fost, în vremuri potrivnice, pe placul guvernanților de atunci.

BIBLIOGRAFIE

ASRI, fond Documentar, dos. nr. 9572, vol. 47; f. 441-469, 476-515, 573-635; format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii%20munca/D%20000055-047%20 Watemark.pdf.

Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România. 1945-1964*, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2000;

Radu Ciuceanu, *Regimul penitenciar din România (1940 – 1962)*, INST, București, 2001;

Andrei Muraru (coord..), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008;

Romulus Rusan, *Cronologia și geografia represiunii comuniste în România. Recensământul populației concentraționare (1945 - 1989)*, Fundația Academia Civică, București, 2007;

[28] ASRI, fond Documentar, dos. 9572, vol. 47, f. 441-469, 476-515, 573-635; în format pdf-www.cnsas.ro/documente/colonii% 20munca/D%20000055-047%20 watemark; Ion Bălan, *op.cit.*; Radu Ciuceanu, *op.cit.*; Romulus Rusan, *op.cit.*; Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), *op.cit.*; Nicoleta Ionescu-Gură, *op.cit.*

Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile (ed.), *Comisia prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România. Raport final*, Editura Humanitas, București, 2007;

Nicoleta Ionescu-Gură, *Dislocarea din centrele aglomerate a persoanelor care „dăunau construirii socialismului în Republica Populară Română"*, în *Caietele CNSAS.* Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Anul I, nr. 2/2008, Editura CNSAS, Bucureşti;

Roxana Petrescu, *Cum s-a construit în zece ani hidrocentrala care a luminat România și ce povești de viață au rezistat muncii pe șantierul de la Bicaz*, în „Ziarul Financiar", 27 septembrie 2010.

SHORT CONSIDERATION REGARDING THE DISPLACEMMENTS OF 1952 FROM THE AREA OF CONSTANȚA– CASE STUDY

Abstract

Through several government decisions, begining with 1950, certain categories of persons were dislocated from their home towns to other localities in the country. The main criteria for selecting the persons who were moved to a compulsory home were related to the previous political activity of those persons, to the social category to which they belonged. This paper presents the dislocated people from Constanța in 1952, these being analysed by their former profession, age, etc. Then are presented the centers of dislocation in which these persons had compulsory home in Bacău region, with particular examples and cases.

Keywords: Communism, displacemments, Constanta, compulsory home.

*Gheorghe Radu STĂNCULESCU**

CONSOLIDAREA FALEZELOR DIN ZONA URBANĂ A CONSTANȚEI. DUPĂ UN ARTICOL AL ING. ION STĂNCULESCU, BUCUREȘTI

Puțini sunt aceia care, plimbându-se azi dinspre plaja Modern către Casa Căsătoriilor de pe str. Eminescu din Constanța sau în zona din spatele Muzeului Marinei, cunosc istoria recentă a pământului de sub picioarele lor.

În 1962 apărea, în revista Universității Tehnice din Dresda, un articol despre amplele lucrări de consolidare a falezelor din zona urbană a Constanței.[1] Autorul era un inginer român, Ion Stănculescu, care prezentase deja, pe larg, subiectul articolului în cadrul unei conferințe organizată de această prestigioasă universitate germană în anul 1958.

Inginerul (mai târziu profesorul inginer) Stănculescu era la începutul unei cariere profesionale de excepție, care s-a întins pe aproape șase decenii, devenind unul dintre cei mai buni experți ai țării din toate timpurile în domeniul ingineriei geotehnice și a fundațiilor. A fost șeful catedrei de specialitate din Institutul de Construcții București, prorector al aceluiași Institut, președinte al Societății Române de Geotehnică și, spre sfârșitul vieții, a primit titlurile de Doctor Honoris Causa al Universității Tehnice de Construcții București și al Universității Politehnice din Iași. Falezele Constanței i-au oferit unul dintre primele prilejuri de recunoaștere internațională.

---

*Arhitect, Ordinul Arhitecților din România

[1] J. Stănculescu, *Sicherung der Geländerutschung im Stadtgebiet von Konstanza (Rumänische Volksrepublik)*, în „Wissensehaftliche Zeitschrift der Technischen Universität Dresden", nr. 12 (1968) Heft 2, p. 489-499.

În prima parte a secolului XX, principala parte a centrului Constanței era situată pe o peninsulă, având laturile expuse către mare. Încă din 1883 s-a constatat la acest oraș instabilitatea cronică a falezelor nord-estice (pe o lungime de 4,5 km) și sudice (pe o lungime de 1 km). Încercări succesive de a efectua lucrări de sprijinire a versanților falezelor au început încă din 1904. (fig. 1)

Totuși, până în 1956, platoul orașului (situat la circa 41 de metri peste nivelul mării) s-a micșorat spre interior cu circa 20-70 metri. Aceste alunecări și prăbușiri masive ale falezelor puneau în pericol case și străzi întregi ale orașului, intervenția pentru oprirea lor devenind urgentă imediat după al Doilea Război Mondial. (fig. 2)

Partea de sud a peninsulei este orientată către port, iar execuția unei căi ferate de legătură cu portul, prin decuparea falezei, până la 3 metri peste nivelul mării, a accentuat instabilitatea acesteia, mai ales că s-a secționat, cu acest prilej, stratul subteran cu pânza de apă freatică. (fig. 3)

După 1946 s-au făcut studii geologice inginerești detaliate în zonele falezelor Constanța, pentru a se determina structura exactă a subsolului acestora și, mai ales, pentru identificarea cauzelor exacte ale alunecărilor și prăbușirilor lor. Astfel, la circa 5-7 metri peste nivelul mării, s-a identificat un plan de alunecare format dintr-un strat argilos compact și puțin permeabil, purtător al pânzei de ape freatice, peste care erau masive groase de 4-12 m de soluri macroporice (adică loess-uri), sensibile la umezire, și de argile permeabile, care jucau un rol important în prăbușirile falezelor. (fig. 4)

Falezele prăbușite prezentau un aspect terasat neuniform și erau în continuă mișcare, permanent instabile. (fig. 5)

Mișcările de teren erau deosebit de active, fiind vizibile la suprafață pe perioade relativ scurte de monitorizare. Astfel, pe parcursul a doar șase luni, în 1956, s-au constatat deplasări orizontale de chiar până la 3 metri pe lună. (fig. 6)

Aspectul haotic al maselor de pământ alunecate și prăbușite s-a putut constata, în mod clar, la începutul lucrărilor de consolidare a falezei sudice, în 1955. (fig. 7)

Cu toate că lucrările platformei portuare (în sud) și execuția unui dig de protecție a malului mării (în nord) ar fi trebuit să limiteze aceste alunecări de teren, prăbușirea falezelor a continuat. Dinamica acestor mișcări ale solului a fost identificată prin observațiile, studiile și măsurătorile detaliate făcute între anii 1955-1956. Astfel, s-a remarcat că pantele teraselor falezelor prăbușite sunt, în partea

superioară, relativ line (1:5), dar către malul mării acestea devin abrupte.

Vara, aceste mase masive de pământ prezentau fisuri numeroase în care se acumula apa din pânza freatică, la care se adăugau cantități, ceva mai reduse, de apă din precipitații. Aceste ape alimentau un plan subteran de alunecare care, în anotimpurile umede, făcea ca vitezele de deplasare ale maselor de pământ să fie foarte mari. (fig. 8)

Imaginea dramatică a falezelor în faza alunecărilor și prăbușirilor active a fost constatată direct, când s-a pus problema unei intervenții rapide de oprire a acestor fenomene grave geotehnice. (fig. 9, 10)

Primele lucrări importante de consolidare a falezelor Constanței au fost efectuate în 1910, pe partea sudică, către portul Constanța. De la început, s-a intuit că pânza freatică, izvorând de la baza falezei, era cauza principală a prăbușirilor. Din acest motiv a fost construit și executat un sistem de drenaj al apelor freatice pe 1250 m lungime. Acest sistem a constat din puțuri verticale de drenaj, rigidizate cu rame de lemn și umplute cu pietre, așezate la o distanță de 5 m. La nivelul pânzei de ape freatice, s-a preconizat realizarea unei galerii orizontale de evacuare a apelor, alimentată prin puțurile menționate, fiecare cu dimensiunea de 1x1 m, lucrare care a fost sprijinită spre exterior cu un masiv de loess compactat. Apa colectată în galeria orizontală se evacua, apoi, în niște foraje verticale, situate la 20 m distanță și adâncite până la 7 m sub nivelul mării. La fundul forajelor s-a executat un strat de pietriș, considerat permeabil. (fig. 11)

Inițial, cota de fund a galeriei orizontale de evacuare trebuia să fie la partea inferioară a stratului freatic. Datorită dificultăților de execuție, nivelul acestei galerii s-a adâncit cu 4 m, astfel încât apele subterane nu mai erau preluate din puțurile verticale, ci doar din forajele situate la 20 m distanță. La aproximativ un an de la executarea sistemului de drenaj, s-a constatat că acesta nu mai funcționa.

Investigațiile ulterioare au arătat că fusese depășită capacitatea de colectare a forajelor, iar acestea s-au colmatat rapid, devenind mai degrabă rezervoare de apă decât drenuri de scurgere. Și alunecările au continuat.

În 1911 a fost încercată o altă metodă, prin care masele de sol în mișcare erau înlocuite cu un masiv de loess compactat, fundat la nivelul solurilor neperturbate, și care avea funcția unui zid de sprijin, în spatele căruia s-a executat un șanț de drenaj, care să conducă apa în straturile adânci ale terenului. (fig. 12)

Volumul acestui masiv de loess a fost, inițial, prea mic, astfel încât și acest masiv a cedat și a alunecat. În 1914 și în 1934 s-au

adăugat alte masive de loess compactat, dar, din cauza costurilor ridicate, lucrările nu s-au mai finalizat și abia în 1955 lucrările au fost reluate, un rest de 200 de metri liniari de faleză au fost atacați prin vechea metodă cu masive de umpluturi compactate.

Coeficienții de siguranță, calculați pe baza celor mai scăzute valori ale testelor de laborator pentru stratul inferior de fundare, impunea ca, prin acest tip de metodă să fie necesară excavarea unor mase de pământ importante, la adâncimi mai mari, dincolo de straturile care se aflau în mișcare constantă. O altă dificultate constatată a fost existența riscului unor noi alunecări de teren, deoarece, temporar, se altera echilibrul falezelor, prin eliminarea pantelor acestora, afectând funcționarea drumurilor și calea ferată de acces în port.

Conducerea conceptuală a acestor noi lucrări de consolidare a falezelor a fost preluată, în 1955, de ing. Stănculescu, în colaborare cu prof. univ. ing. Aurel Beleș. S-a decis să se renunțe la soluția folosită până atunci, având în vedere costurile și riscurile mari pe care aceasta le implica. Astfel, în soluția nou aleasă (fig. 13), adâncimea drenajelor instalate - de data aceasta, perpendicular față de panta terenului - a fost astfel concepută încât canalele de scurgere să fie așezate sub masele de teren instabile. Șanțurile au fost închise cu umpluturi din piatră spartă permeabile. Vechile masive de sprijin au trebuit continuu refăcute, în timpul lucrărilor, datorită mișcărilor continui ale terenului. În cursul execuției lucrărilor s-a descoperit și vechea galerie orizontală de colectare a apei, realizată în 1910, din care, în 1956, s-au scos câteva mii de metri cubi de apă acumulată în timp.

Pentru colectarea apelor subterane a fost creată o nouă galerie subterană vizitabilă, amplasată în altă parte decât vechea galerie, și executată în faze de lucru succesive. Ritmul de execuție a fost de aproximativ 2 m liniari de galerie pe zi, lucrându-se în trei schimburi. (fig. 14, 15)

Pentru stoparea maselor de pământ în mișcare dintre drenaje, în partea de jos a rampei terenului s-au conceput și executat arce din zidărie de piatră, descărcate la partea inferioară pe un zid de sprijin de beton. (fig. 16)

În plus, masele de loess dintre drenaje au fost tratate termic cu o tehnologie inovatoare, dezvoltată și implementată în premieră în România de către autorii conceptului de consolidare. (fig. 17)

Lucrările de consolidare la faleza sudică a Constanței au fost dificile mai ales datorită volumului mare de excavații, care s-au executat în mase de pământ în continuă mișcare. Lucrările au fost finalizate în 1958 și, în timp, s-au conservat bine, sistemul de drenaj

funcționând de atunci corespunzător (fig. 18). Costurile lucrărilor au fost de aproximativ 60.000 lei pe metru liniar de faleză, sumă egală, la acel moment, cu aproximativ costul construcției a două apartamente.

În același timp se desfășurau lucrările la faleza de nord-est a Constanței. Pe terasa superioară a zonei alunecate s-a realizat un zid de sprijin din beton armat cu contraforți, fundat pe un cheson de beton armat, pe o lungime de aproximativ 450 m. Contraforții sunt la o distanță de 3 m, între care s-au executat umpluturi cu loess compactat. În spatele chesonului și zidului, s-a executat un drenaj, din apa care este evacuată la fiecare al cincilea element de cheson. (fig. 19)

Acest sistem radical de consolidare s-a conservat relativ bine, cu toate că masele de pământ din fața chesonului au continuat să se deplaseze, apărând în teren fisuri paralele cu acesta. Consumul ridicat de oțel pentru armare, de circa 150 kg pe metru liniar de faleză, a impus găsirea unei soluții mai economice pentru restul de aproximativ 450 m de faleză, prin care să se folosească și experiența dobândită la prima porțiune de zid de sprijin. (fig. 20)

Soluția tehnică adoptată pentru faleza nordică a constat din următoarele componente (fig. 21, 22):

- interceptarea apei freatice cu ajutorul unor galerii de drenaj în formă Y, din stratul purtător al apei freatice și până spre plajă;

- susținerea maselor de teren instabile prin intermediul unor arce de mică adâncime, care erau, la rândul lor, susținute de piloți de beton forați și turnați până la terenul neafectat din subsol. Poziția arcelor de descărcare inferioare a fost aleasă ținându-se seama de faptul că masele instabile de pământ ce urmau a fi susținute erau de maximum 3 până la 4 m adâncime de la nivelul terenului;

- stabilizarea și fixarea părții inferioare a falezei instabile prin intermediul unui perete de susținere din beton puțin înalt.

Prin selectarea locurilor potrivite pentru arce și piloți, presiunea pământului a fost semnificativ redusă și a permis efectuarea lucrărilor fără alte dificultăți. Consumul de oțel pentru armare a scăzut la aproximativ 10 kg pe metru liniar de faleză, deoarece betonul armat s-a folosit doar la legăturile cu canalul de evacuare a apei de la partea inferioară. Această ultimă soluție, care s-a bazat pe experiența acumulată din lucrările anterioare, a reprezentat o nouă etapă în lupta împotriva alunecărilor de faleze la Constanța. (fig. 23, 24)

Concluzionând, după finalizarea lucrărilor, ing. Stănculescu a indicat principiile care trebuie să stea la baza viitoarelor rezolvări tehnice ale fenomenelor similare din Constanța și Dobrogea. Astfel, măsurile care trebuie luate au ca scop să asigure, în primul rând, captarea apelor subterane, pentru a exclude acumularea de apă în

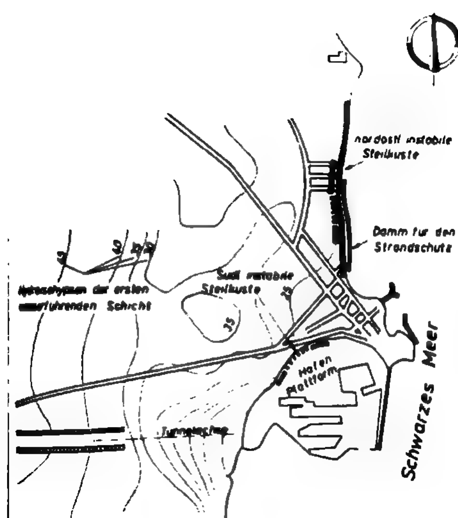
stratul freatic și pentru a preveni apariția planului de alunecare a terenului. Apoi, trebuie să se ia măsuri de susținere a maselor de pământ alunecate și prăbușite, prin folosirea arcelor și a altor elemente de descărcare cu forme pe cât posibil regulate, mai ales pentru a reduce sau elimina riscul ca apa din precipitații să ducă la instabilitatea argilelor sensibile la umezire din sol. În cursul investigațiilor și lucrărilor s-au identificat și proprietăți speciale ale straturilor de sol, formate din argile brun-roșcate, situate imediat deasupra pânzei freatice. S-a constatat apariția unor fenomene de umflare a acestui sol argilos, iar cercetări viitoare vor trebui să descopere în detaliu cauzele acestui fenomen dăunător stabilității falezelor.

În loc de epilog: colegul și prietenul arh. Radu Cornescu mi-a povestit acum câțiva ani o întâmplare pe care o aflase, la rândul lui, de la un coleg geotehnician constănțean, dl. Tase.

Profesorul ing. Stănculescu a urmărit, ani la rândul, comportarea în timp a lucrărilor conduse de el la falezele Constanței. După ani de zile, vizitând împreună cu dl. Tase, pe str. Traian, tronsonul dinspre gară, unde ing. Stănculescu concepuse și executase în 1958 niște galerii de drenaj și niște puțuri de vizitare ale acestora, pentru consolidarea și siguranța malului de pe valea portului, el a dorit să facă o verificare a situației. Ajunși la un astfel de puț, Stănculescu l-a rugat pe Tase să coboare să vadă dacă galeriile au fost vizitate, de-a lungul anilor, de tehnicienii din Constanța, așa cum preconizase el la construcția lor, pentru a se verifica dacă sistemul de drenaj funcționa și nu se colmatase. Tase a avut două întrebări: „1 - cum să observe asta? și 2 - dacă sunt gaze sau nu e aer jos, cum să coboare, punându-se astfel în pericol?”.

Stănculescu i-a răspuns: *„Când am dat în folosință galeria, am pus o mătură cu coada lungă în diagonală la baza puțului, la intrarea în galerie: dacă e în aceeași poziție, cred că nu a controlat-o nimeni; pentru punctul 2, prinde o pisică și o legăm, o coborâm și dacă într-un sfert de oră e vie și liniștită, înseamnă că nu e nici un pericol!”.* Tase a prins o pisică de pe lângă un bloc de pe str. Traian, a legat-o și, după un sfert de oră, pisica era teafără și bine. Atunci a coborât și el în puț. Mătura era în poziția lăsată de Stănculescu, cu două decenii în urmă!

Nu mulți constănțeni știu ce se află sub picioarele lor când se plimbă în zonele falezelor despre care am vorbit. Dacă și-ar arunca însă ochii pe o imagine din satelit a acestor faleze, ar remarca ușor, cred, amploarea lucrărilor de consolidare făcute de ing. Stănculescu la jumătatea secolului trecut. (fig. 25)

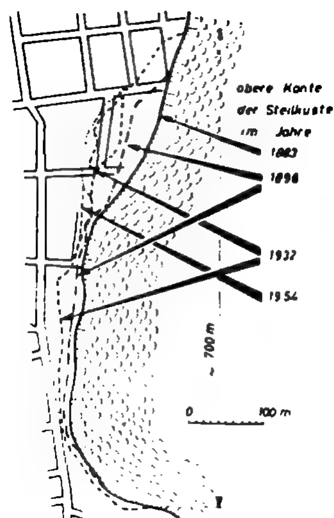
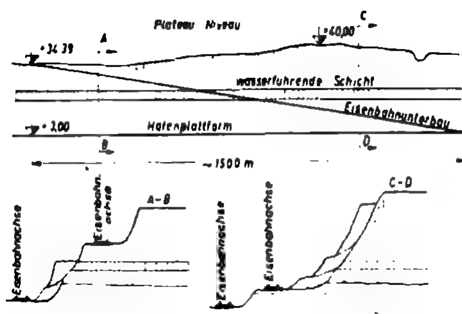

Fig. 1 – Situare falezelor instabile

Fig. 2 – Evoluţia alunecărilor în timp

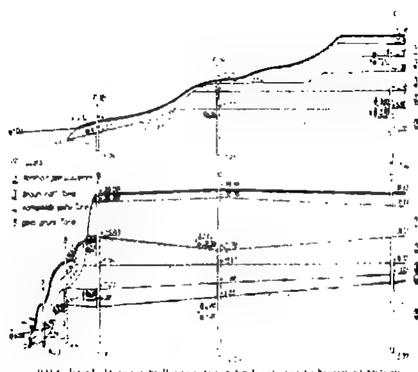
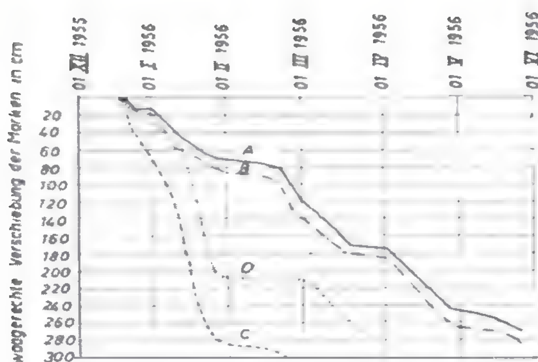

Fig. 3 – Decuparea falezei sudice prin linia CF

Fig. 4 – Structura geotehnică a falezelor

Fig. 5 – Terasele falezelor prăbuşite

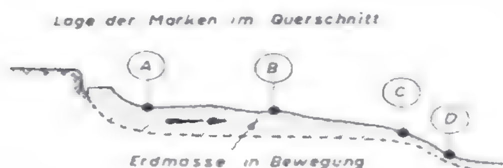

Fig. 6 – Viteza de deplasare a alunecării

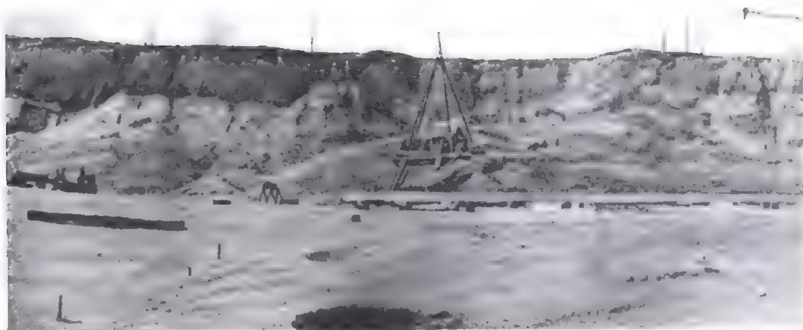

Fig. 7 – Aspectul prăbușirii falezei sudice (1955).

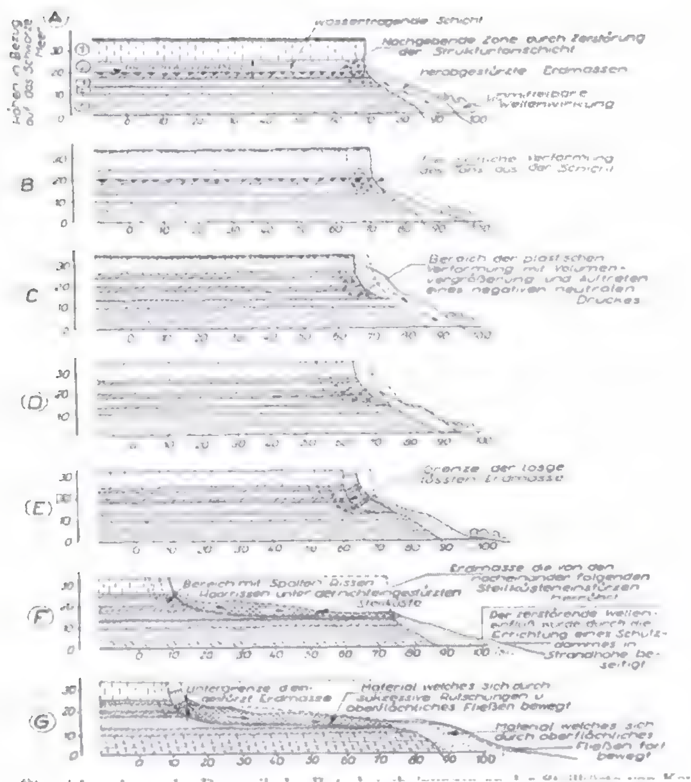

Fig. 8 – Mecanismul producerii alunecării și prăbușirii falezei.

Fig. 9 – Fază activă a prăbușirii falezei.

Fig. 10 – Fază activă a prăbușirii falezei.

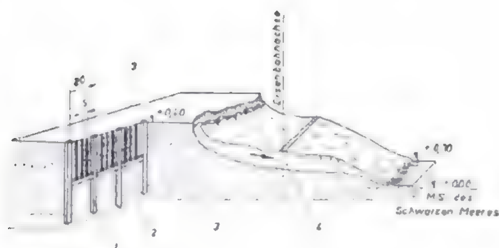

Fig. 11 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1910.

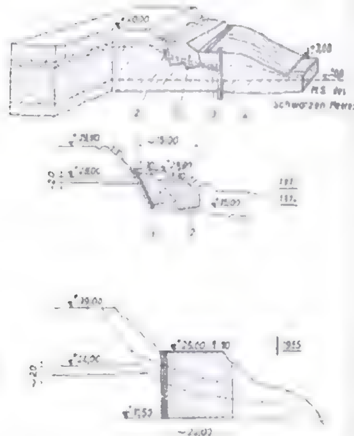

Fig. 12 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1914-1934.

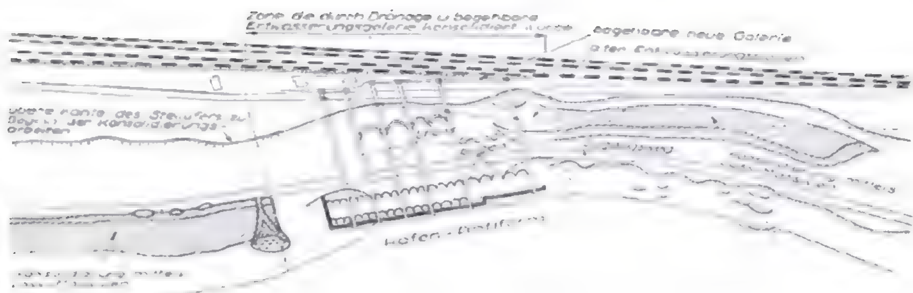

Fig. 13 – Schema lucrărilor la faleza spre port (sudică) din 1914-1934.

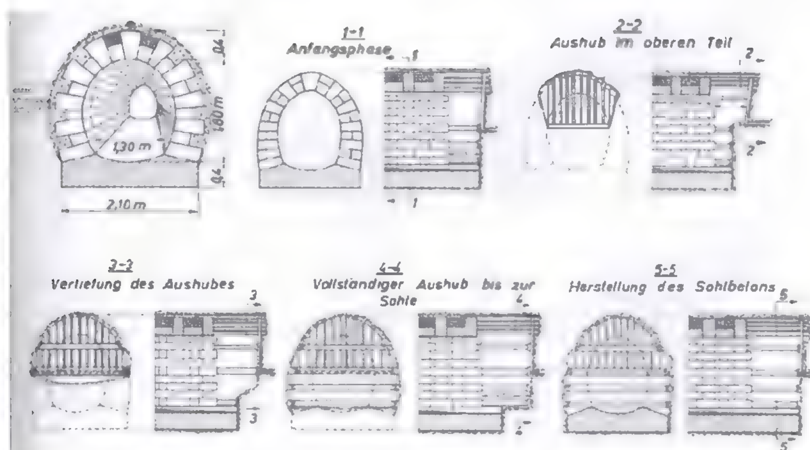

Fig. 14 – Fazele execuției galeriei subterane vizitabile de drenaj (faleza sudică) din 1956-1958.

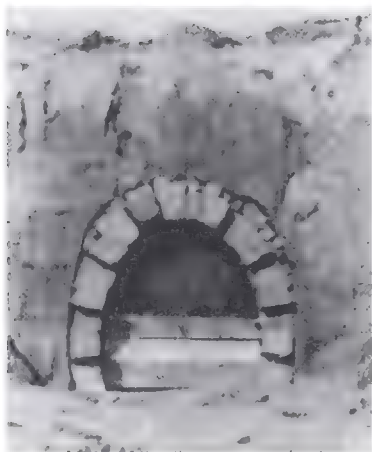

Fig. 15 – Imagine din timpul execuției galeriei de drenaj (faleza sudică).

Fig. 16 – Imagine din timpul execuție arcelor de descărcare (faleza sudică).

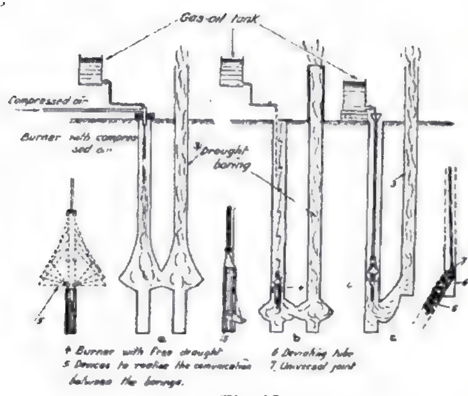

Fig. 17 – Tehnologia inovativă de stabilizare a solurilor argiloase prin ardere.

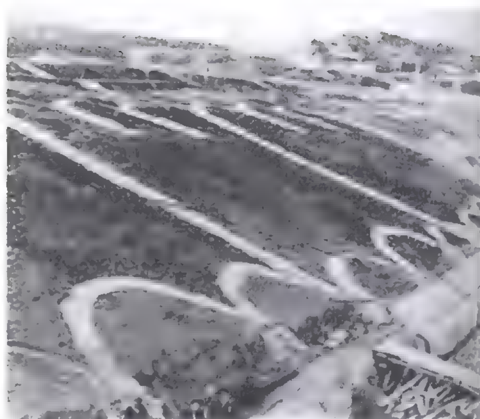

Fig. 18 – Imagine la finalizarea (în 1958) a lucrărilor la faleza sudică.

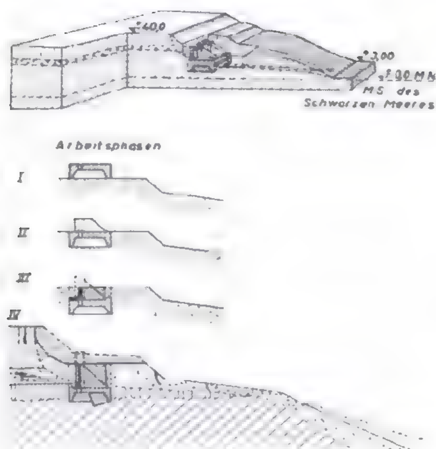

Fig. 19 – Schema lucrărilor inițiale la faleza nord-estică din 1955-1956.

Fig. 20 – Imagine de la lucrările la faleza nord-estică 1956-1957.

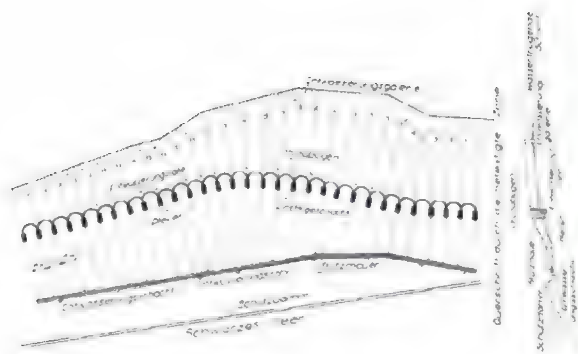

Fig. 21 – Schema generală a lucrărilor puțurilor de drenaj (faleza nord-estică)

Fig. 22 – Imagine din timpul execuției puțurilor de drenaj (faleza nord-estică)

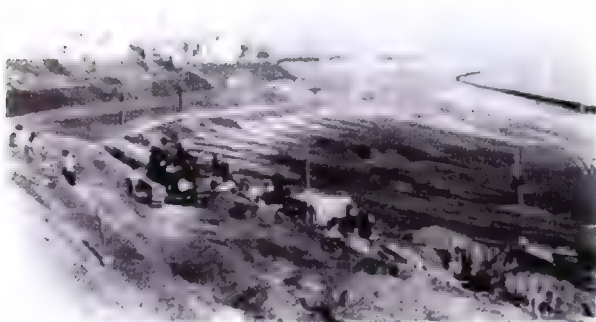

Fig. 23 – Imagine de la finalizarea lucrărilor la faleza nord-estică (1958)

Fig. 24 – Imagine dinspre mare a lucrărilor terminate de la faleza nord-estică

Imaginile anexelor 1-23 sunt preluate din J. Stănculescu, *op. cit.*, passim

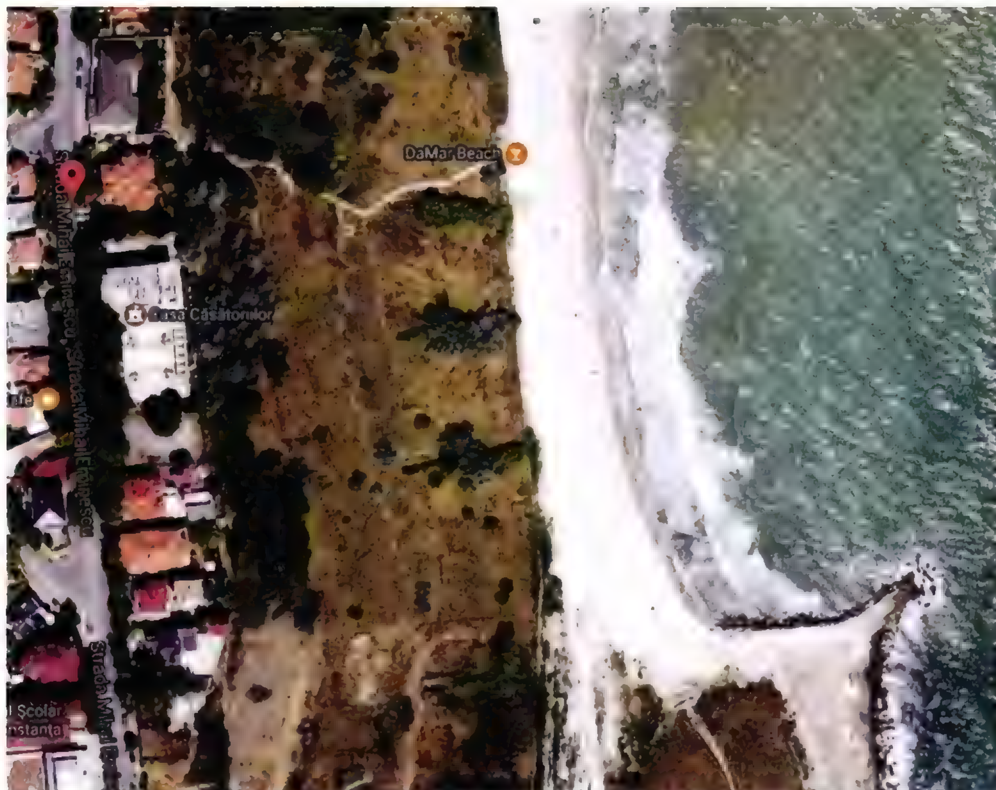

Fig. 24 – Vedere din satelit (2017) a lucrărilor de la faleza nord-estică (sursa: Google maps)

CONSOLIDATION OF CLIFFS IN THE URBAN AREA OF CONSTANTA. AFTER AN ARTICLE OF ING. ION STĂNCULESCU, BUCHAREST

Abstract

The southern and northern coasts of the Constanta peninsula have been affected by severe landslides since the end of the 19th century. The civil engineer Ion Stănculescu, together with his mentor, Prof. Eng. Aurel Beleş, devised extensive geotechnical works to consolidate these sea side cliffs in the years 1955-1959, saving important areas of Constanţa from destruction due to the collapse of these cliffs. The technical solutions adopted in these extensive works

were judicious and innovative, so that even today the cliffs are in good condition.

These underground works, even though many people who are walking today on the seafront are no longer noticing them, were essential engineering works for the city and port of Constanta.

In this way, engineer Stănculescu represented the third consecutive generation of the same family, who linked their name, with honour, with the city of Constanța, after his grandfather A. I. Bolton, MD, the first modern medical doctor of the city, and his father, general Ion S. Stănculescu, commander of the 9th Infantry Division of Dobruja, during the WW2.

Eng. Stănculescu later became an engineering professor, president of the Romanian Society of Geotechnics and Foundations, and Doctor Honoris Causa of the Technical University of Civil Engineering of Bucharest and Polytechnic University of Iasi.

Keywords: sea side cliffs, port of Constanta, landslides, Eng. Stănculescu, geotechnical work.

Mirela-Daniela **STÎNGĂ***

VIAȚA TEATRALĂ LA TULCEA, DE LA TRUPELE DE AMATORI LA PRIMELE TEATRE PROFESIONISTE

Dorința tulcenilor de a avea un teatru profesionist s-a concretizat târziu, după 1990. Până atunci, publicul tulcean și-a potolit setea de teatru urmărind spectacolele jucate de către teatrele din țară, dar și pe cele ale grupărilor de amatori care au găsit potențial uman pentru a se dezvolta în orașul de pe Dunăre. La fel ca și la Constanța, după momentul unirii Dobrogei cu țara, trupele din țară, aflate în turneu, dădeau reprezentații și în spațiul dobrogean. Este vorba despre trupele Atanasescu-Orendi, Marinescu, Marioara Voiculescu, teatrul „Ventura", Constantin Tănase. Nici George Enescu nu ocolise această parte a Dobrogei. [1]

După instalarea comunismului în România, o primă grupare de teatru tulceană s-a format la Casa Raională de Cultură în 1950, când, din punct de vedere administrativ, Tulcea făcea parte din regiunea Dobrogea, care avea reședința la Constanța. Primul spectacol pus în scenă de Echipa Raională de Teatru Tulcea a fost „Fiul meu", de Gergely Sandor, în regia actorului gălățean T. Necula.[2] La insistențele profesoarei Silvia Radu Iorgulescu, această grupare a devenit în 1956[3] „Cerc Dramatic", pentru ca doi ani mai târziu, în 1958, să capete statutul de Teatru Popular.[4] În jurul acestuia, dar și a „Studioului Z", înființat câțiva ani mai târziu (în 1973), precum și a „Teatrului Tineretului", ale cărui baze s-au pus în 1980, s-a concentrat activitatea culturală a Tulcei până în 1990.

„Studio Z" a apărut la inițiativa profesorului Aurel Ifrim, care, după ce s-a convins că proiectul său de „Teatru Total" din 1971 s-a dovedit a fi „himeric", a pus bazele unei formule de spectacol, gândit să reunească muzică, poezie, coregrafie, datini și tradiții sub forma unui tot unitar. Scopurile "Studioului Z" erau acelea de a crea un climat cultural destins

---

* Muzeul de Artă Populară Constanța

[1] *Tulcea. Monografie*, București, Editura Sport-Turism, București, 1980, p. 244.

[2] Aurel Ifrim, *Tulcea Culturală între anii 1949-1989: oameni și evenimente*, Editura Sinteze, Galați, 2013, p. 8.

[3] *Ibidem*, p. 18.

[4] *Ibidem*, p. 22.

la Tulcea și de a forma un public în rândul adolescenților și tinerilor. Denumirea noului grup cultural menit să educe, dar și să creeze valoare, nu era deloc întâmplătoare și nici nu trăda comoditate sau lipsă de originalitate din partea fondatorului. *„Cum creația scenică se dorea un picuț extravagantă, menită să rețină atenția, am «botezat-o» cu o literă din alfabetul grecesc: «Z». Grecii au creat alfabetul după cel fenician, unde Z înseamnă armă. Cum o armă se folosește și la apărare, eu i-am dat înțelesul: «fii arma din mâna înțeleptului, arată-ți puterea fără să lovești». Prin extensie, sintagma cu pricina ar căpăta alte sensuri: «Fii Ceva!... Dă glas sufletului și gândului tău, arată lumii puterea lor»"*, explică profesorul Aurel Ifrim în volumul cu caracter monografic pe care îl semnează.[5] O serie de premiere și de evenimente artistice s-au derulat sub egida acestei grupări.

Pe lângă producțiile de teatru autohtone și spectacolele inedite, la Tulcea s-a inaugurat, în 1977, prima stagiune permanentă de teatru profesionist.[6] Acesta a fost un prilej deosebit pentru publicul tulcean și pentru actorii grupărilor artistice existente în acest spațiu de a lua contact atât cu producții ale teatrelor din Capitală, cât și cu a celor din județele învecinate, printre care și Constanța. De un real succes se bucurau Teatrul „Fantasio" și vedetele sale. Acest lucru este probat de afirmația fondatorului "Studioului Z", Aurel Ifrim: *„Cu excepția echipei de la Fantasio, celelalte teatre de revistă din România vin la Tulcea ca la niște rude sărace și proaste. Decorul «pentru turneu» este făcut din ciurucuri, balerinele - cam tot așa, cântăreții se produc cu șlagăre mahala etâcetera [sic!]. De aceea joacă cu săli goale, spectatorii fiind și ei «de turneu». La spectacolele Teatrului Fantasio, biletele se epuizează în câteva zile"*[7].

În 1980, la inițiativa a trei actori de la „Studioul Z" - Victor Petcu Marinescu, Nelu Serghei și Eugen Neacșu - a luat ființă Teatrul Tineretului.[8] Câțiva ani mai târziu, în 1985, Nelu Serghei punea bazele Studioului A, ca replică la Studioul Z, denumirea venind de la „Artist amator". Tot aici, patru ani mai târziu, în 1989, prin mijlocirea lui Florian Pittiș și cu girul Teatrului „Lucia-Sturdza Bulandra" din București, condus de Ion Besoiu, Teatrul „Orizont", care funcționa din 1987 pe lângă Combinatul Metalurgic a primit oficial statutul de teatru semiprofesionist, o adevărată performanță, în condițiile în care, conform legii, acesta putea angaja personal artistic cu statut permanent.[9]

---

[5] *Ibidem*, p. 99.

[6] *Tulcea. Monografie,...*. p. 258.

[7] A. Ifrim, *op. cit.*, p. 118 .

[8] *Ibidem*, p. 169.

[9] *Ibidem*, p. 238; vezi și p. 228, p. 240.

În 1990 prima trupă de teatru neprofesionist care a apărut la Tulcea a fost „Altar", care a susținut pe diferite scene autentice sau improvizate spectacole din dramaturgia națională și internațională, clasică sau contemporană, de la Shakespeare, Cehov și Gogol la Caragiale, Eugen Ionescu și Matei Vișniec, unele spectacole fiind în premieră absolută, participând chiar și la festivaluri.[10] Trupa de teatru „Altar" devenise *„o rampă de lansare a multor membri, care au urmat diferite universități de gen și care astăzi joacă sau montează pe scenele țării sau peste hotare"*, dar atrăsese și atenția autorităților locale.[11]

Apariția unui teatru profesionist la Tulcea este însă strâns legată de apariția, în 1993, a unui festival pentru amatori, cu un nume care face trimitere la rădăcinile teatrului grecesc „Tragos". Prima ediție a acestui festival a fost organizată de Centrul de Conservare a Tradiției Populare și Inspectoratul Județean pentru Cultură Tulcea.

Odată cu ediția a III-a, în 1995, festivalul „Tragos" a căpătat rezonanță internațională. În 1996 festivalul nu s-a mai bucurat de susținerea autorităților județene, motiv pentru care s-a desfășurat neoficial pe o scenă în aer liber, reprezentațiile fiind susținute de trupa „Altar" și câteva trupe din țară.[12] Festivalul a fost reluat în 1997, când s-a desfășurat ediția a IV-a, continuând și anul următor. Însă în 1999, după ediția a VI-a, acesta a fost nevoit să-și înceteze existența din cauza resurselor financiare insuficiente și a dezinteresului arătat de autoritățile locale.[13] Posibilitatea ca festivalul tulcean să se desființeze era luată în calcul încă din timpul ediției cu numărul patru. Ca mărturie stă finalul unui articol de presă publicat la câteva zile după ce se stinsese ecoul ediției a IV-a, desfășurată în perioada 25-27 septembrie 1998, în care s-a făcut o pledoarie pentru existența acestui eveniment în peisajul cultural al Tulcei, care nu beneficia de o trupă profesionistă de teatru, dar avea un festival dedicat amatorilor, ce se bucura de succes la nivel național.[14]

---

[10]http://www.teatruljeanbart.ro/istoric/10/istoricul-teatrului-jean-bart-tulcea.html, accesat în data de 6 iunie 2016.

[11] *Ibidem.*

[12] http://www.teatruljeanbart.ro/festivaluri/1/festival-1.html, accesat în data de 2 ianuarie 2018.

[13] *Ibidem.*

[14] Gabriela Măgirescu, *Festivalul internațional de teatru TRAGOS 1998*, în „Curentul", an II, nr. 235, 8 oct. 1998, p. 19: *„(...) acest festival trebuie să existe... Toți cei care l-au sprijinit într-o mai mică sau mai mare măsură - Inspectoratul pentru Cultură din județ, prin persoana consilierului-șef Nicolae Sava, Ministerul Culturii, Consiliul Județean sau Centrul Creației Populare - au datoria de a lupta în continuare atât cu mentalitățile, cât și cu inflația sau tranziția, pentru păstrarea unei manifestări ce ar putea să devină (dacă nu a devenit deja)*

Pledoaria făcea trimitere la instituțiile statului (județene și naționale) de la care se aștepta ajutor.

În acest context cultural, vizibil marcat de instabilități și inconsecvențe, la Tulcea a apărut, la sfârșitul anului 1999, primul teatru profesionist, „Urmuz". Numele său era cel al scriitorului român de avangardă Urmuz, care, prin prisma profesiei de magistrat, a avut legături cu Tulcea.[15] Inaugurarea teatrului amintit a avut loc pe 10 decembrie 1999, cu premiera spectacolului „Proștii sub clar de lună", după Teodor Mazilu, în viziunea regizorală a lui Ion Dore, plastician, proaspăt absolvent de regie la Universitatea de Artă Teatrală din Târgu-Mureș, cu o experiență de peste două decenii ca animator de trupe de teatru de tineret sau de amatori.

Apariția instituției teatrale, un deziderat al tulcenilor încă din perioada interbelică, a fost salutată de presa culturală. Printre publicațiile care au dedicat spațiu editorial acestui eveniment notabil din nordul Dobrogei s-au numărat: revista de cultură constănțeană „Tomis"[16], revista de specialitate „Scena"[17], aceasta din urmă marcând evenimentul teatral printr-un articol semnat de criticul de teatru Victor Parhon. Autorii ambelor articole din publicațiile menționate catalogau ca fiind lăudabilă inițiativa din orașul de pe malul Dunării, în contextul în care nu existau condiții favorabile actului cultural: *„Iată, într-o perioadă de prelungită austeritate financiară, când actorii au salarii de mizerie și multe teatre stau să se închidă, nu e surprinzător că a apărut și continuă să apară noi teatre profesioniste, la Târgu Jiu, la Focșani, la Buzău și acum și la Tulcea?"*[18], se întreba, retoric, Victor Parhon. De asemenea, redactorul revistei „Tomis" aprecia ca fiind o realizare notabilă apariția de teatre în trei *„orașe surori întru vitregire la capitolul instituții artistice profesioniste"* - Tulcea, Odorheiu Secuiesc și Slatina - *„într-un an deosebit de nefast din punct de vedere cultural"*. [19]

---

tradițională, un important punct în agenda festivalieră națională, un eveniment așteptat de la an la an de toți cei care încearcă de fiecare dată să dovedească că sunt mai mult decât amatori. Că pot fi profesioniști".

[15] Pseudonimul literar al lui Demetru Demetrescu-Buzău, care a fost o perioadă judecător în județul Tulcea, la Casimcea.

[16] Gabriela Riegler, *Teatrul „Urmuz"*, în „Tomis", an V (XXXV), nr. 1, ian. 2000, p. 10.

[17] Victor Parhon, *Greul abia începe*, în „Scena", feb. 2000, apud *http://www.hetel.ro/index.php/2011/02/2121/ - Greul abia începe - o cronică teatrală despre Proștii sub clar de lună a lui Teodor Mazilu, spectacol de inaugurare al Teatrului Urmuz*, accesat în data de 3 februarie 2015.

[18] *Ibidem.*

[19] Gabriela Riegler, *op. cit.*, p. 10.

Noua instituție teatrală de la Tulcea funcționa ca secție a Centrului Artistic Județean, condusă de Ștefan Coman, care se afla în subordinea Consiliului Județean Tulcea (CJT). Teatrul „Urmuz" nu avea un sediu propriu, instituția nou ivită în peisajul cultural tulcean funcționa în Casa Tineretului *„loc excentric, situat oarecum spre margine de oraș"*[20], care fusese amenajat în acest scop *„aproape de la zero"*.[21] Promisiunea de a primi în folosință sediul fostului cinematograf „Patria", considerat ca fiind spațiu ideal pentru un asemenea proiect[22], nu se împlinise, chiar dacă CJT își propusese acest lucru de vreme ce, încă din toamna lui 1997, ziarul tulcean „Delta" nota: *„Luând aminte la apetența tulcenilor pentru actul artistic, CJT depune eforturi pentru preluarea fără plată a clădirii cinematografului Patria, în vederea transformării acestuia în teatru. Apreciem ca fiind benefică și realizabilă această inițiativă în comparație cu proiectul privind construcția unui teatru"*[23]. Un singur lucru îi reproșa cronicarul revistei „Tomis" noului teatru: alegerea premierei inaugurale, „Proștii sub clar de lună", deoarece textul lui Tudor Mazilu, scris *„sub aripa cenzurii"*, era considerat depășit pentru spectatorul anului 2000, bancurile anilor '60 fiind aproape uitate de cei mai în vârstă și necunoscute pentru publicul tânăr. [24]

Prima ieșire în afara municipiului Tulcea, după premiera inaugurală din 10 decembrie 1999, a avut loc pe 22 ianuarie 2000, la Babadag, la Căminul Cultural, considerat una din scenele importante ale județului.[25] Ca spectacol în afara județului a fost programat, pe 10 februarie, la Constanța, apoi la Galați, pe 17 februarie, și în București pe 23 și 24 februarie. [26] Reprezentația susținută pe scena Teatrului „Ovidius" din Constanța, într-o sală plină, în prezența a 500 de oameni, a fost considerată o ocazia deosebită pentru Teatrul „Urmuz" de *„a-și testa aderența la un public «profesionist»"*[27], într-un oraș cu tradiție culturală, dar și *„un al doilea examen după cel al criticii (din ziua premierii)"*[28], deoarece în

---

[20] *Ibidem.*

[21] *Ibidem.*

[22] Suzan Mehmet, *Emoție, artă teatrală și profesionalism: Interviu cu Ion Dore, regizor la Teatrul „Urmuz" din Tulcea*, în „Acum", an V, nr. 1362, 10 dec. 1999, p. 3; *vezi și http://www.hetel.ro/index.php/2011/02/2121/*

[23] *Poate curând, Tulcea va avea teatru*, în „Delta", seria nouă, nr. 1762, 3 oct. 1997, p. 1.

[24] Gabriela Riegler, *op. cit.*, p. 10.

[25] Suzan Mehmet, *Urmuz la Babadag*, în „Acum", V, nr. 1394, 21 ianuarie 2000, p. 3.

[26] *Ibidem.*

[27] Suzan Memet, *Lovitură (de gong) în plin: Teatrul „Urmuz" a umplut la Constanța o sală de 500 de locuri*, în *loc. cit.*, nr. 1411, 10 feb. 2000, p. 6.

[28] *Ibidem.*

public s-au aflat mulți actori ai instituției de la Marea Neagră, precum și regizorul Tudor Mărăscu.

În aprilie 2000, pe scena culturală a municipiului Tulcea și-a făcut apariția Compania de teatru „Exil", care prezenta, în cea dintâi zi a lunii, într-o sală arhiplină, avanpremiera spectacolului „A douăsprezecea noapte", după William Shakespeare, în regia actorului tulcean Valentin Potrivitu.[29] Trupa reflecta modul în care se situa Tulcea teatrală, văzută ca „margine", în raport cu „centrul", Capitala, după cum explica tânărul actor-regizor Potrivitu: *„Numele de «Exil» vine de la faptul că Tulcea, ca zonă, este undeva la margine de țară. Apoi, tinerii actori care mai colaborează pe la teatrele din București sunt oarecum într-un fel de exil, din punct de vedere profesional. Dar asta nu înseamnă că nu sunt capabili să facă artă"*.[30]

Premiera inaugurală a „Exilului" a avut loc pe 8 aprilie 2000, pe scena Casei de Cultură a Sindicatelor din Tulcea. Presa din orașul de pe Dunăre a consemnat modul inedit în care a avut loc promovarea noii trupe de teatru și, implicit, a primului titlu din repertoriu, principalul agent de publicitate fiind măgărița Stela care *„a funcționat ca afiș mobil pentru reclama la spectacolul «A douăsprezecea noapte» (piesă în care un «coleg» de rasă joacă un rol important)"*[31].

Trupa „Exil" nu era percepută ca o concurență pentru Teatrul „Urmuz", de vreme ce ambele instituții aveau aproape același colectiv artiști.[32] Spre exemplu, regizorul spectacolului, Potrivitu, care interpretase și rolul bufonului Feste, urma să joace câteva zile mai târziu în cea de-a doua premieră a Teatrului „Urmuz", comedia „Trei farse", formată din piesele scurte ale lui Cehov, „Ursul", „Jubileu" și Cerere în căsătorie", în regia lui Ion Dore.[33] Spectacolul inaugural al companiei „Exil" fusese *„remarcabil"*, *„un eveniment, în sine"*, ridicând actul teatral la *„cote bine definite de artă, emoție și stil"*.[34] Prezent la avanpremiera spectacolului „A douăsprezecea noapte", criticul literar Doru Mareș punea succesul reprezentației pe seama a trei factori: *„momentul ales, cel mai important în ultimii 20 de ani, intențiile și profesionalismul trupei, precum și autorul textului, William Shakespeare"*[35]. Succesul trupei „Exil", dar și

---

[29] Petre Țincoca, *„Trei staruri ratate" și unul reușit!*, în *loc. cit.*, nr. 5 apr. 2000, p. 3.

[30] Suzan Mehmet, *„Ce țară e aceasta?". Interviu cu actorul Valentin Potrivit*, în *loc. cit.*, 8-9 apr. 2000, p. 3.

[31] Viorica Rusu, *Un personaj shakespearian îi lansează pe tinerii actori*, în „Adevărul", nr. 3061, 11 apr. 2000, p. 4.

[32] Suzan Mehmet, *op. cit.*

[33] Idem, *Râzând, îndreptăm moravurile*, în „Acum", an V, nr. 1462, 10 apr. 2000, p. 3.

[34] *Ibidem.*

[35] Petre Țincoca, *op. cit.*

proiectele Teatrului „Urmuz" erau însă umbrite de probleme de ordin financiar, izvorâte din lipsa de interes a forurilor locale și a sponsorilor.[36]

Cele două teatre se confruntau cu lipsa spațiilor de cazare pentru actori. Astfel, la începutul lui 2000 obținerea de locuințe pentru tinerii actori ai Teatrului „Urmuz" rămăsese la stadiu de deziderat. Nemulțumirile erau cauzate și de faptul că în organigrama noii instituții se aflau doar șapte actori, aceiași care fuseseră distribuiți în premiera inaugurală „Proștii sub clar de lună", de Mazilu, dar și în cel de-al doilea spectacol al teatrului „Urmuz" - „Trei farse": Rodica Bistriceanu, Valentin Potrivitu, Vitalie Ursu, Cătălina Cristea, Valentin Ghibaltovski, Veronica Gheorghe și Voicu Hetel.[37] Valentin Potrivitu îi cazase în apartamentul părinților săi din Tulcea pe cei zece actori pe care îi distribuise în spectacolul „A douăsprezecea noapte", același spațiu fiind folosit și pentru repetiții.[38] Mai mult, actorii, dintre care patru debutanți, lucraseră fără salarii, iar în loc de costume folosiseră propriile haine, pentru a sugera contemporaneitatea piesei.[39]

Lipsa spațiilor locative, justificată de absența resurselor financiare, a constituit unul dintre principalele motivele care au dus încet-încet la desființarea Teatrului „Urmuz". Din această cauză, în anul 2001 „Urmuz" pierde statutul de teatru de repertoriu, devenind teatru de proiecte, pentru ca, în 2003, să funcționeze ca secție a Centrului Cultural Județean „Ludovic Paceag", diminuându-și activitatea până la dizolvare.

În acest context socio-cultural, mai mult sau mai puțin favorabil actului teatral, pe 15 februarie 2008 s-a inaugurat Teatrul „Jean Bart" Tulcea, *„într-o clădire modernă, albastră, cu oglinzi ce amintesc de luciul Dunării"*[40]. Scopul noii instituții era acela de a realiza producții artistice - spectacole dramatice, spectacole de teatru-dans, teatru experimental, concerte de muzică de genuri diferite - care să atragă cât mai mult public.[41] Hotărârea de înființare a fost adoptată în ședința din 12 februarie 2008 a Consiliului Județean Tulcea.

Apariția teatrului „Jean Bart" la Tulcea a fost bine primită și de comunitatea artistică din țară. De exemplu, criticul de teatru Doru Mareș îl considera ca fiind o realizare a orașului de pe malul Dunării, care

---

[36] Suzan Mehmet, *op. cit.*

[37] Idem, *„Farsele", trei la număr, mai bune ca „Proștii…"*, în „Acum", an V, nr. 1467, 15-16 apr. 2000, p. 3; vezi și *„Teatrul Urmuz Tulcea praf de amintire și... atât*, http://www.hetel.ro/index.php/2010/11/668/ , accesat în data de 3 februarie 2015.

[38] Viorica Rusu, *op. cit.*

[39] *Ibidem.*

[40] *https://www.cjtulcea.ro,* accesat în data de 12 septembrie 2015.

[41] *Ibidem.*

intrase în *„zodia recuperării, încercând înlocuirea industrializării comuniste prin atractivitate turistică”*[42].

Anul 2010 a fost unul nefast pentru instituţiile din cultură, în special pentru cele aflate în subordinea autorităţilor locale. Schimbările au loc la nivel naţional şi au fost aduse de OUG nr. 63 din 30 iunie 2010, privind modificarea şi completarea Legii nr. 273/2006 privind finanţele publice locale, precum şi pentru stabilirea unor măsuri financiare. Principalul efect al acestei legi a fost reducerea numărului de angajați din administrația locală, inclusiv al celor din domeniul culturii. Astfel, prin HCJT nr. 14 din 26 februarie 2010 s-a înființat *„începând cu 1 martie 2010 Centrul Cultural „Jean Bart» Tulcea, prin comasarea și reorganizarea Ansamblului Artistic «Baladele Deltei», a Centrului Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Tulcea, a Teatrului «Jean Bart» Tulcea și a Școlii Populare de Arte și Meserii Tulcea, instituții care își încetează activitatea”*[43].

În aceste condiții, Centrul Cultural „Jean Bart” Tulcea a devenit persoană juridică de drept public, aflată în subordinea Consiliului Județean Tulcea. În Anexa nr. 4 a H.C.J. nr. 14 din 26 februarie 2010 se precizează că *„personalului preluat de la Ansamblul Artistic «Baladele Deltei», Centrul Județean pentru Promovarea şi Conservarea Culturii Tradiţionale Tulcea, Teatrul «Jean Bart» Tulcea şi Şcoala Populară de Arte şi Meserii şi care va fi concediat, i se vor achita drepturile salariale în baza art. 73 din Legea 53/2003 privind Codul Muncii”*[44].

THEATRICAL LIFE IN TULCEA, FROM AMATEUR THEATRICAL COMPANIES TO THE FIRST PROFESSIONAL THEATERS

Abstract

Tulcea it's a city with a theatrical tradition. Although the first professional theatre, Urmuz Theatre, appears in Tulcea in the year 1999, on the shores of this Danube city there were, before 1989, a series of amateur companies, The Dramatic Circle, that in 1958, on the second

[42] Doru Mareş, *Cu „scândura” pe Dunăre*, în „Observator cultural”, an X, nr. 238, 15-21 oct. 2009, p. 23.

[43] *https://www.cjtulcea.ro/sites/cjtulcea/Legislativ/Pages/ArhivaHotarari.aspx*, accesat în data de 12 septembrie 2015.

[44] *Ibidem.*

year of its existence, became the Popular Theatre, "Studiul Z", created in 1973 and Teatrul Tineretului (1980) and Orizont (1989). To these, in 1990, joins „Altar”, the first unprofessional theatre that appeared after the events that took place in 1989. These companies, but also the Theatre Festival „Tragos”, born in 1993, were the starting points for the first professional theatre, Urmuz, which functioned as a section of the Artistic County Center within Tulcea’s County Council until 2001, and then as a section of the Cultural County Center „Ludovic Paceag”, until 2003, when it was disbanded because of some financial issues. At the same time with Theatre „Urmuz”, in Tulcea there was also functioning the independent theatre company „Exil”. In this social-cultural context, on the 15th of February 2008, „Jean Bart” Theatre was inaugurated in Tulcea, a cultural institution that lives to this day, in spite of the difficulties he has encountered.

Keywords: Tulcea, theatre, Theatre „Urmuz”, Theatre „Jean Bart”.

DOCUMENTE

Lavinia **DUMITRAŞCU***

„AMINTIRI DIN COPILĂRIE" ŞI ADOLESCENŢĂ – DIMITRIE D. CHIRESCU DIN "DINASTIA" CHIREŞTILOR DIN CERNAVODĂ

Amintirile unui copil obişnuit şi, în acelaşi timp, ale unui copil născut într-o familie deosebită, el însuşi ajungând general al armatei române.

Dimitrie D. Chirescu s-a născut la Cernavodă, pe 12 martie 1891[1], la două luni după moartea tatălui său, preotul şi dascălul Dimitrie Chirescu, ctitor de românism în şcoli şi biserici, cel care a primit autorităţile române în Dobrogea la 1878 şi cel care, în 1890, sfinţea temelia Marelui Pod de la Cernavodă. Cei mai cunoscuţi dintre cei 12 copii ai preotului Chirescu au fost: Nicolae - avocat, primar al urbei, Ioan - renumitul compozitor, şi Dimitrie - autorul amintirilor pe care le prezentăm în continuare.

Mezinul familiei Chirescu, Dimitrie, a urmat şcoala întemeiată de tatăl său în Cernavodă, apoi Seminarul Central din Bucureşti, Şcoala Militară de Infanterie, *cap promoţie* 1913[2], Şcoala Specială de Tragere a Infanteriei şi Şcoala Superioară de Război.[3]

S-a remarcat în mod deosebit în timpul Primului Război Mondial, mai ales în campania din Dobrogea şi la Mărăşeşti, fiind una dintre personalităţile marcante ale Regimentului 9 Vânători, activitatea sa fiind recompensată prin numeroase ordine şi decoraţii.

Dimitrie D. Chirescu a fost căsătorit cu fiica savantului Nicolae Iorga, Florica.

Între 1931 şi 1932 a fost şi prefect de Storojineţ, numit în această funcţie, pe merit, de socrul său, fapt ce a declanşat un adevărat scandal, în care Dimitrie Chirescu era victimă colaterală, ţinta fiind Nicolae Iorga. Maiorul - atunci - Chirescu şi-a făcut pe deplin datoria cerută de funcţie. Dovadă: distincţiile primite.

Dimitrie D. Chirescu a murit în 1981, la 90 de ani.

---

*Cercetător ştiinţific III – Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa

[1] Depozitul Central de Arhivă Piteşti, Fond Direcţia Cadre şi Învăţământ, dos. 2767, f. 43.

[2] *Loc.cit.*, fond nr. 3042 Reg. Of. inf. activ, dos. 2, vol. 2, f. 570; MINAC, inv. 4050.

[3] *Loc.cit.*, fond Direcţia Cadre şi Învăţământ, dos. 2767, f. 44.

*

Am cercetat și am publicat despre „dinastia" Chireștilor[4], cum îmi place să-i spun. Însă, anul trecut, la Iași, am avut onoarea de a citi caietul în care bătrânul Dimitrie D. Chirescu își așternuse povestea vieții. Și recunosc că-mi tremurau mâinile atingând foile. Acest sentiment i-l datoram unui vechi prieten și coleg al tatălui meu, cunoscutul profesor universitar dr. Ion Solcanu, care a avut bunăvoința de a dona Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța o serie de documente ale Chireștilor, cu ocazia lansării celor două monumentale volume privitoare la Regimentul 9 Vânători[5], în care Dimitrie D. Chirescu are locul pe care-l merită.

Din caietul cu amintiri ale lui Dimitrie D. Chirescu, profesorul Ion Solcanu a publicat perioada activității sale din Regimentul 9 Infanterie, în timpul Războiului de Reîntregire, permițându-mi să le public pe celelalte. M-am oprit la paginile 3-17 - scrise față-verso, la perioada de copilărie și adolescență. Pe de o parte, pentru a înțelege mai adânc familia Chirescu, și, pe de alta, pentru a „pipăi" viața orașului Cernavodă a acelui timp: jocurile copiilor, școala, relațiile dintre cernavodeni, oamenii orașului, trăirile și întrebările copilului la inaugurarea podului de la Cernavodă, începuturile de dirijor ale lui Ioan D. Chirescu, corul, întâlnirile cu personalități de marcă ale României... De asemenea, viața copilului de provincie ajuns la școala secundară la București, la Liceul „Sf. Sava" și, apoi, la Seminarul Central din București.

„Amintiri din copilărie" (1893-1898)[6]

---

[4] Lavinia Gheorghe, *Contribuții la cunoașterea neamului Chireștilor din Cernavodă: Dimitrie Chirescu și Nicolae D. Chirescu*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române", tom XIV, 2011, p. 468-481; Idem, *Din „dinastia" Chireștilor of Cernavodă: Dimitrie D. Chirescu*, în „Studia varia in honorem professoris Panait I. Panait. Octogenarii", Constanța, Editura Muzeului Marinei Române, 2012, p. 185-192; Idem, *Dimitrie Dimitre Chirescu din dinastia Chireștilor din Cernavodă - ofițerul și prefectul*, în „Armata României și politica națională. Studii și comunicări prezentate la sesiunea de comunicări științifice Pitești-Mioveni, 24 iulie 2015", Editura Istros, Brăila, 2015, p. 59-63; Lavinia Dumitrașcu, *Something from our history in Dobrugea: The monuments of the First War's heroes from Medgidia. Dimitrie D. Chirescu and Ibrahim Themo*, în „Arma Pontică. International Magazine", nr. 1 (21), 2019, p. 12-16.

[5] Ion Solcanu, *Operațiile și istoricul Regimentului 9 Vânători în Războiul pentru Întregirea „Neamului Românesc" 1916-1918*, Editura Enciclopedică, București, 2018; *Idem, Un erou în războiul de Reîntregire a României*, Editura Junimea, Iași, 2018.

[6] Documentul face parte din arhiva personală a prof. univ. dr. Ion Solcanu.

M-am născut în casa părinților mei la Cernavodă la 12 martie 1891, ora 11 din noapte, stil vechi, două luni și 16 zile după decesul scumpului meu tată, care a decedat la 16.XII.1890 în București, la Spitalul Brâncovenesc.

Sunt cel din urmă copil, al 12-lea în familie. Fiind orfan de tată, am fost răsfățat de toți frații și surorile, în fruntea lor fiind scumpa și neuitata mamă care m-a alăptat până la 3 ani.

Îmi amintesc cum o căutam prin grădina de zarzavat, ziua, ca să-mi dea să sug. Îmi amintesc că la vârsta de 3 ani fratele meu mai mare Iacob, care luase locul tatei (care decedase) ca institutor prin transferare la Cernavodă (așa mi-a spus mama și frații mai mari când am început să pricep și eu ceva), s-a dus în Constanța în vacanța Crăciunului în 1894, la Revizorat. Seara, la înapoierea acasă, a adus în geamantan mandarine și portocale și, deschizându-l în cameră, fructele s-au revărsat, răspândindu-se pe jos. Fratele meu, nenea Iacob, mi-a spus: „Dumitrică, ale tale sunt, ia și mănâncă". Eu, ca toți copiii, m-am repezit și am luat o mandarină, pe care mi-au curățat-o și mi-au dat să o mănânc. Mi-a plăcut mult și am mai cerut și mi-au mai dat. De atunci, n-am mai cerut mamei să-mi dea să sug. Astfel, am fost înțărcat.

Zi de zi ceream „papă bună" și-mi dădeau din cele bune și gustoase fructe. Îmi amintesc cum, împreună cu fratele meu Ionel II, actualul Artist al Poporului, prof. Ioan D. Chirescu, mai mare ca mine cu doi ani (născut în 1889), casa noastră fiind cea mai apropiată de portul de la Dunăre, mergeam încet până ajungeam la port și ne agățam de vagoanele cari transportau granitul adus cu şlepurile de la Iacob deal, din județul Tulcea, și îl transportau la colonia de italieni cioplitori, aduși special din Italia, și-l ciopleau fasonându-l pentru clădirea picioarelor mărețului pod, a cărei piatră fundamentală fusese pusă în ziua de 9 octombrie 1890, slujba religioasă fiind săvârșită de tatăl meu, care atunci trăia, în fața Regelui Carol I, a Reginei Elisabeta, a Mitropolitului și guvernului (detaliile le am de la mama și frații mei mai mari).

După ce oboseam și flămânzeam, veneam acasă și ceream pâine. Această distracție o repetam zilnic, până când Ionel a început școala primară.

Îmi amintesc că duminica după-amiază mergeam împreună la horă, în mahalaua românească sau turcească și ne zbenguiam acolo cu alți copii de vârsta noastră, plăcându-ne mult cântecul lăutarilor și jocul horei sau al sârbei.

După ce el a început școala, distracția la port o făceam singur, căci ajunsesem la vârsta de 5 ani și-mi plăcea. Mama mă sfătuia să nu mă mai agăț de vagonete, dar eu tot o rugam să mă lase, căci cei ce conduceau convoiul de vagonete mă suiau în vagonul în care erau ei și mă păzeau. Când plecam spre casă, așa mic cum eram, le mulțumeam că m-au ajutat.

Îmi amintesc că podul a fost inaugurat în 1895, însă nu-mi amintesc în ce zi. Sosise cu vaporul de la Giurgiu Familia Regală și guvernul.

Dealul spre malul drept al Dunării pe care se sprijină capul de pod pe malul dobrogean era acoperit de populația din Cernavodă și din satele din apropiere

care ajutaseră la căratul pământului de pe traseul căii ferate spre Constanța, de la Cernavodă la gara Saligny.

Surorile mele, fiind institutoare la Școala primară Constanța, la băieți, iar Elena la fete, împreună cu ceilalți institutori, au luat-o pe mama, care era foarte respectată de populație și de oficialitățile orașului. Mama, având pe de-o parte pe fratele meu și pe de cealaltă parte pe mine, a urcat dealul la gara de la Pod, unde urma să urce și Familia Regală împreună cu guvernul și Mitropolitul de atunci.

După câtva timp, nu-mi dau seama cât, a apărut convoiul înalților oaspeți, în frunte cu M. Sa Regele Carol I și Regina Elisabeta, Mitropolitul și guvernul, în așteptarea sosirii celor 16 mașini de tren cuplate, care trebuiau să demonstreze trăinicia podului.

La un moment dat, se aude zgomotul făcut de cele 16 mașini cuplate care intraseră pe viaductul din Balta Ialomiței. În acest timp, M.S. Regele Carol I s-a deplasat spre pod și a tăiat cu foarfecele o panglică ce era legată de cei 2 dorobanți de bronz, de o parte și de alta a podului și apoi M.S. s-a retras la grupul oficialilor.

Convoiul celor 16 mașini intră pe teritoriul dobrogean și oprește la peron. Îmi amintesc că, înainte de a se opri convoiul de mașini, un cățeluș mic se juca printre șinele C.F. Este călcat și zdrobit. Eu am plâns, iar mama mi-a spus să tac. Imediat după oprirea mașinilor a coborât din prima mașină un domn bine îmbrăcat, s-a îndreptat înspre grupul oficialilor, oprindu-se în fața M.S. Regelui, salutându-l și cu mâna la pălărie a dat raportul M.S. Regelui.

M.S. Regele i-a strâns mâna felicitându-l și i-a mai vorbit.

Din cele ce mi-au spus frații și mama după vreo 2 ani, căci îi întrebam mereu cine a fost domnul care s-a dat jos din prima locomotivă ducându-se la Rege, am înțeles că era ing. Saligny, cel care a construit podul, al cărui nume îl are și prima gară după Cernavodă spre Medgidia.

Eu nu mi-am dat atunci seama ce caută acei doi dorobanți de metal de-o parte și de alta a mărețului cap de pod, dar am văzut ce s-a petrecut.

În acel timp, în mijlocul oficialităților și în fața Familiei Regale, Mitropolitul a făcut o slujbă. Desigur, un Te Deum. Îmi amintesc că la terminarea festivității, după verificarea rezistenței podului, populația a ovaționat strigând neîncetat „Ura!Ura! Ura!".

Când oficialitățile au coborât spre pod pentru a lua vaporul, toți cetățenii care au fost ospătați pe câmp au început a pleca cu căruțele spre casele lor, iar cernavodenii, în pâlcuri, pâlcuri, au coborât în oraș prin fața podului, manifestând și cântând la plecarea vaporului cu înalții oaspeți.

Nu pot uita aceste fapte văzute de mine când aveam 5 ani, amintiri peste care au trecut peste 83 de ani.

Tot ce-am scris până acum este tălmăcirea, la vârsta de 87 de ani, a amintirilor de când aveam 5 ani (1895), de când s-a inaugurat oficial terminarea și sfințirea mărețului pod de peste Dunăre, dată când a trecut pe el cel dintâi

tren format din 16 locomotive prin fața M. Sale Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta, a guvernului, a oficialităților și a populației țării.

Podul poartă numele de „Carol I". De la această mare solemnitate la care am asistat la vârsta de 5 ani și până la 7 ani, când a venit timpul să merg la şcoală, din primăvară și până în toamnă, aproape zilnic mă duceam singur la port și mă bucuram când treceau vapoarele, remorcând câte 6 şlepuri încărcate cu cereale sau alte mărfuri în susul și pe gurile Dunării.

Rareori treceau corăbii turcești cu pânze, fără motor, dar care mă minunau mult cum pot ele să înainteze în contra cursului Dunării!

Școala primară

Clădită, la intervenția tatălui meu, de către Stat în 1879, era măreață, având în aripa stângă școala de fete cu 4 săli de clasă, iar în aripa din dreapta alte 4 clase pentru școala de băieți; în partea centrală erau cancelariile profesorilor.

Am început a urma școala în toamna anului 1898.

În clasa I-îi am avut profesoară pe doamna Eleonora Panici care la sfârșitul anului a ieșit la pensie. Era bună, s-a purtat cu noi ca o mamă, iar cursurile ei erau făcute așa de frumos că le urmăream cu toată plăcerea. Când am început a scrie pe plăci venea pe la fiecare și ne arăta cum se ține creionul în mână ca să putem scrie frumos, după ce scrisese pe tablă litera „a" și numărul „1".

În clasa a II-a am avut ca profesoară pe sora mea cea mai mare, Constanța Chirescu. Absolvise Azilul „Elena Doamna" şi a fost repartizată la Şcoala din Cernavodă. Ea a fost cea care a suportat greul gospodăriei familiei noastre, după decesul fratelui nostru, Iacob, care luase locul tatălui nostru ca director și învățător al școlii.

Materiile cursului din clasa a II-a ni le explica frumos și eram foarte atenți, iar la dictare, la scris, ne controla pe fiecare și ne explica, lămurindu-ne cum trebuie ținut tocul ca să scriem bine și frumos. Nu făcea deosebire între mine, ca frate, și ceilalți colegi.

În clasele a III-a și a IV-a am avut ca profesor pe directorul școlii, Ion Buzincu. Era venit de curând, de la Huși, ca director. Prima inițiativă pe care a luat-o a fost - școala având o curte mai mare pentru zbenguirea școlarilor în timpul recreației - instalarea într-o parte a curții a unor aparate de gimnastică: o pereche de paralele, iar în mijlocul terenului, un trunchi de brad înalt, la care a atașat o prăjină pe care ne urcam sprijinindu-ne cu picioarele și cu mâinile și apoi ne dădeam jos, prin alunecare.

Mie îmi plăcea foarte mult să mă urc pe prăjină și ajungând la capul ei treceam pe partea de sus a trunchiului de brad și atingeam cu mâna drapelul care era în vârf. Nu-mi amintesc să fi văzut un alt coleg [care] *să aibă curajul acesta. Aveam, dincolo de curtea de joacă, un teren de cultură, unde stăteam noi*

în orele libere și făceam brazde pentru zarzavat și gropi unde puneam pomișori. Se făcuse o frumoasă grădină cu pomi.

Gramatica, istoria și matematica ni le preda foarte bine. Ajunsesem stăpâni în rezolvarea problemelor de aritmetică din clasa a III-a și a IV-a.

Am absolvit toate clasele cu premiul I-îi și cu coroană. Știu că mă duceam cu coroana pe cap până acasă și mă bucuram mult când mama mă îmbrățișa, iar ceilalți frați și surori mă felicitau. Eram grozav de impresionat că le-am făcut bucurie.

Școala secundară

În 1902, terminând cursul primar, în vacanță m-am odihnit două săptămâni, în care m-am dus iarăși la port să privesc vapoarele și corăbiile, așa cum făceam în fiecare zi între 5 și 7 ani.

Apoi am început să mă prepar pentru examenul de bursă la Liceul Sf. Sava din București. La matematică mă supraveghea sora Constanța, care mi-a fost profesoară în clasa a II-a, și Domnica, soră, care terminase Azilul Elena Doamna și a trecut la Școala Centrală din Str. Icoanei. Îi plăcea foarte mult matematica, făcând facultatea. Toamna am dat examen pentru bursă la Liceul Sf. Sava și am reușit bursier.

La Liceul Sf. Sava

Bursa consta în cazare, întreținere și școlarizare. Nu se mai da și îmbrăcăminte. În clasa a I-a am avut următorii profesori:

Religia - preot Ovid Musceleanu;
Matematică - prof. Radu Dobrescu;
Șt. Naturale - Director Saba Ștefănescu;
Franceza - Ion Coman;
Geografia – Brezoianu + Gorciu;
Istorie - I.S. Floru;
Caligrafie - Petru Ionescu;
Desen - Atanasiu Cioc;
Gimnastica - Mocanu, apoi Pavelescu.

În vacanța de la sfârșitul anului, am fost trimis la Sanatoriul din Predeal, până toamna.

În clasa a II-a am avut următorii profesori:
Matematică - Radu Dobrescu;
Șt. Naturale - Director Saba Ștefănescu;
Germana și Franceza - Ion Coman;
Geografia - Gorciu;
Istorie - I. S. Floru;
Latina - Grama;
Caligrafie - Petru Ionescu;

Desen - Atanasiu Cioc;

Gimnastica - Pavelescu.

Profesorii din clasele I-a și a II-a ne țineau foarte interesante cursuri. Îmi plăceau mult științele naturale ținute de director, profesor Saba Ștefănescu, care ne explica atât de frumos lecțiile, încât ne pasionau.

Din primăvară până în toamnă, duminica și sărbătorile, ne răspândeam pe la grădinile publice sau pe la șosea spre pădurea Băneasa, ca să culegem plante și flori pentru herbarium. La matematică, prof. Radu Dobrescu ne lămurea cu pasiune asupra operațiilor. Îmi amintesc că la prima teză în clasa I-a, când le-a adus în clasă, suindu-se la catedră a întrebat <<Care este elevul Chirescu Dumitru?>>. M-am sculat în picioare, răspunzând <<prezent!>>. Banca în care stăteam împreună cu colegul Corneliu Alecu, tot dobrogean ca și mine, era în dreptul ușii. Profesorul mi-a spus: <<O lucrare foarte bună! Ți-am pus nota 10>>. Am mulțumit. Colegii se uitau spre mine. M-am gândit la surorile mele care m-au supravegheat când mai greșeam. Lor le datoram primul succes.

Cursul de istorie ținut de prof. I.S. Floru era interesant și ne plăcea mult.

Părintele Musceleanu ne-a făcut să înțelegem ce este religia și credința.

Ne-a pasionat mult și geografia, grație prof. Gorciu.

Franceza, germana și latina la început mi s-au părut mai obositoare, dar, după ce le-am înțeles, au început să ne placă.

Dexteritățile toate ne-au plăcut și am lucrat cu pasiune la ele.

La Caligrafie, profesorul Petre Ionescu era renumit. Avea și caiete oficiale tipărite și ne munceam să scriem și mai frumos ca autorul. Pe o pagină era scrisă întrebarea în nemțește: <<Cine scrie frumos?>>, iar răspunsul era tot scris: <<Dl Ionescu scrie frumos!>>.

Desenul ne-a plăcut. Exista sală specială pentru desen, unde erau plăci speciale de ghips, cu diferite figuri pe ele. Cu multă plăcere ne munceam să le putem desena pe bloc, spre bucuria profesorului și a noastră.

La gimnastică, în clasa I-a, la prima oră a fost vestitul Moceanu, care ieșise la pensie.

A venit să-l prezinte pe noul profesor Pavelescu. Liceul avea o frumoasă și bine utilată sală de gimnastică. Ora de gimnastică era o plăcere pentru noi, mai ales că profesorul se ocupa mult de îndrumarea noastră.

La finele anului II am dat obișnuitul examen. La cursul de științe naturale a asistat și sora mea, Domnica, și a fost mulțumită. Ea era studentă la matematică la prof. Haret, în același timp fiind pedagogă la Școala Centrală de fete. Terminând examenul, eram deja elev în clasa a III-a. Iar am fost la Sanatoriul Învățământului din Predeal, unde am stat două luni.

Când am venit acasă am rămas nedumerit din cauză că surorile mele institutoare și fratele meu, Nicolae, care urma Dreptul, luându-și și licența, au hotărât să mă dea la Seminar, ca să urmez cariera de preot a tatălui meu. Eu nu m-am opus căci mi-ar fi plăcut ca să devin preot. Pe atunci dobrogenii se

bucurau de-a fi primiți direct ca bursieri. Era bine, dar am fost primit elev în clasa I-a, pierzând doi ani. Am acceptat situația, gândindu-mă că astfel voi îndeplini voința mamei și a celorlalți frați și surori. În acest fel, am terminat liceul și, fiind retras, deși eram bursier, a trebuit să mă prezint la Seminar tot ca bursier, dar începând de la clasa I-a de Seminar.

La Seminarul Central din București

Am început anul I de școlarizare, la clasa I-a de Seminar, în toamna anului 1903. Nu-mi displăceau deloc cursurile. Eu cunoșteam multe cursuri din cele două clase de liceu, dar la Seminar erau câteva necunoscute: muzică psaltică și multă religie. Mă bucuram mult că pe cele din liceu le repetam, și nu mi-a făcut rău, mă sileam ca să le înțeleg mult și pe cele din Seminar, căci erau obiecte de bază ale învățământului seminarial.

Profesorii noștri de la Seminar erau:

cls. I-a, Religia: preotul Iordăchescu;

Matematica: prof. Temistocle Alexandrescu care ieșind la pensie, în locul său a venit prof. Radu Dobrescu, cel care a fost și la liceu.

Științe Naturale, prof. Vasile S. Moga;

Germana, prof. Alex Vîntu;

Geografia, prof. Gorciu, de la liceu;

Româna, prof. P. Gârboviceanu, suplinit de Șt. Pop;

Istoria, prof. Mihail Popescu, director Casa Școalelor;

Muzica vocală, prof. D. Teodorescu Basu;

Muzica bisericească, prof. I. Popescu Pasărea;

Psihologia, prof.univ. Virgil Arion;

Matematica în cursul superior, V. Vâlcovici (universitar);

Cosmografia, prof. G. Nichifor (universitar);

Latina, prof. Ioan Dianu;

Religia, prof. Preot Costică Popescu;

Hermeneutica, Arh[imandrit] *Iuliu Scriban;*

Directori au fost:

1. Preot C. Nazarie, f. bun;

2. Preot Moșoaia Popescu?

3. Preot Arh[imandrit] *Iuliu Scriban, prof. slab, căci cursul îl citea din cărți străine, chiar în timpul lecției, rău și caracter iezuit ca director.*

În vacanțele de vară ale cursului superior, tineretul cernavodean, băieți și fete, împreună cu câțiva funcționari tineri, ne-am constituit într-o asociație literară și am organizat un cor mixt pentru biserică, pe care l-a condus fratele meu Ionel, căci a dirijat la Seminar marele cor, începând din clasa a VI-a, până la absolvire.

Eram în ansamblu cam 30 de persoane, băieți, fete, trei tineri funcționari de la Fabrica de ciment și trei marinari de la telegrafia fără fir a marinei din Cernavodă.

Între ei a fost și marinarul Alexandru Lupescu, cel care a ajuns, după studiile muzicale din Italia, primul bas al Operei Române. Când am terminat Seminarul, Alex. Lupescu și-a terminat și el stagiul la marină (cea de la telegrafia fără fir de pe dealul de la Capul podului din Cernavodă).

În acel an, Familia Regală, în cursul vacanței, a făcut o călătorie pe Dunăre cu vaporul Ștefan cel Mare, ca în fiecare an, de la Vârciorova până la Sulina. Ajungând la Cernavodă au acostat în port unde au rămas până a doua zi.

Seara, autoritățile orașului, împreună cu Comandantul garnizoanei, Generalul Istrati, s-au prezentat Înalților Oaspeți. Familia Regală a luat masa pe vapor. Acest Alexandru Lupescu avea o voce de bariton foarte frumoasă și cânta minunat. Când s-a terminat masa, în timp ce se servea cafeaua, a fost prezentat M.S. Regelui de către Comandantul garnizoanei, căruia i-a cerut permisiunea ca acest marinar să cânte. Nu-mi mai amintesc ce baladă românească a fost. Aprobându-se, Al. Lupescu a cântat atât de frumos, că a impresionat pe M.S. Regele și Regina.

M.S. Regina Elisabeta, bună cunoscătoare a muzicii, a apreciat atât de mult vocea și interpretarea cântărețului, încât s-a hotărât ca după eliberare să fie trimis în Italia pentru desăvârșirea cunoștințelor muzicale.

Lupescu era bacalaureat. Terminând studiile în Italia și revenind în țară, a fost angajat ca prim-bariton la Opera Română din București. Coincidența a făcut ca în acele momente, când a intrat pe vapor în fața Majestăților Regale, să fie santinelă pe vas marinarul caporal Dumitru M. Chirescu, văr primar al nostru. El ne-a povestit momentul de mai sus.

Corul organizat de gruparea noastră cânta la fiecare sărbătoare la biserică, dând răspunsurile la Liturghie. Preotul paroh al bisericii era din Iași și se numea Ioan Țincoca. El făcuse studiile teologice, după cele seminariale, în Rusia, la Kiev.

Mitropolitul Moldovei, Partenie Clinceri, l-a repartizat ca preot la biserica din Cernavodă. A fost un adevărat slujitor al bisericii, de o mare valoare spirituală și morală. În fiecare sărbătoare, biserica era neîncăpătoare, plină de credincioși. Prin felul cum oficia slujba, cu frumosul său glas de tenor și prin comportamentul său, a reușit să stârpească secta pocăiților care se înmulțise în oraș și făcea prozeliți. Grație activității preotului Țincoca toți pocăiții au revenit la ortodoxism.

În ultima vară, când a mai activat corul nostru, Episcopul Nifon Ploieșteanu din Galați - Dobrogea ținea de această Episcopie, a făcut o vizită canonică la biserica din Cernavodă, luând parte la slujba de duminică. A rămas încântat de felul cum a slujit preotul, de predica sa și de felul cum s-a prezentat corul. S-a minunat ce frumos a cântat concertul „La râul Vavilonului" și,

lăudându-l pe dirijor, ne-a spus că la Episcopie nu a auzit niciodată o execuție atât de frumoasă a acestui concert. Episcopul era un foarte bun cunoscător al muzicii. Era autorul unor manuale de muzică religioasă, foarte importante.

Dirijorul, fratele meu, a mulțumit pentru frumoasele aprecieri și a arătat Episcopului Nifon că el a dirijat marele cor al Seminarului Central încă din clasa a VI-a până a terminat școala, în Capela Seminarului și la serbările ce se făceau în sala de recepție. I-a comunicat I.P.S. Episcop că profesorul de muzică vocală, D. Teodorescu, și cel de Muzică Bisericească, I. Popescu-Pasărea, l-au îndrumat în această artă.

Dar, cu acest cor, nu am activat numai la Biserică. În timpul verii dădeam serbări publice în fața populației. Jucam piese de teatru românești de Alecsandri, cântam piese patriotice românești bine studiate și piese corale din Faust.

La vioară se cânta solo, acompaniată de pian. Se recitau poezii patriotice. Făceam și gimnastică la paralele. Pentru piesele de teatru aveam în rândurile corului și elemente foarte talentate.

Cu acest organism ne deplasam și la Hârşova, și la Medgidia. Populația aprecia această activitate și ne îndemna în această direcție. În acest fel tineretul avea o activitate frumoasă pe timpul verii. Activitatea noastră a fost preluată după noi de seriile mai tinere, care ne-au urmat.

Corul de biserică nu se desființa în timpul anului. Își continua activitatea, mai restrâns, sub conducerea unuia din funcționarii de la Fabrica de ciment pe care îi îndrumase fratele meu. Mai târziu, școala primară a făcut un cor care cânta și la biserici, iar când s-a înființat în oraș și un liceu, s-a reorganizat un ansamblu coral mare.

În ultimul an, cât a mai ființat asociația noastră, prin august s-a inaugurat Cazinoul din Constanța. Câțiva dintre primii coriști, care din toamnă au intrat la cursurile universitare, s-au dus și au asistat la festivitatea de la Constanța. Venise autorul operei „Dunărea albastră" cu ansamblul lui de la Viena. La înapoierea de la Constanța nu ne-am lăsat până când corul nostru nu l-a învățat și l-am cântat în premieră.

Îmi amintesc numele câtorva coriști din cei de vârsta mea: Alex. Burghardt, foarte bun bariton; frații Stoianovici, doctorul, foarte bun tenor, și Alexandru, minunat tenor secund; Mihail Şteinfeld, prieten cu Burghardt, colegi din Liceul Lazăr; marinarii Al. Lupescu, cel ce a devenit prim-bariton la Opera Română; subofițer ad[ministra]*ţie Tiță din Reg. 35 Inf*[anterie] *cu soția Zamfira, cernovodeancă; frații Simionescu, funcționari la Fabrica de Ciment, și I. Popa, tot acolo funcționar; Alex. Farmache, care a studiat și-a devenit doctor la Paris. Mai erau fete din școlile secundare ale căror nume nu mi le amintesc. La serbări cânta solo și Al. Burghardt (bariton) și la vioară cânta, acompaniat la pian de fratele meu.*

Îmi amintesc și de veselul Ghiță din Focșani, care era cam trubadur piuo grava și când am terminat cu asociația el s-a angajat pe vaporul „Regele Carol" croazier și ne trimitea scrisori cu desene cu cămile din Sahara și Egipt.

Când dădeam piese la grădină, el picta cortina și decorul.

În anul 1964 corul, care acum era școlar (se înființase în oraș și un liceu), a împlinit 60 de ani de existență, fiind cel mai vechi cor din Dobrogea, a fost sărbătorit în sala de festivități a Primăriei.

A venit să asiste și un reprezentant de la Uniunea Compozitorilor români din București, compozitorul Mircea Neagu, care a și dirijat cântecul special scris pentru Şcoala din Cernavodă, el însuși fiind cernovodean, finul preotului paroh din 1872 al Bisericii Sf. Nicolae din deal, Preotul Iconom Stavrofor - institutor Dimitrie I. Chirescu - cel care a înființat prima școală primară, în chiar locuința sa, în anul 1875 „Studiu român 1875", în timpul dominației otomane.

Bunicul nostru a înființat la Rasova școala primară românească pe la anul 1850, cursurile ținându-le în pridvorul bisericii. El era dascăl la biserică și știa carte românească și cunoștea treburile bisericești. Îl chema Chirea Deli Iorga.

*

În vara anului 1911 am terminat cursul Seminarului complet deziluzionat de educația și exoterismul ultimul director, arhimandritul Iuliu Scriban, care era și profesor de Hermeneutică.

Acest director era complet imoral pentru că își alegea 2-3 elevi din clasa I-îi, pe care îi invita Sâmbăta seara la locuința sa din chiar curtea școlii, sub motiv ca să le dea cărți să citească, dar își bătea joc de ei, în chip murdar și-i transforma în turnători.

Seminarul avea bibliotecă de mii de volume de unde, sâmbătă seara, ne alegeam cărți de literatură pentru citit pe care în viitoarea sâmbătă le înapoiam și alegeam altele, așa că acțiunea directorului avea alt scop (murdar).

Acest arhimandrit, în timpul meditației de seară, venea însoțit de mecanicul de la calorifere care-i purta scara pe care se urca directorul pe la geamurile diferitelor clase să vadă ce fac elevii, apoi intra ca o furtună în clasă și făcea morală de ce cutare nu era la locul lui, ci în altă bancă la un coleg. Ba te și pedepsea!

El nu ținea seama că elevii aveau de făcut traduceri la greacă, latină, germană, traduceri pe care ne munceam să le facem singuri și ne mai duceam să judecăm anumite cazuri, făcându-ne controlul unul altuia.

Era om rău, iar ca profesor foarte slab. Când ne explica lecția, el se plimba prin clasă citind din limbi străine (italiană, franceză sau germană), iar noi trebuiam să stenografiem cursul, luând note. Avea numai o oră pe săptămână, iar pentru lucrarea scrisă erau numai 4-5 lecții. Acele lecții le toceam până le învățam perfect, cuvânt cu cuvânt.

Deziluzionat de imoralitatea sa și de felul cum ne tortura cu lecțiile, terminând cursul Seminarului, nu m-am făcut nici preot, nici la teologie nu m-am înscris, ci în timpul vacanței de vară m-am preparat foarte bine și m-am înscris la examenul pentru Școala Militară de Infanterie din Dealul Spirii, București.

"MEMORIES FROM CHILDHOOD" AND ADOLESCENCE - DIMITRIE D. CHIRESCU FROM THE CHIRESCU "DYNASTY" FROM CERNAVODĂ

Abstract

The novel document that I will present - from the archive of Proffessor Ion Solcanu, PhD - is a fragment of the life of General Dimitrie D. Chirescu, a descendant of the Chirescu "dynasty", a combatant in the First World War, Nicolae Iorga's son-in-law.

I stopped at his childhood and adolescence, as he reminded them at the age of 80 years. Beyond the life of the Chirescu family, the author introduces us to the life of the Cernavodă city: children's games, school, relationships between the inhabitants of the city of Cernavodă, experiences and questions of the child at the inauguration of the Cernavodă bridge, his brother's, Ioan D. Chirescu, beginning of his career as conductor, choir, meetings with Romanian personalities ...

Also, the document presents the life of the child who left his provincial town and attended the the "Sf. Sava" Secondary School in Bucharest, and then the Central Seminar in Bucharest, with both excitement and dissatisfaction.

A fragment of life ... in another time ...

Keywords: *memories, Dimitrie D. Chirescu, Cernavodă, Ioan D. Chirescu, „Sf. Sava " Secondary School, Central Seminar in Bucharest.*

Viorel CIUBOTĂ, Vasile Marcian ONEA***

DOCUMENTE DOBROGENE ÎN COLECȚIA MUZEULUI JUDEȚEAN SATU MARE

Acum mai bine de 30 de ani, instituţia noastră intra în posesia unui exponat filatelic de valoare excepţională, intitulat *Omagiul Marii Uniri*, care aparţinea unui cunoscut şi împătimit colecţionar din Tulcea, Grigore Cuculis. Colecţia achiziţionată a cuprins, la început, 946 de documente, la care s-au adăugat, în cursul anilor, un număr mare de scrisori, cărţi poştale, care au aparţinut unor combatanţi de pe fronturile de luptă din toată Europa. În al doilea rând, colecţia acoperă toate ţinuturile României Mari, inclusiv meleagurile sătmărene, de unde se păstrează o valoroasă corespondenţă aparţinând căpitanului Aurel Nistor, viitor om politic de succes în România interbelică.

Pentru că numărul documentelor este extrem de mare, am fost siliţi să efectuăm o selecţie drastică, având ca principiu de bază reflectarea, pe cât a fost posibil, a tuturor episoadelor participării României la conflict, iar în al doilea rând, valoarea informaţiei cuprinsă în documente, insistând mai ales pe cele din anii 1916-1917, ani de dezastru, dar şi de măreţie a poporului Român.

Din acest punct de vedere, credem că documentele pe care le prezentăm sunt importante, deoarece, cu ajutorul lor, putem să restituim faptele istorice prin prisma şi viziunea celor „mici", a celor mulţi, care în istoriografia tradiţională nu-şi prea găseau locul. În tratatele închinate Primului Război Mondial apelăm, în primul rând, la memoriile unor generali celebri şi mai puţin la cei care au stat în tranşeele primei linii, zi de zi, ceas de ceas, adevăraţii eroi, cei mai mulţi neştiuţi.

În al doilea rând, acest gen de documente ne ajută să reconstituim starea de spirit reală a majorităţii soldaţilor şi ofiţerilor români, de pe diferitele teatre de luptă, idealurile pe care le nutreau. La unison, toţi au sperat că lumea se va schimba în bine, iar sacrificiile lor să nu fie în zadar. Din păcate, aşteptările marii majorităţi a combatanţilor au fost

* Dr., Muzeul Județean Satu Mare

** Inspector școlar, Inspectoratul Școlar Județean Satu Mare

înşelate şi este evident că dramele României secolului al XX-lea îşi au sorgintea şi în anii Primului Război Mondial şi în perioada imediat următoare.

Nu în ultimul rând, documentele ne dovedesc, încă o dată, că românii sunt capabili de fapte extreme de vitejie, indiferent de privaţiunile şi încercările la care au trebuit să facă faţă în perioada Primului Război Mondial (înfrângeri, dezorganizare, foamete, boli etc).

Nimic nu prevestea izbucnirea războiului şi pe teritoriul României, deşi în cei doi ani care trecuseră de la declanșarea conflagraţiei mondiale, în august 1914, două tabere s-au înfruntat necontenit pe scena politică românească: adepţii Antantei şi intrării imediate a României în război, pe de o parte, iar de cealaltă parte adepţii Triplei Înțelegeri şi a intrării în luptă de partea ei. Și cum să se bănuiască aceasta, când nimeni nu se ocupa în mod vizibil de organizarea armatei sau de pregătirea populaţiei pentru un viitor conflict sau de strângerea de rezerve alimentare suficiente etc.

Vasile Th. Cancicov, în volumul său de amintiri, creionează, în mod magistral, această situaţie: *„Nu putea trece prin mintea nimănui că guvernul va intra într-un război, sau că pregăteşte războiul, când acorda această încredere unui om* (generalul Iliescu - n.n)*, care nu numai că nu făcea nimic pentru pregătirea armatei, din contră, în ochii publicului şi în mod obişnuit făcea noaptea zi, în zaifeturi pe la grădinele de petreceri din jurul Capitalei. Război fără pregătire n-a conceput nimeni. Războiul ce se dezlănţuise deja <de> doi ani fusese o grozăvie, cine să creadă că planurile de apărare ale ţării sau de cucerire a Ardealului pot fi făcute în Bordei la Fronescu, mâncând mititei şi bând şampanie şapte nopţi din săptămână?"*[1].

Chiar şi un specialist militar de talia mareşalului Alexandru Averescu urmărea *„şi evenimentele de la noi cu un interes cu atât mai mare, cu cât îmi dădeam seama cât de puţini pregătiţi, din toate punctele de vedere, ne-a surprins acest mare moment în istoria neamului nostru!"*[2].

Astfel că nu era de mirare că lumea petrecea fără grijă, staţiunile erau pline de lume (*„nici că au fost vreodată atâta lume, băile pline întruna"* - după cum rezultă dintr-o ilustrată trimisă din staţiunea Târgu Ocna de Gh. I. Gheorghiu, soţiei sale, aflată la Tecuci). Chiar şi Vasile Cancicov, om aflat în centrul politicii româneşti, plecă fără

---

[1]Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României. Jurnal zilnic 13 august 1916 – 31 decembrie 1918*, vol. I, București 1921, p. X.

[2] Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiu (1916-1918)*, București 1935, p.7.

grijă, cu toată familia, în staţiunea Sinaia, care era la câţiva paşi de viitorul teatru de război.[3]

Şi totuşi, în această atmosferă de linişte şi fără griji mai întâlnim şi îndemnuri înălţătoare care prefigurează într-un fel vremurile eroice care erau pe punctul de a izbucni. Iată ce-i scrie Costică Papadopol fratelui său, Ghiţă: *„Cu muncă, sacrificii, încordare, suferinţe se împlinesc faptele mari. Înainte cu energie şi bucurie, căci fericirea, gloria te va urma pe suişul greu al vieţii şi vei dobândi astfel recompensa mult meritată".* (doc. nr. 1)

Toate sursele care vorbesc despre intrarea în război a României, produsă, după cum se ştie, în 14 august 1916, sunt la unison când vorbesc despre entuziasmul general care a cuprins populaţia la declanşarea evenimentului.[4]

Şi una din cărţile poştale vorbeşte despre atmosfera deosebită care domnea în fiecare localitate, în fiecare gară: *„În direcţia în care am plecat eri am mers foarte bine. Locuri în vagoane nemaifiind m-am suit pe coverta* (acoperiş - n.n.) *cu bagaje şi soldaţi. De data aceasta mă aprovizionasem din Bucureşti cu de toate, iar prin gări Crucea Roşie ne bombarda cu pâine şi brânză, ne servea apă şi limonadă".* (doc. nr. 6)

Un alt combatant, născut în 28 mai 1892, sublocotenentul Alexandru Niţescu, devenit locotenent în 1 noiembrie 1915, originar din Tulcea,[5] scria în septembrie 1916 soţiei lui Florica, mutată la Bucureşti, că *„mobilizarea a fost primită de soldaţi cu bucurie și cu urale".* (doc. nr. 7)

Ofensiva românească s-a îndreptat în primul rând spre Transilvania, unde s-au concentrat principalele forţe ale armatei române (2 armate), care au pornit la atac în noaptea de 14-15 august 1916. Până în 20 august, armatele române reuşiseră să treacă Munţii Carpaţi şi să elibereze un teritoriu de aproximativ 12.000 kmp.[6]

Aceste succese au fost stopate prin ofensivă germano-bulgaro-turcă, începută în dimineaţă zilei de 20 august 1916 pe frontul din Dobrogea şi, în primul rând, asupra fortificaţiilor de la Turtucaia. Amintim că la frontiera sudică cu Bulgaria erau organizate trei grupări de forţe: prima grupare de frontieră era formată din Corpul 6 Armată, Divizia 20 Infanterie, Diviziile 18 Infanterie şi Divizia 1 Cavalerie. A doua grupare era Divizia 17 Infanterie, comandată de

---

[3] Vasile Th. Canciov, *op. cit.*, p. X.

[4] *Ibidem*; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, București, 1992, p. 15.

[5] *Anuarul armatei române pe anul 1916*, București, 1916, p. 888.

[6] *Istoria militară a poporului român*, vol. V, București, 1988, p. 404.

generalul de brigadă Constantin Teodorescu, şi se afla în capul de pod de la Turtucaia. În capul de pod de la Silistra se afla Divizia 9 Infanterie, comandată de generalul de brigadă Ion Basarabescu. În perimetrul dintre Dunăre şi Marea Neagră se afla Divizia 19 Infanterie (comandant general de brigadă Nicolae Arghirescu) şi numeroase trupe ruseşti.

Mai trebuie să menţionăm că trupele inamice aveau în fruntea lor pe unul dintre marii comandaţi ai Primului Război Mondial, feldmareşalul August von Mackensen, renumit strateg al armatei germane, care se făcuse remarcat pe fronturile din Polonia (Tannenberg), Serbia, Bulgaria, România, unul dintre puţinii deţinători (șase persoane) a Marii Cruci ai Crucii de Fier.

Turtucaia, care avea vreo 20.000 de apărători, conduşi de un general nevolnic, s-a predat pe 25 august, armata română suferind una dintre cele mai grave înfrângeri din Primul Război Mondial (480 ofiţeri şi 28.020 soldaţi prizonieri)[7]. După cum spunea şi mareşalul Averescu, *„la Turtucaia a fost un adevărat dezastru: Forţe ca la un Corp de Armată, parte măcelărite, parte luate. N-au scăpat decât răniţii evacuaţi în primele faze ale luptei"*[8].

O soartă mai bună a avut Divizia 9-a din zona Silistra, care, după o încercare eşuată de a veni în ajutorul celor din Turtucaia, a reuşit să se retragă pe linia Ghiunegea-Parachioi-Calaici-Dobromirul din Vale. Din această perioadă avem şi câteva cărţi poştale, care ne ajută să ne facem o imagine a situaţiei de pe frontul de sud. În prima, care datează din jurul datei de 27 august 1916, sublocotenentul Alexandru Averescu comunica soţiei sale: *„Până acum am intrat o singură dată într-o luptă grozavă. Am văzut şi eu ce grozav e când gloanţele şuieră pe deasupra şi şrapnelele se sparg"*.

Într-o altă scrisoare, Alexandru Niţescu îi scrie soţiei că *„până acum am luat parte la o luptă cu Bulgarii"* şi-i cere să se mute în Tulcea la părinţii lui, unde s-ar fi aflat mai în siguranţă. Probabil bănuia că Bucureştiul va deveni ţinta principală a unui atac general al duşmanului, nebănuind că acesta va ocupa toată Dobrogea. În altă carte poştală, adresată părinţilor săi din Tulcea, datând din 10 septembrie, scria: *„E însă o distracţie stranie să asişti la lupte veritabile şi teribile"*.

---

[7] G. A. Dabija, *Armata română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. I, Bucureşti, f.a., p. 179-258 (autorul dă cifra de 39.000 ostași și ofițeri români aflați la Turtucaia); *Istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 421-425.

[8] Alexandru Averescu, *op.cit.*, p. 20.

Ce rezultă din informaţiile de până acum? Marea masă a soldaţilor şi ofiţerilor era doritoare de luptă, dar fără experienţă de front, având nevoie imperioasă de conducători adevăraţi, cu experienţă, ceea ce, din păcate, nu era cazul cu mulţi dintre conducătorii militari pe care îi aveam în acea perioadă (vezi cazul generalului Iliescu, ţinut în fruntea armatei datorită prieteniei care îl lega de prim-ministrul României). Iar în al doilea rând, insuficienta dotare a armatei, care a trebuit să facă faţă, în această primă perioadă a războiului, unei dotări tehnice net superioare a forţelor atacatoare (aviaţie, artilerie, armament). Acest lucru reiese cu pregnanţă din următoarea carte poştală adresată de Alexandru Niţescu părinţilor săi: *„De 15 zile brigada noastră a încercat cele mai grele lupte, lupte crâncene şi numai cu nemţii. Oricum sunt ei de nemţi, cu toate aceste în sfârşit i-am răpus. Am avut de luptat mai mult cu tunuri teribile, zile întregi eram într-un iad de bubuituri şi în sunetele cele mai mari... Până acum sunt sănătos şi am scăpat teafăr. Însă mulţi camarazi de-ai mei au murit"*. (doc. nr. 10)

Cronologic urmează ofensiva Armatei a III-a sub conducerea generalului Averescu (ofensiva de la Flămânda), menită să treacă Dunărea şi să slăbească presiunea lui Mackensen asupra frontului din Dobrogea (18 septembrie 1916). Din păcate, între timp, începe contraofensiva duşmanului în Transilvania, care duce la retragerea trupelor româneşti şi la stoparea acţiunilor Armatei a III-a.

În 23 septembrie/6 octombrie, ofensiva din Dobrogea este oprită, iar pe 19 octombrie generalul Mackensen reia ofensiva la Topraisar, atacând trupele Diviziei 19 (colonel Scărişoreanu). Pe 21 octombrie, inamicul ocupă Topraisar, în 22 octombrie - Constanţa, în 23 octombrie - Medgidia.[9]

Urmează zile grele pentru toate unităţile armatei române, care, cu toată superioritatea sa morală, trebuie să cedeze rând pe rând toate poziţiile din Dobrogea şi Muntenia. În octombrie 1916, sublocotenentul Alexandru Niţescu încă scrie părinţilor săi: *„Soldaţii noştri luptă cu multă vitejie şi dă bine şi sănătos"*. (doc. nr. 12)

Bătălia pentru capitala ţării reprezintă doar un episod din lungul şir de dezastre din anul 1916. Constantin Argetoianu nota, în preajma bătăliei pentru Bucureşti, că *„inamicul îşi adusese diviziile dislocate de la Verdun, şi acum nemţii, austriecii, ungurii şi bulgarii năvăliseră cu toată puterea asupra noastră. Planul lor de a termina repede cu rezistenţa*

[9] Vezi, pe larg, *România în războiul mondial 1916-1919...*, vol. III, p. 487-675.

românească devenise vădit... şi să pună mâna, în România, pe o excelentă zonă de aprovizionare şi pe rezervele noastre alimentare".[10]

Ofensiva germană pentru ocuparea capitalei începe pe 12 noiembrie, iar pe 23 noiembrie, într-o miercuri, primele trupe germane ocupau Bucureştiul.

Şi totuşi, în această situaţie extrem de grea pentru ţară, soldaţii şi ofiţerii români nu-şi pierduseră speranţa, crezând în destinul României. Iată ce scrie locotenentul Traian Stănescu[11], din Divizia 2 Cavalerie, soţiei sale, Elena, din Galaţi: *„Îţi scriu acum câteva rânduri înainte de o mare luptă cu forţele inamice copleşitoare. Ne batem să apărăm capitala acestei ţări azi atât de năpăstuită. Curaj tuturor românilor noştri. România nu poate fi nimicită de vreo hoardă. Stă scris pe săbiile noastre. Cu Dumnezeu înainte pentru această Sfântă Ţară Românească".* (doc. nr. 13)

Pe 21 noiembrie/4 decembrie, armata română a început retragerea generală spre Moldova, care s-a încheiat pe linia Siretului de Jos, unde au rămas în apărare trupele ruseşti şi cele ale Armatei II române. Celelalte trupe au fost trimise în Nordul Moldovei pentru refacere.[12] În acelaşi timp, se reorganizează armata, fiind create două armate în loc de patru. Armata II română, comandată de generalul Alexandru Averescu, formată din Corpul 2 Armată (diviziile 1, 3, 12), şi Corpul 4 Armată (diviziile 6, 7, 8). Armata I română, comandată de generalul de divizie Constantin Christescu, formată din Corpul 1 Armată (diviziile 2, 4, 11) şi Corpul 3 Armată (diviziile 5, 13, 14).[13]

În acelaşi timp se desfăşoară un intens proces de instrucţie, şcoli şi centre, pe lângă diferite eşaloane, apar peste tot în Moldova, instruind militarii în mânuirea armamentului, învăţându-i pe ofiţeri noile principii de tactică militară, rezultate din experienţa celor doi ani de război. La acest proces, un rol extrem de important l-a avut misiunea militară condusă de generalul Berthelot.

Se păstrează mai multe documente despre această atmosferă de pregătire a unor noi cadre. Prima este o carte poştală, trimisă, după 2 decembrie 1916 din Iaşi, de către un combatant (Seraphides) ajuns la Şcoala de Artilerie a Regimentului 7 Roşiori.

Ceea ce frapează este faptul că, deşi în Moldova domneau frigul, foametea şi bolile, la şcoală se asigurau condiţii decente de viaţă, în aşteptarea începerii instrucţiei: *„La 2 decembrie pe 3 ore noaptea am*

---

[10] Constantin Argetoianu, *op. cit.*, p. 49.

[11] Era ofiţer de carieră, născut pe 2.06.1889, ajuns locotenent pe 1 noiembrie 1914, cf. *Anuarul armatei române*, 1916, p. 518.

[12] Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914-1919)*, Bucureşti, 1997, p. 161.

[13] *Din istoria militară a poporului român*, vol. V, p. 520.

ajuns cu bine la Iaşi după o obositoare călătorie. În dimineaţa zilei m-am prezentat la şcoala unde sunt încă de ziua găzduit f<oarte> bine, cum nici nu mă aşteptam. Am un pat bun şi o mâncare destul de abundentă şi gustoasă. Ni se servesc câte 3 mese fiecare zi. Dimineaţa un ceai bun şi la prânz câte două feluri de mâncare ca: prune cu carne, tocană cu mămăligă, cartofi cu carne, mămăligă cu brânză, etc. Astfel încât sunt f<oarte> mulţumit în această privinţă. Până în prezent nu s-a aranjat nimic cu noi astfel numai mâncăm şi ne culcăm". (doc. nr. 16) Probabil că documentul datează după data de 25 decembrie, data căderii Brăilei sub ocupaţie nemţească, deoarece militarul îşi exprima tristeţea pentru soarta părinţilor şi a Brăilei. *„Un lucru mă întristează f<oarte> mult soarta D<umnea>v<oastră> şi a Brăilei."*

O altă carte poştală este trimisă de medicul Constantin Turcu din Corpul 3 Armată, în care vorbeşte de procesul de refacere: *„Ne-am stabilit în fine dar cam departe ca să cerc pe vremea asta să vă mai văd. Bine ca să zic aşa, pentru timpurile noastre. Ne refacem, ne prefacem şi aşteptăm să ieşim din iarnă – restul …? (adică semn de întrebare)".* (doc. nr. 17)

Dumitru Niţescu scria părinţilor săi dintr-o şcoală regimentală aşezată într-o pădure: *„Suntem într-o pădure şi m-am pârlit de parcă sunt fundul unui ceaun de fiert ciorbă. Nu fiţi îngrijoraţi că eu n-am scris până acum. Eu sunt bine, mai sănătos ca oricând. Îmi prieşte milităria şi nu degeaba făceam eu de când eram tovil (ţivil* - n.n*) la dreapta şi la stânga toată ziua. Acuma am puţin de lucru, alerg toată ziua călare pe un Ducipal cam spălăcit, dar bun şi măsor şi fac la crochiuri. Am fost propus spre avansare, dar până acuma nu a venit la nimeni nimic".* (doc. nr. 18). Acelaşi Dumitru Niţescu îi scrie fratelui său Ion Niţescu, inginer silvic, pe 8 iunie 1917, descriindu-i activităţile pe care le desfăşura: *„Tot timpul sunt călare, alerg de pe un deal pe altul, făcând măsurători şi crochiuri şi ridicând diferite sectoare pe planşetă în vederea luptelor cari o să urmeze".* (doc. nr. 19)

Constantin Turcu, medic militar în Regimentul 2 Grăniceri, cerea prietenului său Fanny Gheorghiu, aflat la Tecuci, să-i facă rost de nişte tratate de medicină pentru a-şi susţine doctoratul, deoarece *„războiul tinde să mă îmbătrânească...".* (doc. nr. 26)

În orice caz, la începutul lunii iunie, pregătirile armatei române s-au încheiat, astfel încât Marele Cartier General putea să se gândească acum la acţiuni ofensive în zona Focşani-Nămoloasa, menite să nimicească forţele inamice. Această bătălie, cunoscută îndeobşte sub numele de Bătălia de la Mărăşeşti, începe pe 9 iulie, printr-un foc de

artilerie nimicitor din cele 228 de guri de tun aflate la dispoziția Armatei II.[14]

Moralul trupelor române era extrem de ridicat. Toţi cei care stăteau în tranşeele liniilor de apărare sperau că sacrificiul lor va contribui la crearea unei Românii mai luminoase şi mai drepte. Scrisoarea sublocotenentului Fanny Gheorghiu este o reflectare fidelă a sentimentelor corpului ofiţeresc român şi nu numai: *„Sperăm că în curând vom rupe nodul gordian şi vom trece în sunetul trâmbiţelor fanfarelor victorioase peste ei, să luăm aceia ce e al nostru. Vor fi ploi de bucurii şi dureri, decepţii şi de mîndrie – furtuna va trece însă – şi un soare limpede, cald, soarele dreptăţii va lumina pământul liber şi o lumină mai bună. Din ţărâna acestui pământ liber va ieşi rodul viitor, rod cinstit, adevărat, egal, drept. A, dar eu vorbesc ca cel care a mâncat şi apoi deinde filosofari*[15] *şi îmi vine să turbez când vă ştiu în ce strâmtoare vă găsiţi. E însă vremea privaţiunilor, a virtuţilor, a calităţilor de tot soiul. Şi a şti să rabzi, a suferi e o virtute şi onoare a oamenilor virtuoşi".* (doc. nr. 21)

După oprirea atacului de la Mărăşti, din cauza căderii frontului rusesc din Galiţia, urmează contraofensiva trupelor germane, de sub conducerea feldmareşalului Mackensen în sectorul Mărăşeşti, cu scopul de a distruge trupele române şi a ocupa Moldova în răstimp de două săptămâni. Atacul începe în noaptea de 23-24 iulie 1917, când sutele de tunuri grele nemţeşti au supus poziţiile româneşti unei canonade nimicitoare. S-au scris mii de cărţi şi articole despre această bătălie. Mărturiile pe care le prezentăm vin din partea unor combatanţi care au fost, zi de zi, în prima linie, conştienţi că îşi puneau viaţa la bătaie: *„Nu ştiu, Ioane, de-oi scăpa de aici, dar de-oi scăpa multe am să-ţi zic"*, scria locotenentul Ştefan Dumitru, în toiul bătăliei, lui Ioan Dumitru, învăţător în Folteşti. Reproducem rândurile cărţii poştale mai ales că ele confirmă câteva episoade eroice ale Regimentului 32 „Mircea", rămase în istoria militară: *„N-am răgazul necesar să-ţi scriu azi mai multe, aici şueră gloanţele şi obuzele şi şrapnelele ca în iadul de pe lumea aialaltă, dacă o fi undeva altă lume. Suntem atacaţi în valuri de nemţi, că te miri de unde răsar alţii pe câţi secerăm aici. Ai noştri ieri au trecut la atac în cămeşi şi izmene de căldură ce era: Arşiţă mare soarele dădea şi arşiţă de atâtea explozii de obuze şi şrapneluri... iadul pe pământ nu alta. Au căzut şi de-ai noştri şi inamicul ce să-ţi zic, stive stau leşurile lor în această ţară a nimănui. Stau cu casca pe cap şi când dorm, că se doarme câteva minute pe noapte, în picioare, aţipit pe mitraliera încinsă*

---

[14] Vezi Alexandru Averescu, *op. cit.*, p. 184-186; V. Mocanu, *op. cit.*, p. 138-58.

[15] De fapt, este doar o parte dintr-un proverb latin celebru: „Primum vivere deinde philosophari" („Mai întâi să trăiești și apoi să filosofezi").

care fierbe de atâta foc. Nu am dormit nimenea din ai noştri de câteva zile că nu se poate şi primejdia ne paşte de pe tot locul. Ori noi, ori ei, dar cred că o să fie noi că se bat românii ca leii de la Plevna lui 877 că d-aia sunt români şi pământul sfânt al nostru nu se poate da cu una două... Nu ştiu nimic de Marin şi Petre al lui Nea Vasile. Cred că au căzut bieţii la o pădure de-aici, ce-i până la Răzoare, la câţiva paşi de mine. Spune-i lui Culai că frate-su a căzut rănit acu două zile, după ce s-o purtat ca cei mai bravi, cu dreapta lovită, a tras la mitralieră cu stânga până l-o luat cu brancarda căzut peste bandă. Zic că o să scape". (doc. nr. 25) Episodul cu soldaţii Batalionului 3, Regimentul 32, porniţi la atac în cămeşi şi izmene este confirmat şi de jurnalul de operaţiuni al regimentului, trupele germane speriindu-se, crezând că au de-a face cu africani (după mărturiile prizonierilor).[16]

Bătălia de la Mărăşeşti a ţinut până în data de 21 august şi a consemnat un număr uriaş de pierderi şi de-o parte, şi de cealaltă: 47.000 soldaţi şi ofiţeri din partea Armatei 9 germană, 26.000 de soldaţi şi ofiţeri din Armata 1 Română şi 20.000 de soldaţi şi ofiţeri din Armata 4 rusă.[17]

Combatantul Gheorghe Alexandrii consemna laconic într-o carte poştală, trimisă fratelui din Sulina: *„Am ieşit cu bine cu ajutorul Celui de Sus. Au avut loc încleştări mari şi năprasnice. Nu-ţi scriu mai mult, că nu am vreme şi stau în câmpie deschisă...".* (doc. nr. 24)

Deşi învingători pe câmpul de luptă, românii nu s-au putut bucura de roadele sacrificiilor făcute, din cauza căderii frontului rusesc, ei trebuind să încheie armistiţiul ruşinos de la Buftea (februarie 1918). Abia în toamna anului 1918 armata română renaşte, pornind, din nou, pe frontul din Ardeal şi reuşind ca pe 4 august 1919 să ocupe Budapesta, de unde Vasile Jora putea să-i scrie soţiei cu satisfacţia datoriei împlinite: *„Necazurile sunt multe, să mulţumim însă lui Dumnezeu că m-a învrednicit pe mine, tăticul vostru, a fi printre cei ce istoria îi va mări cât va trăi omenirea".* (doc. nr. 34)

Era încununarea supremă a anilor de jertfă şi suferinţe imense, dar care au scos în evidenţă că românii, atunci când sunt conduşi bine, sunt capabili de fapte extraordinare, lucru pe care îl observa atât de bine, în 1916, Nicolae Filipescu, unul din artizanii României Mari: *„Ei bine, nu am nici un merit, am avut credinţa nestrămutată că în poporul*

---

[16] *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz - Documente Militare*, Bucureşti, 1977, p. 215-216.
[17] V. Mocanu, *op. cit.*, p. 206.

nostru zace un fond de admirabilă bărbăţie, căreia îi trebuie numai un mediu prielnic, pentru a se dezvolta şi disciplina".[18]

DOCUMENTE

1

1916 mai 25, Botoşani. Costică Papadopol îl felicită pe fratele său, Ghiţu Papadopol, viitor combatant, cu ocazia zilei de naştere.

„Dragă Georgică,

Cu muncă, sacrificii, încordare, suferinţe se împlinesc faptele mari. Înainte cu energie şi bucurie, căci fericirea, gloria te va urma pe suişul greu al vieţei şi vei dobândi astfel recompensa mult meritată. D<umne>zeu te va ajuta.

Cu cele mai calde felicitări, La Mulţi Ani.

Te sărută cu drag, Costică"[19]

Destinatar: Giţu Papadopol, Strada: Elena Doamna, Nr. 1, Tecuci

<Ştampila> : Botoşani 25 mai 1916

2

1916 iulie 1, Târgu Ocna. Carte poştală adresată de Gh.I. Gheorghiu soţiei sale din Tecuci, reflectă starea de linişte şi trăire intensă a oamenilor în preajma războiului.

„Iubiţilor,

Astăzi Duminică s-au întors lucrurile la lac, lume multă că nici tramvaiele la fiecare 5 minute îi cară mereu, nici că au fost vreodată atâta lume, băile pline întruna, eu sunt în a 4-a baie rece, cu duş le fac, de minune, diseară plec la Co<n>stanţa ca să văd şi acolo să le fac vreo trei băi de mare. Vă voi scrie de acolo. Pe acasă cred <că este> linişte. Sunt bine.

Vă sărut, Gh.I. Gheorghiu

Am scris şi lui Costică, la Govora, cred că ne vedem în Tecuci"[20]

Destinatar: D-nei Elena Gh.I. Gheorghiu, Tecuci

<Ştampile>: 3 iulie 1916; Târgu Ocna 30 iunie 1916

3

---

[18] M. Polizu-Micşuneşti, *Nicolae Filipescu. Însemnări 1914 -1916*, Bucureşti, 1936, p. 258.

[19] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 31.107, f. 1.

[20] *Loc. cit.*, inv. 31.110, original, f. 1.

1916 august 14 <?>. Carte Poştală adresată de soldatul Omer Memet, vărului său, Caitani Memet. Făcea parte din Compania 1, Regimentul 34, divizia a 10-a, aflată atunci în rezerva strategică a Marelui Cartier General şi cantonată în zona Ghergani-Vizureşti-Ciocăneşti-Fundata-Bucoveni-Cosaba[21].

„Multe complimente la Caitani Memet. La Carta Poştală şi nu m-ai trimes un respuns. De rog Don Caitani Memet trimete un Carta Poştal ne greşit. Multe Co<m> plimente Compliment Fumilia Caitanii Memet dal (de la - n.n.) *Caitanii Memet. Te rog trimite un Carta Poștal acasa la mine. Îi scris cu Turceşte phinca turceşte nu merge la casa despre mine. Bine şi Sănătos, De rog Caitani Memet trimete văr 20 lii* (lei - n.n.) *Do<a> men Mamăt. Trimet Carat Postal."*[22]

Expeditor: Adr<e>sa Armatei de Operaţiuni - Corpul Armatei - Divizia 10 Regim<entul> 34

Campania 1

Destinatar: D-nul Caitani Memet La Macala Siganiască Constanţa

<Ştampile>: Constanţa mandate 14 august 1916; Armata de operații; Divizia 10; Liber la expediție

4

1916 august 27 (Silistra). Sublocotenentul Alexandru Niţescu îi scrie soţiei sale Florica, aflată în Bucureşti, de pe frontul de la Silistra. Făcea parte din Brigada 19 Infanterie, Divizia 9.

„Draga mea Florica,

Eu sunt sănătos, dar mi-e dor aşa de mult de tine, cum nu-ţi închipui. Până acum am intrat o singură dată într-o luptă grozavă. Am văzut şi eu ce grozav e când gloanţele şuieră pe deasupra şi şrapnelele se sparg. În orice caz, eu am poziţie mai ferită. Deocamdată sunt tot unde ştii, dar nu cred să stăm mult.

Scrie şi acasă că eu abia am timp să mă mai gândesc la tine. Te sărut de mii de ori.

Al tău Sandu."[23]

Expeditor: Niţescu Alex, Sublocotenent Brigada 19 i<nfanterie>

---

[21] G. A. Dabija, *Armata Română în războiul mondial (1916-1918)*, vol. I, București, f. a., p. 116.

[22] Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 31.122, original, f.1.

[23] *Loc. cit.*, inv. 30.898, original f. 1.

<Ştampile>: Cenzura militară Reg. V<ânători>: Ialomiţa nr. 23; Ştampilă ilizibilă Bucureşti[24]

5

1916 august 29 <?> Sublocotenentul Alexandru Niţescu îi scrie soţiei Florica, sfătuind-o să se mute din Bucureşti în Tulcea din cauza situaţiei instabile de pe frontul de sud, românii pierzând Turtucaia, Silistra şi sudul Dobrogei în favoarea trupelor germano-bulgare.

„Draga mea Florica,

E aşa de greu când nu am nici o ştire de la tine, cum nu-ţi închipui, noi am plecat de unde eram[25]. Tu mai eşti în Bucureşti? Eu te-aş sfătui să te duci la Tulcea, pentru că acolo eşti mai în siguranţă. Ar fi bine să pleci cât mai degrabă. Eu sunt sănătos. Până acum am luat parte la o luptă cu Bulgarii. Scrie-le şi celor de acasă veşti de la mine. Tu ce mai faci? Pe la Târgovişte ce mai veşti...

Transmite tuturor complimentele mele. Pe tine te îmbrăţişez de mii de ori

Al tău soţ, care te doreşte mult. Sandu"[26]

Expeditor: Niţescu Alexandru, Sublocotenent Brig. 19 Infanterie

Destinatar: Florica Niţescu, La d<omnu>l Georgescu, Calea Dudeşti 231 Bucureşti

<Ştampile>: 1 septembrie 1916 Bucureşti; ilizibilă, Liber la expediţie Armata de operaţii

6

1916 septembrie 2 <Băileşti>. Carte poştală expediată de sublocotenentul medic Grigoriu N. Gheorghe din Regimentul 81 Infanterie lui I. Mustăcescu din Buzău, în care îi descrie atmosfera deosebită creată de Crucea Roşie prin gări.

„În direcţia în care am plecat eri am mers foarte bine. Locuri în vagoane nemaifiind m-am suit pe coverta unui vagon cu bagaje şi soldat. De data aceasta mă aprovizionasem din Bucureşti cu de toate, iar prin gări Crucea Roşie ne bombarda cu pâine şi brânză, ne servea apă şi limonadă. Am mers aşa de bine şi deşi soare, fuga trenului făcea un curent aşa de plăcut şi de sus

---

[24] G.A. Dabija, *op. cit*, p. 144.

[25] Pe 26 august 1916, ora 16, Divizia 9 primește ordinul de a se retrage din zona Silistra și se cantonează în zona Lipnița-Coslugea-Cuiungiuc-Garvănu Mic, cf. G.A. Dabija, *op.cit.*, p. 278.

[26] Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. nr. 30.898, original f.1.

de pe vagoane se vede prea frumos totul în jur[27]*. Ai impresia adevărată că sbori. Sunt foarte bine şi ca sănătate şi cu celelalte.*

Ştiri mai multe cred că v-o fi dus Alexandru, cu care m-am văzut în capitală.

Cu dor şi drag George"[28]

Expeditor: Grigoriu N. Gheorghe, Medic Sublocotenent Regimentul 81 infanterie

Destinatar: I. Mustăcescu, Str. Mihai Bravul Buzău

<Ştampile>: Băileşti 2 septembrie 1916 - Armata de operaţii Reg. 81. inf. Comp. 12.

7[29]

1916 septembrie 5 <?>. Carte poştală trimisă de sublocotenentul Alexandru Niţescu din Brigada 19 Infanterie, Divizia 9-a Infanterie, soţiei sale, Florica, în care pomeneşte despre starea de spirit ce-a domnit în armată la auzul veștii mobilizării.

„Drăguţa mia soţie

Probabil că n-ai primit scrisorile mele din cauza cenzurei. Eu sunt tot unde mă ştii. Acum draga mea va trebui să rămâi până pe joi sau pe vineri acolo. Nu-ţi poţi închipui cât sunt de ocupat şi ce mult te doresc. Adese ori sunt foarte trist că mă gândesc ce bine era în sat. Nu ştiu dacă vom rămâne aici, în tot cazul eu îţi voi scrie şi te voi ţine în curent. Tu de-asemenea scrie-mi. Nici eu n-am primit nimic de la tine. Eu sunt sănătos, pe aici e linişte, deşi suntem mobilizaţi. Mobilizarea a fost primită de soldaţi cu bucurie şi cu urale. Dacă cumva vom pleca de aici, atunci îţi voi scrie. Cred că peste o zi două să-ţi trimit vreo 300 lei, să ai dacă vei veni aici.

Lucrurile tale au rămas în sat într-o cameră încuiată. Ce mai fac cei de pe-acolo, sărută pe micuţu pentru mine. Cici ce mai face?

Te sărut cu mult dor, al tău soţ Sandu"

Expeditor: Al. Niţescu, Sublocot<enent> Brig. 19 Infanterie

Destinatar: Florica A. Niţescu, la D<omnu>l Georgescu Calea Dudeşti no. 231 Bucureşti

---

[27] Regimentul 81 Infanterie a făcut parte, în această primă fază a războiului, din Detașamentul Argeș, aflat pe Argeș, alături de unități din Regimentele 84, 49, 42 Infanterie și escadroane din Regimentele 5, 6 Călărași, precum și o baterie din Regimentul 9 Artilerie, cf. *România în războiul mondial 1916-1919*, vol. III, partea a II-a, București, 1941, p. 871.

[28] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30. 892, original, f. 1.

[29] *Loc. cit.*, inv. 30.888, original, f. 1.

<Ştampile>: Silistra 5 sept. 1916; Bucureşti 8 sept. 1916; Armata de operaţii Divizia a 9-a Liber la expediere

8[30]

1916 septembrie 10 <?>. Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Niţescu, din Brigada 19 Infanterie, trimisă părinţilor săi din Tulcea, în care le dă veşti despre situaţia în care se află.

„Iubiţii mei,

Eu sunt sănătos. E însă o distracţie stranie să asişti la lupte veritabile şi teribile. Sunt însă înapoia frontului, mai întotdeauna lângă colonelul meu.[31] *Ştiţi cred că veşti nu vă pot da pentru că n-ar ajunge scrisorile pe care le trimit. Cu Florica nu corespond<ez> decât cu telegrame. Eu îi scriu, dar nu primesc nimic. I-am scris să vină la Tulcea, căci la Silistra nu mai e chip.*

Al vostru Sandu"

Expeditor: Al. Niţescu, Sublocotenent Brigada 19 I<nfanterie>

Destinatar: Dumitru Niţescu Dir<ector> Şc<oala> No. 1 băieţi Tulcea

<Ştampile>: Tulcea 10 sept. 1916; Călăraşi, Liber la expediţie; Reg. V<ânători>. Ialomiţa No. 23

9[32]

1916 septembrie 15 <?>. Carte poştală expediată de sublocotenentul Alexandru Niţescu soţiei sale, Florica, aflată în Bucureşti, comunicându-i că nu se mai află la Silistra.

„Dulcea mea coniţă,

Sunt sănătos şi te doresc mult. Aşi vrea să te văd, dar e rău căci nu se poate. Până acum n-am primit nici o ştire de la tine. Comunică-mi telegrafic ce faci şi dacă mai eşti prin Bucureşti. Eu nu mai sunt unde ştii. Poate că va da Dumnezeu să te văd mai curând. ...că nu mai vine nici o ştire de la tine. Tu scrie-mi şi pe partea din faţă nu pune localitatea.

Al tău Sandu"

---

[30] *Loc. cit.*, inv. 30.888, original, f. 1.

[31] Brigada 19 Infanterie era comandată de colonelul N. Mihăiescu și era formată din Regimentul 7 Vânători, sub conducerea locotenent-colonelului Păulean (mort în anul 1919 în județul Satu Mare), Regimentul 23 Infanterie, comandat de colonelul Constantinescu, și Regimentul 35 Infanterie, comandat de locotenent colonelul Botez, cf. G.A. Dabija, *op. cit.*, p. 260.

[32] Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30. 899, original, f. 1.

Expeditor: Nițescu Alex<andru>, Sublocotenent Brig. 19 I<nfanterie>

Destinatar: Florica A. Nițescu la D<omnul> Georgescu Bucureşti Calea Dudeşti 231

<Ştampile>:15 sept. 1916 – Bucureşti; Liber la expediţie

10[33]

1916 septembrie 25 <?>. Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Nițescu adresată părinţilor săi din Tulcea, în care le descrie luptele teribile duse cu trupele germane timp de 15 zile în Sudul Dobrogei.

„Iubiţii mei,

Primii o scrisoare de la voi în care îmi spuneţi că n-aveţi nici o ştire de mine. Eu v-am scris mai multe. De 15 zile brigada noastră a încercat cele mai grele lupte, lupte crâncene şi numai cu nemţii. Oricum sunt ei de nemţi, cu toate aceste în sfârşit i-am răpus. Am avut mai mult de luptat cu tunuri teribile, zile întregi eram într-un iad de bubuituri şi în sunetele cele mai mari.

Acum de două zile suntem departe de foc spre a ne odihni. Ne găsim în satul unde este nenea Mitu pe care l-am văzut eri[34]*. I-am văzut pe toţi ai lui. Ei nu m-au cunoscut decât după ce le-am spus cine sunt. Până acum sunt sănătos şi am scăpat teafăr. Însă mulţi camarazi de-ai mei au murit. Voi cum o mai duceţi cu sănătatea? Ionel ce mai face? Mitică a intrat la şcoala militară? Paostea şi bunica ce mai fac? Florica mea este la Bucureşti. I-am scris să vină la Tulcea şi mi-a răspuns că vrea să vină şi caută timpul când nu ar fi aşa de mare aglomeraţie.*

Vă sărut de mii de ori. Al vostru care vă doreşte Sandu"

Expeditor: Al. Nițescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 I<nfanterie>

Destinatar: Dumitru Nițescu, Direct<or> Șc<oala> No.1 băieţi Tulcea

<Ştampile>: Tulcea .....1916; Armata de Operaţii Liberă expediţie; Of. Poştal al Diviziei 25 sept. 1916

11[35]

[33] *Loc. cit.*, inv. 30. 902, original, f. 1.

[34] La începerea ofensivei Armatei a III-a Române pe frontul de Sud și în Dobrogea, pe 18 septembrie 1916, Divizia 6 se găsea în rezervă la Irvinezu Mare și Irvinezu Mic, cf. G.A. Dabija, *op.cit.*, p. 377.

[35] *Loc. cit.*, inv. 30.900, original, f. 1.

1916 octombrie 16 <?> Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Niţescu adresată soţiei sale, Florica, aflată la Tulcea, în care îi cere veşti despre situaţia de acasă.

„Dragă Floricel,

Sunt mai bine de o săptămână de când n-am mai primit nimic de la tine. Ce mai faci? Nu mi-ai răspuns de primirea banilor. Telegrafiază-mi dacă i-ai primit şi dacă eşti sănătoasă. Telegrafiază-mi dacă pleci la Tulcea. Îmi scrie de acasă că a trimis pe Ionel să te ia la Tulcea. Sunt foarte nerăbdător să aflu veşti de la tine. Sunt de părere mai bine să-mi telegrafiezi decât să-mi scrii, măcar de două ori pe săptămână, în privinţa sănătăţii şi unde te găseşti. Chiar acum scriu şi acasă[36].

Al tău soţ care te doreşte mult, Sandu

Eu am vorbit la telefon cu [...]

Tocmai acum primi telegrama de primire a banilor. Îmi pare aşa de bine."

Expeditor: Al. Niţescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 Infanterie

Destinatar: Florica A. Niţescu La Şcoala No. 1 băieţi Tulcea

<Ştampile>:16 octombrie 1916 Tulcea; Ştampila of<iciului> Poştal al Diviziei; Ştampila Armatei de operaţii Regim<entul>. V<ânători>. Ialomiţa nr. 23

12[37]

1916 octombrie <?>, <?>. Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Niţescu, adresată părinţilor săi din Tulcea, în care le comunica, printre altele, că soldaţii români *„luptă cu multă vitejie"*.

„Iubiţii mei,

Azi primi o telegramă de la Florica în care îmi spune că a primit banii şi că pleacă la Tulcea. Îmi pare foarte bine şi acum sunt mai liniştit. De asemenea am primit şi scrisoarea lui Giorgică care mi-a făcut mare plăcere. Mitică a plecat la şcoala militară? Eu sunt sănătos şi bine. Soldaţii noştri

[36] Pe 19 octombrie 1916, ofensiva lui Mackensen începe la Topraisar, atacând trupele Diviziei a 19 (col. Scărişoreanu). Pe 21 octombrie cade Topraisarul, pe 22 octombrie - Constanța, pe 23 octombrie - Medgidia. Abia pe linia Boascic-Tașaul și apoi pe linia Dăieni-Alifacâ-Cogealac (20 oct./2.nov.-21 oct./3 nov. 1916), frontul se stabilizează, dar, mai târziu se retrage peste Dunăre.

[37] *Loc. cit.*, inv. 30.898, original, f. 1.

luptă cu multă vitejie şi dă bine şi sănătos[38]*. Vă sărut şi vă îmbrăţişez cu toată dragostea.*

Al vostru Sandu"

Expeditor: Al. Niţescu, Sublocotenent Brig<ada> 19 Infanterie

Destinatar: Dumitru Niţescu, Şc<oala> No. 1 băieţi Tulcea

<Ştampile>: Tulcea. oct. 1916 (după 18 oct.); Ştampila Oficiului Poştal al Diviziei; Armata de operaţii. Liberă expediţie. Regim<entul> V<ânători> Ialomiţa No. 23

13[39]

1916 noiembrie <23>, <?>. Carte poştală a locotenentului Traian Stănescu din Divizia 2 Cavalerie adresată soţiei sale, la Galaţi, în care îşi exprima încrederea în destinul României, care nu putea pieri, deşi era tocmai pe punctul de a-şi pierde capitala.

„Draga mea,

Îţi <scriu> acum câteva rânduri înainte de o mare luptă cu forţe inamice copleşitoare. Ne batem să apărăm capitala acestei ţări azi atât de năpăstuită. Curaj tuturor românilor noştri. România nu poate fi nimicită de vreo hoardă. Stă scris pe săbiile noastre. Cu Dumnezeu înainte pentru această sfântă ţară românească[40]*. Traian.*

P.S: Bărbatul Augustei a căzut ieri străpuns de o şrapnilă [...][41]*. Nu le spune tu nimic. Las-i să afle de la [...]*

P.S: Să nu-mi mai trimiţi nimic până ce nu primeşti de la mine [...][42]*."*

Expeditor: L<ocotenent) Stănescu Traian, L<ocotenent> Div<izia> a 2 cavalerie la St<atul> M<ajor> operativ

Destinatar: Elena T. Stănescu Str. Domnească Galaţi

14[43]

---

[38] Pe 20 octombrie, Divizia a 9-a ocupa poziții de la nord de Dăieni, cota 117 - Făgărașu Nou, cota 188, cf. G. A. Dabija, *op. cit.,* p. 450.

[39] *Loc. cit.,* inv. 30.831, original, f. 1.

[40] Divizia a 2-a cavalerie a făcut parte din Grupul de Armată G-ral Prezan – grup de apărare a Dunării și apoi a Capitalei, ca divizie de manevră, alături de Diviziile 18 și 9/19. Luptase de la începutul războiului, trecând Carpații, evidențiindu-se în bătălia de la Magheruș (25 sep./8 oct.- 29 sep./12 oct. 1916), intrând în componența Armatei de Nord. În amintirea eroilor ei, la Iași s-a ridicat un monument. În orice caz, primele trupe germane au intrat în București în după-masa zilei de 23 noiembrie, într-o zi de miercuri, cf. Vasile Th. Cancicov, *op.cit.,* vol.I, p. 206.

[41] ilizibil

[42] ilizibil

1916 octombrie-noembrie <?>, <?>[44] Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Niţescu din Brigada 19/40 Infanterie, adresată soţiei sale, Florica, refugiată înainte de căderea Tulcei la Galaţi.

„Iubita şi buna mia fetiţă,

Sunt sănătos şi bine. Am primit nişte cărţi poştale de la tine în care îmi spui că staţi pe Str. Vulturului No.33, când eu ştiam că staţi pe Sf<inţii> Împăraţi No.13. Eu îţi scriu pe Vulturului No. 33. Să-mi scrii imediat pe ce adresă stai, ca să pot să-ţi trimit 500 sau 600 lei.

Telegrafiază-mi dacă eşti în Galaţi şi dacă staţi mai mult. Mi-e foarte dor de tine şi sper să te văd.

Ce mai fac ceilalţi. Sunt sănătoşi. Eu dacă n-aş fi ocupat m-ar omorî dorul de voi, dar sunt foarte ocupat. Astăzi fusei mai liber. Pentru ziua de mâine aşteptăm vizita M<ajestăţii> S<ale> Regelui, dar s-a amânat. Bunica ce mai face? Georgică ce face cu liceul? Până acum toate bune, numai că primesc scrisori puţine de la voi şi cu puţin conţinut. O să mă supăr până la urmă.

Vă sărut şi vă îmbrăţişez pe toţi de mii de ori. Sandu

Am primit pachetul pentru care îţi pup ochii."

Expeditor: A<lexandru> Niţescu, Sublocotenent Brig<ada> 19/40 I(nfanterie)

Destinatar: Florica A. Niţescu, Strada Vulturului 33 Galaţi

<Ştampile>: Cenzura Reg. 7 Vânători Stat Major Reg.

15[45]

1916 noiembrie 20 <?>. Carte poştală a sublocotenentului Alexandru Niţescu, adresată părinţilor săi, refugiaţi din Tulcea la Galaţi, în care cere să fie informat amănunţit despre refugiu.

„Dragii mei,

Nici eri, nici azi nu primi nimic de la tine. Ce mai faci? Eu sunt sănătos. Pe aci a început oleacă de frig. Draga mea, trimite-mi nişte mănuşi de piele sau de lână, groase de tot. Tu cum eşti pregătită de iarnă? Trag multă speranţă că o să pot să vin până la Galaţi să vă văd.

---

[43] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.903, original, f. 1.

[44] Tulcea fost ocupată de bulgari pe 11 decembrie 1916, deci cartea poştală a fost trimisă înainte de această dată, cf. G. A. Dabija, *op.cit.*, p. 458.

[45] *Loc. cit.*, inv. 30.901, original, f. 1.

Eu cu mult dor şi dragoste aştept un moment să vă văd. Cred că dorinţa aceasta îmi va fi răsplătită şi voi putea să vă văd. Vă sărut de mii de ori, al vostru fiu şi soţ, Sandu.

Scrie-mi mai des şi mai amănunţit, cum aţi plecat din Tulcea, dacă aţi luat toate lucrurile. Ce lucruri aţi lăsat acolo şi în seama cui? Sandu"

Expeditor: Sub<locotenent> Al<exandru> Niţescu, Sublocotenent Brig. 19/40 I<nfanterie>

Destinatar: Florica Niţescu, Strada Vulturului 33 Galaţi

<Ştampile>: - Galaţi 20 noiembrie 1916 - Cenzura

16[46]

1916 decembrie <după 25> Iaşi. Carte poştală expediată lui Spiridon Seraphides din Brăila, de fiul său, ajuns la Iaşi la Şcoala de artilerie a Regimentului 7 Roşiori. El îşi exprimă tristeţea pentru soarta părinţilor şi a Brăilei.

„Iubiţi părinţi,

La 2 decembrie, pe 3 ore noaptea, am ajuns cu bine la Iaşi după o obositoare călătorie. În dimineaţa zilei m-am prezentat la o şcoală unde sunt încă din ziua întâi găzduit <foarte> bine, cum nici nu m-aşteptam. Am un pat bun şi o mâncare destul de abondentă şi gustoasă. Ni se servesc câte 3 mese fiecare zi. Dimineaţa un ceai bun şi la prânz câte două feluri de mâncare ca: prune cu carne, tocană cu mămăligă, cartofi cu carne, mămăligă cu brânză, etc. Astfel încât sunt f<oarte> mulţumit în acestă privinţă. Până în prezent nu s-a aranjat nimic cu noi, astfel numai mâncăm şi ne culcăm.

Un lucru mă întristează f<oarte> mult soarta D<umnea>v<oastră> şi a Brăilei.[47]

Mă grăbesc acum, al D<umnea>v<oastră> fiu, Şcoala nouă de artilerie la Reg<imentul> 7 Roşiori."

<Ştampila>: Cenzura din Bucureşti

17[48]

1917 ianuarie 27, Latunoia. Carte poştală trimisă de medicul Constantin Turcu din Corpul 3 Armată, Armata I-a, prietenului său, Fanny Gheorghiu, aflat la Botoşani, în care vorbeşte printre altele de operaţiunea de refacere a Corpului, care era în plină desfăşurare.

„Don Fanny

---

[46] *Loc. cit.*, inv. 31.908, original, f. 1.

[47] În data de 25 decembrie 1916 Brăila şi Focşani cad în mâinile duşmanului, cf. Alexandru Averescu, *op.cit.*, p. 118.

[48] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.909, original, f. 1.

Ne-am stabilit în fine – dar cam departe ca să cerc pe vremea asta să vă mai văd.

Bine ca să zic aşa, pentru timpurile noastre.

Ne refacem, ne prefacem şi aşteptăm să ieşim din iarnă – restul ...? (adică semn de întrebare)

Tu? Mititica? Mitică? Nicuşor? Speram să mă reped la Iaşi – dar nu mai sper până n-o fi ordin de sus pentru concediu.

Cu dragoste C<onstantin> Turcu.[49]"

Expeditor: Constantin Turcu, Medic Ambulanţa Diviziei - Corpul III

Destinatar: Dr. Papadopol pentru Fanny Gheorghiu Botoşani

<Ştampile>: Latunoaia Gară 27 ian.1917

18[50]

1917 aprilie <?>, <?>. Carte poştală trimisă de elevul plutonier Dumitru Niţescu, familiilor Niţescu şi Ionescu din Galaţi, în care îi anunţă că a fost repartizat la regiment şi că va fi avansat sublocotenent.

„Dragii mei,

Am ajuns cu bine la regiment. M-am întîlnit cu D<omnul> subl<ocotent> Boboc care e foarte binevoitor faţă de mine. Sunt repartizat aşa cred eu la bateria I. La 15 aprilie plecăm cu regimentul să ne instalăm în [....][51]*. Am venit într-un regiment care îmi place foarte mult. Ofiţerii toţi sunt băieţi de treabă. Masa o luăm la popotă 0,85-1 leu masă. Pe ziua de 1 Mai ne avansează sublocotenenţi, aşa ne-a spus d<omnul> colonel Folescu.*

[49] Medic sublocotenet Constantin Turcu, Ambulanța Sanitară a Brigăzii a III-a Mixtă, Corpul III (general Tănăsescu), Divizia 6 Infanterie. Divizia a intrat în cadrul Armatei a II-a pe frontul de la Predeal-Prahova, în retragerea de la Azuga (10 octombrie 1516), fiind greu încercată în luptele de la Tabla Buții și în atacul de la Tehereu și Dealul Șoimului (14/29-15/28 octombrie 1516), Șiriu (22-24 octombrie 1916), după care a intrat în componența Armatei de Nord. Revenită la Armata a II-a, Divizia 6 participă la bătălia de la Mărăști (9-24 iulie, prima ofensivă, luptele de pe Dealul Arșiței, Sușiță și bătălia de la Oituz-Mărăști-Cireșoaia, Dealul Sticlărie, cotele 383-408 și Negraponte), cf. Alexandru Averescu, *op.cit.*, p. 184-190; *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 52-53.

[50] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 31.911, original, f. 1.

[51] şters de cenzură

Sărutări la toţi, Mitică[52]".

Destinatar: Familiilor Niţescu şi Ionescu, Str. Grădinii Vechi no.100 Galatz

<Ştampile>: Galaţi 28 apr<ilie>, 1917; Cenzura militară a judeţului Vaslui

19

1917 iunie 7 <?>. Carte poştală a elevului-plutonier Dumitru Niţescu adresată părinţilor, refugiaţi la Galaţi, în care le comunică veşti despre activitatea în cadrul unităţii.

„Dragii mei,

Suntem într-o pădure şi m-am pârlit de parcă sunt fundul unui ceaun de fiert ciorbă. Nu fiţi îngrijoraţi că eu n-am scris până acum. Eu sunt bine, mai sănătos ca oricând. Îmi prieşte milităria şi nu degeaba făceam eu de când eram tovil (ţivil - n.n) *la dreapta şi la stânga toată ziua. Acuma am puţin de lucru, alerg toată ziua călare pe un Ducipal cam spălăcit, dar bun şi măsor şi fac la crochiuri. Am fost propus spre avansare, dar până acuma nu a venit la nimeni nimic.*

Am primit câteo stea barosană şi efecte: un veston, o pereche pantaloni, bocanci, două cămăşi şi două izmene, mari. Când ne îmbrăcăm cu ele parcă suntem nişte paiaţe. Tare frumoşi mai suntem. Mulţumindu-i Floricăi (cumnata - n.n) *pentru scrisorică şi să ne mai scrie.*

Sărutări la toţi, adică de la papa până la domnişoara Aurica G. Ionescu.

Cu bine, Mitică."

Expeditor: Niţescu D<umitru> ,Elev plutonier Reg.13.

Destinatar Niţescu D<umitru>, Str. Grădinii Vechi No.100 Galatz

20[53]

1917 iunie 8 <?> Carte poştală adresată fratelui său, Ion D. Niţescu, inginer silvic în satul Lucăceşti (judeţul Bacău), în care îi descrie activităţile pe care le desfăşura.

„Dragă Ionel,

---

[52] Niţescu Dumitru, combatant în Reg. 13, artilerie, Bateria a 9-a, Divizia a 9-a, Armata 1-a (Generalul Cristescu), ulterior comandată de generalul erou Eremia Grigorescu, cf. V.Mocanu, *Timp al îndârjirilor...*, p. 159-207.

[53] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.912, original, f. 1.

Ţi-am scris o scrisoare, dar n-am primit nici un răspuns. Mai lasă la o parte treaba şi scrie-mi şi mie ceva. Ce mai faci de altfel? Eu o duc minunat şi-mi aştept înaintarea, lucrez mult dar îmi place. Tot timpul sunt călare, alerg de pe un deal pe altul, făcând măsurători şi crochiuri şi ridicând diferite sectoare pe planşetă în vederea luptelor cari o să urmeze. Suntem într-o pădure, dar curată, în rest ştii tocmai ce-mi plăcea mie încă de când eram civil.

Îmi pare rău că nu plecăm odată pe front. Sunt militar şi parcă mi-e ruşine să spun cuiva că încă nu am fost pe front.

La revedere dragă Ionel şi vezi descrie-mi.

Mitică"

Expeditor: Niţescu D. D<umi>tru, Elev plutonier Reg. 13

Destinatar: Ion D. Niţescu, şef inginer silvic Satul Lucăceşti Prin Măicăneşti jud. Bacău

<Ştampile>: Iaşi 8 iun<ie>, 917; Cenzurat D<ivizia> 3

21[54]

1917 iulie 1 <?>. Scrisoare trimisă, probabil, de sublocotenentul Fanny Gheorghiu, în care îşi exprimă încrederea că armata română va reuşi să depăşească situaţia grea pe care a traversat-o.

„Duduiţă Cuţa

Am primit rândurile mata<le>, peste cari plutesc ca o visare un aer de uşor pesimist. De ce? De ce ‹‹duduie Cuţa››? De ce aşa de tristă şi aşa de fudulă, că nici măcar nu vrei să te arăţi.

De ce? – că doar de suntem şi noi elită acum, ditai ofiţeri, et par concequace[55] *nu mai vorbeşti mujicilor – ci te adresezi ofiţerilor.*

Vad eu că te persecută refrenul cântecului ce ne aminteşte vremuri atât de frumoase. E greu? E greu? E foarte greu, dar la dracul - curaj - ce atâta. Ca mâine, poimâine prevăd, vom fi iarăşi la olaltă şi un dublu brio (sughiţ), vom cânta acelaş refren ca pe o dulce amintire, în superbul celui mai îndreptăţit chef, udat de cea mai adevărată bucurie.

Noi, noi o ducem bine. Ca visguroii (poporul) ne frământăm toată noaptea, iar ziua dormim cât putem şi putem – vezi - toată ziua.

Sperăm că în curând vom rupe nodul gardian şi vom trece, în sunetul trâmbiţelor fanfarelor victorioase, peste ei să luăm aceia ce e al nostru. Vor fi ploi de bucurii şi dureri, de decepţii şi de mândrie – furtuna va trece însă - şi un soare limpede, cald, soarele dreptăţii va lumina pământul liber şi o lumină mai bună.

---

[54] *Loc. cit.*, inv. 30. 835, original, f. 1.

[55] *Prin consecinţă* (limba franceză în original).

Din ţărâna acestui pământ liber va eşi rodul viitor, rod cinstit, adevărat, egal – drept. A, dar eu vorbesc ca cel care a mâncat şi apoi deinde filosofari şi îmi vine să turbez când vă ştiu în ce strâmtoare vă găsiţi. E însă vremea privaţiunilor, a virtuţilor, a calităţilor de tot soiul. Şi a şti să rabzi, a suferi e o virtute şi onoare oamenilor virtuoşi.

Dar îmi este foame...onoarea...E şi acesta un sacrificiu, fie chiar pe altarul patriei. Încolo bine Duduiţa Cuţa

Şi cu respect

Te salută Fanny[56]"

22[57]

1917 august 3 <?>. Carte poştală trimisă de sublocotenentul Popovici Alexandru, lui Vasilatos Ianis din Sulina, din care răzbate febrilitatea lunilor iulie-august 1917.

„Dragă Iani,

Îţi scriu grăbit şi-ţi notific că până acuma sunt bine şi sănătos. La fel şi Nicu Cuculis, vărul tău. Cum vom avea mai mult timp îţi vom scrie mai multe. Sărută din partea mea pe toţi amicii şi pe Penelopi.

Cu dragoste frăţească, Alexandru[58]"

Expeditor: Popovici Al<exandru>, Sub<locotenet> Camp. 14, Reg. 83 inf., Div. a X-a

Destinatar: Vasilatos Ianis, Str. Portului Sulina

<Ştampile>: Poşta Sulina 3 august 1917; Cenzura Tulcea

23[59]

1917 august 24, Bârlad. Carte poştală trimisă de sublocotenentul Dumitru Niţescu, din spitalul Cantemir din Bârlad, părinţilor săi refugiaţi în Galaţi.

---

[56] Probabil Fanny Gheorghiu, sublocotenent.

[57] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.905, original, f. 1.

[58] Sublocotenentul Alexandru Popovici era combatant în Compania 14, Regimentul 83, infanterie, Divizia X. Această divizie a fost dislocată, prin Ordinul de operaţie nr. 4 al Marelui Stat Major al Armatei din 29 iulie 1917, în regiunea Nicoreşti, fiind subordonată Armatei I, care avea misiunea de a respinge forţele inamice ce atacau pe direcţia Mărăşeşti şi de a restabili situaţia pe frontul Iveşti-Siret. Dintr-o dare de seamă a Comandamentului Armatei I către Marele Cartier General, aflăm că Divizia 10 s-a concentrat în zona Nicoreşti-Grozeşti, alcătuind, împreună cu Divizia 13, Grupul 5 Armată, cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz...*, p. 242, 254.

[59] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30. 913, original, f. 1.

„Dragii mei,

Culmea nenorocirei să fii pe câmpul de luptă cu ploaia de gloanţe şi obuze să fii sgâriat de o schije ştiţi unde în... pardon, dar ceva mai mult să te îmbolnăveşti de un fel de diaree (cam 20 de eşiri pe zi) încolo sănătate. Ce mai faceţi de altfel? Nu fiţi îngrijoraţi de loc. Cred că în covalescenţă să mă învârtesc să vin la Galaţi.[60]

Sărutări de mâini la toţi, Mitică"

Destinatar: D-lui Niţescu D<umi>tru, Str. Sfinţii Împăraţi no. 13 Galatz

Expeditor: Niţescu Dumitru, Subl<ocotenent> Spitalul Cantemir Bârlad

<Ştampile>: Bârlad Cenzurat

24[61]

1917 august <?>, <?>. Carte poştală a combatantului Gheorghe Alexandrii din Regimentul 33 Infanterie, Divizia a 10-a infanterie, adresată probabil fratelui său, Nicu Alexandrii, din Sulina, la sfârşitul eroicei bătălii de la Mărăşeşti.

„Nicuşor,

Am ieşit cu bine iară cu ajutorul celui de Sus. Au avut loc încleştări mari şi năprasnice. Nu-ţi scriu mai mult, că nu am vreme şi stau în câmpie deschisă, iară curierul pleacă la [...][62]"

Expeditor: Gh. Alexandrii, Comp<ania> 1. Reg<imentul> 33, Divizia a 10-a Infanterie

Destinatar: Nicu Alexandrii, Pilotina Nr. 1 Sulina

<Ştampilă>: Sulina august 917

25[63]

---

[60] În luna august 1917 Divizia 9-a se găsea pe poziţii în sectorul nord, cota 461 - pârâul Zăbrăuciorul, în dreptul cotei 368. Ea a atacat poziţiile germane pe direcţia P.T. Muncelul - cota 391, în ziua de 19 august 1917, ducând lupte grele, nereuşind să-şi atingă obiectivele stabilite prin ordinul de luptă nr. 40/17.VIII.1917. Atacul a fost reluat şi pe 20 august. Probabil că în această perioadă a fost rănit sublocotenentul Niţescu Dumitru, cf. *Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz...*,p. 265-366.

[61] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.904, original, f. 1.

[62] şters de cenzură

[63] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.832, original, f. 1.

1917 august <?>, <?>. Carte poştală trimisă de locotenentul Ştefan Dumitru lui Ioan Dumitru, învăţător la Folteşti de Galaţi, în care îi descrie luptele eroice duse de armata română la Mărăşeşti.

„Dragă Ioane,

N-am răgazul necesar să-ţi scriu azi mai multe, aici şuieră gloanţele şi obuzele şi şrapnelele ca în iadul de pe lumea aialaltă, dacă o fi undeva altă lume. Suntem atacaţi în valuri de nemţi că te miri de unde răsar alţii pe câţi secerăm aici. Ai noştri ieri au trecut la atac în cămeşi şi izmene de căldură ce era: arşiţă mare soarele dădea şi arşiţă de atâtea explozii de obuze şi şrapneluri... iadul pe pământ nu alta. Au căzut şi de-ai noştri şi inamicul ce să-ţi zic, stive stau leşurile lor în această ţară a nimănui. Stau cu casca pe cap şi când dorm, că se doarme câteva minute pe noapte, în picioare, aţipit pe mitraliera încinsă care fierbe de atâta foc. Nu am dormit nimenea din ai noştri de câteva zile, că nu se poate şi primejdia ne paşte de pe tot locul. Ori noi, ori ei, dar cred că o să fie ori noi, că se bat românii ca leii de la Plevna lui 877 că d'aia sunt români şi pământul sfânt al nostru nu se poate da cu una două. Nu ştiu, Ioane, de-oi scăpa de aici, dară de-oi scăpa multe am să-ţi zic. Frate Ioane te sărut pe tine şi pe părinţii tăi şi ce-o vrea Dumnezeu să fie.

L<oco>*t*<enent> *St. Dumitru*[64]

Nu ştiu nimic de Marin şi de Petre al lui nea Vasile. Cred că au căzut bieţii la o pădure de-aici, ce-i până la Răzoare, la câţiva paşi de mine.

Ştefan[65]

Spune-i lui Culai că frate-su a căzut rănit acu două zile, după ce s-o purtat ca cei mai bravi, cu dreapta lovită, a tras la mitralieră cu stânga până l-o luat cu brancarda căzut peste bandă. Zic că o să scape.[66]

Ştefan"

Destinatar Ioan Dumitru - învăţător la Folteşti de Galaţi - Folteşti, jud<eţul> Covurlui

<Ştampile>: Galaţi; Cenzura Militară; Corpul 2

---

[64] Corpul 2 Armată ocupa la Mărășești o poziție pornind de la cota 1234, mergând spre culmea Sboina Neagră, cota 1375 – pe muntele Țurloaia (1138) – cota 827 - est Fața Schitului, dealul Titiana, vârful Streiului, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 195.

[65] Şters de cenzură

[66] Lupta de la pădurea Răzoare a avut loc în ziua de 6 august și a rămas în analele armatei ca exemplu de curaj și sacrificiu, cf. *Mărăști, Mărășești, Oituz...*, p. 332-333.

26[67]

1917 noiembrie 18 <?> Carte poştală expediată de medicul sublocotenent Constantin Turcu din Regimentul 2 Grăniceri, adresată sublocotenentului Fanny Gheorghiu, aflat în Tecuci, în care îi cere să facă rost de cărţi pentru a-şi susţine doctoratul.

„Don Fanny

Ţi-am pierdut urma şi tare aş vrea să te găsesc acum să-mi faci un serviciu.

S-a aranjat [...][68] *în C.G.S.S ca să dăm examenele la Iaşi şi cum războiul tinde să mă îmbătrânească, vreau să dau şi eu ceva doctorate.*

Tu ai posibilitatea să-mi faci rost de:

Précis d' anatomie descriptive par Testut.

O Physiologie (de preferinţă Maurice Arthus)

O hystologie.

Ţi-am fi foarte recunoscători şi numai cu una din ele (în primul rând Testut).

Cu drag C. Turcu"[69]

Expeditor: Constantin Turcu, Medic sublocotenent Regimentul 2 Grăniceri

Destinatar: D<omnu> S<u>b<locotenen>t Fanny Gheorghiu, Anton Circu nr. 1 Tecuci

<Ştampile>: Tecuci 18 nov. 917 Cenzura militară Tecuci, Cenzurat Tecuci 2. Armata de operaţii Liberă expediere

27[70]

1918 mai 25 <?>. Carte poştală trimisă de Luţa Zamfirescu, băiatului ei Florea, cercetaş în cohorta Păstorul Bucur din colonia Sculeni, judeţul Iaşi.

„Scumpul meu copil

---

67 Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.912, original, f. 1.

68 Ilizibil

69 Regimentul 2 Grăniceri a luptat tot timpul războiului. Batalionul 1 al acestui regiment, la începutul războiului, a intrat în componenţa Diviziei a 4-a (grupul Prahova). La 11/24 noiembrie 1916 regimentul ia parte la apărarea Capitalei în cadrul Brigăzii de Grăniceri (Colonel Cantacuzino), Divizia a 8-a (General Pătraşcu, Corpul 14 General Văitoianu). În 1917 se distinge în luptele de la Mărăşti şi Oituz, remarcându-se în luptele de la Dealul Arşiţa, Dealul Leşunţului şi Dealul Sticlăria.

70 Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 1150, original, f. 1.

Primii 3 (trei) cărţii poştale şi o scrisoare închisă şi mă bucurai că eşti sănătos şi bine. Dragul mamii copil vei ştii şi de mama ta Luţa că este sănătoasă şi bine. În casa noastră cum m-ai lăsat aşa mă vei găsi. Te rog Mişiule să vii cu cineva mai bătrân ca tine Petru Truşcă sau Petrică Sfetcu sau altcineva din Craiova.

A ta mamă care te sărută şi te doreşte din suflet.

Luţa Zamfirescu

Mai răspunde-mi de primire şi când vii."

Pe verso:

„Primită la Miercuri 25/ V 1918.

S.S. indescifrabil"

Destinatar: Zamfirescu I. Florea, Cercetaş Cohorta Păstoru<l> Bucur Colonia Sculeni

Judeţu<l> Iaşi Moldova

<Ştampile> Craiova 9 mai 1917 - De sosire 4 iunie 1918

28[71]

1919 februarie 14, Galați. Carte poștală trimisă de Mariana Jora, soțului ei, Vasile Jora, șeful Oficiului poștal al Diviziei 13, în care îi descrie situația de acasă.

„Dragă Vasile

Eri am primit c<artea> *ta poștală, iar azi cele 2 pachete.*

Să-ți spun sincer că eram foarte neliniștită din cauză că nu primisem de două săptămâni nici o veste de la tine.

Acum când mi-ai scris și îmi spui că ești sănătos sunt mulțumită și mă bucur mult.

Noi, dragul meu, suntem cu toții asemenea sănătoși. Am citit în „Monitorul Oficial" avansările de la poștă în care figurezi și tu. Primește felicitările mele, urându-ți în curând la mai mare.

În sfârșit am luat și eu alimente de la Manutanță pe luna ianuarie, anume: ulei 5 kg, zahăr 3,6 kg, sare 4, mălai 18, macaroane 1, făină integrală 2.

Se aude însă că pe Februar are să se dee f <oarte> *puțin.*

Se vede că un ghinion mă urmărește acum, când să iau și eu după atâta lipsă ce am îndurat să nu pot căpăta.

În sfârșit resemnare.

Te sărută cu tot dorul și drag Mariana"

Destinatar: Vasile Jora, oficiant gr<ad>I Oficiul militar Divizia 13

[71] *Ibidem*, inv. 30.917, original, f. 1.

<Ștampile:> Galați, 14 februarie 1919; Biroul de cenzură militară Galați

29[72]

1919 mai 9, Debrețin. Carte poștală trimisă de Vasile Jora, șeful oficiului poștal al Diviziei 13-a, soției sale Mariana din Galați, în care își exprimă mulțumirea că familia este asigurată cu pâine în fiecare zi.

„Dragă Mariana

Am primit scr<isoarea> *ta în care îmi spui despre botezul fetiței, nu-mi spui dacă ai primit coletul trimis cu borangic.*

Sunt mulțumit că-mi scrii, că cel puțin sunteți asigurați cu pâine, e foarte trist că e numai atâta și văd, văd de-aproape suferințele voastre de care mă doare și mă doare mult, a-și fi mai ușurat dacă am fi la un loc. Chiar de nu a-și fi de mult ajutor totuși suferințele în comun par mai ușoare. Eram mai îngrijorat știindu-vă și fără pâine, acum cel puțin mi s-a luat de pe suflet această piatră.

Astăzi, Dragă Mariana, 9 Mai primesc și scr<isoarea> *prin care îmi anunț moartea copilei și chestia bursei cu Gică. Acum judică și tu singură asupra reflecțiunilor tale în chestia nerespunderii la timp la scrisorile tale. Sunt curios că nu-mi ai mai scris și cu alte scrisori ce le-am primit despre afacerea Gicăi, cum a rămas și cine au reușit la bursă? Trimite la Giunghiurasa ceara un pachet trimis acum 3 zile conținea sandale de lemn etc.*

Vă sărut și doresc sănătate Vasile"

Destinatar: Dnei Mariana Jora, Str. Princepesa Maria 78 Galați.

<Ștampile:> 18 mai, Galați; (altă ștampilă ilizibilă)

30[73]

1919 mai 18, Galați. Carte poștală trimisă de Mariana Jora, soțului ei, Vasile Jora, aflat pe frontul din Ungaria, în care îi descrie situația grea de acasă.

„Dragă Vasile

Am primit pachetul cu sandalele și celelalte, mă voi căzni a le utiliza pe toate pe cât posibil, ce să-i faci după vreme, aci într-adevăr au venit cu necazurile destule, dar scumpete cu toate că mai aflăm puțin ca mai înainte, dar totuși nu-ți vine a cumpăra coturi cu 9,10, 12 lei metru, spun de cele mai proaste celelalte stofe 28, 35, 40, 120, 150 <lei>, *coloniale de asemenea*

---

[72] *Ibidem*, inv. 30.919, original, f. 1.

[73] *Ibidem*, inv. 30.919, original, f. 2.

sunt, dar totuși scumpe: undelemn 22 kilo, măsline 16, 18, sardele 6, 25 cutia, cafea 28, orez 20, smochine 8, stafide 10 până când roșcovele se vând cu 6 lei kg. Așa că poți cumpăra și mânca cu banii pe care mi-i trimiți? Cu 5 copii? Apoi carnea 14 lei, peștele 12, 14, 18, brânza 18, 20.

Și când te gândești că lăptezi și-ți trebuie o hrană mai substanțială de care sunt lipsită de atâta vreme. Sunt tare slăbită și mă întreb până când voi mai putea rezista cu așa viață plină de privațiuni și necazuri. Îți spun sincer m-am săturat până la gât. Tu desigur o duci bine și ai voii să fii tot așa, deoarece văd că nu mai spui nimic relativ la mutare sau demobilizare, nici cel puțin să vii să vezi fetița și pe ceilalți de curiozitate. Dar ce să zic, ai tu alte curiozități care te preocupă și care-ți răpește timpul cu noi. Relativ la Gică îți scriu că s-a revenit a se da numai la orfani de război care sunt destui de numeroși, el însă învață f <oarte> bine, dacă nu mă înșel e întâiul. Să vedem și pe trimestul al IV-lea. Cu Mircea și Margareta nu pot să-i prezint acum. Poate la septembrie n-am timp să-i prezint sunt mult ocupată.

Te sărut și doresc Mariana"

Destinatar: Vasile Jora, Șeful Oficiului Poștal Militar Divizia 7

<Ștampile:> Galați, 21 mai 1919; Divizia 7

31[74]

1919 iunie 1919, Szentes. Carte poştală trimisă lui Fanny Gheorghiu, licenţiat în Drept, angajat la Ministerul de Industrie şi Comerţ, Direcţia Contencios din Bucureşti, expediată din Szentes (Ungaria).

„Szentes, 7 iunie 1919[75]

Iubite Fănică

Iartă-mă că-ţi scriu aşa de rar dealtfel nici nu-i posibil, poşta de aici merge f<oarte> *greu. Câtva timp n-a mers de loc căci n-am avut nici cenzor, acum vreo câteva zile s-a hotărât şi cenzorul e un frate f*<oarte> *drăguţ. Voi ce mai faceţi pe acolo? Eu o duc bine n-am ce zice. Muncesc f*<oarte> *mult. O să am multe să vă povestesc la venire. Îţi închipui şi tu cum o duc eu pe aici, dar n-am trăit clipă fericită în care să nu mă gândesc la voi. Ce*

[74] Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30. 981, original, f. 1.

[75] Pe 30 aprilie 1919, trupele Diviziei 1 Vânători au atins Tisa, intrând în localitățile Szentes, Mindszent Hodmezövasárhely. Divizia era comandată de generalul Lecca Aristide, cf. *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1921)*, ediție îngrijită de Viorel Ciubotă, George Niculescu și Cornel Țucă, Satu Mare, 1998, p. 174, 179.

mulţumit a-şi fi să vă simt lângă mine. Ce faci Tanczi? Complimente. Cu dragoste frăţească Mitică."

Destinatar: D-lui Fanny Gheorghiu, Licenţiat în Drept, Ministerul de Industrie şi Comerţ (Dir<ecţia> Contencios) Bucureşti

32[76]

1919 august 21, Debreţin. Carte poştală adresată de Fanny Gheorghiu, membru al Comisiei centrale de exploatare, lui Simon Papadopol, medic primar în Tecuci.

„Dragă Simione

Îţi scriu de la Debreţin şi peste 3-4 zile îţi voi scrie din Buda Pesta. Îţi trimit monumentul eroului Kosuth. Oraş f<oarte> drăguţ, dar cam bizar. Viaţa convenabilă. Stau la cel mai mare hotel. Fac parte din Comisia Centrală de Exploatare.[77]

Te sărut cu drag Fanny"

Destinatar: Doctor Simion Papadopol Medic Primar Tecuci România

<Ştampile:> Bucureşti Gara de Nord Tranzit 2... august 919; (altă ștampilă, ilizibilă)

33[78]

1919 iulie <?>, Pe Tisa. Carte poştală trimisă de Vasile Jora, şeful oficiului poştal de la Grupul General Dumitrescu, soţiei sale, Mariana, în preajma ofensivei româneşti care va duce la ocuparea Budapestei.

„Dragă Mariana,

Astăzi 30 iul<ie> *am ajuns în localitatea Mădăras, lângă Tisa, pe care o vom trece aşteptând ordine şi cât de curând îţi voi scri*<e> *din B*<uda>*pesta.*

Aceasta ne era destinaţia de la început şi acolo mergem la care plăcere totuş<i> *aşi renunţa dacă-mi va sosi vestea ce-mi anunţaşi şi pe care o aştept cu nerăbdare. Sunt sănătos, dar voi a ştii de voi şi mai ales în chestia hranei cum se prezintă acolo, apoi ai multă grijă de lemne, adună cât de multe. Cu chiriaşii cum s-a rezolvat. Aşi dori ca copii* (sic!) *toţi să stea în*

---

76 Muzeul Județean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.812, original, f. 1.

77 Comisia Centrală de Exploatare a fost creată în zona de est de Tisa, zona militară, având menirea să administreze și exploateze sistematic acest perimetru. Guvernator a fost numit generalul Traian Moșoiu.

cf. G.D. Mărdărescu, *op.cit.*, p. 69.

78 Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.921, original, f. 1.

curte şi numai la nevoie să iasă şi pe cât se poate de cuminţi, asta ne face cinstea.

Cu drag te sărut şi pe copii tu în locul meu şi cât de curând la revedere.

Tăticul vostru Vasile"

Expeditor: Jora, şeful oficiului Grupul G<enera>l Dumitrescu „Pe Tisa"[79]

Destinatar: D-nei. Mariana Jora, Str. I. C. Brătianu 104 Câmpu Lung

34[80]

1919 august 8, Peczel. Carte poştală trimisă de Vasile Jora, şeful Oficiului militar al Diviziei a 7-a, soţiei sale, Mariana Jora din Câmpulung Muscel, din preajma Budapestei.

„Scumpii mei,

Eri am ajuns în această localitate la 9 km de B<uda>*pest, nu ştiu de vom intra cu Div*<izia> *noastră în B*<uda>*p*<esta>, *deoarece ne-au luat altele înainte şi noi avem însărcinarea de a menţine ordinea prin împrejurimi.*[81]

În fine cu ajutorul lui D<umne>*zeu şi cu sănătatea dăruită de el am ajuns şi pe aci.*

Naturalul este că curiozitatea omului e mare, dar nu prea e de trăit aici. Scumpete extraordinară şi nu se găseşte. Aci în loco 200 kor<oane> *puişorul, la B*<uda>*pesta 2000 cor*<oane> *gâsca. Pâine nu găseşti. Se împarte de primărie făina ca să-şi facă fiecare. Carne nu există. Noi însă nu ducem lipsă de nimic.*

---

[79] Grupul General Dumitrescu a terminat gruparea în regiunea Mădăras în 30 iulie, urmând ca în noaptea de 30-31 iulie 1919 să înceapă trecerea Tisei. Grupul era format din Divizia 7-a și Brigada 2 Roșiori. Generalul Constantin Dumitrescu era născut în 25 februarie 1868. A avansat repede, ajungând în 10 mai 1915 locotenent colonel în cadrul Diviziei I. Războiul i-a adus gradul de general, cf. *Jurnal de operațiuni...*, p. 295 și *Anuarul Armatei Române pe anul 1916*, București 1916, p.444.

[80] Muzeul Județean Satu Mare, Colecția Grigore Cuculis, inv. 30.922, original, f. 1.

[81] Pe 4 august 1919 Budapesta a fost ocupată de 3 escadroane din Brigada 14 Roșiori, trei grupe de mitraliere și o secție de 2 tunuri, care făceau parte din Grupul General Holban (Divizia II cavalerie, Diviziile I și II-a vânători). cf. G. D. Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei (1918-1920)*, București, 1921, p. 157; Gh. I. Brătianu, *Activitatea politică și militară a României în 1919*, București, 1939, p. 124-125; *Jurnalul de operațiuni...*, p. 333.

Din ceea ce aştept n-am nicio ştire.

Necazurile sunt multe, să mulţumim însă lui D<umne>zeu că m-a învrednicit pe mine, tăticul vostru, a fi printre cei ce istoria îi va mări cât va trăi omenirea.

Vă sărut şi la revedere cu sănătate. Vasile"

Expeditor: Jora, Şeful of<iciului> mil<itar> Div<izia> 7

Destinatar: Mariana Jora, Str. I.C. Brătianu 104 Câmpu Lung Muscel

35[82]

1919 august <?> <Budapesta>. Carte poştală trimisă din Budapesta de Vasile Jora soţiei sale, Mariana Jora, din Câmpulung Muscel.

„Dragă Mariana

Primiţi sărutările mele din faimosul oraş ce azi face fală ţarei şi armatei române.

La revedere cu toată dragostea Vasile"

Destinatar: D-nei Mariana Jora, Str. I.C. Brătianu 104 Câmpu Lung

36[83]

1919 august 22, Cluj. Carte poștală trimisă de combatantul Roșu părinților săi, în care își exprimă satisfacția față de faptele la care a asistat, care nu se întâlnesc decât foarte rar în viață.

„Dragă mamă și tată

[...] din Cluj. Nu știu dacă am dat adresa care este: Corpul 6 Armată, sunt bine sănătos și mă împac bine cu toate pe aici. Am avut zile frumoase de tot cu care rar te întâlnești în viață.

Sărutări de mâni și complimente la toți. [...]"

Destinatar: D<om>na și D<omnu>l D. Roșu, Str. Mihăileanu 42 București

<Ştampile>: Cluj Cenzura de Cluj

37[84]

1921 aprilie 1923, Briceni. Carte poştală trimisă de medicul militar George Grigoriu, din Regimentul 26 Roşiori, soţiei sale, în care îi descrie situaţia nesigură din Basarabia.

---

[82] Muzeul Judeţean Satu Mare, Colecţia Grigore Cuculis, inv. 30.922, original, f. 1.

[83] *Ibidem*, inv. 30.994, original, f. 1.

[84] *Ibidem*, inv. 30.844, original f. 1.

„Dragă Mutzule,

M-am înapoiat de la Samoilovca şi mâine plec la Sanca şi Ataki în combaterea boalelor de ochi.

Am primit încă trei scrisori de la tine; încet, încet vin toate. Planul de a ne vedea de Paşti s-a spulberat. Concediile trupei s-au suprimat, iar pentru ofiţeri se admit câteva zile acelor ce nu au avut de loc anul acesta.

La asta se adaugă plata drumului la înapoieri, căci ordinul spune să se suprime foile de drum. Ba mai mult aflu că s-ar fi suprimat şi foile ce se dădeau semestrial familiilor ofiţerilor. Stai că nu s-au terminat încercările: e vorba să ne deplasăm curând mai spre sud. Unde anume, nu se poate spune. Se bănuieşte însă, o localitate ca Bricenii de Hotin cu deosebire că e la vreo 20-30 km departe de gară. Culmea mizeriei se apropie de se vor realiza toate acestea. Paştile le-om face pe drum. Cine ştie? Pentru mizerii suntem aduşi aici şi ne putem felicita de curajul cu care le înfruntăm. Însă ne-om abrutiza cu totul şi nu ne-or mai face nici o impresie.

Oricât de idealist ai fi, nu poţi suferii să se ia mai mult de la unii decât de la alţii.

Vă îmbrăţişez George"

Expeditor: Dr. Grigoriu R<egimentul> 26 R Prin [...][85] *
Destinatar: D-nei Madeleine Dr. Grigoriu, Str. Mihai Bravul 22
<Ştampilă> 24 aprilie 1921

DOCUMENTS FROM DOBRUJA IN THE COLLECTION OF SATU MARE COUNTY MUSEUM

Abstract

This paper presents for the first time a part of the documents of exceptional value from the Cuculis collection (Tulcea), bought 20 years ago by the Satu Mare County Museum. Documents about World War I (letters, photos, etc.) are presented.

Keywords: novel documents, Cuculis collection, World War I, letters from the battlefield.

[85] ilizibil

Luminița **GIURGIU**[*], *Teodora* **GIURGIU**[**]

PREOCUPĂRILE DELEGAȚIEI PERMANENTE A CONSILIULUI SUPERIOR AL APĂRĂRII ȚĂRII PRIVIND PROGRAMUL NAVAL MARITIM, PRODUCȚIA DE SUBSTANȚE CHIMICE ȘI DEZVOLTAREA REȚELEI DE CĂI FERATE (1930)

Constituția adoptată în 1923 prevedea, în Titlul V „Despre puterea armată", la articolul 119, obligativitatea tuturor cetățenilor *„fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie"* de a face parte dintr-unul dintre *„elementele puterii armate"*, compusă din *„armata activă cu cadrele ei permanente, rezerva ei şi milițiile"*. De un interes aparte, articolul 122 prevedea înființarea unui *„Consiliu Superior al Apărării Țării, care se va îngriji, în mod permanent, de măsurile necesare pentru organizarea apărării naționale"*.

Anul 1924 a fost marcat de apariția a două legi care au permis restructurarea organismului militar conform cerințelor noului stat, cu nevoi de apărare radical diferite față de 1916: *Legea organizării Consiliului Superior al Apărării Țării* din 13 martie şi *Legea relativă la organizarea armatei* din 23 iunie.

Pentru prima dată apărea, astfel, conceptul de *Sistem Militar Național* constituit din organisme, organe şi instituții de planificare şi conducere statală şi militară; forțele armate ale țării; formațiuni de pregătire a populației pentru apărare şi mijloacele economice, administrative şi teritoriale şi de asigurare logistică. Din acesta făcea parte: Parlamentul, Guvernul, Ministerul de Război[1], Ministerul de Interne, Ministerul de Externe, Ministerul de Finanțe, Ministerul Aerului şi Ministerul Marinei[2].

---

[*] Comisia Română de Istorie Militară, Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria"

[**] Arhivele Militare Naționale Române

[1] Ministerul de Război a fost înființat în anul 1862 şi a purtat această denumire până în 1929. Ulterior a mai purtat alte denumiri, după cum urmează: Ministerul Armatei (1929-1932), Ministerul Apărării Naționale (1932-1943), Ministerul de Război (1943-1947), Ministerul Apărării Naționale (1947-1950), Ministerul Forțelor Armate (1950-1972), Ministerul Apărării Naționale (1972-2006), Ministerul Apărării (2006-2008) şi, din 2008 până în prezent, Ministerul Apărării Naționale.

[2] Ministerul Aerului şi Marinei a fost înființat în baza Decretului Regal nr. 2620 din 13 noiembrie 1936 (publicat în „Monitorul Oficial" nr. 266 din 14 noiembrie 1936), prin

Forţele armate erau alcătuite din: armata activă, rezervele acesteia şi miliţiile, structuri de pregătire pentru apărare a tineretului (premilităria, arcăşia, cercetăşia, planorismul, zborul cu motorul, radioamatorismul etc.), precum şi pregătirea populaţiei pentru protecţia antichimică în cazul atacurilor aeriene.

Ministerul de Război răspundea de pregătirea militară şi administrativă a întregii armate, fiind ajutat de Consiliul Superior al Armatei[3], Marele Stat Major, trei inspectorate de armată, direcţii şi servicii.

Regele era comandantul suprem al Armatei în timp de război, putând delega la comandă un general. Intrarea în război se făcea prin decret regal sancţionat de corpurile legiuitoare.

În *Regulament*, Consiliul Superior al Apărării Ţării stabilea linia generală politico-militară a apărării naţionale prin: studierea şi emiterea de hotărâri referitoare la problemele apărării naţionale; coordonarea eforturilor prin menţinerea *„echilibrului tuturor nevoilor ţării, dând oştirii puterea militară voită"*; coordonarea activităţii ministerelor cu responsabilităţi în domeniul apărării naţionale, precum și prin studierea în timp de pace a tuturor problemelor referitoare la apărare şi prin identificarea mijloacelor pentru asigurarea lor.

Consiliul Superior al Apărării Ţării era alcătuit din: *preşedinte* - preşedintele Consiliului de Miniştri şi *membrii* - principele moştenitor, la majorat, miniştrii de Război, de Interne, Externe, Industriei şi Comerţului, Comunicaţiilor, Lucrărilor Publice, Agriculturii, Sănătăţii, Finanţe şi preşedintele Consiliului Superior al Oştirii (cu vot consultativ). Cei doisprezece membri ai Consiliului erau şi membri ai guvernului, determinând o suprapunere aproape perfectă cu acesta.

De remarcat este prevederea art. 1 din lege, care preciza că *„încheierile Consiliului Superior al Apărării Ţării sunt obligatorii şi angajează răspunderea ministrului respectiv, după confirmarea Consiliului de Miniştri"*, demonstrând astfel poziţia sa de subordonare faţă de Guvern.

Potrivit art. 3 din legea de organizare, Consiliul Superior al Apărării Ţării se întrunea, obligatoriu, de cel puţin două ori pe an, în lunile martie şi septembrie. Regele putea convoca Consiliul ori de câte ori aprecia ca necesar, conducând lucrările şedinţei respective. În acest caz, legea nu specifică ce se întâmplă cu preşedintele Consiliului de Miniştri. Din

contopirea Subsecretariatului de Stat al Aerului cu Inspectoratul General al Marinei, de la 13 februarie 1937.

[3] Consiliul Superior al Armatei, înfiinţat în iunie 1919, răspundea de organizarea, pregătirea de luptă şi conducerea nemijlocită a organismului militar.

studiul prevederilor actelor normative invocate se deduce că acesta era prezent la lucrările Consiliului, fără să exercite preşedinţia acestuia.

Ordinea de zi a şedinţelor era, de regulă, următoarea: citirea procesului-verbal al şedinţei precedente şi semnarea acestuia; dezbaterea problemelor ordinei de zi şi întocmirea rezumatului şedinţei.

La lucrări era necesară prezenţa tuturor membrilor, iar în cazuri excepţionale, a 2/3 dintre aceştia. Hotărârile se adoptau prin vot verbal, în ordinea indicată de preşedinte, cu majoritate de voturi.

Dezbaterea unei probleme se făcea după următorul procedeu: *„a) citirea chestiunii care face obiectul dezbaterii, în total sau pe părţi, de către secretarul consiliului; b) discuţia membrilor, pe rând, în ordinea cererii şi acordării cuvântului, alternând cei care vorbesc pentru, cu cei care vorbesc contra; c) închiderea discuţiei, rezumarea chestiunii de către preşedinte şi votarea".*

Hotărârile deveneau obligatorii pentru ministerul respectiv, după sancţionarea lor de Consiliul de Miniştri.

Pe lângă Consiliul Superior al Apărării Ţării funcţiona, permanent, *Delegaţia* miniştrilor departamentelor interesate pentru satisfacerea nevoilor armatei, componenţa acesteia fiind hotărâtă de Consiliul de Miniştri. Scopul acesteia era de a realiza o legătură eficientă şi rapidă între Ministerul de Război şi celelalte ministere cu responsabilităţi în pregătirea naţiunii şi teritoriului pentru război. Din păcate, această comisie interministerială a funcţionat sporadic, neîndeplinindu-şi scopul pentru care a fost creată (de exemplu, în 1924 s-a întrunit de patru ori şi o dată în 1934).

O ședință a Delegaţiei Permanente a Consiliului Superior al Apărării Ţării a avut loc pe 19 decembrie 1930, la sediul Marelui Stat Major, sub preşedinţia Regelui Carol al II-lea. La dezbateri au participat Principele Nicolae, Gheorghe G. Mironescu[4] - primul-ministru, Mihai Popovici[5] -

---

[4] *Gheorghe Mironescu* (1874-1949) - membru al Partidului Național Țărănesc, absolvent al Facultății de Drept din București (1894) și al Facultății de Litere și Filozofie din București (1895), doctor în drept (Paris, 1898), procuror la Tribunalul Ilfov (1900), avocat al statului (1900-1901), profesor la Facultatea de Drept din București (1903-1938), membru de onoare al Academiei Române (1938), ministru al Instrucțiunii (1921-1922), al Afacerilor Străine (1928-1931), al Finanțelor (iunie-octombrie 1932), al Internelor (14 ianuarie-9 noiembrie 1933) și președinte al Consiliului de Miniștri (7-12 iunie 1930 și 10 octombrie 1930-17 aprilie 1931).

[5] *Mihai Popovici* (1879-1966) - membru al Partidului Naţional Ţărănesc; ministru al Lucrărilor Publice (1 decembrie 1919-13 martie 1920), al Finanţelor (6-20 ianuarie 1927, 10 noiembrie 1928-14 octombrie 1929, 13 iunie-8 octombrie 1930, 10 octombrie 1930-14 aprilie 1931), al Internelor (7-8 iunie 1930) şi al Justiției (20 octombrie 1931-12

ministrul de Finanțe, Ion Mihalache - ministrul de Interne, Virgil Madgearu - ministrul Agriculturii şi Domeniilor, Mihail Manoilescu - ministrul Industriei şi Comerţului, Ion Răducanu - ministrul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor, general Nicolae Condeescu[6] - ministrul Armatei, generalul Nicolae Samsonovici[7] - şeful Marelui Stat Major, generalul Alexandru Gorski - inspectorul general al Aeronauticii, generalul Ion Papană - inspectorul General Tehnic, generalul Ioan Schmidt - directorul gazelor şi viceamiralul Vasile Scodrea[8] - inspectorul general al Marinei. Ordinea de zi a cuprins *„1. Programul naval maritim*[9]*; 2. Înzestrarea armatei cu mijloacele necesare apărării şi atacului chimic; 3. Planul de dezvoltare al rețelei de C.F."*[10].

Prezentăm, în continuare, procesul-verbal întocmit cu acest prilej, evidențiat ca având nr. 8, de interes deosebit fiind Programul Naval, Baza Navală, Canalul Dunăre-Marea Neagră, șantierele navale și Flota Comercială.

---

ianuarie 1933, 14 ianuarie-9 noiembrie 1933).

[6] *Nicolae Condeescu* (1876-1936), absolvent al Școlii Militare de Infanterie (1896) și al Școlii Superioare de Război (1905); membru de onoare al Academiei Române și membru fondator al Academiei de Științe din România; a participat la cel de-al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial în funcțiile de comandant al Regimentului 21 Infanterie și șef al Secției Informații a Marelui Cartier General; adjutant al principelui moștenitor Carol (1919), șef al Casei Militare Regale (1928-1930); ministru de Război (14 aprilie-6 iunie 1930, 7-12 iunie 1930, 13 iunie -9 octombrie 1930 și 10 octombrie 1930-17 aprilie 1931).

[7] *Nicolae Samsonovici* (decedat 1950, Sighet, jud. Maramureş) - general; şef al Marelui Stat Major (1927-1932 şi 1934-1937) şi ministru al Apărării Naţionale (1932-1933).

[8] *Vasile Scodrea* (1873-1934) - absolvent al Academiei Navale din Livorno (1898), director de studii și profesor la Școala de Marină din Constanța (1898-1899), director al Diviziei de Mare (1909) şi comandant al bricului „Mircea", în timpul Primului Război Mondial comandant Flotila de Operațiuni, șef de stat-major la Comandamentul Marinei (1919), comandant al Diviziei de Mare (1921), comandant al Marinei Militare Române (1925-1934).

[9] Vezi, pe larg, Luminița Giurgiu, *Noi informaţii cu privire la programul naval interbelic aprobat de Consiliul Superior al Apărării Ţării*, în *Studii de Istorie II*, vol. II, Editura Istros, Brăila, 2013/ editori Constantin Buşe, Ionel Cândea/, p. 501-508; *Consiliul Superior al Apărării Ţării şi politica navală din perioada interbelică* în „Anuarul Muzeului Marinei Române", tom XII, 2009, Editura Muzeului Marinei Române, Constanţa, p. 155-161.

[10] Arhivele Militare Române, Fond Marele Stat Major – Secretariatul Consiliului Superior al Apărării Ţării, dos. crt. 6/1930, f. 13-27.

Menționăm că documentul a fost adnotat de generalul Ion Antonescu[11], în calitatea sa de șef al Marelui Stat Major: *„19.II.1934. Nu a avut niciun efect practic".*

*

„Regele dă cuvântul ministrului Armatei.

Ministrul Armatei anunţă chestiunile ce se vor discuta, urmând ca, după discutarea lor, guvernul să avizeze asupra mijloacelor de realizare.

Viceamiralul Scodrea expune Programul Naval Maritim. Arată că a dispune de o forţă maritimă este o necesitate de ordin politic şi militar.

Prin forţă maritimă înţelege atât marina comercială, care e chemată să transporte bogăţiile până în cele mai depărtate porturi, cât şi marina de război, care protejează pe cea dintâi.

În caz de război, pe lângă protejarea liniilor proprii de comunicaţii, marina noastră de război va mai avea de îndeplinit următoarele misiuni: atacul liniilor inamice de comunicaţii; apărarea litoralului nostru maritim; împiedicarea transporturilor de trupe şi armament din Rusia în Bulgaria.

Starea în care se găseşte azi marina noastră nu ne permite îndeplinirea misiunilor de mai sus, deoarece flota sovietică din Marea Neagră ne este mult superioară şi niciodată nu o vom putea întrece, decât numai în cazul când vom avea sprijinul unei flote mari aliate, lucru ce este posibil în urma internaţionalizării Strâmtorilor prin Tratatul de la Lausanne.

În situaţia actuală, singură, Anglia ne poate sprijini cu un număr mare de vase, rămânând ca vasele mici să le completăm noi.

Pentru adăpostirea, aprovizionarea şi eventualele reparaţii necesare flotei este nevoie a se construi o Bază Navală. În privinţa alegerii locului acestei baze s-a cerut avizul unui expert englez şi unui expert francez. Ambii au fost de părere că locul cel mai nimerit este Lacul Taşaul.

Expertul englez a mai propus şi construirea unui canal de legătură între Dunăre şi Marea Neagră; acest canal prezintă avantajul că scurtează drumul între Europa Centrală şi Marea Neagră cu 400 km şi ne dă independenţa faţă de Comisia Europeană de la Gurile Dunării.

Expertul francez nu împărtăşeşte părerea construirii acestui canal din următoarele motive: implică cheltuieli mari; e greu de realizat din punct de vedere tehnic; ruinează porturile Galaţi şi Brăila.

Ţinând seama de considerentele de mai sus, precum şi de faptul că submarinele şi hidroaviaţia sunt nişte auxiliare ale vaselor de suprafaţă, inspectorul general al marinei a întocmit un Program Naval, care, în afară de materialul existent şi hidroaviaţie, cuprinde următoarele: 4 crucişătoare; 12

[11] Generalul Ion Antonescu a fost șeful Marelui Stat Major între 1 decembrie 1933 și 11 decembrie 1934.

distrugătoare; 6 submarine; 12 nave antisubmarine; 7 vedete pentru Dunăre; 1 bază navală; materialul de apărare a coastei şi muniţiile din anexa nr. 1.

Diferenţa dintre acest program şi cel întocmit în 1924 este că, din cauza progreselor făcute de hidroavionul torpilor, s-a redus numărul submarinelor de la 18 la 6 şi s-a renunţat complet la cele 12 vedete torpiloare de mare.

În vederea realizării lui, Programul Naval a fost împărţit în mai multe etape, din care prima pe 9 ani cuprinde: 3 crucişătoare; 10 distrugătoare; 6 submarine; 12 nave antisubmarine; 1 bază navală; materialul de apărare a coastei şi muniţiile din anexa nr. 1.

La rândul său Programul Naval pe 9 ani a fost împărţit şi el în 3 tranşe, fiecare pe 3 ani.

Prima tranşă conţine mijloacele strict necesare pentru apărarea litoralului maritim şi începerea construcţiei Bazei Navale, care va fi gata după terminarea tranşei a 2-a.

Viceamiralul Scodrea termină expunerea sa, rugând Consiliul să aprobe Programul Naval propus şi să se treacă cât mai repede la realizarea lui, pentru a nu fi surprinşi de un eventual război.

Ministrul Armatei propune ca generalul Schmidt să rezume informaţiile ce le are asupra înarmărilor chimice ale diferitelor state şi în special a vecinilor noştri.

Generalul Schmidt arată că toate statele au luat măsuri pentru înarmarea chimică. Astfel:

Rusia poate fabrica: clor – 100 t/zilnic; iperită – 50 t/zilnic; fosgen – 50 t/zilnic; cloropricrină – 30 t/zilnic; arsine pot obţine actualmente numai cu mari greutăţi, până când zăcămintele din Urali vor fi lucrate. Dispun însă de o mare cantitate de alte substanţe, care înlocuiesc arsinele; fumigene – în cantităţi mari.

Franţa poate fabrica: clor – 50 t/zilnic; levisită – 30/t zilnic; fosgen – 20 t/zilnic; iperită – nu sunt date precise.

Anglia: nu sunt informaţii precise până în prezent.

Statele Unite ale Americii: au un program foarte bogat.

Polonia: suferă de lipsa materiilor prime. Dispune însă de clor, fosgen, cloropicrină, levisită (în cantitate mică) şi de mult clark.

Iugoslavia dispune de: clor – 10 t/zilnic; iperită – 2 t/zilnic; adamsită – 1 t/zilnic; fosfor – 250 kg; fosgen – foarte mult:

Italia: are o practică foarte dezvoltată în chestiile chimice. Producţia sa cuprinde: clor, fosgen, adamsită, fumigene – în mare cantitate şi iperită – producţie mijlocie.

Spania dispune de: clor – 20-25 t/zilnic; fosgen – 11/2 t/zilnic; iperită – 1 t/zilnic; iritante – 1 t/zilnic.

Ungaria dispune de: clor, iperită, fosgen – în cantităţi mari.

Germania: industria acestei ţări poate pune la dispoziţie cca. 90 t/zilnic de produse chimice.

Ministrul Armatei completează informațiile relative la Germania, arătând că această țară dispune acum de 70 fabrici care pot produce gaze de luptă.

Generalul Papană, inspectorul general Tehnic, arată următoarele:

Rusia a semnat o convenție că nu va face uz de gaze, însă face pregătiri în stil mare pentru a le întrebuința. În ceea ce ne privește pe noi este nevoie să dispunem atât de mijloace de apărare, cât și de mijloace de atac.

Mijloacele de apărare: trebuie să dispunem de măști atât pentru armată, cât și pentru o parte din populația civilă. Azi nu avem nimic.

Mijloacele de atac: trebuie create 9 batalioane speciale de gaze.

Gazele de luptă: trebuie create fabrici pentru producerea lor.

Cantitatea necesară pentru încărcarea munițiilor toxice (25% din totalul necesar unui an de război), precum și pentru atacul chimic este: fosgen – 4 000 t/anual; iperită – 1 200 t/anual; arsine – 800 t/anual; arbanită – 7 000 t/anual; clorhidrină sulfurică cu trioxid de sulf – 7 000 t/anual.

Pentru toate nevoile arătate ar trebui o sumă de cca. 20 miliarde lei (inclusiv pentru populația civilă).

S-a prevăzut însă o primă etapă de 5 ani, în care să se realizeze programul arătat la Tabelul nr. V din rezumatul Memoriului Inspectoratului General Tehnic (anexa nr. 2). Costul acestor materiale, de primă urgență, ar fi de cca. 34 miliarde lei.

O altă mare nevoie a armatei noastre este și crearea instalațiilor și fabricilor pentru explozivi și pulberi.

Este absolut nevoie a se crea:

o fabrică pentru acidul azotic, fără de care nu se pot avea nici pulberi, nici explozivi. Debitul necesar este de cca. 7 800 t/anual și ar putea fi asigurat de Fabrica de la Dicio-Sânmartin;

mărirea producției Fabricii de pulberi la 2 700 t/anual;

o instalație pentru amonal (care poate înlocui trotilul în timp de război) cu un debit de 6 100 t/anual;

o instalație pentru toluen pe lângă Rafinăria Steaua Română cu un debit 1 500 t/anual;

Realizarea celor de mai sus se poate face cu suma de cca. 200 milioane lei.

Fabrica de trotil care se poate crea printr-un aranjament cu Fabrica de explozivi din Făgăraș.

În rezumat trebuie luate măsuri pentru a se rezolva următoarele probleme de interes primordial: 1) măștile; 2) fabricile de gaze; 3) fabricile de acid azotic; 4) fabrica de trotil.

Ministrul armatei arată că avem o ofertă din partea Fabricilor Stoltzenberg, prin care se propune a se face instalații pentru producerea substanțelor volatile, vezicante, lacrimogene și fumigene, precum și instalațiile necesare pentru încărcare. Oferta urmează a fi studiată.

Starea de inferioritate în care ne găsim față de inamicii noștri probabili ne impune să pășim grabnic la înzestrarea armatei nu numai cu material chimic, dar cu toate materialele unui război modern.

Urgența înzestrării armatei mai este reclamată și de concluziile la care a ajuns Comisia Pregătitoare a Conferinței de Dezarmare de la Geneva.

Generalul Samsonovici, șeful M.St.M. (Marelui Stat Major – n.n.), *citește concluziile raportului generalului Dumitrescu Toma, delegatul nostru militar în comisia de mai sus.*

Dl. Popovici, ministrul de Finanțe, spune: să se facă programul, iar noi să găsim mijloacele pentru înfăptuire.

Regele: programul este stabilit.

Ministrul de Finanțe: trebuie să avem curajul să tragem o poliță asupra viitorului; să facem împrumuturi și să cercetăm toate ofertele ce ni se fac, de exemplu, oferta Skoda.

Regele: ne vin oferte și din Germania.

Principele Nicolae arată că străinii își camuflează toate fabricile militare. A vizitat Fabrica Steyr, care, după cum i s-a spus, fabrică arme de vânătoare, dar nu a găsit o singură armă de acest fel. Este de părere ca cele mai multe nevoi să fie camuflate, punându-le pe seama întreprinderilor comerciale particulare; numai tunurile nu se pot camufla.

Dl. Madgearu, ministrul Agriculturii și Domeniilor, spune că satisfacerea nevoilor este în funcție de balanța plăților. Noi am ajuns la o anuitate, pe care deocamdată nu o putem depăși. Orice împrumut este legat de o anuitate, care constituie o îngreunare a balanței plăților. Am avut un plan de 5 ani, căruia i s-a dat satisfacție completă; dacă planul trebuie completat pe 10 ani, vom face și acest lucru, dar crede că deocamdată nu este pericol din partea Rusiei. Planul nostru de înzestrare trebuie revizuit și încadrat în Planul de organizare al bogățiilor țării, ceea ce nu se poate fără camuflări. Să creăm industrii, subvenționându-le pentru a le avea la război.

Regele întreabă: care sunt posibilitățile și care sunt previziunile industriei din țară? Odată stabilite, putem trece la examinarea problemei.

Dl. Manoilescu, ministrul Industriei, arată că <u>în chestiunea industriei de război</u> deosebim: industria metalurgică și industria chimică.

În ceea ce privește industria metalurgică sunt cunoscute încercările făcute cu Societatea Copșa-Cugir. Reamintește chestiunea mașinilor care stau pe chei la Constanța. S-a lucrat cu mijloace mici. Ne găsim acum în fața ofertei Skoda; înainte de o accepta trebuie să stabilim:

Ce devin Reșița și Hunedoara?

Cum le specializăm?

Unde cazăm industria metalurgică?

Și numai după aceia să încadrăm această forță în Planul de raționalizare a industriei. Casa Skoda, pentru suma de 14 miliarde lei, ne oferă confecționarea armamentului de care avem nevoie, în condițiile următoare:

armamentul să fie fabricat timp de 15 ani, atât la Uzinele Skoda din Cehoslovacia, cât şi la uzinele pe care se obligă să le construiască la noi în ţară;

materialele ce vor fi fabricate în ţară costă cca. 6,5 miliarde lei, în care sumă intră şi costul instalaţiilor;

preţul de fabricaţie pentru materialele fabricate în ţară va fi cu 40% mai scump decât pentru cele fabricate în Cehoslovacia, Casa Skoda urmărind prin aceasta să-şi amortizeze instalaţiile făcute;

timp de 8 ani, fabrica din ţară va lucra cu personal cehoslovac, iar după 15 ani cu personal român; în timpul 8-15 ani va lucra cu personal amestecat, conducerea având-o cehoslovacii.

Această ofertă are avantajul că ne pregăteşte independenţa faţă de străinătate, dar la început va fi foarte greu de a păstra secretul fabricaţiilor din cauza personalului străin. Ministerul Industriei a efectuat un studiu amănunţit asupra acestei oferte în vederea raţionalizării industriei metalurgice, studiu pe care îl va comunica Ministerului de Război.

Trecând la Canalul de legătură Dunăre-Marea Neagră arată că această chestiune este în studiu de foarte multă vreme, dar până acum nu s-a făcut niciun progres. Trebuie să separăm chestiunea civilă de cea militară şi să începem lucrul.

Regele este de părere ca problema să fie rezolvată sub forma civilă.

Dl. Manoilescu cere să se facă studii precise. Să se studieze traficul şi să se vadă cu cât s-ar ieftini navalul. Dacă chestiunea nu prezintă niciun inconvenient din punctul de vedere al apărării naţionale, problema poate fi pusă numai din punct de vedere economic.

O altă chestiune care ne interesează este aceea a flotei comerciale. În această privinţă, din motive de ordin economic (criza generală), crede că n-ar fi bine să comandăm vase comerciale.

Principele Nicolae: de ce să nu facem şantiere la noi? Germanii sunt dispuşi să ne aducă şantiere. Trebuie să avem industrii pe toate tărâmurile.

Regele: existenţa unei flote comerciale este o necesitate politică. Eu am călătorit toată lumea şi ştiu ce înseamnă să vezi pavilionul naţional într-un port străin.

Dl. Madgearu spune: toate statele din lume au legături pe apă. Este bine deci ca şi noi să avem asemenea legături. Modul cum s-a făcut la noi este însă defectuos; în loc de a da subvenţii diferitelor societăţi particulare, statul a luat această sarcină asupra sa. Din această cauză deficitele rezultate sunt mai mari decât subvenţiile ce s-ar fi acordat societăţilor. Se impune deci crearea de societăţi pe care să le subvenţionăm.

Dl. Răducanu arată că problema înarmării, care este o necesitate naţională, nu are posibilităţi de realizare prin puterile noastre; nu se găsesc capitaluri care să finanţeze industria naţională. Dar chestiunea are şi o latură politică care trebuie examinată cu Ministerul de Externe.

Dl. Mihalache: Problema de care ne ocupăm acum este Programul minimal al Marinei şi în special Baza Navală, pentru care se propune Lacul Taşaul. Până acum nu s-a dat un răspuns în această privinţă; el trebuie grăbit. Din punct de vedere economic urgenţa se impune cu o forţă la care n-ar mai trebui să ne opunem.

Din inspecţiile şi cercetările făcute, a constatat că, în bună parte, criza prin care trece comerţul cu cereale se datorează şi costului ridicat al transporturilor pe C.F.R.; în consecinţă construirea Canalului Cernavodă-Constanţa ar uşura mult problema transporturilor. Apele Dunării trebuie considerate de preferinţă ca surse de transport, nu ca surse de irigaţie.

Pentru ca guvernul să-şi dea cu părerea asupra problemei înarmărilor ar trebui să avem rapoarte documentate şi asupra aviaţiei şi gazelor de luptă.

Soluţia atinsă de ministrul Răducanu are mare importanţă. Înarmarea noastră cu întreg utilajul ar fi greu de obţinut prin propriile puteri, chiar dacă economic ar fi bine îndrumată.

Este de văzut dacă diplomaţia noastră a dat tot ce se aştepta de la ea.

Faţă de Rusia, Anglia este tot atât de interesată ca şi România. Amiralul Henderson nu este numai o părere tehnică, ea are şi o latură politică; el ar vrea să ne vadă cât mai tari. Nu trebuie deci pierdut momentul şi să analizăm ofertele ce ni le face. Să cultivăm acest interes al Angliei.

Regele: preşedintele Consiliului de Miniştri şi ministru de Externe are cuvântul în această chestiune. Spre a ne putea apăra la mare, trebuie să ne aliem cu cineva şi noi trebuie să hotărâm cine este acel cineva.

Primul-ministru Mironescu: problema trebuie pusă pe teren practic. Avem alianţe cu Franţa şi Italia. Pe care nu ne gândim să le părăsim. Acestea nu ne pot ajuta. Singură Anglia - care este cea mai mare putere maritimă - ne-ar putea ajuta.

În Anglia sunt 3 factori principali:

Amiralitatea

Banca Angliei şi

War Office.

Amiralitatea pare dispusă să ne ajute (să intervină spre a ni se deschide credite pe termene lungi). Are nevoie deci de Banca Angliei, care, după ultimele informaţii, se pare că face oarece dificultăţi. War Office, în general, se opune la angajarea creditelor în afară (în ţară sunt şomeri cărora trebuie să li se dea de lucru). Deocamdată nu se poate spune precis că Anglia ne-ar putea ajuta.

În rezumat:

1) Programul înarmărilor trebuie încadrat în Programul general economic; să dăm asupra economiei generale ceea ce trebuie armatei;

2) să ne pregătim industria aşa ca să se poată transforma;

3) chestiunea plăţilor, din cauza anuităţilor, este grea;

4) nicio dificultate de ordin tehnic nu se opune la construirea Bazei Navale;

5) Programul înarmărilor trebuie revizuit pentru a-l pune de acord cu Planul economic și cu concluziile Comisiei Pregătitore a Conferinței Dezarmării. Chestiunea dezarmării durează de foarte mult timp și crede că nici anul viitor nu se va putea lua o hotărâre. Totuși, nu trebuie să mai întârziem cu stabilirea programului de lucru.

În toate statele ministerele civile au luat asupra lor o bună parte din chestiunile referitoare la apărarea țării; la noi s-a făcut prea puțin în această privință (numai grănicerii și jandarmii).

Ministrul armatei: Marina noastră are nevoie de un program minimal. Este cazul să profităm de buna dispoziție a englezilor. Programul minimal cere anumite mijloace care se pot realiza în 3 ani. Insistă să se autorizeze achiziționarea lor.

Generalul Gorski, inspectorul general al Aeronauticii, arată necesitatea hidroaviației și mijloacelor A.A. (antiaeriene - n.n.) *ca măsuri de apărare contra atacurilor aeriene inamice. Baza navală, hidroaviația și mijloacele A.A. fac un tot inseparabil.*

Arată dificultățile ce se întâmplă cu Societatea I.A.R. și imposibilitatea de a ne procura material indigen, din cauză că nu avem capitalul necesar.

Pentru găsirea mijloacelor propune înființarea unui „timbru al aviației", cum s-a făcut în Turcia, Ungaria și Bulgaria.

Miniștrii Manoilescu și Madgearu se opun pe motivul că este imposibil a se înființa impozite noi pentru anumite trebuințe.

Regele dă cuvântul generalului Samsonovici, șeful M.St.M., să expună Planul de dezvoltare al retelei de C.F.R.

Generalul Samsonovici arată că acest plan constă din 2 categorii de lucrări:

Lucrări mici, relativ ieftine (halte intermediare, linii de garaj, consolidări de poduri, instalații de alimentare cu apă etc.), care odată realizate ne procură avantaje mari, scurtând durata concentrării armatelor cu 20-50%;

Lucrări mari (construcții, dublări și refaceri de linii) în scopul de a scurta durata de concentrare și mai ales de a ușura transporturile de pe un front pe altul.

Trecând la executarea acestui plan arată că el datează din 1924 și, deși s-a început o parte din lucrările din categoria a 2-a, până în prezent niciuna n-a fost terminată.

Pe anul 1930 s-au alocat sume pentru construcții de linii de o importanță secundară (ex. linia Chișinău-Sahaidac), în loc să se aloce pentru liniile, care din punct de vedere strategic, au o importanță mult mai mare.

În ordinea de urgență acestea sunt:

construcția liniei Ilva Mică-Vatra Dornei;

dublarea liniei Siretului;

dublarea liniei Copșa Mică-Teiuș-Apahida;

consolidarea liniilor Apahida-Ilva Mică și Dărmănești-Vatra Dornei.

Ministrul Madgearu spune că s-au dat bani numai pentru lucrările care necesitau sume mici şi se puteau termina.

Ministrul Manoilescu arată că Planul lucrărilor întocmite de expertul francez Leverve trebuie revăzut (s-au cheltuit 200 milioane lei numai pentru o uzină). Trebuie făcut un demers diplomatic arătând că experţii francezi frânează apărarea noastră naţională.

Ministrul Popovici insistă ca lucrările de interes naţional să fie făcute cu orice preţ. Ne-am obişnuit să dăm prea mare importanţă experţilor străini.

Regele conchide că, din lucrările mari, trebuie neapărat să se realizeze:

construcţia liniei Ilva Mică-Vatra Dornei;

dublarea liniei Siretului;

dublarea liniei Copşa Mică-Teiuş-Apahida.

*

ANEXA NR. 1

PROGRAMUL NAVAL

propus de Inspectoratul General al Marinei în urma sporirii flotei sovietice şi a vizitei amiralului Henderson

Denumirea materialelor	*Programul naval*	
	Pe 20 ani	*Pe 10 ani*
A. FORŢE NAVALE		
Crucişătoare	4	3
Distrugătoare	12	10
Submarine torpiloare	4	4
Submarine miniere	2	2
Nave antisubmarine	12	12
Vedete (pentru Dunăre)	7	-
B. APĂRAREA COASTEI		
Baterii 305 mm	1	1
Baterii 152 mm	3	3
Baterii 210 mm	2	1
Baterii 90 mm A.A.	2	2
Mine de baraj	1 500	1 000
Nave puitoare mine	1	1
Proiectoare	6	6
Aparate fumigene	*Da*	*Da*
Posturi T.F.F. mobile	2	2
Posturi radio gonio	5	3
Posturi ascultare submarine	3	3
Posturi detecţie litorală	3	3
Material de dragaj pentru 4 nave	4	4

Nave dragoare	4	4
C. BAZA NAVALĂ		
Lucrările hidraulice	*Da*	*Da*
Doc flotant	*Da*	*Da*
Organizarea staţiunilor de lansare	*Da*	*Da*
D. MUNIŢII		
Muniţii de artilerie	*Da*	*Da*
Torpile automobile	*Da*	*Da*
Grenade antisubmarine	*Da*	*Da*
Pulberi	*Da*	*Da*

ANEXA NR. 2

TABEL NR. 5
DE COSTUL MATERIALELOR PREVĂZUTE ÎN ETAPA 1-A

1	*Măşti pentru oameni, efectiv mobilizabil şi cutii filtrante şi piese de schimb necesare la mobilizare*	*2 134 000 000*
2	*Măşti pentru cai şi piese de rezervă 20% din necesarul la mobilizare*	*89 400 000*
3	*Costume speciale pentru iperită*	*65 000 000*
4	*Încălţăminte specială pentru cai 20% din necesarul la mobilizare*	*160 000 000*
5	*Aparate izolante*	*287 150 000*
6	*Carbonat de sodiu*	*200 000*
7	*Sodă caustică*	*1 147 230*
8	*Clorură de var*	*13 487 400*
9	*Material şi armament toxic pentru 2 batalioane gaze*	*221 608 000*
10	*Crearea de fabrici pentru produs gazele toxice şi staţiile de încărcare*	*312 900 960*
		TOTAL: 3 274 893 590

THE CONCERNS OF THE THE PERMANENT DELEGATION OF THE HOMELAND DEFENSE SUPERIOR COUNCIL ON THE MARITIME NAVAL PROGRAM, THE PRODUCTION OF CHEMICALS AND THE DEVELOPMENT OF THE RAILWAY NETWORK

Abstract

In the interwar period, the issues related to the implementation of the Naval Program, the Naval Base, the Danube-Black Sea Channel, the shipyards or the Commercial Fleet were in the attention of the Homeland Defense Superior Council. The debates recorded in the documents of the meetings reveal the diversity of opinions and the decisions made by King Carol II, particularly with regard to the development of the national defense industry. The topic, over 80 years later, is still one of interest. The important political and military personalities of the interwar period had an impact on the decisions that were adopted taking into account both the national interest and the political orientations.

Keywords: Homeland Defense Superior Council, Naval Program, Naval Base, Danube-Black Sea Channel, shipyard, Commercial Fleet.

*George LASCU**

UNIFICAREA LEGISLATIVĂ ÎN PERCEPȚIA PROFESIONIȘTILOR DE LA „GAZETA TRIBUNALELOR" (1933)

România întregită s-a dezvoltat organic într-o modalitate care, fără a fi unică (elemente comune putând fi identificate atât la vecinii noștri, cât și la alte state europene), are o doză mare de individualitate; efortul de a obține un cadru juridic unitar a necesitat o lungă și sinuoasă gestație, dominată de Constituția din 1923, punct central și reper incipient al amplului efort constructiv. Întreaga perioadă a fost marcată, într-un fel sau altul, în plan legislativ, de eforturile pentru realizare unificării legislative. Istoriografia românească[1] nu oferă mărturii directe, dar contextualizează epoca și fenomenul, prin asertiunile sintetice ale unor corifei ai istoriografiei românești[2].

* George LASCU, Universitatea „Ovidius" din Constanța, Școala Doctorală de Științe Umaniste, Domeniul Istorie

[1] *Istoria românilor*, vol. VIII: *România întregită (1918-1940)* (Academia Română. Secția de Ştiinţe Istorice şi Arheologie). Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, coordonator. Dr. Petre Otu, secretar, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003 /856 pp. + 48 pl. color/. De asemenea, a se vedea pentru rezultatele istoriografiei de până la 1989 ampla sinteză – Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II. Partea I, *1918-1933*; vol. II. Partea a II-a, *noiembrie 1933-septembrie 1940*, Editura Ştiinţifică şi Enclopedică, Bucureşti, 1986, 1988 /1.200+1.584 pp./

[2] Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, Editura Danubius, Bucureşti, 1991; Idem, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, Bucureşti, 1999; Ion Agrigoroaie, *România interbelică*, Editura Universităţii „Alexandru I. Cuza", Iaşi, 2001; Ioan Scurtu, *Viaţa cotidiană a românilor în perioada interbelică*, Editura RAO, Bucureşti, 2001; Ion Agrigoroaie, *România interbelică în paradigma europeană*, Editura Universităţii „Alexandru I. Cuza", Iaşi, 2005; Idem, *România interbelică – economie, administraţie, apărare*, Editura Universităţii Petrol-Gaze, Ploieşti, 2008; Ioan Scurtu, *Politică şi viaţă cotidiană în România interbelică în secolul al XX-lea şi începutul secolului al XXI-lea*, Editura Mica Valahie, Bucureşti, 2011; Idem, *Istoria civilizaţiei româneşti.*

Mărturiile de epocă sunt surse istoriografice consacrate; cu atât mai mult, mărturiile unor contemporani implicați direct în evenimente, ca profesioniști marcanți ai epocii. În speță, periodicele juridice românești reprezintă surse alternative[3] utilizate extrem de rar. Practic, nu am identificat în circuitul istoriografic românesc apeluri la ele. În acest sens, recuperarea documentară[4] pe diferite surse și paliere tematice nu poate decât să se constituie într-o primă etapă, necesară și obligatorie, pentru înțelegerea suplimentară a evoluției societății românești interbelice.

Perioada interbelică (1918-1940), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2012; a se vedea şi sintezele – Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Partidele politice din România (1862-1994)*, Editura Mediaprint, Bucureşti, 1995; Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998; Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1999 (cunoaşte mai multe ediții, revăzute şi adăugite; în 2008: ediția a IV-a)

[3] Relev, în contextul temei de cercetare doctorală a subsemnatului (*Evoluții ale societății românești interbelice, reflectate în periodice juridice*), comunicarea susținută în cadrul primei ediții a Congresului Național al Istoricilor Români (Cluj-Napoca, 25-28 august 2016) – *Surse documentare pentru istoriografie: periodicele juridice româneşti din perioada interbelică*; această comunicare a fost susținută în cadrul secțiunii *Raportul dintre cadrul politic și cadrul juridic în istoria românilor*. Nu este inutil de menționat prezența, de asemenea, în cadrul Congresului, a unei alte secțiuni dedicată istoriei Dreptului – *Probleme actuale ale istoriografiei românești. De la politizarea istoriei la noile metode de cercetare*

[4] Pași în acest sens au fost realizați în ultima perioadă; a se vedea: George Lascu, *„Opera legislativă națională realizată de Suveranul Țării", exprimată într-un număr festiv al revistei „Justiția" (iulie-august 1938)"*, în Virgil Coman, Luminița Stelian, Nicoleta Paraschiv (Grigore) (coord.), *Profesor universitar dr. Valentin Ciorbea la 70 de ani. O viață în siajul muzei Clio*, Editura Etnologică, București, 2016, p. 167-201; Idem, *Aspecte ale societăţii româneşti interbelice, reflectate în numărul inaugural al revistei „Justiţia" (decembrie 1937)*, în Nicoleta Ciachir, Sorin Marcel Colesniuc (coord.), *În amintirea unui istoric român: Nicolae Ciachir*, Editura Etnologică, Bucureşti, 2016, p. 808-834; de asemenea, Idem, *Cum a devenit o vacă ditamai calul. Cazuri amuzante de fals semnalate de Henri Stahl*, în „Historia", XVII, nr. 183, apr. 2017, p. 80-82; Idem, *„Nimeni nu știe când să se retragă". Despre pensionarea intelectualilor în interbelic*, în „Historia", XVII, nr. 185, iun. 2017, p. 80-82; Idem, *La noi primează nu lupta de idei, ci lupta de persoane*, în „Magazin istoric", anul L, serie nouă, nr. 8 (605), aug. 2017, p. 51-5.

„Gazeta Tribunalelor. Organ săptămânal juridic-social-economic" a apărut la București, în perioada 7 martie - 19 august 1919, fiind editat „sub direcția unui comitet"[5]. Anunța o apariție regulată, joi, un exemplar costând inițial 25 de bani (foarte curând, prețul avea să crească la 1 leu). Abonamentul anual avea un cost general de 80 lei și un cost special de 40 de lei pentru avocați, magistrați și funcționari judecătorești. Redacția și administrația își aveau sediul în bulevardul Elisabeta nr. 1, București.

Într-un cuvânt-înainte *Către Cetitori*, Comitetul (cu membri nenumiți) anunță: „Azi, când toate clasele sociale se frământă pentru propășirea și atingerea idealului lor, azi când toate breslele își valorifică drepturile prin sacrificii neprecupețite, noi, care reprezentăm clasa cea mai cultă, trebuie să ne înălțăm mai presus de interesele noastre zilnice și cu forțe unite să luptăm pentru menținerea prestigiului nostru de corp luminat. Pentru a usca neghina din ogorul nostru și pentru a ușura suferințele din sanctuarul dreptăței, apărem noi. Drumul nostru știm că va fi greu, dar suntem hotărâți, ținta noastră e ficsată și pasul ne e sigur și sănătos. Coloanele ziarului nostru se vor deschide primitoare tuturor acelora cari își fac un apostolat din îndeplinirea îndatoririlor pe care le au în justiție. D-nii magistrați, avocați și funcționari judecătorești își vor putea spune cuvântul și cererile juste vor avea toată solicitudinea noastră. În schimb nu vom trece cu vederea nici o abatere. Ori ce ilegalitate va fi înfierată cu toată puterea pe care ne-o dă acest organ și voința noastră neclintită. Vrem o atmosferă nouă și curată în timpul dreptăței și o vom avea" [6].

Proprietarii ziarului erau G. Cloni, Gh. Cotescu și Matei Iosefachi, primii doi fiind și prim-redactori, iar ultimul, director. Fapt relativ comun în epocă, ziarul a avut o apariție în două serii: după nu mai mult de 15 numere, apărute relativ regulat, în 1919, încetându-și apariția, pentru a o relua la nu mai puțin de unsprezece ani distanță, în 1930[7]: „S'au scurs 11 ani de atunci. Epocă tulbure în care patimile, stăvilite de puterea armelor și de grozăvia războiului, îngenunchiau înaintea ideii de drept și dreptate. Preoții cari oficiau în templul

[5] *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Tom III. *Catalog alfabetic: 1919-1924*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 414.

[6] Comitetul, *Către Cetitori*, în „Gazeta Tribunalelor", I, nr. 1, 7 mar. 1919, p. 1.

[7] Reapare în toamna anului 1930 (trei numere), continuând până în 1944. *Publicațiile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*, Tom IV. *Catalog alfabetic: 1925-1930....*, Editura Academiei, București, 2003, p. 453.

justiției aveau cuvântul. Noi am ridicat atunci un mic altar unde se putea vorbi. Cuvântul scris era purtat de-a lungul țărei și năzuințile împărătești. Dar după puțin timp un fulger a căzut asupra noastră și ne-a frânt avântul, dar nu ne-a doborât. Azi, când cerul întunecat amenință, când toți slujitorii justiției sufăr, din experiența trecutului strângându-ne forțele, aprindem din nou făclia, pentru ca să se facă lumină în bezna ce ne înconjoară. Avem convingerea că nu este totul putred în templul zeiței Themis și, cu această credință, pornim la drum. Vom scormoni putregaiul și vom avea desigur dușmani, dar fulgerile lor nu ne vor mai atinge, pentru că am devenit imuni. Vom da pe față nedreptățile și sub acoperișul nostru își vor găsi adăpost slovele celor drepți și buni. În rândurile noastre nu se vor strecura patimi politice, pentru că singura politică pe care o facem este aceea a profesiunei noastre. Suntem prea îndrăgostiți de ea ca să o părăsim și prea recunoscători ca să o trădăm. Apariția noastră justifică acest crez. Vor fi mulți de părerea noastră? Adevărați slujitori ai justiției, aveți cuvântul"[8].

La un an de la reapariție, perioadă în care s-a intenționat o frecvență lunară a tipăririi, I.Gr.Periețeanu sintetizează rolul periodicului: „sărbătorirea unui an dela reapariția unei publicațiuni de specialitate apare în ochii tuturor ca un eveniment de osebită însemnătate. Câtă perseverență și câtă abnegație dovedește această aniversare! Ce sforțări i-au trebuit confratelui distins Cotescu pentru a se sustrage el însuși și a sustrage și pe colaboratorii săi dela

---

[8] Direcția, *Cuvânt înainte,* în „Gazeta Tribunalelor", 20 octombrie 1930, p. 1. În același număr, exemplificativ: Gh. Cotescu, *Politica și bara,* la p. 1 – întregul material este o demonstrație vastă, împănată cu multe exemple din viața cotidiană, a următoarelor aserțiuni: *„S-a spus că avocatul are două profesiuni, politica și bara, dar spre a fi drepți trebue să recunoaștem că dacă le face pe amândouă, atunci nu are niciuna. Ambele sânt exigente și tranzacțiile nu pot decât să dăuneze amândurora. De obiceiu, pentru sufletele comune, pentru demagogi și oportuniști, bara, care nu le poate da satisfacțiile visate din lipsa lor de chemare, nu este decât o trambulină care-i aruncă în vâltoarea luptelor politice, unde-i așteaptă, mai ales în timpurile de față, onoruri și averi".* De asemenea, X, *Ceva despre unele dimisii* - p. 2 -; Traian Romulus Scriban, *Lăsați d-lor Politiciani în pace, Parchetele și Cabinetele de Instrucție!* - p. 3; Cerber, *Pripeală* - p. 3; Clautius, *Colegele* - p. 4; Justus, *Se tulbură apa* - p. 6 (despre obligațiunile luate înainte de război); xxx *O ținută de rigoare la desbaterile judecătorești. Nu se va pleda cu pălăria în cap și în haine de sport, iar avocatele nu vor mai apare cu brațele goale și prea luxos îmbrăcate* - p. 6; C. Galați, *O lege care ne trebue* - p. 7; Caton, *Clientela flotantă* - p. 7 - ș.a.m.d.

preocupările luptei pentru trai spre a se devota scrisului, în schimbul singurei satisfacțiuni de ordin moral pe care ți-o dă munca închinată marilor interese ale propriei tale profesiuni, și mai mult, poate, ale magistraturei, care alături de armată constituie reazămul de căpetenie al unei națiuni.[9] (...) «Gazeta Tribunalelor» și-a propus să îndeplinească importantul rol de santinelă a locașurilor din tot cuprinsul țării în care se împarte dreptatea. Înțelege să stea de gardă și să dea semnalul de alarmă. Coloanele ei sânt larg și sincer deschise

---

[9] A se vedea, ca arc peste timp pentru evoluția istorică a problematicii, I. Gr. Perieţeanu (decanul Baroului la acea dată), *Reforma constituţională a Statului Român*, în „Justiția", nr. omagial, iulie-august 1938, p. 5 (selectiv, dintr-un articol de mari dimensiuni): *„Nu-mi propun să fac, în cadrul acestui articol omagial, o descriere amănunţită a procesului morbid ce a format obiectul celor trei conferinţe pe cari le-am rostit în 1934 şi 1935 la Bucureşti şi la Braşov* (Desorientare şi Dibueli; Patologie Socială). *E suficient să repet că vechiul nostru regim a oscilat între două politici: o politică de neprevedere, datorită căreia n`a putut elimina surprizele viitorului; o politică de neprevenire, care a împiedicat anularea evenimentelor ce aveau să vie. Suveranul nostru, care cumulează în persoana Sa un sumum de inteligenţă, de cultură şi virtuţi nu se putea să conceapă «o regalitate anonimă, desîncarnată, şi fără personalitate», din care decurge, după cum observa temeinic Ch. Maurras, o gestiune administrativă arbitrară, datorită inexistenţei unei înalte puteri politice. Suveranul întotdeauna în curent cu treburile publice a deprins, probabil, din bilanţul activităţii instituţiilor de Stat o crudă realitate, aceia că «numărul exagerat de organe ale văzului creia viziuni discordante şi leneşe; iar în ce priveşte iniţiativă, nouă sute de capete excelau în a paralitza o mie opt sute de braţe». Strălucitul rezultat al plebiscitului a dovedit, chiar pentru cei mai îndărătnici, acordul deplin dintre Suveran şi Naţiune. Norodul, în bunul lui simţ elementar, şi-a dat seama că numai persoana monarhului, printr-o cumpănită, dar neşovăielnică guvernare (sprijinită de o putere colectivă auxiliară compusă din valori, elanuri şi dinamisme) îl poate feri de prăbuşirile pe cari le atrag în mod fatal după ele incoerenţa şi instabilitatea. Norodul a înţeles din moment ce, în toate chipurile, e destinat oblăduirii, ceia ce interesează e să fie bine guvernat; că primejdiile puterii ori cât ar fi ele de mari sunt un nimic faţă de riscurile pe cari le implică lipsa de putere. Toate popoarele, observă André Maurois, în desordine, preferă securitatea libertăţii, cu care n-ai ce face când te-aşteaptă hecatomba – Românimea nu putea gândi altfel. Ţăranul român, simbolist din fire, adânc pătruns de sentimentul monarhic, a primit noua formulă constituţională exclamând ca ţăranul provenţal francez: «– Priviţi soarele. El singur face să-ncolţească şi să se coacă recoltele pe pământ!», «– Priviţi turma: Are un singur păstor!» Să ne proslăvim aşa dar Soarele şi Păstorul. Şi să ascultăm cu milă chiţăitul cârtiţei politicianiste care se zbate buimacă în faţa galeriilor şi muşuroaielor distruse"*.

tuturor voitorilor de bine ce stau dincoace de bară. Nici odată rândurile tipărite ale acestor coloane nu vor sluji drept ițe pentru intrigi și infamii. Din potrivă, au fost, sunt și vor fi cărăruri ideale, spre nobile idealuri profesionale"[10].

Dintre temele dezbătute, unificarea legislativă[11], chestiune pendinte în epoca interbelică, a făcut obiectul unor aplecări speciale. Prin filtrul perspectivei unor eminenți profesioniști ai dreptului, contemporani cu evenimentele, putem reconstitui fidel părți din conștiința profesioniștilor dreptului referitoare la o problemă fundamentală a României întregite.

La sfârșitul lui 1930, Gh. Cloni realizează o introducere în problemă: „au trecut atâția ani dela înfăptuirea unității noastre naționale și vedem cu mâhnire că nici până în prezent nu s-a înfăptuit unificarea legislativă, atât de necesară existenței noastre de stat. Ne întrebăm cu toții îngrijorați, pentru ce atâta greutate și întârziere să punem ordine în trebile justiției? Când în Parlamentul nostru, sub diferite guverne, dela încheierea păcii până azi, s-au votat legi nenumărate, unele chiar de infimă importanță, suntem îndrituiți să ne mirăm și să întrebăm: oare, dacă n-a existat, nu există un ministru al Justiției cu mai multă bunăvoință pentru a accelera votarea unificării legislației în România întregită? Chestiunea de timp nu mai poate forma o scuză, căci, dacă e adevărat că pentru o asemenea inițiativă legislativă a fost nevoe de timp, credem că 11 ani ajung și orice altă întârziere, pe lângă neajunsurile la cari suntem expuși, ne creiază și titlul de incapacitate, și mijlocul cel mai nimerit ca inamicii noștri să-l speculeze, în contra consolidării noastre. Ne facem ecoul tuturor, cu grije și drag de această țară și cerem celor în drept și cu răspundere să grăbească cu o oră mai curând această mare operă, să ne dea o lege pentru toți, chibzuită astfel, să împace pe toți fiii acestei țări ca, atunci când hotărârile se vor pronunța în numele M.S. Regelui, ori în numele legei, să fie pronunțate în numele legilor românești, iar nu în numele legilor străine".[12]

---

[10] I. Gr. Periețeanu, *O remarcabilă aniversare*, în „Gazeta Tribunalelor", XI, nr. 1, 20 oct. 1930, p. 1. Despre personalitatea lui Periețeanu, a se vedea Alex. Velescu, *Bara românească contemporană: Periețeanu*, în „Gazeta Tribunalelor", XIII, nr. 4, 20 ian. 1933, p. 3.

[11] O lucrare clasică, Andrei Rădulescu, *Unificarea Legislativă* (Academia Română), Cultura Națională, București, 1927 /44 p.

[12] Gh. Cloni, *Despre Unificare*, în „Gazeta Tribunalelor", XI, nr. 3, 20 dec. 1930, p. 2.

În 1933, chestiunea devenise acută, făcând obiectul unei serii de intervenții („unele contrazicătoare"), dintre care recuperăm, pentru o privire de ansamblu a fenomenului, opiniile unor corifei ai dreptului românesc: „Se petrece acum sub ochii noștri un eveniment căruia nici chiar noi, juriștii, nu îi dăm importanța ce i se cuvine. Se revizuesc toate codurile noastre fundamentale, se schimbă din temelie așezământul nostru legislativ[13]. Cod Civil, Cod Comercial, Cod Penal, Procedură Civilă și Penală se schimbă toate de la o zi la alta, iar «comisiunile mixte» lucrează undeva, într'o sală, în mijlocul

---

[13] A se vedea o contextualizare la avocatul Friederich Weinberg, *Spre unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalelor", XIII, nr. 6, 20 mar. 1933, p. 2: *„Pe birourile Corpurilor legiuitoare s-au depus proectele de cod civil, cod comercial, procedură civilă, ce urmează să fie votate pe întinsul Țărei. Această legiferare este așteptată cu viu înțeles de toți cetățenii țării, fiindcă reprezintă o mare operă socială, o dărâmare de barieră între diferitele provincii, guvernate azi de legiuiri diverse, un început de unire în muncă, în justiție, în dreptate. După unirea cea mare teritorială – care a dat expresiunea vie a unităței neamului, pentru consolidarea și desăvârșirea întregirei lui, unificarea legislativă complectează și desăvârșește visul milenar al poporului român. Baza statului este ideia de justiție – asigurată prin cei mai destoinici fii ai unui neam – magistrații, cărora le este încredințată siguranța statului – viața și avutul cetățenilor, viitorul neamului. Aceiași lege, care sintetizează o normă de orientare – o regulă de manifestare – va fi aceiași de la Nistru până la Tisa și de la Dunăre până la Mare, și spiritul de siguranță, de muncă, de activitate rodnică și fecundă va lua un puternic avânt în fața legiuirii uniforme – în fața asigurărei dreptului ori unde cetățeanul este pe teritoriul Țărei. Cine nu cunoaște desolarea firească și pesimismul periculos care copleșea sufletele și opria pe comercianți să încheie afaceri cu colegii lor din Transilvania, Bucovina, Basarabia și reciproc – tocmai din pricina lipsei de unitate în legiuire, din pricina variatelor și infinit de complicate rudimente de drept, care uluiau pe advocatul care se încumeta să abordeze o apărare în legiuirile provinciale? Unificarea comercială, civilă și penală va aduce respectul și siguranța capitalului ca factor de circulațiune; va aduce respectul proprietăței și libertatea în activitatea comercială – fără de care nu se poate să existe progres, va stimula inițiativa, va da curs liber activităței industriale și comerciale, și va pune frâu pornirilor care prejudiciază interesele cetățenilor și viața lor. Inovațiunile fericite, introduse în legiuirile unificate, vor avea un puternic ecou în sufletul cetățenesc și o viață nouă, trepidantă, de activare și de muncă productivă, va fi ecoul prelung și puternic al aplicărei legiuirilor de unificare. «Gazeta Tribunalelor», apărătoarea dreptului și purtătoarea de cuvânt, ca tribună mândră și liberă a advocaților români, salută această măreață operă de legiferare – creatoare de mari speranțe pentru progresul justiției românești".*

indiferenței generale, cu o febrilitate ce contrastează cu încetineala pusă până acum.

- Foarte bine se face, ar putea riposta un revizionist. Trebue câștigat timpul pierdut.

- Nu e tocmai așa, ne-am permite noi să răspundem. Nici cele l'alte țări mările n'au reușit încă să-și aibă unificarea.

Dar repercursiunea bruscă cu care d. Ministru al justiției a depus într'o banală după amiază la Cameră teancul de proecte noi cu mii de articole, și somptuoase expuneri de motive, graba ce pune d. M. Popovici a trece cât mai repede aceste coduri monumentale prin comisiile sale totd'auna descomplectate, ascunde sau o regretabilă ușurință de procedare sau vanitate naivă de a-și lega cu orice preț numele de opera redutabilă a Unificărei. Procedura asta pripită, mie însă îmi e fără teamă că se ascunde și altceva, pe care nu mă sfiesc să-l spun aici limpede. Am credința că toți aceia cari critică și ponegresc spiritul latin al legislației noastre din Vechiul Regat; toți aceia cari, crescuți sub stăpânirea Austro-maghiară au fost siliți să învețe din tinerețe această legislație străină și nu cunosc de loc pe a noastră din regatul liber – se grăbesc să profite de puterea unui guvern prezidat de un ardelean și condus în ale justiției de alt ardelean, pentru a face o unificare după concepția și dorința altui ardelean, care e redactor al proectelor! (subl. în text)

Spun aceasta în toată cunoștința de cauză. În adevăr, în primii ani de după războiu, când s'a pus problema Unificărei, cine nu-și aduce aminte de campania violentă a fraților din provinciile alipite, contra ideei de a se întinde peste tot legislația noastră românească? (subl. în text) Cine nu-și aduce aminte de nechibzuita atitudine a unora de a propaga concepțiile nemțești și maghiare ca superioare a lor noastre?! Ți se părea că noi am trăit până la 1919 într'o stare haotică, că am avut aici legi arhaice și inferioare, că nu aveam un Stat de drept între Carpați și Dunăre, ci un biet trib barbar oarecare... Se pierduse și mândria națională și simțul măsurei și mai ales bunul simț. «Sau aruncăm la coș codul Napoleon și ne adăpăm la izvoarele de la Buda-Pesta, sau Unificarea nu se face!» iată de ce oamenii noștri politici au ezitat cu drept cuvânt în fața problemei. S'a lăsat mai bine problema să doarmă, de cât să adăugăm încă un izvor de greutăți sufletești, la atâtea altele... Am lăsat timpului sarcina să lumineze rătăcirile. Și iată de odată curentul ardelean triumfând. Deși nejurist, d-l M. Popovici într'o bună zi ia repede sub braț teancul de coduri făurit de d. St. Laday, juristul așa de priceput al legilor maghiare, și le aruncă pripit pe masa comisiilor sale parlamentare. Ce spirit domină aceste coduri? Ce concepție generală le-a inspirat? Revizuim și îndreptăm, sau

aruncăm la coș întregul nostru așezământ napoleonian cu care azi Franța trăește destul de bine, pentru a ne aventura în coduri totalmente noui după nu știu ce concepții germano-ungare? Mărturisesc că timpul nu mi-a permis să aprofundez articol cu articol tot teancul de coduri cu care mi-a hărăzit masa de lucru Onor Minister de Justiție. Se cere mult timp pentru așa ceva. Și numai după un minuțios examen al întregei opere poți stăpîni concepția ei bună sau greșită, și poți apoi păși la cercetarea fiecărui articol. Graba cu care s'a procedat și se discută, condamnă la o regretabilă superficialitate lucrarea comisiunilor. De aceea cu regret m'am abținut de a participa la ele.

O largă discuție de presă trebuia să preceadă lucrarea comisiunilor, căci dacă au trecut 12 ani fără mult folos, să nu se uite că proectul codurilor de azi îl cunoaștem abea de 2-3 luni! Înainte de toate trebuia dezbătută pe larg și sintetic concepția generală a nouei legislații. Aceasta e principalul. A «revizui» nu înseamnă a arunca la coș tot ce ai. A revizui înseamnă a îmbunătăți ceea ce s'a acumulat prin munca atâtor generații. Iar dacă ai vrea totuși printr'un orgoliu imprudent să creezi din temelie o nouă codificare napoleoniană în care Tronchet și Porlalis sunt reprezentați azi prin amicii noștri X. și Y. – rămâne să se examineze mai întâi, de către tot ce viața noastră juridică are mai strălucit, la ce directive generale să ne oprim, ce spirit preferim, ce tendinți sociale încurajăm. Un cod civil nu e numai operă de eruditiune, nu e operă de cabinet. E și operă de guvern, în care tendințele de politică generală și socială își au un rol precumpănitor. Viața fiecăruia dintre noi se așează pe temelii noi.

Citesc însă în „Curierul Judiciar" o serie de articole semnate „Judex", în care autorul demonstrează sub titlul «Înstrăinarea Codurilor» că actualele noastre coduri au fost complect înlăturate, contrar afirmațiunei din expunerea de motive a d-lui ministru de Justiție. Ceva mai grav: alcătuitorul nouilor coduri, cari s'a inspirat firește din acele coduri pe cari a lucrat toata viața și pe cari le cunoaște și le admiră: codurile germano-maghiare! Nenumăratele citate exemplifică aceste grave constatări, cari în condițiunile în cari s'a alcătuit codul și procedura civilă, erau de așteptat. Și atunci mă întreb, și rog și pe colegii mei din diversele comisiuni să se întrebe și ei: putem și vrem noi să mergem pe această cale? Am fost și suntem noi așa de inferiori ca legislație încât, înăbușindu-ne o elementară mândrie națională, să acceptăm smeriți concepțiile maghiare? Ce hohot de râs ar fi, cu drept cuvânt, mâine la Buda-Pesta și ce trist certificat de pauperitate ne-ar arunca în față lumea științifică din Apus!

Nu propovăduim aici șovinismul științific. Departe de asta. Dar nu se poate tăgădui că într'o operă de Unificare a unei țări întregite, este și o mare latură politică. Ce facem noi cu ea? Alunecând la discuție articol cu articol am impresia că nu vedem pădurea din cauza pomilor. Și avansăm astfel pe un drum profund greșit, de pe care va trebui să ne întoarcem. Personal am până acum din ceea ce am citit aceiași impresie ca și colaboratorul Curierului Judiciar. Aș fi fericit să-mi schimb părerea când voi isprăvi studiul pacient al codurilor. Dar mă îndoiesc. Până atunci lumea noastră juridică trebuie să se miște. Un cod civil e ceva prea grav ca să-l privim cu indolența noastră cunoscută. Voi reveni."[14].

„Se anunță în fine ca o realitate Comisiuni și paracomisiuni[15], compuse în bună parte din personagii cari acum apar drept capacități de nediscutat, puse să ne așeze și să ne cimenteze sufletul și viața, muncesc, se agită și toarnă în texte toată știința de care sânt capabili. Cinste lor! Această muncă și aceste lumini ne vor da siguranța zilei de mâine. Un lucru însă nu trebuie uitat: că suntem o țară latină și apoi că spiritul latin ne-a ținut și ne ține și că tot acest spirit ne-a unit. Când s'a introdus Codul Napoleon nu ne-am simțit deloc stingheri, deși se părea că ruptura cu trecutul ne va desechilibra. Multe legi din cele care ne cârmuiseră înainte, respinse de noi și de sângele nostru, impuse doar de forța împrejurărilor, au căzut și nu le-am regretat (...) Așa a cerut destinul. În dragostea noastră nemărginită și neprecupețită am îndurat toate lipsurile, ne-am distrus tot ce-am avut mai bun, numai să vedem înfăptuit idealul național. Și când a sunat

[14] C. Xeni, *Unificarea Legislativă*, în „Gazeta Tribunalelor" XIII, nr. 8, 20 mai 1933, p. 1. Despre Constantin Xeni, a se vedea Alex. Velescu, *Bara românească contimporană: C. Xeni*, în „Gazeta Tribunalelor", XIII, nr. 5, 20 feb. 1933, p. 3, 4

[15] Despre o „comisiune" mai puțin cunoscută, a se vedea Traian Gh. Dimitriu-Șoimu, *Încercări de unificare legislativă în Balcani*, în „Gazeta Tribunalelor", XIII, nr. 4, 20 ian. 1933, p. 7: *„În octombrie 1931, cea de-a doua Conferință balcanică ținută la Istanbul (Constantinopol) a hotărât instituirea unei comisiuni interbalcanice de juriști, pentru unificarea dreptului. Între 11-13 iunie 1932, la Belgrad, s-a organizat o săptămână juridică, la care au luat parte numai delegați din Turcia, Grecia și Jugoslavia (...) La 22 octombrie 1932, Comisia pregătitoare juridică s-a întrunit la București, alegând ca președinte pe d-l V.V. Pella, prof. la Universitatea din Iași și ca secretar general permanent pe d-l Dr. G. Popovici (Jugoslavia) (...) Cu această ocazie s-a emis ideia constituirei unei Uniuni Juridice Balcanice, asupra căreia se va mai discuta. Comisiunea pregătitoare astfel cum și-a început lucrările, permite a netezi terenul și a pregăti unificările legislative dorite".*

ceasul, elanul nostru nu l'am precupețit. În același elan ar fi fost bine ca, în primele zile de bucurie a unirei, să fi întins pe tot cuprinsul României întregite legile acelora ce s'au sacrificat (...), fără condiții, ca o înțelegere a unității neamului, ca o pecetluire a voinței de a crește și trăi, sub acțiunea salvatorului ferment latin.

Până azi am fi avut o unificare perfectă, s'ar fi asimilat tot ce-ar fi fost bun și s'ar fi modificat tot ceea ce n'ar mai fi corespuns timpului și cerințelor de unire.

Ce trist spectacol! Trecând Carpații și intrând cât mai adânc în inima frumoasei și bogatei Transilvanii, dacă împrejurarea va face să vii în contact cu autoritățile judecătorești vei fi străin. Nu vei înțelege nimic sau prea puțin. Legile adaptate intereselor și firei maghiare se aplică și azi. Unirea sufletească se destramă și ea din cauza lipsei de coeziune dintre lege și interesele supreme ale neamului.

O limbă trunchiată, plină de termeni neînțeleși și uneori ridicolă, săracă și imposibilă, circulă prin birourile autorităților judecătorești și cu ea se împarte dreptatea. Este limba legilor sub care românii au suferit, este limba pe care n'o putem primi. Și dacă frații noștri s'au obișnuit cu ea și dacă expresiile technice li se par acceptabile... [două rânduri cu lectură nesigură] ..., să nu lase să se întindă ca o pecingine pe corpul viguros al românismului. Luați proectul de cod civil și studiați-l, veți găsi lucruri de neînțeles, spuse într'o limbă pe care noi n'am cunoscut-o încă.

Credeam că timpul ne va face mai înțelegători. Că dacă s'a pledat mult timp în unele ținuturi într'o limbă care nu era oficială, că dacă în birouri se vorbea așa fel încât tu român nu înțelegeai, că dacă scripturile oficiale erau un adevărat atentat la limba românească, în ziua când va veni unificarea, toți locuitorii României Mari vor trebui să primească o legislație care să fie a noastră, turnată într'o limbă care să nu aibă nimic în comun cu ceea ce a fost în trecut. Nu putem crede totuși că ne-am înșelat în așteptările noastre. Codurile nu vor rămâne așa cum au fost elaborate. Se plămădesc acum și timp este încă, până vor căpăta puterea de lege să se desăvârșească în spiritul neamului și să fie adaptate cerințelor lui vitale.

Știm, e greu de rupt cu trecutul, cu obiceiurile, cu ceea ce am învățat. Dar nu mai este vorba de noi, cei de azi, e vorba și de strămoșii noștri. Noi nu cerem însă prin aceasta concesii și sacrificii dela frații noștri desrobiți, noi cerem înțelegere. Nu prin faptul că suntem miezul în jurul căruia trebue să militeze supuse toate energiile, cerem să domine spiritul latin, ci pentru că acest spirit este specificul rasei noastre și tot ce s'ar face în contra lui se răzbună și se răzbună groaznic.

Nu spune că legile maghiare, germane sau rusești, cari au cârmuit până acum ținuturile alipite, nu au fost sau nu sunt bune, precum nu putem spune nici de legile engleze sau japoneze că sunt rele[16]. Dar ce avem noi comun cu ele?

---

[16] A se vedea exemplificativ (inclusiv pentru potențialul documentar al revistei), în contextul percepției sistemelor și concepțiilor juridice străine, Valentin I. Popescu, *Realizări fasciste în justiție. Cu prilejul primului deceniu de viață fascistă*, în „Gazeta Tribunalelor", XIII, nr. 3, 1932, p. 6: *„Energica mișcare fascistă, de o captivantă și rapidă desfășurare, a știut să imprime manifestațiunilor post-belice un nou ritm de viață și de acțiune, impunând statului italian îndrăznețe realizări legislative (...) războiul transformase peninsula italică în prizoniera unor curente incendiare, a căror existență ajunsese să amenințe însuși Statul, lipsit de voință și pradă luptelor sociale. Statul liberal-democrat, cu o tradiție atât de puternică în Franța și realizat cu sacrificiul atâtor secole era considerat în Italia drept o existență împovărătoare, prilejuind neîncrederea și revolta în contra autorităților publice. Conducătorii gărzilor roșii își propagau tot mai intens opera lor de distrugere și amețiți de succesul primelor victorii svârliau invective murdare Tronului și destrămau organizația Statului prin greve, atentate și ciocniri sângeroase de stradă (...) Întronarea fascistă a fost o cauterizare necesară, aplicabilă în primul rând conștiinței civice, printr-o nouă educație politică și disciplină guvernamentală. Primii ani, cu un caracter de tranziție atât legislativ cât și politic, se rezumară concludent în discursul Ducelui din 3 ianuarie 1925, când schița salvatoarea doctrină a statului fascist. Înainte de a trece la revizuirea legislației generale, noul conducător a socotit mai întâi să-și impună noua concepție de Stat, făcând aspre rechizitorii doctrinei individualiste, perimată și păgubitoare. Pe ruinele statului liberal-democrat el înalță tânărul stat fascist, care nu vedea în individ decât un mijloc de realizare a scopurilor sale proprii, o forță utilă numai întrucât se identifică necesităților vieții naționale. Individul nu mai valorează decât ca un instrument al Statului, aceasta fiind suprema formulă de o dominantă austeritate. Cu această lapidară concretizare a doctrinei sale, Nimic în afară de Stat, nimic contra Statului, conducătorul Italiei fasciste trece la stricta aplicare a principiilor sale și numai prin câteva legi modifică tradiționala fizionomie a organelor fundamentale de Stat. În primul rând, prin legea din 24 Decembrie 1925 asupra prerogativelor Șefului Guvernului își atribui un rol decisiv în guvernarea fascistă. Între miniștri există mai mult decât o simplă solidaritate formală, există o unitate de direcție și de acțiune, o coheziune programatică ce dă ce (...) format din reprezentanții principalelor organizațiuni și prezidat de Șeful Guvernului, marele Consiliu al Fascismului a dobândit cu timpul și mai ales prin legea din 14 Decembrie 1929, delicate funcțiuni, în special cu caracter politic. Partidul se identifică tot mai mult cu Statul. Numai după această reîntinerire a Statului în spiritul doctrinei anti-individualiste, activitatea legislativă se manifestă și în*

Interesul neamului – și numai de el trebui să vorbim când e vorba de o înfăptuire așa de mare – nu cere oare să i se dea aceea ce este specific lui, ca ceva natural? Și dacă este așa, de ce oare să năpădească legiuirile de mâine un spirit străin nouă, străin nouă românilor care am știut trăi și muri pentru păstrarea specificului nostru național? De ce mâine, inerente modificări și puneri la punct, când azi cu o înțelegere mai bună a rostului acestei opera, s'ar putea face aceea ce trebue să se facă?

Membrii onoratelor comisiuni și subcomisiuni, savanți de marcă sau improvizați de diferite partide, să nu uite în primul rând că sunt români și că stau în fața viitorului să fie judecați. Nu cerem să se facă abstracții de tot aceea ce știința și experiența a dovedit ca bun, dar cerem să se primească numai ceea ce se poate armoniza cu sufletul și tradițiile noastre, pentru ca legea să nu fie o abstracție abia înțeleasă și tălmăcită de specialiști, ci o necesitate țâșnită din intuiția poporului.

Numai atunci cei însărcinați cu această mare operă vor putea spune că și-au făcut datoria către neam, numai atunci vor bine merita dela cei ce ne vor fi urmași. Suntem la o răspântie a istoriei. Azi popoarele se silesc să se afirme printr'o unitate sufletească și legislativă desăvârșită, pentru ca această închegare să reziste curentelor de destrămare pornite cu atâta cerbicie din tabăra celor învinși. Ori ce slăbiciune și ori ce neînțelegere a marilor clipe pe care le trăim, poate să aibă urmări incalculabile.

Legea este cimentul care ne leagă sufletele. De aceea atenția trebue să ne fie încordată asupra acestui material. Noi, cei ce ne facem datoria strigând deocamdată decepția ce ne-a cuprins, când am văzut cât de înstrăinate ne sunt codurile ce ni se pregătesc.

---

celelalte direcții a vieții juridice și reforma generală a codurilor Italiei începu prin codurile penal și de procedură penală, ce-au și intrat în vigoare la 1 Iulie 1931. O legiferare nouă stă la baza tuturor organizațiunilor, coordonând în acelaș spirit diversele forme de viață. Statul fascist, condus de o experiență matură și ridicat prin sacrificiul atâtor energii tinere, și-a sărbătorit luna trecută zece ani de biruință. Prin prețuirea tineretului azi și cultivarea lui într-un spirit de justiție socială, Italia își asigură însuși viitorul ei de mâine". O ultimă abordare românească, Carmen Escu Müller, *Evaluări ale opiniei publice românești asupra fascismului italian (1922-1943)*, Editura Argonaut, Cluj Napoca, 2016 /414 p./. (lucrare ce își justifică doar parțial titlul; în fapt, sunt „unele" evaluări [„unele percepții" fiind și mai adecvat], cercetarea fiind făcută pe baza studiului unui număr destul de limitat de periodice).

Așteptăm cuvântul marilor noștri juriști, magistrați și avocați, cărora le punem cu dărnicie și cu dragoste coloanele noastre la dispoziție"[17].

„La sub-comisiunea Dreptului Comercial, de când am început să particip la lucrări, mi-am dat, după puteri, prinosul meu de muncă și de experiență. Ante-proectul Codului Comercial nu e susceptibil de criticele aduse celorlalte proecte. S'a ținut seamă de observațiunile făcute, de doctrină, de stadiul jurisprudenței. Toți membrii și referenții Consiliului legislativ, magistrați, avocați, reprezentând diferite partide, iau efectiv parte la lucrări. Dar... E un «dar» la mijloc. Lozinca este: «iute». Dacă germanii, când e vorba de război, întrebuințau cu predilecție «Und jetzt Rasch!», când a fost vorba de legiferare au mers foarte, foarte «langsam». Dovada, Codul lor Civil.

Iuțeala cu care în cele patru secții ale Senatului Comisiunile lucrează la Codificare, este periculoasă pentru articolele de legi. Articolele de legi nu sunt articole de ziar, scrise în viteza zilelor care trec. Ele vor trebui să guverneze viața economică și socială a unei țări, decenii. Pilda o avem: Codul Civil de vre-o 70-80 de ani, Codul Comercial de circa 50 de ani etc.

Articolele de Cod trebuie să reziste încercărei vremei. Ele nu seamănă cu acel frunziș pe care Octombrie îl îngălbenește și Noembrie îl alungă!

Este bine că opera Consiliului Legislativ a dat ochii cu critica altora. S'au adus observațiuni din practica de toate zilele, s'au modificat textele propuse după nevoile actuale ale societății noastre. De-abia acum fiecare Cod în parte trebuie armonizat. Trebuie puse în concordanță textele admise, pentru ca dintr'un cod să facem ceva unitar. Ori cât de vigilentă ar fi o comisiune compusă dintr'atâtea persoane, scapă contradicțiuni între numeroasele articole cari formează un Cod.

Și-apoi: Coordonarea Codurilor între ele. Deși odăile la Senat sunt vecine, comisiunile lucrează în mod deosebit. Textele elaborate de fiecare în parte trebuiesc coordonate. Altfel ne vom trezi cu «Unificarea» fiecărui Cod în parte și cu deosebiri de concepții între Coduri. Ni s'a atras atențiunea asupra multor nepotriviri între modul de a vedea a unei Comisiuni din camera vecină. Să se ție seama acum de observațiunile făcute. Lucrările acestea pregătitoare sunt prețioase. Să se coordoneze apoi Codurile între ele. Să se ție seamă acum de

[17] Gh. Cotescu, *Tot unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalelor" XIII, nr. 8, 20 mai 1933, p. 1.

observațiunile făcute. Lucrările acestea pregătitoare sunt prețioase. Să se coordoneze apoi Codurile între ele. Să se puie în evidență contrazicerile dintre Coduri cari să fie supuse plenului tuturor comisiunilor. Numai astfel nu vom avea o unificare neunificată și nu vom fi siliți a recurge mereu la parlament pentru a se putea armoniza diferitele coduri. Modificările ulterioare și punerile la punct vor strica frumusețea operei, vor da aparența de cârpeală unui monument care trebue să să iasă desăvârșit, dela început, din mâna specialiștilor.

A trecut destul timp peste noi dela întregirea neamului ca din experiența trecutului și cu înțelegerea nevoilor neamului și a situațiilor să fim capabili să dăm un monument legislativ închegat și unitar, tot astfel după cum este și sufletul poporului întreg[18]. Deci să nu ne grăbim.

Desigur că oricare Ministru are dorința de a-și lega numele de unificarea legislativă. Să nu uităm, și aceasta o spunem încă odată, că legile de bază ale unui popor nu sunt efemere ca o dispoziție ministerială sau ca o lege specială. Ele dăinuiesc decenii și veacuri. Vom avea ante-proectul eșit dela aceste comisiuni. Infans conceptus al legislației românești să-și facă gestația. Să dăm, ca la romani, funcțiunea de curator veniris tuturor celor care nu-și leagă numele de el, dar să nu grăbim nașterea.

Altfel nu vom avea pruncul zdravăn pe care țara îl așteaptă. Ar fi păcat! Pentru munca ce o depunem și pentru bunele noastre intenții, ar fi păcat"[19].

Prezentată încă în unele producții istoriografice în mod empatic (uneori de-a dreptul idilic), perioada interbelică a reprezentat, pe lângă momentul astral în care teritoriul geografic s-a suprapus cel mai aproape de fidel (deși nu integral) teritoriului etnic-istoric locuit de români, un model de evoluție neunitară, formată din hopuri, șocuri și bruscări – uneori acestea putând reprezenta și spectaculoase salturi înainte.

---

[18] În același sens, a se vedea și Aureliu M. Eliescu (avocat, fost deputat și senator), *Ceva despre unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalelor" XIII, nr. 9, 20 iun. 1933, p. 1: *„(...) Prima grijă va fi să se facă unificarea; legea unificată nu va fi perfectă; dar ce e perfect pe lume? (...) Legea cea mai bună, după părerea mea, este aceea care reese în mod firesc din viața poporului la care se aplică. (...) D-lor Legislatori, mai lăsați teoriile care sunt desigur interesante și frumoase, și aplecați-vă ochii la realitățile triste, pe care o bună legiuire trebue să le înlăture".*

[19] Gr. L. Trancu-Iași (avocat, fost ministru), *Unificarea legislativă*, în „Gazeta Tribunalelor" XIII, nr. 9, 20 iun. 1933, p. 1.

La jumătatea interbelicului românesc, justiția era una dintre zonele de suferință ale societății. Dintre multele aspecte tematice dezbătute în epocă (cea a accesului la justiție, a accelerării justiției, a veniturilor magistraților și avocaților – subiecte practic neabordate în istoriografia românească), unificarea legislativă rămânea dezideratul fundamental. Desigur, accepțiunea terminologică intenționată în materialul de față este aceea de desăvârșire a unificării legislative, deoarece, pe lângă reperul constituțional impus în 1923 de Partidul Național Liberal, o serie de măsuri legislative considerate urgente (spre exemplu, în domeniul organizării teritorial-administrative, al organizării justiției, în domeniul dreptului penal) au fost realizate și s-au constituit într-un fundament al evoluției societății; diferențe de evoluție legislativă au existat atât între provinciile românești reintegrate Statului Român, cât și între domenii de activitate în sine, existând astfel atât diferențe „orizontale" cât și „verticale" (diferențe identificabile și la vecinii noștri).

Cauzele acestor întârzieri au o anumită complexitate, nefiind doar cauze determinate de interese partinice, cum s-a reținut majoritar în istoriografia românească. Neînțelegerile dintre profesioniști (vizibile, parțial, și în expunerile de față), conflictele de concepție și tehnică legislativă (acestea fiind intra- și trans-partinice) au concurat, alături de factorii politici într-adevăr determinanți, la întârzierea desăvârșirii unificării legislative.

Anul 1933 avea să marcheze intrarea într-o zonă politică contondentă, atât intern cât și extern, degradarea continuă a climatului de securitate făcând ca desăvârșirea unificării legislative intenționate să se realizeze altfel decât în termenii preconizați, multe realizări în acest domeniu fiind expresia unor imperative politice de moment.

Mărturiile documentare recuperate prin materialul de față vin să completeze imaginea despre evoluția României întregite în ansamblul ei, din prisma unei probleme specifice, dar de interes general, dezbătută de unii dintre corifeii dreptului românesc grupați în jurul prestigiosului periodic de specialitate „Gazeta Tribunalelor[20]".

---

[20] A se vedea, recent, o valorificare a potențialului revistei – George Lascu, *„Profesiuni nepotrivite". O dezbatere privind femeia avocat la mijlocul interbelicului românesc*, în „Anuarul Marinei Române" XXI, 2018, Editura Muzeului Național al Marinei Române, Constanța, 2018, p. 216-233.

LEGISLATIVE UNIFICATION IN THE PERCEPTION OF PROFESSIONALS FROM THE „GAZETA TRIBUNALELOR" (1933)

Abstract

After the Great Unification of 1918, the efforts of the Romanian State were channeled towards the struggle of completing the unification by, among other things, obtaining a unitary legal framework. The entire interwar period was marked in the legislative plan by efforts to achieve complete legislative unification. In 1933, in the pages of the legal journal "Gazeta Tribunalelor" (1919-1944), some of the leaders of Romanian law (Gh. Cloni, C. Xeni, I.Gr. Perieţeanu, Gh. Cotescu, Gr.L. Trancu-Iaşi) debated this fundamental issue in a series of articles.

Keywords: legal unification, Great Romania, interwar period, debates.

*Delia Roxana CORNEA**

DIN ISTORIA PIERDUTĂ A MONUMENTELOR ISTORICE CONSTĂNȚENE - DOCUMENTE PRIVIND INIȚIATIVELE AUTORITĂȚILOR COMUNISTE DE SALVARE ȘI VALORIFICARE TURISTICĂ A MONUMENTULUI CASA BEIULUI

Obișnuința sau lipsa documentelor determină, adeseori, preluarea în în literatura de specialitate și în mediul public a unor sintagme cumva stereotipe, așa cum credem că a fost cazul și în ceea ce privește acest monument, astăzi dispărut. Astfel că, în general atunci când s-a vorbit despre acest monument, s-a spus că a fost demolat de autoritățile comuniste ale epocii, la începutul anilor '80, fapt întru totul adevărat, dar care, în lumina documentelor pe care le vom prezenta mai jos, comportă unele nuanțări.

Despre ce documente este vorba? În cadrul Ministerului Turismului, la nivel central, a funcționat vreme îndelungată un *Centru de Studii și proiectare pentru promovarea turismului,* care întocmea anual planuri de valorificare turistică a obiectivelor istorice românești și trasa, de asemenea, liniile directoare pe care trebuia să evolueze dezvoltarea stațiunilor turistice. Cu siguranță acest organism, care a proiectat planuri de dezvoltare ce mergeau până în anul 2000, ar fi reușit cu succes să dea un cadrul general, după care să se ghideze și astăzi agenții sectoriali din turism, căci – fie vorba între noi – la vremea respectivă promovarea turistică se făcea fundamentat, având la bază studii și statistici, precum și o colaborare multidisciplinară.

Un astfel de exemplu a fost realizarea în 1972 a unui studiu dedicat unuia dintre cele mai puțin cunoscute monumente istorice și arhitecturale din Constanța – este vorba de Casa Beiului. Proiectul, numit *Studiu- temă: Valorificarea turistică a Casei Beiului – Constanța*[1], a fost semnat de un colectiv format din: dr. O. Snak - director; arhitect Vl. Protopopescu – director tehnic; arhitect St. R. Ionescu – șef colectiv și profesor Oliver Velescu – șef proiect. Colectivul de elaborare a fost format însă din următorii specialiști: arhitect St.R. Ionescu, arhitect P. Boränescu și proiectant M. Dobrescu (pentru chestiunile legate de arhitectura monumentului); inginerii T. Chiose și N. Ciobanu au propus soluțiile tehnologice și de rezistență, iar cercetătorul științific Sperarța

* Dr., muzeograf IA în cadrul Muzeului de Istorie Național și Arheologie Constanța

[1] SANIC, Fond Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare în Turism, Dosar 11/1972, p. 1-13.

Eftimie a fost responsabilă cu schițarea studiului istoric și cu realizarea planului de marketing turistic.

Planul, elaborat în septembrie 1972, avea următoarea documentație: Memoriu istoric; Memoriu de rezistență; Evaluare estimativă și un Studiu de marketing, fiind completat cu fotografii foarte slab calitativ (plan parter, o secțiune longitudinală) și o schiță care, din păcate, nu s-a păstrat la dosarul inițial. În cele ce urmează vom reda integral prima parte a proiectului, precum și studiul de marketing (13 pagini în total), care credem că vor aduce informații noi, de mare interes, pentru toți cei interesați de istoria monumentelor istorice constănțene, cu atât mai mult cu cât acest monument nu mai exisă astăzi.

*

"CASA BEIULUI – CONSTANȚA
STUDIU -TEMĂ PENTRU VALORIFICARE TURISTICĂ

[Document 1.][**]

Monumente istorice de arhitectură musulmană se găsesc în România într-un număr foarte mic și numai în provinciile care au fost efectiv sub ocupație turcească – Dobrogea și Banatul. Cele mai multe din aceste documente sunt geamii și moschei și sunt răspândite în satele Dobrogei.

Dintre puținele monumente turcești de arhitectură civilă, care se mai păstrează într-o stare relativ corespunzătoare este și așa-numita Casă a Beiului din Constanța.

Situată în partea de sud a orașului, spre faleză (adresa exactă: Fundătura 1 Mai), fostă reședință de vară a guvernatorului (beiului) turc al Dobrogei, casa datează probabil de la începutul secolului XIX și are valoare de unicat pe teritoriul României. (subl. n.)

Într-adevăr, prin programul ei arhitectural, prin arhitectura și detaliile sculpturale și decorative, Casa Beiului întrunește reale calități artistice, care fac necesară scoaterea ei din starea de degradarea în care se află și punerea ei în valoare.

Clădirea este alcătuită din două părți distincte, care formează însă un tot organic, cu o funcționalitate precisă. Elementul principal îl

---

[**] Am marcat astfel, în interiorul documentului citat, părțile sale componente, care se regăsesc în dosarul amintit. În total dosarul are 13 pagini scrise și o serie de fotografii alb-negru de o foarte slabă calitate, astfel încât am preferat să atașez în finalul articolului câteva fotografii preluate din Fototeca Institutului Național al Patrimoniului.

constituie pavilionul poligonal, acoperit cu o cupolă în formă de bulb, care se sprijină pe doi tamburi octogonali și ale căror fațete sunt decorate cu elemente geometrice viu decorate.

Sub cei doi tamburi, o învelitoare largă ce se sprijină pe coloane (câte două în fiecare unghi), acoperă un cerdac larg, care oferă o frumoasă perspectivă în jur.

Întreaga construcție este din lemn și paiantă. Învelitoarea este din ardezie, iar patina ei neagră contrastează în mod plăcut cu spațiul verde din jur, dar mai ales cu elementele decorative de lemn ale pavilionului. Pazia care înconjoară marginea învelitorii este din lemn traforat, lucrată simplu, sugerând prin conturul ei stalactitele – element decorativ specific artei musulmane.

Mai evidente apar stalactitele la capitelele coloanelor care susțin învelitoarea cerdacului. Decorația tipic orientală apare și în felul cum sunt traforate contravântuirile dintre coloane, formându-se o suită de mici arce frânte, polilobate.

Distonante sunt ferestrele mari, câte una pe fiecare latură, dar care par totuși originale și nu aparțin unei transformări ulterioare, dacă se ține seama de decorația chenarelor exterioare. Lucrate din tencuială, ele sunt alcătuite dintr-o suită de linii frânte, cu multe retrageri, încheiată deasupra ferestrelor printr-o largă acoladă care cuprinde în panoul astfel format și elemente decorative geometrice înscrise în câte un poligon.

Interiorul acestui pavilion a fost gândit a fi foarte luxos. De aceea, cupola și pereții au fost pictați în culori tari, reprezentând elemente florale și geometrice - arabescuri - care înscriu, în câte un medalion, șase inscripții arabe, probabil versete din Coran.

Pe latura opusă mării, adosate pavilionului octogonal, sunt două construcții mai joase, dispuse paralel, închizând o curte interioară, spre care aveau acces încăperile celor două aripi.

Construcțiile sunt modeste, fațadele exterioare având o decorație formată din panouri de zidărie mai retrase, marcate de imposte. Mai îngrijit lucrate sunt fațadele dinspre intrare, în sensul că colțurile sunt marcate de colonete poligonale, iar panourile de zidărie sunt împodobite la partea superioară cu o suită de denticuli, formând o cornișă pe console.

În curte, care inițial se presupune că a fost pavată cu marmură, exista un mic bazin cu apă și un havuz[2].

---

[2] Termenul turcesc de „havuz" desemna bazine de apă descoperite, construite în parcuri sau în grădini, frumos împodobite, și care de obicei aveau o fântână arteziană în interior.

Porți mari, de fier lucrat și decorat tot cu motive otomane (semilune), închid intrarea în curte. Mai sunt de luat în considerare și alte elemente decorative, uși, gratii de ferestre etc., care la restaurarea și amenajarea clădirii trebuie avute în vedere.

Clădirea era odinioară înconjurată de un parc, din care se mai păstrează astăzi unele plantații (tufe de liliac, garduri vii etc.).

În ansamblu, clădirea Casa Beiului din Constanța întrunește reale calități artistice, care au justificat, de altfel, considerarea ei ca monument istoric[3].

Fiind o clădire cu funcții private, ea nu a avut rolul unui edificiu public și, prin urmare, nu are o istorie. Totuși, este demn de amintit că după anul 1877 casa a fost proprietatea generalului I.Em.Florescu, militar de mare valoare, primul comandant al armatei române unite, cel care a pregătit armata pentru Războiul de Independență, fiind unul din comandanții ei în 1877. Alt proprietar a fost doctorul N.Păulescu, mare fiziolog și, după ultimele constatări, descoperitorul insulinei.

Clădirea, reparată în 1910, a fost devastată în timpul ocupației din timpul primului război mondial, fiind din nou reparată în 1931, fără a se aduce însă modificări arhitecturii. În același an, un pictor italian – Innocente Bruno – restaurează pictura interioară din pavilionul octogonal.

În timpul bombardamentelor din 1944 o bombă distruge havuzul din curte și avariază grav una din aripile clădirii.

În ultimii 30 de ani construcția este folosită total necorespunzător, fiind ocupată (fiecare încăpere) de câte o familie de condiții extrem de modeste.

* *
*

Valorificarea clădirii Casei Beiului se impune din mai multe considerente:

Faptul că în orașul Constanța, cu circulația turistică binecunoscută, se menține într-o stare necorespunzătoare o clădire valoroasă din punct de vedere artistic, face necesară abordarea acestei probleme cu toată seriozitatea.

---

[3] Nu știm exact când a fost inclusă în Lista Monumentelor Istorice. În lista din 1980 clădirea se regăsește în cadrul Regiunii Constanța, la poziția 4017 m.arh. (Casa Beiului, Fundătura 1 Mai), fiind tăiată cu o linie, semn că în septembrie 1980, când a fost publicată noua listă a monumentelor istorice, clădirea fusese deja demolată, vezi https://patrimoniu.ro/images/lmi-old/Lista-bunurilor-din-patrimoniul-cultural-national-al-RSR-monumente-istorice-Vol-II-1980.pdf

Valorificarea acestei case poate fi făcută în mod eficient numai din punctul de vedere al creării unui nou obiectiv turistic în zona litoralului. Pentru aceasta este de luat în considerare și faptul că la circa 1 km distanță de locul unde se află Casa Beiului urmează a fi instalat turnul de televiziune (260 m înălțime) și care va constitui un important punct de atracție, mai ales că se prevede amenajarea în turn a unei terase cu belvedere și chiar restaurant.

Conform schiței de sistematizare a orașului, întreaga zonă va fi amenjată pe etape în spațiu verde, Casa Beiului devenind unul din punctele centrale ale viitorului parc.

Trebuie remarcat și faptul că numărul turiștilor de origine musulmană sosiți în ultimii ani în România este în continuă creștere, fapt ce se poate constata din analiza prezentată în anexă.

Ținând seama de toate aceste considerente, ca și de specificul arhitectural al clădirii, se propune amenajarea aici a unei unități de alimentație publică cu specific oriental, cu două profile distincte.

Se propune înființarea unei Cafenele în pavilionul central și terasa care se va amenaja în fața acestuia.

În unul din corpurile de clădire din spate poate funcționa un Restaurant cu sortiment restrâns (oriental).

Pe latura opusă, în cealaltă aripă, ar urma să se amenajeze secțiile-anexă: bucătărie, bar, bufet-cafegerie, spălător veselă, spațiu de depozitare, grupuri sanitare și vestiar pentru personal.

Pentru crearea specificul, se propune ca unitatea să aibă următorul sortiment de desfacere:

În cafenea: cafea turcească la nisip, servită în ibrice de aramă. Deserturi: bacavla, sarailie, cataif, plăcintă cu brânză de vacă și stafide, halva turcească, șerbeturi și dulcețuri. Jardinieră de fructe orientale: alune, stafide, smochine, portocale. Băuturi fine la pahar: lichioruri, cocteiluri, răcoritoare.

În restaurant: hors d'euvre, babic, ghiudem, măsline, salată orientală după rețetă autentică. Preparate calde: șașlîc, chebab, pilaf de berbec, musaca, iemambaldi (vinete umplute), garnituri orientale, cuș-cuș. Deserturi: la fel la ca cafenea. Băuturi alcoolice și vinuri albe și negre, soiuri pure.

În etapele următoare de proiectare, urmează a fi studiate pentru a fi încadrate în specificul oriental dotarea localurilor, îmbrăcămintea uniformă, listele meniu și celelalte amănunte. Se recomandă ca personalul de deservire să fie recrutat cu predilecție din rândul populației turce din Dobrogea.

Deși spațiul este destul de restrâns, există posibilitatea organizării unor maniestări artistice în curtea interioară, valorificându-se în acest scop havuzul, care va trebui reconstruit și în jurul căruia se propune a se desfășura spectacolul.

Tema acestuia, în care baletul va trebui să aibă o pondere importantă, poate fi inspirată din binecunoscutele povești orientale, cunoscute sub numele de *1001 Nopți*.

De altfel, însuși localul poate primi numele de *1001 NOPȚI*, spectacolul devenind unul din punctele de atracție ale noului local.

Mai poate fi luată în considerare organizarea în cafenea, în orele de după masă, pentru un public intelectual, a unor recitaluri de poezie orientală, și mai ales din poemele lui Omar Khayyam dedicate vinului, care sunt traduse în limba română și în toate limbile de circulație universală. Bine regizate, aceste recitaluri pot contribuit la sporirea consumului de alcool în local.

Pentru a se asigura un flux regulat al clientelei, se propune includerea noii unități în circuitul de litoral, în sensul asigurării mesei de seară aici, așa cum se practică și cu alte restaurante (Nunta Zamfirei, Calul Bălan).

Pentru îmbunătățirea arhitecturii curții interioare, se propune o nouă tratare spațială, prin crearea unor arcături de tip oriental, care se vor sprijini pe o amfiladă de colonete în același stil. În felul acesta se va mări suprafața utilă a viitorului local, creându-se și cadrul corespunzător pentru spectacolul propus a se desfășura în curte.

Dintr-o primă studiere a viitorului spațiu comercial util se apreciază următoarele capacități:

Cafenea:	Terasa dinspre mare	104 locuri
	Pavilionul octogonal	
	- în interior	30 locuri
	- în cerdac	20 locuri
	TOTAL:	154 locuri
Restaurant:	Aripa laterală	36 locuri
	Curtea interioară	40 locuri
	TOTAL:	76 locuri
	TOTAL GENERAL:	230 locuri

După cum se poate constata și din *Evaluarea estimativă a amenajărilor* din anexă, costul lucrărilor este în jurul sumei de 1.680.000 lei, ceea ce revine în medie 7.000 lei de loc de masă, față de 8.000 lei valoare medie pentru restaurantele de categoria I construite pe litoral.

În concluzie, amenajarea de către Ministerul Turismului, prin unitățile sale, a acestui monument istoric și exploatarea aici a unei unități de alimentație publică cu specific, întrunește toate condițiile de a se crea o unitate rentabilă și de mare efect plastic.

ȘEF PROIECT
Prof. Oliver Velescu

[Document 2]

MEMORIU DE REZISTENȚĂ

Monumentul istoric Casa Beiului din Constanța este o construcție din cărămidă, paiantă și lemn; este formată dintr-un pavilion (plan octogonal), acoperit cu o cupolă de lemn bogat pictată și acoperită cu o învelitoare în formă de bulb. Pavilionul este înconjurat de un cerdac acoperit, învelitoarea sprijinindu-se pe stâlpi de lemn. În prelungirea pavilionului sunt două aripi mai joase, care închid o curte interioară către care dau încăperile.

S-a examinat starea generală a zidurilor pavilionului, cât și zidurile exterioare ale celor două aripi care închid curtea, putând fi apreciată - Bună - sub aspectul rezistenței, în sensul că nu prezintă degradări datorită unor tasări, care să depășească pe cele normale la asemenea clădiri.

De asemenea, se menționează că zidurile nu au igrasie.

Potrivit memoriului justificativ, privind partea istorică a acestui monument, se menționează că în anul 1944 clădirea a fost avariată de o bombă care a deteriorat una din aripile laterale și a distrus pavajul curții și fântâna de marmură care exista în curte. Deci bomba care a căzut în curtea interioară nu a degradat decât zidurile aripilor din partea curții, iar zidurile exterioare ale aripilor au rămas intacte.

Tencuielile tavanului [și] pereților prezintă fisuri neînsemnate și nici crăpături uzuale pentru alcătuirea [pe] care o au.

Cu privirea la starea șarpantei de lemn, trebuie făcute relevee și sondaje care să permită o apreciere a stării acestora, cât și starea de umiditate a lemnului.

În concluzie, din punct de vedere al rezistenței, clădirea poate fi luată în studiu pentru valorificarea ei turistică.

Inginer
Chiose Trifan

[Document 3]

EVALUAREA ESTIMATIVĂ A AMENAJĂRILOR PROPUSE LA CASA BEIULUI DIN CONSTANȚA

I. CONSTRUCȚII-MONTAJ

a).Recondiționarea și amenajarea clădirii

- corpul central al chioșcului	25 mp x 800 lei/mp=20.000 lei
-cerdac pavilion central	70 mp x 500 lei/mp=35.000 lei
- corpurile joase	205 mp x 600 lei/mp=123.000 lei
-acoperiș, pazie, atic, ornament de vârf	=22.000 lei

TOTAL =200.000 LEI

b).Amenajare terasă și curte interioară

-terase, rampe, parapete, scări, "D"-uri spre mare	400 mp x300 lei/mp=120.000 lei
-curtea interioară	150 mp x 300 lei/mp=45.000 lei
-refacere havuz	=30.000 lei
-recondiționare grilaj și poartă metalică	=10.000 lei
-iluminat exterior (30 lămpi de grădină – pitici și 12 proiectoare)	=50.000 lei

TOTAL =255.000 LEI

c). Amenajare parc înconjurător, racorduri la utilități

- parc	3500 mp x 20 lei/mp = 70.000 lei
-instalații hidranți	

pentru grădină =20.000 lei
-obiecte decorative de parc
(vase, jardiniere) =10.000 lei
-racord apă = 28.000 lei
-racord instalație
electrică =15.000 lei
-racord telefonic =12.000 lei
-4 posturi telefonice
(1 administrație + 3 publice) =3.000 lei
-priză împământare = 3.000 lei

TOTAL =201.000 LEI

TOTAL I (A+B+C) =656.000 LEI

II. MOBILIER, UTILAJE ȘI DOTĂRI

Se consideră că unitatea va avea următoarele capacități:

-Terasa dinspre mare	104 locuri
-Corpul central (pavilion)	30 locuri pe sofale
-Cerdac	20 locuri la mese
-Curtea interioară	40 locuri la mese
-Corpul lateral curții interioare	36 locuri la mese

TOTAL= 230 locuri

Calculul se face pe baza indicilor valorici de diversificare (restaurant categoria I-a în ansambluri hoteliere de pe litoral)

-Terasa spre mare	104 locuri x3.250 lei/loc=338.000 lei
-Corp central pavilion	30 locuri x 3.800 lei/loc= 114.000 lei
-Cerdac	20 locuri x 3.300 lei/ loc= 66.000 lei
-Curte interioară	40 locuri x 3.250 lei/loc =130.000 lei
-Corpul lateral curții	36 locuri x 3.300 lei/loc=118.800 lei

TOTAL II =766.800 LEI
TOTAL I +II =1.422.800 LEI

III.ALTE CHELTUIELI

-împrejmuire metalică din panouri,
plasă de sârmă cca 180 ml x 150 lei/ml=30.000 lei
-firmă luminoasă =30.000 lei

-lucrări de pictură cu
specialiști la pavilionul central =15.000 lei

TOTAL III =75.000 LEI

TO TAL I+II+III=1.497.800 LEI

-cote organizare șantier neprevăzute
și costuri proiectare 12% 179.736 lei

TOTAL=1.677.536 LEI

-rotunjiri =2.464 lei

TOTAL GENERAL=1.680.000 LEI

Ceea ce revine, în medie, 7000 lei/loc la masă, față de 8000 lei/loc la masă, valoare medie diversificată pentru restaurante pe litoral de categoria I-a.

Mai sunt necesare o serie de lucrări ce cad în sarcina Consiliului Popular al Municipiului Constanța, cum ar fi:

-modernizarea străzii de acces (Fundătura 1 Mai) în lungime de circa 300 m;

-amenajarea unui parc pentru 25 autoturisme și 2 autocare, în suprafață de circa 450 mp;

-iluminarea străzii;

De asemenea, va fi utilă solicitarea concursului M.F.A. pentru detectarea unor eventuale obuze neexplodate, rămase din timpul războiului, întrucât terenul a fost intens bombardat, pentru a se asigura o deplină securitate lucrărilor de valorificare turistică.

Intocmit
Arh.St.R.Ionescu

[Document 4]

Sectorul de marketing turistic

<u>Situația sosirilor de turiști din țările musulmane în anii 1970, 1971 și previziuni pentru anii 1975 și 1980</u>

Anul	**1970**	**1971**
Iordania	628	591

Irak	482	654
Iran	655	496
Oman	-	31
Pakistan	160	173
Republica Arabă Egipt	879	1.124
Republica Arabă Siria	1.116	1.377
Sudan	251	214
Turcia	4.4	5.489
TOTAL	**11.357**	**13.327**

Din datele prezentate se observă că în ansamblul țărilor de origine musulmană, numărul vizitatorilor sosiți în țara noastră s-a mărit cu aproximativ 2.000 de persoane în 1971, față de 1970, ceea ce corespunde unui ritm de creștere de peste 10%. Țările care au avut creșteri remarcabile sunt Egiptul, Siria și Turcia. Acest grup de țări reprezintă 0,5% din totalul turiștilor sosiți în România în ultimii doi ani. Considerând că aceste țări își vor menține ponderea și în viitor în turismul internațional al țării noastre, înseamnă că în 1975 vor sosi aproximativ 21.500 turiști, iar în 1980 – 36.000 turiști din această parte a lumii, ceea ce reprezintă o clientelă potențială pentru oferta românească cu specific oriental.

Această prevedere o considerăm însă ca minimală, deoarece în relația cu țările respective va apare o modificare esențială în anii următori: construirea podului peste Bosfor[4], care în afară de facilitarea tranzitului automobilistic din Asia Mică spre centrul Europei, va constitui și o motivație în sine și prin ea, sursă de difuzare a circulației spre destinații interesante cum ar fi: Grecia cu monumentele antice, Bulgaria și România cu litoralul spre Marea Neagră și cu barajele peste Dunăre, Iugoslavia cu diversitatea ofertei în teritoriu și pe litoral etc. La o depărtare radială de 600 km (distanță de parcurs într-o zi) se cuprind o întreagă gamă de atracții turistice – printre care și orașul Constanța cu tradiția sa. Putem deci prevede că fluxul turistic din țările musulmane spre România poate înregistra creșteri mult mai mari de 10% anual, cifra de 50.000 de sosiri la nivelul anului 1980, din această parte a lumii putând fi realizată cu un efort bine orientat de reclamă și propagandă.

Cercetător științific
Speranța Eftimie"

---

[4] Este vorba despre *Primul Pod peste Bosfor* (*Boğaziçi Köprüsü*), cunoscut oficial ca *Podul Martirilor din 15 iulie*, inaugurat la data de 29 octombrie 1973 și care asigură legătura între Asia și Europa.

*

La finalul prezentării acestui document se impune să trasăm câteva concluzii.

Deși a fost unul dintre cele mai importante obiective istorice de origine musulmană de pe teritoriul României, Casa Beiului nu s-a bucurat însă de un destin luminos, deși era o adevărată bijuterie arhitecturală pentru stilul oriental. Din prezentarea întocmită în 1972 aflăm așadar că, după integrarea Dobrogei în Vechiul Regat, Casa Beiului s-a aflat în proprietatea generalului Ioan Emanoil Florescu, primul comandant al armatei române unite după 1859[5], iar mai apoi, în condiții necunoscute, a trecut în proprietatea celebrului doctor fiziolog N. Păulescu. Este de presupus că în toată această perioadă casa s-a bucurat de lucrări de întreținere și îngrijire, fiind probabil folosită drept casă de vacanță. În 1910 clădirea a fost reparată, dar în timpul ocupației bulgaro-germano-turce din timpul Primului Război Mondial, a suferit deteriori, ca de altfel alte circa 1000 de clădiri din Constanța. A doua mare refacere a avut loc în anul 1931, când clădirea a fost supusă unor lucrări de restaurare/refacere, fără a se aduce însă modificări arhitecturii și, în același an, splendida pictură murală din pavilionul octogonal a fost restaurată de pictorul italian Innocente Bruno.

În anul 1944 o bombă a distrus havuzul din curte și a avariat grav una din aripile clădirii, dar studiul nu mai consemnează alte lucrări de refacere a părților deteriorate. Până la momentul întocmirii memoriului (septembrie 1972), Casa Beiului era locuită de mai multe familii nevoiașe din localitate, familii ce nu au adus îmbunătățiri clădirii sau stării ei de conservare, astfel încât specialiștii susțineau necesitatea realizării unor intervenții imediate, de fapt, ample lucrări de restaurare și refacere.

Proiectul propus Ministerului Turismului în toamna lui 1972 a fost unul complex, ce prevedea crearea unui local de categoria I, cu specific oriental, destinat nu numai turiștilor din țară, ci și turiștilor ce veneau din țările musulmane, al căror flux se afla în continuă creștere. Mai reținem din *Memoriu* și propunerile de amenajare a unui parc, ce ar fi suprapus mare parte din parcul inițial, precum și propuneri de accesibilizare a localului (reabilitarea străzii, construirea unei parcări ș.a.), lucrări ce trebuiau întreprinse de autoritățile locale.

De asemenea, este surprinzătoare informația ce apare în document, conform căreia la circa 1 km distanță de locul unde se afla Casa Beiului

---

[5] După Unirea Principatelor Române, generalul I.Em. Florescu a îndeplinit funcția de ministru de Război în două rânduri, 28 noiembrie 1859-27 mai 1860 și 30 septembrie 1862 – 11 octombrie 1863.

se preconiza instalarea un turn de televiziune de 260 m înălțime, ce urma să fie amenajat pentru vizitare la etajele superioare, cu terase cu belvedere și restaurant[6].

Nu am putut afla de ce acest generos și temeinic plan de valorificare a monumentului nu a fost adoptat și pus în aplicare de autoritățile comuniste ale vremii; cert este însă că în anul 1980 Casa Beiului a fost demolată, în condiții care rămân, de asemenea, foarte vag cunoscute.

Chiar dacă acest splendid monument nu a avut *o istorie* a lui, fiind o construcție civilă, așa cum spunea specialistul care s-a ocupat de întocmirea studiul istoric, Casa Beiului capătă astăzi, la patruzeci de ani de la demolarea lui, o istorie care să demonstreze că amintirea unor monumente în mentalul colectiv este uneori mai îndelungată decât existența lor fizică.

Și totuși, nu ne putem opri în a ne întreba, cum ar fi arătat astăzi Casa Beiului, dacă amintitul proiect ar fi fost acceptat?...

Fig. 1 - Casa Beiului, Constanța,
inv. 6987, an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

[6] Trebuie spus că doar cu câțiva ani înainte de momentul respectiv – iulie 1967, Societatea Română de Radiodifuziune pusese în funcțiune postul de radio estival "Radio Vacanța", astfel încât această informație surprinzătoare pentru noi, coroborată acestui fapt, pare să releve interesul autorităților române din epocă de dezvoltare turistică și nu numai a orașului Constanța și a regiunii litoralului.

Fig. 2 - Casa Beiului, vedere spre curtea interioară),
inv. 6987, an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

Fig. 3 - Casa Beiului detaliu, inv. 6987,
an 1962, fără autor (Fototeca D.M.I. – Arhiva I.N.P.)

FROM THE LOST HISTORY OF HISTORICAL MONUMENTS FROM CONSTANTA – DOCUMENTS REGARDING THE COMMUNITIES AUTHORITIES INITIATIVE OF SALVATION AND TOURIST VALUIFICATION OF HISTORICAL MONUMENT - THE HOUSE OF BEY

Abstract

The article presents a memory of restoration and tourist valorization of the monument from Constanța known as the House of Bey, prepared in 1972 by a commission from the Ministry of Tourism. The study has 13 pages completed by a series of photographs that recorded the degradation status of the monument at that date. The document is particularly important for knowing the history of this monument, which has disappeared today, also giving us information on the tourist development of Constanța in the Communist era.
Keywords: House of Bey, memory of restoration and tourist valorization, Ministry of Tourism, historic monument

VARIA

Cristina **BOȚOGHINĂ***

PICTORUL NICOLAE GRANT (1868-1950) – VLĂSTAR DIN NEAMUL GOLEȘTILOR

Numirea scoţianului Robert Gilmour Colquhoun[1] în calitate de consul al Marii Britanii în Principate, dincolo de consecinţele politice, a avut ca urmare punerea Ţărilor Române pe harta curiozităţii britanice.

Tânărul scoţian Effingham Grant (1821-1892), pe care consulul Marii Britanii l-a ales în 1837 ca secretar, era un bun cunoscător al limbilor franceză, germană, italiană, greacă şi română. Familiile scoţiene Grant şi Colquhoun erau înrudite, ceea ce explică numirea lui Effingham Grant în postul diplomatic de la Bucureşti, într-o vreme în care astfel de numiri se datorau, în mare parte, relațiilor sociale şi clientelare din metropolă. Se pare că în cazul lui Effingham Grant, numirea aceasta nu a exclus criterii meritorii, potrivit informaţiilor din corespondenţa lui Robert Gilmour Colquhoun.[2]

Mai mult decât atât, Effingham Grant a fost fratele domnișoarei Mary Grant, care a devenit soția lui C.A. Rosetti și al cărui rol în revoluția din Țara Românească a fost mitologizat în *Principautés danubiennes. Madame Rosetti 1848* (1853). A fost cea care a rămas în simbolistica istoriei naționale ca România revoluționară, portretizată de pictorul pașoptist Constantin Daniel Rosenthal, în 1850, la Paris, tablou ce s-a regăsit în toate manualele de istorie.[3] Această dublă memorializare a făcut din soţia lui C.A. Rosetti o eroină romantică şi naţională – un fel de Marianne româncă – al cărei nume este purtat de străzi şi şcoli din Bucureşti şi din alte părţi ale ţării.

Nu după mult timp petrecut în Țara Românească, Effingham Grant a dovedit o mare dorință de identificare și integrare în

---

* Muzeograf, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești

[1] Robert Gilmour Colquhoun (1805-1870) a petrecut 24 de ani în București (1834–1859) și a fost o personalitate puternică a vremii, ale cărei merite au fost recunoscute de guvernele englez și otoman și recompensate prin diverse ordine și medalii. A fost martor la revoluția din Țara Românească.

[2] Angela Jianu, *A Circle of Friends – Romanian Revolutionaries and political Exile. 1840-1859*, Brill Publishers, Leiden, „Balkan Studies Library", 2011, p. 19-20.

[3] Dan Grigorescu, *Trei pictori de la 1848*, Editura Meridiane, București, 1973, p. 78.

societatea românească, ceea ce l-a determinat pe consulul general Robert Gilmour Colquhoun să afirme că *„s-a descurcat foarte bine în situaţii delicate, cum au fost evenimentele din 1848 şi 1849"*.

Prin căsătoria cu Zoe Racoviță[4], Effingham Grant a intrat în rândurile înaltei societăţi bucureştene și a fost cel care a întemeiat prima familie aristocratică engleză din principatul muntean, îndeaproape înrudită prin alianță cu vestitul neam al boierilor din Goleşti. Soții Grant au avut mai mulți copii, dintre aceștia s-au remarcat: Robert[5], Constantin (Dinu) şi Nicolae.

Nicolae Grant s-a născut la 21 aprilie/9 mai 1868, în conacul Belvedere din Bucureşti, care a aparţinut străbunicului său din partea maternă - marele logofăt Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830) - fiind ultimul copil al soților Zoe, născută Racoviță și Effingham Grant.

Soţii Grant nu au locuit exclusiv în ţară şi nici în conacul Belvedere, ci au petrecut mulţi ani în Franţa, unde mai toţi copiii şi-au făcut studiile primare, liceale şi superioare.

Excepție nu a făcut nici Nicolae Grant, care şi-a făcut primele studii la pensionul Winter din Neuilly (1874-1876), la liceul din Tours (1876-1878), apoi la Montpellier. Reîntors în România, și-a continuat studiile în particular.

Cea care i-a deschis cariera artistică lui Nicolae Grant a fost Maria Rosetti (1819-1893), soţia marelui om de stat şi revoluţionar de la 1848, C.A. Rosetti (1816-1885), care i-a dăruit în 1876 o cutie cu acuarele. În anul şcolar 1884-1885 Nicolae Grant a frecventat, timp de şase luni, Şcoala de Belle-Arte din Bucureşti, unde i-a avut ca dascăli pe Theodor Aman şi pe Gheorghe Tătărescu. A fost coleg cu viitorii pictori Nicolae Vermont, Ipolit Strâmbu, pentru a pomeni doar doi dintre ei. Atunci Nicolae Grant a realizat prima sa lucrare, *Conacul de la Belvedere din București*, aflată în prezent în patrimoniul Muzeului Golești.

Pentru a-și completa studiile, Effingham Grant a fost de acord să-și trimită băiatul în Franța. Astfel, Nicolae Grant a plecat în vara lui

---

[4] Zoe Racoviță (1827, Goleşti - 9 noiembrie 1892, București) a fost fiica lui Alexandru Racoviță (1773-1853) și a Anicăi Golescu (1805-1878), singura fiică a marelui cărturar Constantin (Dinicu) Golescu (1777-1830) și a Zincăi Golescu (1792-1879). Alexandru Racoviță a îndeplinit funcția de ispravnic al Craiovei, între anii 1834 şi 1848, iar în timpul revoluţiei de la 1848 din Ţara Românească a deținut funcția de preşedinte al Comisiei proprietăţii.

[5] Nicolae Noica, *Inginerul Robert Effingham Grant* în „Magazin istoric", anul XLII, serie nouă, nr. 10 (499), octombrie 2008, p. 62.

1885 și s-a înscris mai întâi la Şcoala de Arte decorative, unde, sub îndrumarea lui Hector Lemaire, s-a pregătit pentru concursul de admitere la Şcoala de Belle-Arte. A reușit la examen, fiind repartizat la atelierul maestrului Jean-Léon Gérome (1824-1904).

Un an mai târziu, la 18 ani, Nicolae Grant a expus pentru prima oară la Salonul Artiştilor Francezi din Paris, un efect de lampă în sepia, inspirat din şcoala olandeză şi pictat în salonul mătuşii sale, Maria Rosetti.

Până în 1893, când pictorul Nicolae Grant a expus câteva pânze la Ateneul Român, acesta a călătorit în toată Franța. La această expoziție pictorul a expus mai multe lucrări, printre care o natură moartă în ulei reprezentând vişine împrăştiate pe o faţă de masă albă, tabloul fiind încadrat el însuşi într-o ramă albă. Această lucrare l-a impresionat pe Nicolae Grigorescu care „[...] *felicitându-l pe tânărul artist, îi suflă la ureche că-l apreciază mai mult decât pe ceilalţi colegi ai săi. Măgulit de aceste cuvinte de laudă şi drept recunoştinţă, Nicolae Grant i-a oferit în dar acest tablou marelui artist, care i-a dăruit în schimb una din renumitele sale ţigănci*"[6].

După această expoziție, Nicolae Grant a plecat în Bretania, unde a pictat numeroase tablouri, dintre acestea amintesc doar două: *Trei bretoni* (1894-1904) și *Bretone la râu* (1900-1905). Nicolae Grant nu a fost singurul pictor român atras de frumusețea zonei. Primul dintre artiştii români care s-a lăsat sedus de frumusețea oraşului medieval Vitré a fost chiar Nicolae Grigorescu, care a pictat acolo între anii 1878 şi 1887. Drumul deschis de Nicolae Grigorescu a fost urmat, până către 1940, și de alți artiști, precum Gheorghe Petraşcu, Theodor Pallady, Iosif Iser, Jean Al. Steriadi, Eustaţiu Stoenescu, Elena Popea sau Rodica Maniu, care au pictat viața la ţară, animaţia porturilor de pescari şi fascinantele peisaje marine.

Operele realizate în aproximativ 20 de ani petrecuți în Franța îl vor include pe Nicolae Grant în „*rândul celor mai importanți pictori călători pe care i-a cunoscut istoria artelor românești, amintind și de afinitatea tinerilor intelectuali români față de școlile superioare de arte franțuzești*"[7]. În această perioadă, a călătorit deseori în spațiul francez.

Întors din călătorie în 1898, Nicolae Grant s-a logodit la Golești cu Alexandrina Bengescu, căsătoria având loc la biserica Kretzulescu din București. Un an mai târziu s-a născut unicul fiu, Georges, al cărui naș

---

[6] Georges N. Grant, *Contribuţie la viaţa și opera lui Nicolae Grant*, în „Museum. Studii și comunicări", vol. X, Editura Tiparg, Golești-Argeș, Pitești, 2011, p. 34.

[7] Doina Păuleanu, *Singularitate și reconstrucție imaginară. Pictori români în Bretania*, Editura Arcane, București, 2010, p. 261.

a fost bunicul său, diplomatul George Bengescu. În același an a expus la Salon de la Société des Artistes Français, o pictură, nr. 943 - *Fillettes aux bords de la rivière*.[8]

Nevoit să-și câștige existența în Franța, a lucrat în domeniul artei decorative, unde a realizat afișe pentru firme comerciale (Chocolat Meunier, pentru fabrica de piane „A. Bord", reprezentând o femeie în rochie cu trenă, cântând pe claviatura unui pian cu coadă).[9]

Trebuie spus că Nicolae Grant s-a implicat în mișcarea artistică din România. A făcut parte din societatea „Ileana", care a organizat o expoziție în 1898 și care s-a bucurat de un mare succes.[10] La această expoziția au participat cu lucrări, alături de Nicolae Grant, și G. D. Mirea, Constantin Artachino, Eduard Grant (fratele său), Menelas Simonide, Constantin Pascali, Nicolae Gropeanu etc.[11]

În 1900 s-a organizat Expoziția Universală de la Paris, unde prezența românească în standurile Grupei a II-a a fost numeroasă. Alături de Nicolae Grant au expus numeroși pictori, gravori, litografi și, nu în ultimul rând, arhitecți.[12] Cu acest prilej, pictorul Nicolae Grant a prezentat patru tablouri intitulate astfel: nr. 12 - *Le lavoire d' Eaubonne*; nr.13 - *Sur le bord de la Cagne*; nr. 14 - *Coin de Jardin*; nr.15 - *Convalescence*.[13]

Doi ani mai târziu a fost înființată Societatea „Tinerimea artistică", fiind considerată cea mai coerentă și longevivă construcție artistică din prima jumătate a secolului XX. Această societate și-a propus să contribuie la dezvoltarea și promovarea artelor plastice din România. Cinci dintre fondatori - Kimon Loghi, Ipolit Strâmbu, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu și Frederic Storck - fuseseră influențați direct de modelele pariziene. Acestora li s-au alăturat artiști ai fostei Societăți „Ileana", din care făcea parte și Nicolae Grant, alături de Ștefan Luchian, Nicolae Vermont, Arthur Verona,

---

[8] Gabriel Badea-Păun, *Pictori români în Franța 1834-1939*, Editura Noi Media Print, București, 2012, p. 123.

[9] *Ibidem*, p. 45.

[10] Adrian-Silvan Ionescu, *Mișcarea artistică oficială în România secolului al XIX-lea*, Editura Noi Media Print, București, 2008, p. 242; Petre Oprea, Barbu Brezianu, *Cu privire la salonul „Artiştilor Independenţi"*, în „Studii şi Cercetări de Istoria Artei", seria Artă plastică, tomul 11, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 134-144.

[11] Adrian-Silvan Ionescu, *op. cit*, p. 242.

[12] Laurențiu Vlad, *Imagini ale identității naționale*, Editura Meridiane, București, 2001, p. 94.

[13] Gabriel Badea-Păun, *op.cit.*, p. 123.

Constantin Artachino, Oscar Spathe și Demetrescu Mirea. Motivați de nevoia de racordare a artei plastice autohtone la marile modele occidentale, artiștii „Tinerimii artistice" au respins amatorismul și regulile rigide ale academismului universitar.

La Salon de la Société Nationale des Beaux-Arts (SNBA) Nicolae Grant a expus, în anii 1901[14], 1902[15] şi 1904[16], mai multe lucrări.

Începând cu 1903, Nicolae Grant a deschis aproape anual câte o expoziție la Ateneul Român, iar din 1910, an în care a hotărât să se întoarcă definitiv în țară, a luat parte regulat la viața artistică românească.[17] A prezentat lucrări în sala „Mozart", la Cartea Românească, la Fundația „Dalles", în Sala „Universul" de la New York, unde a expus din îndemnul ambasadorului Carol Al. Davila.[18]

În timpul Primului Război Mondial, artistul s-a aflat la București și la Câmpulung Muscel, unde a pictat o serie de portrete (*Fetele prințului Barbu Știrbey, Doamna Zoe N. Cuțarida*) și interioare (*Atelierul pictorului Ion Steriade, Saloanele lui Barbu, Maria și Olga Catargi*).

Stabilirea în Câmpulung-Muscel nu a însemnat izolarea de viața artistică a capitalei. Dimpotrivă, pictorul Nicolae Grant a organizat, aproape în fiecare an, expoziții în Bucureşti şi în alte oraşe, care s-au bucurat de aprecieri, prezentând natura, costumul popular muscelean și monumentele istorice din zonă, majoritatea picturilor în acuarelă, guaşe şi tempera, tehnică în care a ajuns aproape de desăvârşire, dându-le vigoarea şi strălucirea picturii în ulei.

După Primul Război Mondial, Nicolae Grant a călătorit în diferite zone din țară (în 1921 a fost invitat de Goga la Rășinari, unde a pictat case, străzi vechi și aspecte din viața țăranilor ardeleni; la Balcic, unde, asemenea numeroșilor artiști, a surprins pe pânzele sale frumusețea și pitorescul acestei zone[19]; la conacul de la Izvoru-Argeș, unde a fost invitat de verișoara sa, Elena Perticari-Davila, și a pictat

---

[14] *Ibidem*, pictură, nr. 411 - *Coin de parc*.

[15] *Ibidem*, desen: nr. 1543 - *Notre Dame de la Joie un jour de Pardon*; nr. 1544 - *Intérieur de l'église de Tréfiagat*.

[16] *Ibidem*, pictură nr. 550 - *Les jeunnes commères*. p. 123.

[17] Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană în primul deceniu al secolului al XX-lea*, Editura Litera, București, 1982, p. 18; *Repertoriul expozițiilor de artă românească, 1865-1918*, lucrare elaborată în cadrul Institutului de Istoria artei „G. Oprescu", de către Carmen Liiceanu, Ioana Vlasiu, Theodor Enescu, Irina Fortunescu.

[18] Georges N. Grant, *op. cit.*, p. 79.

[19] Doina Păuleanu, *Pictori români la Balcic*, Monitorul Oficial, R.A., 2008, p. 8.

interioare, peisaje, vederi câmpenești, iar în perioada 1937-1940, a pictat interioare de biserici (Bistrița, Horezu, Polovragi, Novaci).[20]

A pictat numeroase peisaje, flori, naturi moarte, interioare orientale, interioare boierești, dar a făcut și pictură de compoziție, cum ar fi, de pildă, *Dansul naiadelor*, cu picturi murale de dimensiuni mari (1,80 x 1,70 m), așa cum sunt cele trei panouri decorative intitulate *Păduricea de mesteceni*, *Spălătorese la Râul Târgului* şi *Torcând pe Gruiu*, toate în ulei pe pânză în sala festivă a palatului administrativ din Câmpulung-Muscel.[21] În cele trei lucrări, Nicolae Grant a insistat, în egală măsură, asupra pitorescului locurilor şi asupra frumosului costum de Muscel, „[...] *a cărei prezentare poate fi considerată document etnografic transpus în peisajul natural, atât de bogat în colorit şi lumină a zonei Muscel, dar şi asupra nobleţei spaţiului, a instantaneului unor privelişti inundate de lumină, cu bucuria, parcă, a redescoperirii naturii*"[22].

În 1935, din cauza unor greutăţi financiare, Nicolae Grant a vândut casa din Câmpulung Muscel Băncii Naţionale a României, care a transformat-o într-o casă de odihnă pentru salariaţii ei. Ulterior, casa a fost cedată Ministerului Sănătăţii, care a amenajat în ea un preventoriu T.B.C.

Cartea intitulată *Patru anotimpuri din viața unui om* a Reginei Maria a fost ilustrată cu desenele lui Nicolae Grant. De asemenea, Nicolae Grant a realizat unele proiecte de timbre pentru Societatea de binefacere „Țesătoarea".

Despre activitatea artistică a pictorului Nicolae Grant a scris fiul său, urmărind cataloagele de expoziții personale și colective, precum și articolele publicate în presă, cu comentariile referitoare la expozițiile respective.

Criticul și istoricul de artă Petre Oprea a consemnat părerile cronicarilor și criticilor de artă, precum Virgil Cioflec, Ionel Jianu, George Oprescu, Petru Comarnescu, cu privire la expozițiile organizate de Nicolae Grant.[23]

---

[20] Georges N. Grant, *op.cit.*, p. 80.

[21] Ștefan Trâmbaciu, *Câteva date referitoare la prezența pictorului Nicolae Grant în Câmpulung Muscel*, în „Museum. Studii și cercetări științifice", Golești-Argeș, 1980, p. 79.

[22] *Ibidem*, p. 80.

[23] Petre Oprea, *Critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1931-1937*, Editura Tehnică Agricolă, București, 1997, p. 67. Idem, *Critici şi cronicari de artă în presa bucureşteană a anilor 1938-1944*, Editura Maiko, Bucureşti, 1999, p. 78.

În lunga sa carieră artistică, care se întinde pe o perioadă de peste 50 de ani, a pictat peste 1000 de tablouri (desene, acuarele, guașe, tempera și uleiuri).[24]

Ultima expoziție personală, unde a expus 38 de acuarele, a avut loc la Ateneul Român, în 1946, când pictorul avea 78 de ani. După această expoziție, Nicolae Grant a pictat copii după portretele originale ale strămoșilor săi, boierii Golescu, care i-au fost comandate de inginerul Nicolae Minescu, fostul director al INCOOP-ului. Portretele Zincăi Golescu, ale marelui ban Radu Golescu, Nicolae C. Golescu în costum de vânătoare și de aghiotant domnesc fac parte din expoziția de bază a Muzeului Golești.

În succinta prezentare a creației și personalității pictorului Nicolae Grant, împărtășim opinia criticului de artă Tudor Octavian, care a notat că acesta „[...] *a îmbătrânit devenind tot mai britanic, într-o lume tot mai franțuzită, iar acuarelele lui conservă la superlativ parfumul epocii 1900. Nici un om instruit și care nu-i sărac sufletește nu rămâne indiferent la farmecul lor evocator*"[25].

În prezent, lucrări realizate de pictorul Nicolae Grant se regăsesc în case de licitații din România, precum Alis[26] și Artmarkt[27]. Preţurile cu care tablourile au fost vândute au variat între 230 de euro - cum ar fi lucrarea *Vas cu flori*, acuarelă 33x25,5 cm (Bucureşti, 7 martie 2004) - ajungând până la 20.000 de euro, cum a fost cazul picturii intitulate *Printre flori*, ulei pe pânză, 55x 33,5 cm (Bucureşti, 20 aprilie 2008).[28] În perioada cuprinsă între anii 1995 și 2011 au fost vândute 42 de lucrări, dintre care cinci au fost realizate în perioada când pictorul a călătorit în străinătate - Franța, Italia, Olanda - iar celelalte au avut ca teme peisaje din ţară (*Valea Argeşului, Căpiţe în Ardeal, Peisaj cu râu* etc.). [29]

---

[24] Doina Păuleanu, *Singularitate și reconstrucție imaginară. Pictori români în Bretania*, Editura Arcane, București, 2010, p. 261.

[25] Tudor Octavian, *Pictori români uitați*, Editura Noi Media Print, București, 2008, p. 78.

[26]www.catalog-az.ro/catalog/alis-retrospectiva-pictura-sculptură-2013; catalog 522/17.01.2012, poziția 861; catalog 532/20.11. 2012, poziția 762;

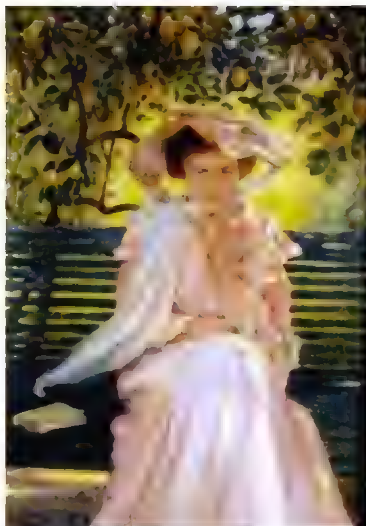
[27] www.catalog-az.ro/catalog/artmarkt; catalog Artmarkt Licitația de toamnă – 2014-Top 100 Mari Maeştri ai Artei Româneşti; catalog Artmarkt Licitația de Crăciun 2014, o ediție aniversară (9/17 decembrie 2014) p. 162.

[28] Dan Tudor, *Indexul independent Tudor-Art, vânzări publice de artă România 1995-2011*, gallerya. Ro, 2012, p. 177.

[29] *Ibidem*, p. 177.

Nicolae Grant, 14 septembrie 1895
Fotografie din colecția Muzeului
Golești

Alexandrina N. Grant, ulei pe pânză
București, 1903, în colecția Muzeului
Golești

PAINTER NICOLAE GRANT (1868-1950) – OFFSPING OF GOLEȘTI LINEAGE

Abstract

Effingham Grant, through his marriage to Zoe Racoviță, entered the ranks of the high society of Bucharest and was the one who founded the first English aristocratic family in the Wallachian principality, closely related - by alliance - with the famous boyars from Golești. The last child of the spouses Zoe and Effingham Grant, Nicolae, was born on April 21 / May 9, 1868, in the Belvedere mansion in Bucharest, which belonged to his maternal great-grandfather, the great chancellor Constantin (Dinicu) Golescu.

Throughout his entire artistic career, the painter N. Grant has participated in more than 40 individual and collective exhibitions and has painted more than 1000 paintings (drawings, watercolors, gouaches, tempera and oils).

Keywords: painting, Golescu family, Nicolae Grant.

Valentin *GHEORGHE*[*]

ALEGEREA PARȚIALĂ, DIN 6 SEPTEMBRIE 1926, ÎN JUDEȚUL IALOMIȚA

În mai 1926 au avut loc alegeri parlamentare. Principalele formațiuni politice care s-au înscris în cursa electorală au fost Partidul Poporului, Partidul Național Liberal, Partidul Țărănesc și Partidul Național Român, alături de care au participat și alte organizații politice. Dintre candidaturi, cele mai importante au fost ale generalului Alexandru Averescu, liderul Partidului Poporului, aflat în fruntea listei pentru Camera Deputaților, și a lui Ion Mihalache, conducătorul Partidului Țărănesc, care a fost, de asemenea, cap de listă la Ialomița. Alegerile au fost câștigate de formațiunea Generalului Averescu atât la nivel național, cât și la nivel județean, unde reprezentanții Partidului Poporului au obținut toate mandatele[1].

După cum erau regulile acelor vremuri, Generalul Averescu a candidat în mai multe județe. Fiind deja prim-ministru, el a renunțat la locurile obținute în județe, inclusiv la cel de la Ialomița. În această situație, conform legislației în vigoare, a fost organizat un nou tur de scrutin, pentru ocuparea locului rămas vacant la Camera Deputaților.

Momentul, inedit în politica locală, a fost tratat diferit de conducătorii organizațiilor locale, dar și de cei de la nivel central. Înfruntarea s-a dus între reprezentanții Partidului Poporului, Nicolae Ioan, al Partidului Țărănesc, Ion Răducanu, și al Partidului Național Liberal, Constantin Banu. Doar primii doi candidați au contat în cursa pentru ocuparea postului de deputat rămas liber.

Pentru tratarea acestui subiect am folosit surse arhivistice, dar și articole din presa locală și centrală a formațiunilor politice din acea perioadă. Dat fiind faptul că lupta s-a dus între reprezentanții primelor partide amintite anterior, edificatoare ni se par două documente, câte unul pentru fiecare formațiune, pentru a trata acest subiect. Primul document, inedit, descoperit de noi în fondurile arhivistice ale

---

[*] Profesor, Liceul Teoretic „Carol I" din Fetești, Ialomița

[1] Ion Teodorescu, *Considerațiuni statistice asupra rezultatelor alegerilor pentru Adunarea Deputaților, din 25 mai 1926, pe baza noi legi electorale* în „Analele Statistice și Economice", an IX, nr. 7-8, iulie-august 1926, p. 14-15.

Consiliului Național pentru Studierea Arhivei Securității[2], este o scrisoare adresată de Ion Răducanu, lider al țărăniștilor la nivel central și candidat pentru locul vacant de la Ialomița, conducătorului Partidului Țărănesc, Ion Mihalache. Răducanu îi cere lui Ion Mihalache să trimită în Ialomița fruntași ai partidului, parlamentari, în ziua alegerii pentru a putea face față *„furtului de urnă"* pe care credea că l-au pus la cale susținătorii lui Nicolae Ioan, candidatul averescan. Scrisoarea va fi atașată la finalul acestui material. Cel de-al doilea document provine de la reprezentanții Partidului Poporului și a fost redactat după finalizarea operațiunii electorale pentru a justifica rezultatul obținut de candidatul Partidului Poporului. Memoriul a fost descoperit și publicat de Nicolae Petrescu în „Muzeul Național"[3]. Importanța acestor documente este una însemnată în tratarea activității electorale și a rezultatului votului din 6 septembrie 1926, la Ialomița. Coroborate cu informațiile prezentate de presa locală și centrală, dar și cu sursele arhivistice, ele scot la iveală modalitatea specifică de desfășurare a procesului electoral interbelic la nivel național, cu particularitățile din teritoriu, în cazul de față județul Ialomița.

Dacă la scrutinul parlamentar din mai 1926 în fruntea listelor de la Ialomița s-au aflat Generalul Alexandru Averescu și Ion Mihalache, liderii naționali ai celor două formațiuni politice, la alegerea parțială din septembrie 1926 candidații au fost diferiți. Partidul Poporului, aflat la guvernare, sigur de reușită, având în mâini și conducerea județului, a propus un politician local, pe Nicolae Ioan, care în trecut activase în rândurile țărăniștilor locali. Este surprinzătoare candidatura fostului șef al țărăniștilor ialomițeni pe lista partidului de guvernământ la această alegere parțială, din moment ce Organizația Județeană a Partidului Poporului avea în rândurile sale și alți fruntași cu influență în rândul electorilor locali. Fostul fruntaș țărănist din județ, Nicolae Ioan, s-a alăturat disidenței țărăniste moderate, constituită de Constantin Spânișteanu, Stan Morărescu, Simion Mehedinți[4] și alți 60 de intelectuali. În baza cartelului electoral încheiat pentru alegerile parțiale din septembrie 1926, Nicolae Ioan a fost desemnat candidatul Partidului Poporului, conform înțelegerii dintre Generalul Alexandru Averescu cu Simion Mehedinți[5]. Astfel stând lucrurile, este de înțeles de ce candidatul

---

[2] CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 240-241.

[3] Nicolae, Petrescu, *The 1926 local elections in Călărași*, în vol. „Muzeul Național", nr. 19, 2001, p. 237-242.

[4] I. Scurtu, *Istoria Partidului Țărănist 1918-1926, Editura Enciclopedică, București, 2002*, p. 175-178.

[5] *Extras dintr-o scrisoare*, „Fierul Roșu", an I, nr. 3, 28 august 1932, p. 3.

averescan din Ialomița, la alegerea parțială din 6 septembrie 1926, nu a fost susținut de parlamentarii și autoritățile guvernamentale, pierzând la scor scrutinul.

De cealaltă parte, Partidul Țărănesc a propus tot un fruntaș de la centru, lider important, profesorul universitar Ion Răducanu, ialomițean la origine. Desemnarea lui Ion Răducanu a însemnat o nouă etapă în evoluția Organizației Județene a Partidului Țărănesc, de a cărei conducere se va ocupa până la dizolvarea partidelor politice de către comuniști. Ion Răducanu nu era străin de situația organizației țărăniste din Ialomița pentru că, într-o scrisoare adresată lui Ion Mihalache înaintea alegerilor din mai 1926, îl îndemna pe acesta să meargă la Călărași să clarifice situația candidaturilor[6]. El se adresa șefului Partidului Țărănesc după ce vorbise cu Gheorghe Vlădescu-Albești despre problemele organizației din Ialomița. La scurt timp după anunțarea datei alegerii parțiale de la Ialomița, într-o altă scrisoare, Ion Răducanu se adresa lui Ion Mihalache, întrebându-l dacă s-a decis depunerea candidaturii sale și data când trebuie să ajungă în județ[7].

Lupta electorală s-a purtat între candidații Partidului Poporului și Partidului Țărănesc. Propaganda electorală a celor doi competitori a fost diferită. Averescanii locali își prezentau candidatul în fața alegătorilor ialomițeni prin publicarea unei scrisori despre activitatea lui Nicolae Ioan în administrația și politica județului Ialomița după Primul Război Mondial[8]. Prin expunerea motivelor în presa națională, pentru care candidatul lor trebuia să fie ales, averescanii erau siguri de reușită, mai ales că au implicat întreg aparatul administrativ în campania electorală.

Campania electorală a lui Ion Răducanu a beneficiat de sprijinul tuturor fruntașilor locali, dar și al celor de la nivel central. Șeful Partidul Țărănesc, Ion Mihalache, a participat la întrunirile electorale din Ialomița de la sfârșitul lui august 1926. Pe 29 august 1926 a luat parte la o adunare țărănistă la Slobozia care, din cauza intervenției autorităților, nu a mai avut caracterul unei mari manifestații[9]. Prezenți în număr mare, negustorii din oraș și din împrejurimi care s-au adunat în jurul lui Ion Mihalache au fost îndepărtați cu forța de șeful poliției locale. Abuzurile autorităților locale împotriva partizanilor lui Ion Răducanu au continuat în localitatea Smirna, unde șeful postului de jandarmi a împiedicat pe reprezentanții Partidului Țărănesc din comună să pună la dispoziție lui Ion Mihalache o sală de prăvălie pentru adunare, întrunirea ținându-se

[6] CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 231.

[7] *Ibidem*, f. 234.

[8] *Scrisori din Ialomița*, „Îndreptarea”, an VIII, nr. 205, 5 septembrie 1926, p. 3.

[9] *Ingerințele din județul Ialomița*, „Aurora”, an IX, nr. 1446, 2 septembrie 1926, p. 1.

în curtea unui sătean. La o altă manifestație, numai intervenția liderului țărănist l-a scăpat din mâinile participanților pe preotul Dumitrescu, care încerca să tulbure liniștea adunării.

Fiind conștient de implicarea autorităților în favoarea candidatului guvernamental, Ion Răducanu a apelat la sprijinul celorlalți fruntași ai partidului. Cu trei zile înaintea alegerii, Ion Răducanu, pentru a fi sigur de victorie și a preveni acțiunile partizanilor candidatului guvernamental, despre care credea că are sprijinul autorităților, cum era practica în epocă, i-a trimis o scrisoare lui Ion Mihalache[10], în rândurile căreia îl informează cum trebuie să acționeze în județ. Ion Răducanu a solicitat delegarea în teritoriu a fruntașilor Partidului Țărănesc, în localitățile unde considera că procesul electoral va fi fraudat. Prezența liderilor de la centru care erau și parlamentari era susținută de articolul 51 din legea electorală, care le asigura statutul de delegați pentru supravegherea votării. Toate detaliile au fost puse la punct, iar în ziua alegerii au fost prezenți, la secțiile de votare din județ, fruntașii: Dr. Nicolae Lupu la Fetești, Virgil Madgearu la Lehliu, Nicolae Costăchescu la Bărcănești, iar Costache Lupu la Munteni-Buzău[11]. Dintre fruntașii organizației județene a Partidului Țărănesc, Petre V. Haneș a fost repartizat la secția de votare Ciochina. De asemenea, în aceeași scrisoare, solicita și prezența altor fruntași, *„adevărații oameni serioși de la București"*, printre care și D.R. Ioanițescu. Alți fruntași țărăniști nu au putut participa ca delegați la secțiile de votare din Ialomița, deoarece au mers la Galați, unde s-a organizat o altă alegere parțială, în aceeași zi. În încheiere, candidatul țărănist de la Ialomița concluziona că *„ar fi păcat să pierdem alegerea din lipsa de pasivitate a parlamentarilor"*.

Candidatul Partidului Poporului, Nicolae Ioan, nu a avut aceeași susținere din partea fruntașilor locali care conduceau județul, și nici din partea liderilor centrali ai partidului. Chiar dacă reprezenta formațiunea aflată la putere, candidatul de la Ialomița a fost susținut de un număr restrâns de lideri de la centru, fără notorietate, cum ar fi deputatul de Vlașca, Spînișteanu, sau dr. Constantin Banu, secretar al Direcției Generale de Sănătate Publică, alături de care au fost câțiva fruntași județeni[12]. Campania electorală a început cu opt zile înaintea alegerii, iar resursele utilizate au fost insuficiente pentru a putea desfășura o campanie care să aducă voturi. Dacă reprezentanții Partidului Țărănesc au dispus de șapte automobile și sume de bani care au ajuns la 1.000.000 de lei, cu care s-au plătit manifeste și mitinguri, reprezentanții Partidului

---

[10] CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 240-241.

[11] *Ibidem*, f. 240-241.

[12] N. Petrescu, *op. cit.*, p. 237.

Poporului au fost net în inferioritate. Cel mai important aspect al campaniei electorale a averescanilor l-a reprezentat neimplicarea prefectului Ioan F. Buricescu, fruntaș al Partidului Poporului și reprezentant al guvernului în teritoriu, care trebuia să-l sprijine pe Nicolae Ioan. Acesta nu a oferit niciun ajutor în campanie, ba, mai mult, chiar înainte de alegeri *„a considerat că este înțelept să meargă în concediu"*[13]. Pe durata lipsei sale, în fruntea Prefecturii l-a desemnat interimar pe inspectorul-șef al instituției, Șerbănescu, care a încercat să ajute cum poate candidatul formațiunii de la putere, dar a fost oprit în multe rânduri să ia decizii.

De asemenea, deputații ialomițeni ai Partidului Poporului, Vasile Rosețeanu, Duțu Dobrescu și Gheorghe Lupu au intervenit în campania electorală și pe durata votării, sabotând propriul candidat și îndemnând cetățenii să voteze candidatul țărănist, pe Ion Răducanu. Aceștia, cu sprijinul altor fruntași locali, profesorii Elefterescu și V. Georgescu, au participat la întrunirile politice din teritoriu, unde au făcut anticampanie lui Nicolae Ioan, martori fiind primarii sau conducătorii organizațiilor locale[14]. La încheierea scrutinului, în seara de 6 septembrie 1926, Ioan F. Buricescu, prefectul „absent" din campania electorală, și cei trei deputați au sărbătorit înfrângerea în alegeri într-un local din Călărași.

Campania electorală a țărăniștilor a fost pe placul alegătorilor ialomițeni. În localitățile pe unde a trecut, Ion Răducanu a fost primit cu *„un deosebit entuziasm de populația satelor ialomițene, care în majoritate sunt țărăniste"*[15], consemna la vremea respectivă ziarul național al Partidului Țărănesc. În paginile „Aurorei", țărăniștii au publicat și atacuri la adresa lui Nicolae Ioan, pe care încercau să-l discrediteze în ochii votanților, fiind acuzat că a fost dat afară din partid *„pentru fapte dăunătoare plugarilor"*[16].

Autoritățile de pe plan local nu l-au putut împiedica pe Ion Răducanu să câștige alegerea parțială din 6 septembrie 1926 din județul Ialomița. La 10 septembrie 1926 Biroul Central Electoral Ialomița a publicat rezultatele oficiale ale scrutinului. Din cele peste 42000 de voturi valabil exprimate, candidatul țărănist Ion Răducanu a obținut 22714, adjudecându-și mandatul de parlamentar[17]. Ceilalți contracandidați au obținut 12491 de voturi - Nicolae Ioan, iar cele 6885 de voturi obținute de

---

[13] *Ibidem*, p. 239.

[14] *Ibidem*, p. 240-241.

[15] *Ingerințele din județul Ialomița*, „Aurora", an VI, nr. 1446, 2 septembrie 1926, p. 1.

[16] *Ialomițeni*, „Aurora", an VI, nr. 1448, 4 septembrie 1926, p. 2.

[17] BJAN Călărași, *Fond Pretura Plășii Călărași(1917-1950)*, dosar 12/1932, f. 92.

candidatul liberal Constantin Banu au fost proporționale cu activitatea formațiunii sale în campania electorală.

Înaintea afișării rezultatului oficial, oficiosul averescan recunoștea succesul țărăniștilor în alegerea parțială de la Ialomița din 6 septembrie 1926, menționând că *„d-lui Ion Răducanu i-a folosit foarte mult și împrejurarea specială în care Partidul Poporului a dus lupta acolo"*[18]. Împrejurarea specială de care vorbește ziarul se referea la activitatea Organizației Județene a Partidului Poporului, care nu a susținut candidatul propriu. După alegeri, Nicolae Ioan a întocmit un memoriu despre modul în care a decurs alegerea și cum s-au implicat parlamentarii partidului și fruntașii locali în campania electorală, menționând momentele când aceștia au luptat pe față împotriva lui. Cu toate motivele prezentate în gazeta națională a partidului și acuzele pentru nesusținere aduse fruntașilor locali de Nicolae Ioan, un fapt este de netăgăduit: succesul categoric obținut de Ion Răducanu, candidatul Partidului Țărănesc.

Alegerea parțială din 6 septembrie 1926 pentru desemnarea unui deputat din partea județului Ialomița în forul legislativ al țării a reprezentat o premieră pentru politica locală. Chiar dacă s-a luptat cu candidatul partidului aflat la guvernare, Nicolae Ioan, reprezentantul Partidului Țărănesc, Ion Răducanu a reușit să adune cele mai multe voturi, obținând mandatul de deputat. Succesul acestuia a fost posibil datorită resurselor financiare de care a dispus formațiunea, a prezenței în teritoriu, la secțiile de votare, a fruntașilor de la centru ai Partidului Țărănesc. Un rol important în stabilirea rezultatului final al acestui scrutin l-a reprezentat și slaba susținere a candidatului guvernamental, Nicolae Ioan, de către fruntașii locali ai Partidului Poporului, precum și a celor din conducerea centrală, care au trimis lideri fără notorietate în rândul alegătorilor.

ANEXĂ

Scrisoare a lui Ion Răducanu, adresată lui Ion Mihalache, în vederea organizării campaniei electorale pentru alegerea parțială de la Ialomița din 6 septembrie 1926

"București, 3 sept. 1926
Dragă Mihalache,

---

[18] *Primele rezultate ale alegerilor parțiale*, „Îndreptarea", an VIII, nr. 208, 7 septembrie 1926, p. 1.

Venim cu automobilul angajat de la București;

Aci se pregătește furtul de la urne. Sunt pozitiv informat. Din cauză că deputații nu vin la Ialomița, - se va săvârși furtul la urne. Deputații ar putea fi delegați, conf. art. 51 din lege.

Pentru ca să fie delegați, ar trebui să fie sâmbătă dimineața în Călărași, fie ca cereri cu semnătura (cuvânt indescifrabil) legalizată, pentru schimbarea delegaților;

Lupu (Nicolae - n.n.) *e necesar; dar nu știm unde să trimitem mașina: tot la Fetești.*

Nu vin Iacobescu, Lepădatu, Ionel Lupescu pornesc la Galați. Nu stau în ziua de votare aici. Armand Călinescu n-a venit. Mi-e teamă că rămânem cu 5 deputați și vom suferi urmările furtului de urnă.

Dacă Madgearu nu vine de duminică seara la Lehliu, situația e pierdută la secția de acolo.

Sunt ordine de la centru să facă Ioan (candidatul Partidului Poporului Nicolae Ioan - n.n.).

Nu e decât o singură cale de scăpare: să vie adevărații oameni serioși din București (2 cuvinte indescifrabile), - Bolintineanu și prieteni ai lui Ioanitescu – să fie pregătiți cu certificate că sunt înscriși în listele electorale, că sunt eligibili, conf. art. 51 din legea electorală.

Costăchescu (Nicolae -n.n.) *e aici. E în județ.*

Ar fi păcat să pierdem alegerea, din lipsă de pasivitate a parlamentarilor.

Semnează,

Ion Răducanu

Petre V. Haneș - telefonează-i - să vie la Ciochina, cu certificatul că e alegător la Cameră și eligibil.

Costăchescu merge la Bărcănești.

Să vie Costache Lupu la Munteni Buzău.

Sursa: CNSAS, *Fond Documentar București*, dosar 6632, f. 240-241

THE BY-ELECTION OF SEPTEMBER 6, 1926, IN IALOMIȚA COUNTY

Abstract

During the interwar period, general or partial parliamentary elections were held when a place remained vacant, which animated the

local political life. Such a moment was also held in Ialomița county, on September 6, 1926, when the first by-election was held, following the resignation of General Alexandru Averescu to the place obtained during the May 1926 elections, at the Assembly of Deputies. For this campaign, the candidate of the People's Party, the govening party, Nicolae Ioan, registered. From the Peasant Party the university professor and frontman, Ion Răducanu, from Ialomita, participated and the last candidate, the representative of the National Liberal Party, Constantin Banu. The election campaign was dominated by the first two candidates who had different backing. If Ion Răducanu received the support of the leaders from the center of the Peasant Party who were present in the polling stations in the county, on the day of the election, on the other hand, the candidate of the ruling party, Nicolae Ioan, did not enjoy the same support and was sabotaged by partisans from the county. The proof of this fact is the result of the election that was favorable to Ion Raducanu.

Keywords: parliamentary elections, Peasant Party, Ialomița County, election campaign.

Costin **SCURTU***, *Ana-Maria* **SCURTU****

STABILIREA NORMELOR JURIDICE PRIVIN FUNCȚIONAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATA ROMÂNĂ

Scutul şi Crucea de sorginte română au izbutit să fie, chiar pentru întregul spaţiu european[1], stavilă în calea pericolelor fel de fel, realitate judicios exprimată de Ştefan cel Mare când scria principilor creştini: *„Necredinciosul împărat al turcilor (...) se gândeşte cum să supuie şi să nimicească toată creştinătatea"*, fapt pentru care plănuise păgânul *„să vie (...) cu toată puterea sa împotriva noastră şi să supuie ţara noastră care e Poarta Crestinătăţii şi pe care Dumnezeu a ferit-o până acum. Dar dacă această poartă va fi pierdută - Dumnezeu să ne ferească de aşa ceva - atunci toată creştinătatea va fi în mare primejdie"*[2]. Or, având prin români acest scut, *„mulţi creştini trăiau în pace"*[3]. De aceea, ambele instituţii care-i aşază, unul lângă altul, pe militar şi pe cleric, rămân - ele însele, ca şi lucrarea lor împreună - între miracolele istoriei, puse la temelia Casei noastre numită România[4].

Alexandru cel Bun (1400-1432), domn creştin, înţelept şi paşnic, pe lângă abilităţile diplomatice şi arta militară, excelează şi printr-o credinţă neîndoielnică în Dumnezeu şi în puterea miraculoasă a Sfintelor moaşte, motiv pentru care, în 1415, *„au trimis de au adus cu multă cheltuială moaştele Sf. mucenic Ioan al Novii* (Ioan cel Nou - n.n.) *de la Cetatea Albă şi le-au aşezat în Târgu, în Suceava la Mitropolie"*[5], arătând, pentru prima dată, că oştenii Moldovei ies la rampa istoriei *„nu pe câmpul de luptă, ci asigurând paza moaştelor unui sfânt martirizat de păgâni şi ale cărui moaşte făcătoare de minuni au fost aduse la Suceava într-o impresionantă procesiune"*[6].

---

* Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand" – filiala Constanța.

** Studentă la Facultatea de Drept, Universitatea București; reprezentant al Asociației Culturale „Astra Dobrogeană".

[1] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoţi în tranşee 1941-1944*, Editura Europa Nova, Bucureşti, 1998, p. II.

[2] Arhivele Militare Române (în continuare, A.M.R.), fond Inspectoratul Clerului Militar, arhiva pe anul 1928, dos. 9.

[3] *Ibidem*, arhiva pe anul 1929, dos. 4.

[4] „Monitorul Oficial", nr. 132, 8 iun. 1932.

[5] Alexandru V. Diţă, *1415. Semnificaţia politică a unui act religios: Aducerea moaştelor Sfântului Ioan cel Nou la Suceava*, în „Armata şi Biserica", nr. 4, 1996, p. 53.

[6] *Ibidem*.

Reprezentanţii de seamă ai Bisericii, mitropolitul şi episcopii, uneori şi egumenii marilor mănăstiri, au jucat un rol politic însemnat în viaţa ţării. Mitropolitul Teoctist al Moldovei este cel care *„l-a pomăzuit"* pe voievodul Ştefan cel Mare, în 1457, pe câmpul numit Direptate. Ignatie Sârbu, Mitropolitul Ţării Româneşti, a fost trimis de Constantin Şerban în solie în Transilvania (1655), pentru a cere sprijin principelui Gheorghe Rackoczy II. În Moldova, Mitropolitul Ghedeon a fost trimis la Moscova de către Gheorghe Ştefan (1656), pentru a încheia o alianţă antiotomană cu ţarul, Alexei Mihailovici.

Pravilele românilor, elaborate după modelul codurilor de legiuiri din Imperiul Bizantin, au statornicit reglementări atât civile, cât şi bisericeşti, pentru abaterile săvârşite. Pravila se adresa clerului de mir, mai ales celui din lumea satelor, care trebuia determinat să-şi încadreze comportamentul în normele canonice şi să conducă enoriaşii în spiritul legilor bisericeşti. În acest cadru se înscriu Pravila cea mică (1640), Pravila cea mare (1652), Pravila lui Vasile Lupu.

Tradiţia participării clerului în armată este din cele mai vechi timpuri. După modelul altor state cu tradiţie în domeniu (Austria, Rusia, Prusia), şi-a aflat locul în mod firesc în cele două armate, munteană şi moldoveană, instituţia „preotului de oştire" sau confesor militar. La 1834 e amintit un *„confesor al capelei"* la Statul Major al dorobanţilor, iar la 1837 se specifica clar existenţa unui *„preot al oştirii"*, ieromonahul Visarion, la comandamentul armatei muntene.

Etapele parcurse de serviciul religios în cadrul oştirii, începând cu anul 1850, au îndeplinit cu osârdie *„religioasele datorii"*, așa cum îndemnau odinioară *Îndatoririle preoților de oștire,* ivite la sfârșit de Brumărel, în 1850, prin vrednicia Mitropoliei muntene și a Departamentului Lucrărilor Ostăşeşti. În acel an apar primele *Instrucţiuni,* intitulate *Îndatoririle preoţilor de oştire,* în şapte puncte, elaborate de Mitropolia Ungro-Vlahiei, împreună cu Ministerul Lucrărilor Ostăşeşti (M.L.O.), devenit ulterior Ministerul de Război.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Direcţia Personal şi Operaţii Militare elabora ordine ale ministrului de Război, atât pentru organizarea procesului de recrutare şi selecţie în şcolile militare, cât şi pentru organizarea învăţământului militar, prin întocmirea tematicii concursurilor de admitere şi a metodologiilor de desfăşurare a acestora. Structura examenului de admitere în şcoala militară de ofiţeri demonstrează complexitatea şi gradul de erudiţie a celor care aspirau la o carieră de ofiţer în armată.

Viaţa acestor *Instrucţiuni* va fi de scurtă durată, întrucât la 6 aprilie 1870 va fi elaborat, aprobat de domnitorul Carol I, şi pus în aplicare un alt act normativ privind activitatea preoţilor de oştire intitulat *Regulamentul clerului din armata permanentă.* Acestui *Regulament* îi

urmează un decret dat în 1876, care preciza că *„toate trupele şi unităţile teritoriale puteau să aibă câte un preot"*, iar *„în 1877 preoţii unităţilor au fost înlocuiţi cu preoţii de Garnizoană, care deserveau toate unităţile din aceeaşi localitate"*.

În 1876 au mai au fost elaborate *Instrucţiunile* intitulate *Datoriile preotului de armată*, ce reglementau *„activitatea preotului militar în timp de pace, în privinţa oficierii cultului divin, a predării «ştiinţelor religioase», în şcolile militare şi stabileau sarcinile în timp de război"*. Aceste *Instrucţiuni* au fost publicate de arhimandritul Gabriel Răşcanu (fost preot militar)[7].

Etapa premergătoare înfiinţării Episcopiei Armatei Române a fost între anii 1915 și 1921. La 15 mai 1915 Sf. Sinod dezbate propunerea Mitropolitului Pimen ca Armata să aibă un serviciu religios bine organizat, având ca îndrumător spiritual un protopop. Alesul Sf. Sinod a fost părintele Constantin Nazarie, profesor universitar de Morală Creştină la Facultatea de Teologie din Bucureşti.

Părintele Nazarie întocmeşte *Instrucţiunile asupra atribuţiunilor preoţilor de armată*, care, după ce şi-au căpătat forma definitivă, trecând prin filtrul Sf. Sinod şi al Marelui Stat Major, *„au devenit ordinul 3451 din 28 octombrie 1915"* al Marelui Stat Major şi au fost publicate în revista „Biserica Ortodoxă Română" din noiembrie 1915. Este de reţinut că *Instrucţiunile* elaborate de Părintele Nazarie *„au stat la baza activităţii preoţilor din armată până la înfiinţarea Episcopiei Armatei"*[8]. Acest document a avut caracter de lege până la 20 iulie 1921.

În subcapitolul intitulat *Organizarea Serviciului religios în armată* este de reţinut că, prin instalarea părintelui Nazarie şi elaborarea *Instrucţiunilor*, întreaga activitate a preoţilor a fost atât de bine coordonată, încât Marele Cartier General al Armatei nu a mai avut nimic de adăugat, întrucât – spune autorul – *„tot ce se putea prevedea, prevăzusem eu până la cele mai mici detalii"*, după care adaugă: *„ca dovadă că Instrucţiunile alcătuite de mine erau absolut complete, lucrul acesta se poate vedea din faptul că în timpul războiului, cu toată varietatea de situaţii, n-am ieşit o singură dată din litera şi spiritul lor, şi n-am avut vreun caz să nu fie prevăzut în ele"*[9]. Mai mult – spune el – preoţii care se vor distinge prin fapte de curaj şi bărbăţie vor fi propuşi la înaintare (avansare), spre a fi asimilaţi gradului de căpitan, în timp ce Ajutorul Şefului Serviciului Religios va fi asimilat în gradul de maior, iar Şeful Serviciului Religios în gradul de colonel.

---

[7] *Biserica Ortodoxă Română, se va cita prescurtat* „B.O.R.", IV, 1877-1878, pp. 173-180.

[8] C. Nazarie, *Referat asupra activităţii preoţilor de armată, în campania din 1916-1918*, Bucureşti, 1920, p. 6-9.

[9] *Ibidem*, p. 8.

Unificarea Bisericii Ortodoxe Române, ca rezultat al Marii Uniri din 1918, a facilitat înfiinţarea unei entităţi specializate, care să conducă permanent instituţia clerului militar, ai cărei preoţi erau răspândiţi pe cuprinsul întregului spaţiu românesc. Această instituţie a fost Episcopia Armatei[10]. Legiferările şi reglementările nominalizate erau încă o dovadă că *„armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc nepreţuit al preoţimii"*[11], cum apreciase în aprilie 1921 ministrul de Război, clerul fiind receptat drept *„o instituţie bună, care va întări armata"*[12].

Sfântul Sinod, în conlucrare cu Ministerul de Război, a trimis corpurilor legiuitoare ale României (Senatului, la 8 iulie 1921; Adunării Deputaţilor, la 19 iulie 1921), spre a dezbate şi adopta proiectul *Legii privitoare la organizarea clerului militar*, document ce a statuat, pentru prima dată în istoria armatei române, instituţia preoţilor militari activi (permanenţi)[13]. Diriguitor absolut al preoţilor militari de toate confesiunile va fi numit un episcop militar, care va purta titlul «Episcop de Alba-Iulia», făcând parte din Sf. Sinod.

Pentru întocmirea legii din 1921, clericii ortodocşi au avut alături şi reprezentanţi ai celorlalte culte recunoscute: pr. Ştefan Ucsnay, romano-catolic; pr. Iuliu Florian, greco-catolic; şef rabin dr. I. Niemirower, cultul mozaic; pr. Ernest Tökes, protestant[14].

Drept pentru care Sfântul Sinod şi Ministerul de Război au promovat spre corpurile legiuitoare proiectul de *Lege privitoare la organizarea clerului militar*. Când Senatul a adoptat, în unanimitate, la 23 aprilie 1921, cererea de a fi dezbătut în regim de urgenţă proiectul noii legi, ministrul de Război, generalul Ioan Răşcanu, elogia clerul militar pentru pastoraţia avută în conflagraţia care se încheiase, considerând că acesta fusese *„mai presus de orice laudă"*[15], argumentând că: *„preoţimea militară care a însoţit armata în timpul războiului a fost mai presus de orice laudă; ca adevăraţi apostoli, preoţii n-au părăsit un moment postul lor sfânt şi de onoare, ajutând ofiţerimea spre a putea duce la glorie trupele [...] şi acum, ca*

---

[10] Ilie Manole, *Preoţii şi oştirea la români (1830-1948)*, Răzvad-Târgovişte, Editura Daniel T., 1998, p. 89.

[11] Ştefan Pâslaru, *23 aprilie 1921: Legiferarea organizării clerului militar*, în „Revista de Istorie Militară", nr. 3, 1993, p. 38.

[12] *Ibidem*, p. 39.

[13] Aurel Pentelescu, *Crucea şi arma: Episcopii militari (1921-1948)*, în „Dosarele Istoriei", XII, nr. 1 (125), 2007, p. 49.

[14] A.M.R., fond Inspectoratul Clerului Militar, Microfilme, r. 1521, c. 0100.

[15] Philippe Gaudin, *Semnificaţia unui studiu al religiilor astăzi*, în „Marile religii", Bucureşti, 1995, p. 27.

şi în război, armata nu se poate dispensa de serviciul sufletesc nepreţuit al preoţimii"[16].

Această *Lege*, având douăsprezece articole, a fost promulgată de regele Ferdinand I, prin Înaltul Decret Regal nr. 3378 din 20 Iulie 1921, şi publicată în „Monitorul Oficial" nr. 99 din 6 august 1921. *Legea* a fost urmată de un *Regulament de punere în aplicare a Legii privitoare la organizarea clerului Militar*, promulgat prin Decretul Regal nr. 1970 din 18 iunie 1924 şi publicat în „Monitorul Oficial" nr. 115 din 1924. Acest *Regulament* este elaborat în 9 capitole şi 48 de articole. Corespundea Constituţiei din 1923.

Conform noii legi, *„se admit în cadrele armatei pentru necesităţile confesionale şi ale dezvoltării sentimentului religios preoţii militari activi de orice rit"* (art. 1). Regulamentul[17] venea cu precizarea: *„preoţii militari de orice religiune şi rit recunoscut de Ministerul Cultelor"*[18].

Cadrul juridic în care se manifesta ecumenismul clerului militar era prevăzut amănunţit şi în *Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii privitoare la organizarea clerului militar*, cuprins în Înaltul Decret Regal nr. 1920 din 18 iunie 1924, în care se admiteau în cadrele armatei *„preoții militari activi de orice rit, pentru necesitățile confesionale și ale dezvoltării sentimentului religios"* (art.1)[19].

Se prevedea că preoţii cu gradul de căpitan se recrutează dintre licenţiaţi şi doctorii în teologie, după o practică de păstorire de 3 ani, neavând o vârstă mai mare de 32 ani. Cei de divizii şi cei de corp de armată se recrutează dintre preoţii de regimente[20]. Comisia de concurs, numită prin decizie ministerială, includea, alături de preşedinte – care era inspectorul clerului militar – patru membri (art. 2); pentru preoţii cultelor minoritare, în comisie era inclus şi câte un reprezentant al confesiunii candidatului (art. 10)[21].

Clerul militar activ şi de rezervă avea subordonare dublă: pe plan administrativ şi disciplinar, toţi preoţii militari, pastori, rabini şi imami se aflau sub conducerea episcopului de Alba Iulia; pe plan spiritual, ei ascultau de şefii confesiunilor minoritare de care aparţineau.

---

[16] Ştefan Pâslaru, *op. cit.*, p. 38.

[17] „Monitorul Oficial", nr. 115, 1924; „Monitorul Oastei", nr. 9, 1924; Ministerul de Război, *Legea şi regulamentul privitoare la organizarea clerului militar*, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1924.

[18] *Ibidem.*

[19] *Ibidem.*

[20] *Legea clerului militar*, art. 7.

[21] Ilie Manole, *op. cit*, p. 97-98.

Îndatoririle preoţilor militari reflectau, şi ele, dimensiunea ecumenică şi larga deschidere a regimului cultelor din România; preoţii, pastorii şi imamii incluşi în sistemul asistenţei religioase din armată aveau ca atribuţii comune săvârşirea slujbelor religioase la unităţile şi serviciile armatei, privegherea şi îngrijirea educaţiei religioase şi morale a ostaşilor, combaterea la trupă a pornirilor rele de orice natură, mărturisirea şi împărtăşirea cel puţin o dată pe an, ţinerea predicilor şi conferinţelor cu caracter religios, moral, naţional, social economic etc., după un plan stabilit de comun acord cu comandantul unităţii, ajutarea comandanţilor la organizarea şi conducerea şcolilor de carte (art. 19). Preoţii militari nu puteau avea nici parohie, nici catedre, puteau fi însă profesori la instituţiile militare[22].

Episcopul militar de Alba Iulia era membru al Sfântului Sinod şi senator de drept. Se instituie prin decret regal, dintre candidaţii recomandaţi de Sfântul Sinod, în acord cu ministrul de Război. Acesta are jurisdicţiune dublă: una spirituală şi alta administrativă. Ecumenismul avea astfel și în armată, teren fertil de afirmare. Episcopia militară are aceeaşi organizare ca şi celelalte episcopii ale ţării. Cancelaria inspectorului clerului militar funcţionează la reşedinţa episcopiei militare, în capitala ţării.

Din punct de vedere administrativ, clerul militar este supus regulilor şi îndatoririlor prevăzute de legi şi regulamente pentru ofițeri[23]. Abaterile de ordin disciplinar cad în competenţa autorităţilor superioare eclesiastice militare. În scopul acesta va funcţiona un consistoriu spiritual militar, constituit dintr-un preot de corp de armată şi patru membri preoţi de divizie. Sentinţele de caterisire a vinovatului pot fi atacate cu apel înaintea Sfântului Sinod. Caterisirea atrage după sine pierderea gradului militar preoţesc şi îndepărtarea sa din cler. Sentinţele rămase definitive vor fi aprobate de episcopul clerului militar şi sunt aduse la cunoştinţa ministerului de Război pentru executare.

În caz de mobilizare, era stabilit ca numărul de preoţi să se completeze cu preoţi militari admişi în cadrul de rezervă[24].

La 31 octombrie 1927 Marele Stat Major - Secţia 1 a primit tabelul nr. 16420, cu sărbătorile legale[25] prevăzute la art. 9 din *Legea pentru Statutul funcţionarilor publici*[26] şi art. 18 din Regulamentul Statutului[27]. Se

---

[22] *Legea clerului militar*, art. 4.

[23] *Legea clerului militar*, art. 10.

[24] *Legea clerului militar*, art. 11.

[25] A.M.R., fond 5416, dos. 1044, f. 311.

[26] „Monitorul Oficial", nr. 60, 1923.

[27] *Loc. cit.*, nr. 189, 1923.

menționau sărbătorile religioase, inclusiv cele 4 zile de Crăciun și zilele de Duminică. Pentru sărbătorile naţionale s-a prevăzut suspendarea serviciul şi oficierea Te-Deum-ului în toată ţara la datele de:

24 ianuarie/4 februarie - Unirea Principatelor şi a tuturor românilor;

10/23 mai - Proclamarea Independenţei (1877);

Aniversarea Zilei Eroilor morţi pentru Patrie (Înălţarea Domnului).

Se stipula oficierea Te-Deum-ului în toată ţara, fără suspendarea serviciului, la următoarele aniversări ale Familiei Regale: 22 iulie/4 august - onomastica M.S. Reginei; 11/24 august - Naşterea M.S. Regelui; 3/16 octombrie - Naşterea A.S.R. Principele Carol; 16/29 octombrie - Naşterea M.S. Reginei[28].

Conform *Legii pentru regimul general al cultelor*, votată la 31 martie 1928, în armată şi în alte instituţii ale statului (şcoli, spitale etc.) cultele aveau dreptul de *„a săvârşi prin preoţii lor, pentru credincioşii lor, servicii religioase de orice natură, cu observarea* (respectarea - n.n.) *legilor şi regulamentelor instituţiilor respective"* (art. 16)[29]. În 1928 a intra în vigoare un nou act normativ: *Regulamentul pentru serviciul religios în timp de pace şi campanie*[30]. Un an mai târziu, *Legea pentru organizarea ministerelor*, promulgată cu Înaltul Decret nr. 2710 din 29 iulie 1929, preciza că Direcţia personalului avea şi atribuţii privind încadrarea armatei cu personal ecleziastic[31].

Ecumenismul este o caracteristică importantă şi a altor reglementări şi acţiuni specifice asistenţei confesionale în structurile militare. Relevanţă au în această privinţă şi prevederile cuprinse în *Instrucţiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace şi în timp de campanie*, elaborate în 1931. Sunt 14 capitole şi două anexe referitoare la desfăşurarea asistenţei confesionale în armată[32]. Trebuie amintit că organizarea din 1932 a Ministerului nu prevedea în mod expres existenţa Inspectoratului clerului militar[33].

Instrucţiunile evidenţiau importanţa pastoralei militare în pregătirea sufletească a soldatului (pentru o îngrijită educaţie religioasă-morală). Se stabilea că, în predici şi conferinţe, preotul se va feri de confesionalism

---

[28] A.M.R., fond 5416, dos. 1044, f. 285, 288, 311.

[29] Ion Agrigoroaiei, *Organizarea cultelor în România reîntregită*, în „Arhiva Moldovei", nr. I-II, 1994-1995, Iaşi, 1996, pp. 142-144.

[30] AMR, M.St.M., Arhiva pe anul 1928, curent 110, Dosarul nr. 9.

[31] *Idem*, Arhiva pe anul 1929, curent 126, Dosarul nr. 4, f. 33.

[32] „Monitorul Oficial", nr. 132, 8 iun. 1932.

[33] AMR, M.St.M., Arhiva pe anul 1929, curent 126, D. nr. 4, f. 33; „Monitorul Oficial", nr. 132, 28 iun. 1932.

(art. 4, lit. b)[34], în sensul de prozelitism. Ideea era explicitată astfel: *„În predici care vor fi totdeauna bine pregătite, preoţii militari vor trata cu predilecţie chestiuni de morală, insistând îndeosebi asupra virtuţilor ostăşeşti, dragostei de ţară, de fraţi şi de Tron. Chestiuni de credinţă se vor atinge numai rar şi incidental şi atunci se impune a se arăta sublimul şi divinitatea învăţăturii creştine şi datoria ce rezultă pentru creştin din acea învăţătură, fără însă a ataca pe alţii, nici chiar sectele religioase, căci acestea despart pe credincioşi"* (art. 16)[35].

În timpul pastoraţiei, pe front, sectele vor fi receptate drept instrumente de diversiune, primejdie de disoluţie a credinţei şi de slăbire a forţei psihice şi morale. Atât la pace, cât şi la război, toate celelalte confesiuni *„îşi vor urma ritul lor, cu obligaţia de a evita în predici polemicile religioase şi discuţiile politice ostăşeşti care ne apropie şi ne leagă pe toţi în sentimentul datoriei de a ne iubi ca fraţii şi apăra ţara, care ne este patria comună"* (art. 17)[36].

Activitatea preoţilor militari se desfăşura în unităţile militare, în garnizoane, în spitale, la închisoarea militară, la şcolile militare[37]. În legătură cu preoţii minorităţilor religioase, *Instrucţiunile* includeau un capitol, VII, intitulat *Preoţii minorităţilor religioase*, care prevedea în mod expres: *„Pentru îndeplinirea serviciilor religioase ale minorităţilor, în fiecare garnizoană de cel puţin patru corpuri de trupă şi cu un număr însemnat de credincioşi minoritari se numeşte câte un preot, pastor, rabin sau imam de garnizoană, ca preot militar activ"* (art. 33)[38].

Ecumenismul era vizat şi de prevederea din *Instrucţiuni*, potrivit căreia *„Preotul se va feri să vorbească de lucruri cari nu sunt în doctrina creştină. Să nu vorbească însă aşa fel cum ar putea vorbi un ofiţer. El se va mărgini în cuvântările sale la adevărurile moralei creştine [...] dragostea de neam şi ţară şi supunere necondiţionată faţă de mai marii lor, precum şi iubirea ce o datorează unul faţă de altul în calitate de camarazi. După cuvântare se stropeşte trupa cu apa sfinţită"* (art. 42)[39].

Indiferent de rit, în condiţii de campanie, ca şi în timp de pace, activitatea preotului militar cuprindea săvârşirea Sfintei Liturghii, a slujbelor religioase ocazionale (sfinţirea apei, Te-Deum de mulţumire adresată patronului spiritual al unităţii militare, Te-Deum pentru

---

[34] *Instrucţiuni provizorii asupra serviciului religios în timp de pace şi în timp de campanie*, Bucureşti, 1931, p. 9.

[35] *Ibidem*, p. 15.

[36] *Ibidem*.

[37] *Ibidem*, p. 14-21.

[38] *Ibidem*, p. 24.

[39] *Ibidem*, p. 30-31.

izbândă, la Anul Nou, la sărbători, la onomasticele regale, rugăciuni pentru boli, pentru însănătoşire etc. (art. 47, 53), înmormântarea, pomenirea morților (art. 45-52)[40].

„Soldatului de altă confesiune (preotul militar - n.n.*) îi va arăta aceeaşi dragoste şi aceeaşi îngrijire părintească"* (art. 50)[41], la fel ca şi ostaşului aparținând ritului în care oficiază, în mod obişnuit, acel preot găsind *„putere şi mijloace cât mai potrivite spre a întări şi înflăcăra sufletul ostaşului luptător. El nu va uita să pună înaintea ostaşilor pilda şi tăria de voință de a învinge a Apostolilor şi a Mucenicilor,* [...] *cum şi vitejia ostaşilor lui Ştefan cel Mare, ai lui Mihai Viteazul, ai regelui Carol şi Ferdinand, care au biruit pe vrăjmaşii neamului nostru"*(art. 52)[42]. În competența preoților militari, aşa cum prevăd *Instrucțiunile,* intra şi *„serviciul religios la prizonieri"* coreligionari (art. 58)[43].

Grija pentru asistența religioasă fără discriminări confesionale şi deschiderea ritului ortodox din armata României către celelalte culte sunt accentuate în capitolul al IV-lea din *Instrucțiuni*. Se stabilea că trebuințele religioase pentru militarii greco-catolici, romano-catolici, evanghelici, reformați, mozaici şi mahomedani erau rezolvate prin clerul coreligionar mobilizat şi repartizat de Ministerul Armatei (Direcția personalului), pe baza indicațiilor date de Marele Stat Major, respectivii preoți, pastori, rabini şi imami fiind înscrişi în controalele armatei ca şi ceilalți ofițeri de rezervă (art. 64)[44].

Ultimul document legislativ notabil din prima jumătate a secolului XX, din istoria bilaterală a celor două instituții – Armata şi Biserica – a fost *Legea pentru organizarea Clerului Militar* din martie 1937[45]. Această *Lege* este, de fapt, *Legea Clerului Militar* din 1921 modificată. Inițiativa modificării a aparținut Ministerului Apărării Naționale, care, la 21 ianuarie 1936 înaintează Sf. Sinod *Proiectul de modificare a legii privitoare la Organizarea Clerului Militar*, cu elidările, completările şi îndreptările de rigoare. Prin cele 19 articole ale sale nu a adus modificări importante legislației anterioare.

Episcopul general de brigadă dr. Partenie Ciopran (1896-1980), ales ca episcop de Sfântul Sinod la 17 iunie 1937, a fost hirotonit arhiereu pentru Episcopia Armatei la 25 septembrie 1937, iar la 8 octombrie a

---

[40] *Ibidem*, p. 33-38.

[41]*Ibidem*, 1931, p. 36.

[42] *Ibidem*, p. 37.

[43] *Ibidem*, p. 41.

[44] *Ibidem*, pp. 27-28, 44.

[45] „Monitorul Oficial", nr. 67, 22 mar. 1937.

primit la Peleș învestirea în funcție.[46] În plan administrativ, a pus la punct toate rămânerile în urmă de la Catedrala Reîntregirii, unde a găsit multă dezordine. După trei ani de la instalare, toate mijloacele de transport (trăsură, maşină) aşteptau să plece în direcţiile unde oştirea şi clerul aveau nevoie de prezenţa lor. După începerea campaniei din Est (22 iunie 1941), cu tact şi înţelepciune „a *condus misiunea de reîncreştinare ortodoxă în spaţiul eliberat de sub bolşevici şi a reuşit să menţină instituţia clerului militar pe linia de plutire în dramatica perioadă de după 23 august 1944, până la 22 august 1948"*[47].

Episcopul Partenie Ciopran a perfecționat asistenţa confesională în sistemul militar al României, a refăcut şi consolidat *„în scurt timp bunele raporturi între preoţi şi corpul ofiţeresc"*[48], a condus opera de reîncreştinare ortodoxă în spaţiul eliberat de sub bolşevici de către armata română. Tot el a chemat la pastoraţie şi preoţi militari pentru cultele minoritare[49]. P.S. Partenie a reuşit să menţină instituția clerului militar inclusiv în perioada 1944-1948, cea mai dificilă din existenţa Armatei române[50].

În timpul războiului includerea preoţilor în structurile Armatei Române s-a realizat, conform legislaţiei, pe două căi: prin concurs pentru clerul militar activ şi prin chemarea la mobilizare pentru ceilalţi preoţi. La 22 iunie 1941 clerul militar activ totaliza: un episcop general de brigadă şi un protopop, colonel, la conducerea Episcopiei militare; 18 preoţi de corp de armată, care aveau gradul de locotenent-colonel sau maior; 88 preoţi de garnizoană, maiori[51]. Alţi circa 200 preoţi vor fi mobilizaţi pentru marile unităţi şi unităţile din subordine, astfel că entităţile militare au putut beneficia de prezenţa şi de lucrarea neobosită a acestora.

Activitatea Serviciului religios în campanie s-a desfăşurat în baza unor acte normative elaborate prin grija Inspectoratului Clerului Militar, încă din 1931[52]. Ele erau structurate pe două părţi dedicate, prima avea în vedere îndatoririle preoţilor militari în timp de pace, iar cea de-a doua, activităţile în campanie. Erau abordate şi statuate îndatoririle preotului la mobilizare, importanţa activităţii acestuia în campanie, organizarea serviciului religios în caz de război, mobilizarea preoţilor, structura şi

---

[46] Aurel Pentelescu, *Înființarea Episcopiei armatei. Episcopii militari*, în „Armata şi Biserica", Bucureşti, 1996, p. 181.

[47] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. IX.

[48] „Arma Cuvântului", nr. 6-7, 1940, p. 7.

[49] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. V.

[50] *Ibidem*, p. IV-V.

[51] Ilie Manole, *op. cit.*, p. 107.

[52] A.M.R., fond Biblioteca arhivistică, litera I, nr. 121.

atribuţiile serviciului religios la diferite eşaloane, la comandamente, unităţi, formaţiuni de etape şi lagăre de prizonieri.

Capitole distincte stabileau parametrii activităţii religioase a preotului în timpul mobilizării, spovedirea (spovedania) şi împărtăşania cu Sfintele Taine, binecuvântarea trupei la plecarea din garnizoană, activitatea pastorală pe timpul mobilizării, ridicarea moralului trupei prin *„cuvântări, cetiri şi prin ţinuta demnă a preotului"*[53].

Din decembrie 1941 documentele oficiale referitoare la organizarea şi funcţionarea Ministerul Apărării Naţionale prevedeau că secretariatul general din Minister răspundea şi de Episcopia Armatei Alba Iulia[54]. Această episcopie a funcţionat până în anul 1948[55].

În conformitate cu prevederile *Legii clerului militar* şi *Regulamentului* de aplicare a acesteia, preoţii necesari armatei în campanie se recrutau dintre preoţii militari activi şi din rândul celor de rezervă. Repartizarea preoţilor mobilizaţi la unităţi trebuia să se facă, de preferinţă, în aceeaşi garnizoană din care proveneau pentru a fi cât mai cunoscuţi trupei şi pentru realizarea unei comunicări sufleteşti cât mai profunde, favorizată de legăturile din timp de pace, care să dea roadele pe câmpul de luptă.

Capela de campanie, în cazul în care preotul nu o poseda încă din timp de pace, consta dintr-o ladă de lemn, în care se păstrau toate odăjdiile şi vasele sacerdotale pentru săvârşirea Sfintei Liturghii şi a celorlalte Sfinte Taine.

Un rol deosebit era conferit, prin instrucţiuni, acţiunii pastorale pe timpul mobilizării, care avea drept scop ridicare moralului trupei. Se prevedea ca în condiţiile de campanie să fie organizate servicii religioase ocazionale, ca Sfinţirea apei, Te-Deum de mulţumire la patronul corpului de trupă, la obţinerea unor victorii sau cu ocazia altor împrejurări deosebite: la Anul Nou, la sărbători naţionale, la onomastica Regelui sau membrilor familiei regale. Rugăciunile pentru boli molipsitoare, sfinţirea de fântâni, curăţirea bisericii pângărite se făceau după rânduiala stabilită în Molitvelnic şi Liturghier[56].

România a creat momentul de răscruce 23 august 1944 – de mare însemnătate pentru coaliţia Naţiunilor Unite. Dar noul aliat, Uniunea Sovietică, a instituit aici o adevărată ocupaţie militară, a dezarmat şi dezmembrat armata, a schimbat regimul politic, sprijinind lupta pentru

---

[53] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. V-VI.

[54] A.M.R., M.St.M., Serviciul religios, curent 230, litera D, Decizia ministerială nr. 1978 din 22 august 1941 pentru organizarea şi funcţionarea M.Ap.N.

[55] *Idem*, Inspectoratul clerului militar, Arhiva pe anul 1945, curent 314, litera D, nr. 1, f. 352.

[56] Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *op. cit.*, p. VII.

putere a comuniştilor. Noul regim va restructura şi politiza armata, determinând în final, pe planul asistenţei religioase, desfiinţarea clerului militar din structurile sale.

Prin O.G. nr. 29 din 8 mai 1945, înfiinţându-se Direcţia Superioară a Culturii, Educaţiei şi Propagandei[57] – numită şi Aparatul pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă (A.E.C.P.) – s-au schimbat radical dimensiunile şi scopul prelucrării psihologice şi ale educaţiei. Însăşi structura acestui aparat – devenit Direcţie – dezvăluie politizarea programată a armatei[58].

Instrucţiunile nr. 6252/1945 stabileau modul în care Inspectoratul General al Armatei pentru Educaţie, Cultură şi Propagandă[59] colabora cu clerul militar: punându-se problema de a coordona munca preoţilor cu organismul menţionat, aceştia trebuiau să urmărească aplicarea preceptelor religioase la viaţa practică, evitând abstractul, teoreticul şi sectarismul, să urmărească întocmai noua linie de educaţie în armată; conlucrarea cu A.E.C.P. fiind obligatorie pentru clericii militari, orientarea lor se realiza prin conferinţele organizate cu ofiţerii.[60]

În 1947 noi reglementări au întărit locul şi rolul A.E.C.P. şi, în consecinţă, au subminat asistenţa religioasă în armata română: *Legea pentru organizarea şi funcţionarea Ministerului Apărării Naţionale* (L. 205) şi *Legea pentru organizarea armatei* (L. 206), promulgate la 21 iunie.[61] Titlul I, art. 2, alineatul B, punctul C, şi Titlul III, capitolul III, art. 28 al primei legi stipulau existenţa Episcopiei Armatei între organele centrale de conducere, iar art. 35 prevedea: *„Episcopia Armatei organizează şi conduce – în legătură cu Inspectoratul General al Armatei pentru educaţie – educaţia religioasă în întreaga armată"*.[62] Era legiferată structura pentru asistenţa religioasă din armată, componentele fiind repartizate la minister, comandamente, garnizoane şi unităţi.

Invocând o nouă reglementare juridică – *Legea cultelor nr. 177/3 august 1948*[63], potrivit căreia preoţii militari nu mai făceau parte din cadrele active ale armatei[64], după 27 de ani de fructuoasă şi binecuvântată conlucrare între Armată şi Biserică, prin Ordinul Nr. 946426 din 22 August 1948, al Regiunii a III-a Militare, cu sediul la Cluj-

---

[57] A.M.R., fond 465, dos. 2, f. 1264.

[58] Ilie Manole, *op. cit.*, p. 163.

[59] A.M.R., fond 484, dos. 14/1945-1946, f. 6.

[60] A.M.R., fond Microfilme, rola P II 4.2457, c. 159-160.

[61] „Monitorul Oficial", partea I A, nr. 141, 24 iun. 1947, p. 5110-5119, 5119-5127.

[62] Ilie Manole, *op. cit.*, p. 168.

[63] „Monitorul Oficial", nr. 178, 4 aug. 1948.

[64] Raport nr. 49.585 din 30 august 1948.

Napoca, Clerul Militar a fost desființat[65]. Decretul din 4 august 1948 privind educația s-a corelat cu noua Lege a Cultelor (Decret 177/1948). Astfel, statul român controla în întregime treburile ecleziastice. Averile şi fondurile bisericii erau naționalizate. Alegerea Patriarhului, a majorității membrilor din Sfântul Sinod, a Consiliului Național al Bisericii şi a administrației patriarhale era dirijată de P.C.R. Controlul financiar direct îl aveau miniștrii comuniști[66].

Astfel, după circa 100 de ani de existență, asistența religioasă a fost înlăturată din structurile armatei române. Ateismul a înlocuit religia în cazărmi, garnizoane, şcoli şi spitale militare, Armata fiind separată de Biserică, oficial până în 1990.

După evenimentele din decembrie 1989, cele două instituții – Biserica şi Armata – şi-au reluat colaborarea. Actul de bază prin care s-a creat cadrul legislativ pentru reluarea asistenței religioase în Armata română şi reorganizarea ei cu caracter permanent a fost *Decizia din 1 ianuarie 1994 a Ministerului Apărării Naționale privind crearea Compartimentului de Asistență Religioasă în Direcția de Cultură.*

La 11 octombrie 1995, prin semnarea de către Ministerul Apărării Naționale şi Patriarhia Română a *„Protocolului cu privire la organizarea şi desfăşurarea asistenței religioase în Armata României"*, se reînnoadă vechea tradiție a prezenței preotului în mijlocul oștirii. Compartimentul de Asistență Religioasă a fost transformat în Secția de Asistență Religioasă şi Ordonanța privind constituirea şi organizarea clerului militar[67].

A fost emisă Ordonanța de Guvern nr. 106 din 31 august 2000 privind constituirea şi organizarea clerului militar[68], care a intrat în vigoare pe 3 septembrie 2000. A fost aprobată *Legea nr. 195 din 6 noiembrie 2000 privind constituirea si organizarea clerului militar*[69]. Activitatea religioasă în unitățile militare aparținând Ministerului Apărării este reglementată de *Legea nr. 195* din 6 noiembrie 2004, privind constituirea şi organizarea clerului militar, şi de Ordinul ministrului Apărării nr. M. 149 din 14 noiembrie 2000 privind aprobarea *Regulamentului de organizare şi funcționare a asistenței religioase în armată.*

---

[65] Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică. Națiune. Cultură"*, vol. III, Tom. I, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 2006, p. 529.

[66] Niculae Șerbănescu, *Patriarhia româna la 70 de ani (1925-1996)*, în „Autocefalie. Patriarhie, slujire sfântă", București, 1995, p. 278.

[67] „Monitorul Oficial", nr. 436, 3 sep. 2000.

[68] *Ibidem.*

[69] *Idem*, Partea I, nr. 561, 13 nov. 2000.

Caracteristicele uniformei militare clericale, a însemnelor distinctive şi de ierarhizare, specifice clerului militar din Ministerul Apărării Naţionale, au fost stabilite prin Regulamentul din 19 mai 2004[70]:

În art. 1. - (1) Uniforma personalului militar clerical din Ministerul Apărării Naționale este aceeași cu a ofițerilor în activitate. (2) Culoarea uniformei personalului militar clerical este determinată de culoarea uniformei categoriei de forțe ale armatei unde acesta este încadrat.

Din toate timpurile şi în toate armatele, misiunea soldatului este aceea de luptător. Orice militar primeşte în dotare o armă. Deci, nu există soldat fără armă, aşa cum nu poate sluji un preot fără cruce. Sfântul Apostol Pavel recunoaşte că *„nu o poartă degeaba"* (Romani, 13, 4). Atunci când situaţia impune, el nu va ezita să folosească arma cu respectarea regulamentelor şi ordinelor primite.

Având în vedere procesul de restructurare şi modernizare pe care îl traversează Armata României, se impune ca activitatea de asistenţă religioasă să fie susţinută şi sprijinită unitar de centrele eparhiale, evitându-se situaţiile care dau naştere la precedente şi pot prejudicia stabilitatea şi chiar prezenţa preoţilor în structurile militare; în acest sens, respectarea Statutului Bisericii Ortodoxe Române, a Hotărârilor Sfântului Sinod şi a legislaţiei în vigoare, în ceea ce priveşte recrutarea şi numirea preoţilor, relaţiile de coordonare şi subordonare, statutul bisericilor şi capelelor militare, are rolul de întărire şi consolidare a prezenţei Bisericii în rândul structurilor militare.

Armata şi Biserica au slujit interesele neamului şi ale creştinătăţii, au asigurat atât stabilitatea internă, cât şi identitatea românilor, au participat la toate momentele derulate în spaţiul românesc şi uneori în cel învecinat, numai în răstimpul ultimelor trei secole oştenii (militarii) şi preoţii români luând parte la două revoluţii, 1821 şi 1848-1849, la două uniri, 1859 şi 1918, la patru războaie, 1877-1878, 1913, 1916-1919 şi 1941-1945, la răsturnarea regimului totalitar comunist în decembrie 1989 și la misiunile internaţionale sub egida NATO sau pentru menţinerea păcii în alte părţi ale lumii.

Cele două instituţii au influenţat starea şi evoluţia societăţii, au conferit acesteia pecetea creştinismului, puterea continuităţii, forţa uimitoare de a înfrunta, în răstimpul a peste două milenii, vitregiile care ne-au tot împresurat şi asediat[71].

---

[70] „Monitorul Oficial", nr. 478, 28 mai 2004.

[71] „Monitorul Oficial", nr. 115, 29 mai 2004.

ESTABLISHING LEGAL NORMS REGARDING THE FUNCTIONING OF THE RELIGIOUS SERVICE IN THE ROMANIAN ARMY

Abstract

The prominent representatives of the Church, the metropolitan and the bishops, sometimes even the egumens of the great monasteries, played a significant political role in the life of the country. The fables of the Romanians, elaborated according to the model of the byzantine codes of laws, established civil and religious regulations for the deviations committed. The steps taken by the religious service within the army, from 1850, fulfilled the "religious duties", as formerly called "Duties of the army priests". In the second half of the nineteenth century, the Personnel Department and Military Operations elaborated orders of the Minister of War for the organization of the recruitment and selection process for the military schools. In 1876, the Instructions entitled Duties of the army priest were elaborated. The stage preceding the establishment of the Episcopate of the Romanian Army was between 1915-1921. This stage begins on May 15, 1915, when the Holy Synod debates Metropolitan Pimen's proposal that the Army should have a well-organized religious service, having as its spiritual guide an archpriest. The unification of the Romanian Orthodox Church, as a result of the Great Union of 1918, facilitated the establishment of a specialized entity, which would permanently lead the institution of the military clergy, whose priests were spread throughout the entire Romanian space. The duties of the military priests also reflected the ecumenical dimension and the wide openness of the Romanian regime.

Keywords: Religious Service; Romanian army; the military clergy; priests; The Orthodox Church.

Dorin **POPESCU**[1]

MAREA NEAGRĂ – DIN NOU PONT FĂRĂ HEGEMON, DIN NOU TEATRU HIBRID

Evoluțiile recente din dinamica geopolitică, de la conflictul din Siria la războiul hibrid din raioanele estice ale Ucrainei, pun în evidență o teză îndrăzneață, care merită aprofundări analitice.

Este foarte posibil ca toate turbulențele geopolitice specifice ultimilor ani să reprezinte expresii ale tentativelor marilor actori de a-și crea poziții favorabile de negociere pentru noile formate de revizuire a actualei ordini globale.

În momentul de față, convențiile implicite care stau la baza actualului model geopolitic par a fi epuizate. Principiile de drept internațional care statuează ordinea mondială devin desuete. Sub presiunea conjugată a mai multor actori globali, actualul model geopolitic și-a atins limitele. Dreptul forței redevine principalul instrument de poziționare și acțiune politică. Eforturile unora dintre actorii globali de a obține acorduri prealabile ale Consiliului de Securitate al ONU pentru operațiuni militare de amploare (Afganistan, Irak etc.) par astăzi fotografii de epocă, în timp ce ONU însăși pare a-și fi atins capacitatea maximă de conservare a prestigiului formal care îi permitea să existe în calculele geopolitice ale marilor actori globali.

Asistăm la paradigma destrămării actualei ordini politice mondiale și la constituirea unei noi paradigme geopolitice la nivel mondial. Intervenția militară rusă în Georgia, ocuparea Crimeei și războiul hibrid din Donbas, impredictibilitatea noii Americi în era Trump, dezangajarea globală/planetară a Americii, Brexitul, criza politică internă a Uniunii Europene, avansul politicilor iliberale în Europa, reevaluarea acordurilor strategice în domeniul nuclear, mixajul extindere-implozie al construcției europene, conflictul din Siria, atacurile lupilor singuratici din Europa, noile hărți și politici migraționiste, entuziasmul militarist și ruinarea ordinii actuale de drept internațional prin acțiuni politice de forță, fără sancțiuni efective conjugate din partea comunității internaționale, par a fi simptomele noii paradigme geopolitice.

---

* Dr., Preşedinte al Asociației Casa Mării Negre/Black Sea House Constanța, fost diplomat al României la Moscova, Cernăuți și Sarajevo

Este evident că marii actori se pregătesc pentru negocierile ce vor prefigura viitoarea ordine mondială. Din scenariile de pregătire a unei poziții favorabile de negociere nu lipsesc acțiunile militare de amploare, *show*-urile militare exhibiționiste, testarea limitelor discursului diplomatic, rafinarea tehnicilor de război hibrid, reconfigurarea instrumentarului ideologic (fake news-urile, trolii), crearea unor teatre operaționale de antagonizare formală a pozițiilor în teren etc.

În opinia noastră, această ultimă dimensiune/specificitate a noii paradigme geopolitice, crearea unor teatre operaționale de antagonizare formală a pozițiilor în teren, este una neconvențională și particularizează noua paradigmă geopolitică față de toate modelele precedente. Modelele geopolitice anterioare mizau pe recunoașterea consensuală a unui spațiu/teritoriu de confruntare directă, ca expresie paradigmatică a modelului geopolitic, în timp ce noile paradigme impun mascarea/camuflarea teritoriilor de conflict ideologic prin teatre de operațiuni (prioritar militare) create artificial.

În eposul noii paradigme geopolitice, un rol esențial îl reprezintă tendința de oficializare artificială a unui teatru confruntațional, care să mascheze intențiile autentice ale marilor actori politici. În momentul de față, conflictul din Siria pare a întruni consensul părților pentru a fi prezentat (oficializat) ca spațiu de tatonare a noii arhitecturi geopolitice: amploarea conflictului, intervenția în teren a SUA și Federației Ruse, noile alianțe politice conjuncturale din jurul Siriei, poziționarea singulară a Turciei, mixtura grupurilor locale de insurgență etc. par a configura un design geopolitic perfect pentru un teatru clasic de operațiuni.

Numai că noile geopolitici nu se mai articulează în jurul unor politici și practici clasice. Poligoanele autentice de testare a noii ordini globale nu mai sunt spațiile clasice de confruntare, ci mizează pe acestea pentru a crea derute și devieri. În timp ce în Siria se desfășoară conflicte la vedere, noile narative geopolitice esențiale pentru designul noii ordini globale se întâlnesc și confruntă în spații atipice, cu instrumente non-convenționale. Conflictul din Siria, cu toate efectele sale dramatice reale pentru soarta multor milioane de oameni, poate fi văzut din perspectivă geopolitică, în termenii unui realism politic cinic, ca o perdea de fum care acoperă narative neconvenționale, ce pregătesc în altă parte noua ordine mondială.

Cele mai avansate tehnologii neconvenționale de testare a noii recuzite de negociere geopolitică par a aparține Kremlinului. Noua sa recuzită nu mai mizează prioritar pe pregătirea clasică a unui răspuns performant într-o posibilă confruntare militară directă, ci pe crearea și exploatarea prealabilă a unor breșe/vulnerabilități în osatura ideologică a celuilalt. Kremlinul contează deja (sau poate conta) în alegerea unui președinte american, în motivarea ideologică a unei tendințe de vot la

nivelul întregii Americi, în funcționarea unor democrații iliberale (și antieuropene) în Europa, în boicotul funcționării actualei Europe, în inflațiile naționaliste anti-europene din țările până ieri sigure ale construcției europene, în crearea de crize politice majore etc. Russia Today, armatele de troli, omuleții verzi, fake-news-urile etc. au înlocuit diviziile de tancuri, bombardierele strategice sau submarinele nucleare, păstrate pentru confruntări militare clasice, pentru rezerva strategică.

Crearea unor culoare favorabile de negociere în formatele ce vor stabili noua ordine mondială depinde, în momentul de față, mai puțin de arsenalul militar convențional al marilor actori decât de mobilitatea și inventivitatea resurselor acestora de a șubrezi osatura ideologică a celuilalt. Când americanii descoperă că virtuțile democratice de care sunt mândri la nivel mondial nu mai sunt definitorii și suficiente pentru a-și alege liber liderul, tot arsenalul militar al Pentagonului (menit să creeze descurajări externe) riscă să devină irelevant.

În această perspectivă paradigmatică, în jocul de șah geopolitic actual, esențială este, mai mult decât oricând, capacitatea jucătorilor de a anticipa mutările celuilalt. A anticipa mutările celuilalt, într-un joc în care a răspunde perfect acestora rămâne o simplă miză minoră, sporește substanțial șansa victoriei în joc.

Unde mută geopolitic Moscova, în acest moment, și unde mută geopolitic toți ceilalți jucători de la masa mondială de șah? În modesta noastră opinie, Rusia mută militar în Siria și mută geopolitic în regiunea extinsă a Mării Negre.

*

După episodul paradigmatic al „înțelegerii" ruso-occidentale privind Republica Moldova[2], devine imposibilă evitarea percepției că o anumită „oboseală geopolitică" a vectorului european (euroatlantic în general) în zona Mării Negre va genera în regiune, în anii următori, o resetare a echilibrului de forțe, care va implica, în mod obligatoriu, reveniri spectaculoase ale influenței ruse în acest teritoriu pentru care, de altfel, Moscova a depus eforturi geopolitice colosale de „reintegrare".

Principala preocupare a mediilor analitice europene este dacă această înțelegere externă este una prioritar de ordin tactic[3] sau dacă ea

---

[2] Scenariu ocult care a condus la evitarea/amânarea repetării alegerilor parlamentare anticipate în această țară, prin impunerea din exterior a soluției unei coabitări temporare la putere ACUM-PSRM, agreată și sprijinită de Bruxelles, Moscova și Washington, în primele zile ale lunii iunie a.c.

[3] Asemenea Înțelegerii Politice Temporare, care a condus la configurarea binomului politic menționat la Chișinău.

constituie o parte şi, deopotrivă, un simptom al unui posibil acord geopolitic mai larg între Bruxelles[4], Moscova şi Washington, privind reconfigurarea paradigmei geopolitice actuale din spaţiul extins al Mării Negre, cu posibile efecte tectonice în cascadă asupra securităţii şi viitorului regiunii. În esenţă, redesenarea designului geopolitic la Marea Neagră ar implica o temporizare a extinderii europene şi o hibridizare geopolitică a zonei, ale cărei manifestări anticipate pot fi: transformarea Ucrainei şi R. Moldova într-un „cordon sanitar" (zonă-gri, zonă-buffer etc.) între „lumea rusă" şi „restul lumii", testarea unor soluţii de compromis privind federalizarea teritoriilor acestora, „îngheţarea" militarizării regiunii, transformarea arealului Mării Negre într-un poligon experimental al noii ordini globale – unde testele includ soluţii consensuale ale Kremlinului şi aliaţilor săi occidentali.

Îmi face o plăcere deosebită să constat că teza potrivit căreia regiunea extinsă a Mării Negre reprezintă unul dintre cele mai importante poligoane de experimentare şi teatre de „negociere" a noii ordini globale – teză geopolitică exclusivă a subsemnatului – se confirmă cu din ce în ce mai multă claritate.[5]

Episodul „înţelegerii geopolitice de la Chişinău" (între Moscova, Bruxelles/Berlin şi Washington) poate fi văzut astfel în trei ipostaze: acord tactic cu obiective limitate (asigurarea tranziţiei de la un „stat oligarhic" spre o „democraţie în devenire"), acord strategic de nivel regional (cu obiective limitate geografic şi geopolitic la regiunea Mării Negre) sau test regional cu semnificaţie globală, care are funcţii prioritare de probă a coeziunii (testează capacitatea actorilor relevanţi la nivel global de a crea soluţii consensuale, care să pregătească viitoare înţelegeri ale resetării globale a ordinii actuale a lumii).

În toate scenariile devine evident că Rusia se reinventează în regiune, cu acordul sau complicitatea Europei. Foarte probabil, vom asista, implicit, la reducerea semnificativă a formatului şi ambiţiilor Parteneriatului Estic, al cărui concept se reconfigurează în momentul de faţă în marile cancelarii (europene).

O resetare geopolitică pozitivă a Rusiei generează, în mod direct, noi scheme intervenţioniste (externe) pentru Kiev. Este foarte posibil ca actorii relevanţi în regiune[6] să fi găsit deja soluţii atipice pentru plăgile

---

[4] Mai degrabă, Berlin.

[5] Am enunţat această teză încă din 2017, prin numeroase articole şi studii de serie, publicate/prezentate în România, Ucraina şi Turcia cu diferite prilejuri (de exemplu, în studiul *Noua ordine mondială. Rusească,* http://www.contributors.ro/ global-europa/noua-ordine-mondiala-ruseasca.

[6] Statele Unite, Uniunea Europeană, Federaţia Rusă.

interne ale Ucrainei: Donbasul, Crimeea, orientarea strategică externă a ţării etc. Din această perspectivă, este posibil ca drumul spre pace în Donbas să fie deschis (şi ulterior pavat) cu preţul amânării proiectului de integrare europeană a Ucrainei.[7]

Dacă un astfel de acord geopolitic ruso-occidental funcţionează deja în regiune, avem toate temeiurile de a vedea Moscova ca pe un câştigător de etapă al actualului război hibrid de la Marea Neagră.[8]

O resetare a jocului geopolitic la Marea Neagră este, în fond, efectul direct şi pervers al coabitării/juxtapunerii pe termen mediu a trei concepte definitorii pentru actuala fază de tulburare globală, cu impact direct în regiune: conceptul tribal al actualei administraţii americane „America first" (care generează retrageri calculate din zonele aflate în afara interesului direct al contribuabilului american), „oboseala ontologică a Europei", care va fi transformat continentul într-un *El Dorado* al ispitelor fugii, de la *Brexit* la *multi-exit* şi „primatul lumii ruse în spaţiul ex-sovietic" (concept de care Moscova nu s-a dezis niciodată, *avant la lettre,* în ultimul veac). Cu un concept în recul („America first") şi unul în recesiune („oboseala Europei"), ambele defensive, îi va fi (fost) uşor Moscovei să redeseneze hărţi geopolitice la Marea Neagră prin contraofensive strategice de tip hibrid.

Nu trebuie neglijată nici manifestarea paradigmatică a unui factor colateral permisiv, care a facilitat în regiunea Mării Negre importul unor soluţii şi scheme atipice: incapacitatea ţărilor din regiune de a produce soluţii „din interior". Ţările din spaţiul extins al Mării Negre, cu notabila şi primejdioasa excepţie a Federaţiei Ruse, nu au avut niciodată un concept propriu sub forma unei strategii *Black Sea First,* care să tempereze elanul vital al Moscovei de la Novorossisk la Sevastopol, de la Urali la Soci.

La nivel conceptual, Bucureştiul lăsase în mod convingător impresia de a se fi detaşat de *plutonul leneş* format din Bulgaria şi Turcia. Diplomaţia românească a creat, cândva, iniţiative solide în spaţiu şi bine conceptualizate, precum Sinergia Mării Negre, spaţiul extins al Mării Negre etc., însă aplombul conceptual şi diplomatic al Bucureştiului pare a se fi atrofiat. Bucureştiul a reşapat, fără viziune, în perioada sa de

---

[7] Chiar dacă tentativa anterioară de amânare a acestui proiect, concepută la Kremlin, a generat precedentele resetări geopolitice ale zonei, prin Maidanul Demnităţii, fuga lui Ianukovici, anexarea Crimeei, războiul hibrid din Donbass, îngheţarea relaţiilor ruso-ucrainene etc.

[8] Anticipez deja că teza va produce frisoane puriştilor pudici din mediile analitice, care şi-au făcut un obicei din a minimiza riscurile jocului geopolitic al Rusiei în regiune.

exercitare a Preşedinţiei Consiliului Uniunii Europene[9], conceptul *Sinergiei Mării Negre* (care nu mai are şanse reale de a produce o carieră de succes în Europa)[10], pentru care, de altfel, nici nu a (mai) mimat efortul de promovare pe agenda europeană. Este de neînţeles şi inacceptabil modul în care Bucureştiul a eşuat[11] în a-şi utiliza statutul de preşedinte în exerciţiu al Consiliului Uniunii Europene pentru a consolida coeziunile europene la Marea Neagră. Exemplul pe care îl invoc mereu cu amărăciune este că România (ţară riverană, cu interese directe de ordin strategic la Marea Neagră) nu a fost capabilă să propună nici o iniţiativă notabilă pentru zona Mării Negre pe perioada exercitării acestei Preşedinţii şi nici un eveniment de impact pe această temă.[12]

În momentul de faţă, singurele iniţiative regionale la Marea Neagră sau cu impact asupra acestei regiuni care *respiră* încă (şi care nu îşi vor fi epuizat potenţialul funcţional) sunt *B9/Bucharest Nine* şi *Iniţiativa celor Trei Mări*.

De imposibilitatea coagulării unei strategii *Black Sea First* sunt vinovate, prioritar, cele trei ţări NATO din regiune – România, Turcia, Bulgaria, în subsidiar, exprimarea geopolitică extrem de modestă a Bulgariei la efortul regional coeziv şi politicile duplicitare ale Turciei în acvatoriul Mării Negre şi în spaţiul său extins.

Aş mai remarca, pentru dezbaterea analitică de la Pont[13], clivajul european intern, care va produce în perioada următoare efecte dramatice în planul şubrezirii coeziunii politicilor europene în regiune: viziunile/politicile pe contrasens ale UE şi NATO în spaţiul extins al Mării Negre. În timp ce Uniunea Europeană îşi recunoaşte slăbiciunile şi oboselile de exprimare în regiune, cedând iniţiativa Moscovei, Alianţa Nord-Atlantică pare a-şi coagula, în schimb, energiile, propunând

---

[9] ianuarie-iunie 2019.

[10] Şi de care menţionam cândva că „râd experţii în culise", http://www.contributors.ro/editorial/chi%c8%99inau-sos-bucure%c8%99ti/.

[11] Aş spune chiar *lamentabil*.

[12] În schimb a organizat/desfăşurat două conferinţe internaţionale de înalt nivel pe tema Holocaustului, fapt care poate produce/alimenta impresia că o parte a programului Preşedinţiei româneşti a Consiliului UE ar fi fost scrisă în afara teritoriului naţional (sic!).

[13] *Pontica*.

inițiative multiplicate, în cascadă şi exponențiale[14], ultima dintre acestea fiind chiar modificarea strategiei militare a Alianței.[15]

Sigur că putem privi aceste dezacorduri strategice la Marea Neagră ca fiind o expresie a mutațiilor care se produc în interiorul polilor de putere în Uniune şi în relația transatlantică (în special ca expresie a unui apetit geopolitic în creştere al Parisului şi Berlinului, pe fondul diminuării polului de putere anglo-saxon). Dincolo de cauzele acestor dezacorduri, pare inoportun[16] ca Marea Neagră să devină, contagios, un teatru de exprimare a dezacordurilor, ambițiilor şi rivalităților interne din Uniune şi din relația transatlantică.

Aş aprecia, astfel, că ingredientele alchimice de mai sus privind noua configurație geopolitică din spațiul extins al Mării Negre (configurație care se testează în prezent în regiune şi care se va exprima plenar în anul 2020 în întreg arealul pontic) – revenirea geopolitică a Federației Ruse, hibridizarea regiunii, testarea în regiune a unor raporturi experimentale care vor confirma noua ordine globală, funcționarea regiunii ca poligon de negociere a acestei noi ordini, eşecul politicilor strategice *Black Sea First*, acordurile strategice ruso-occidentale privind noile cordoane sanitare ale regiunii etc. – par a contura un nou tablou geopolitic la Marea Neagră în perioada următoare şi în perspectivă.

Sper că Bucureştiul nu va privi prin hublou la tangajele noilor geopolitici şi (îşi) va regăsi drumul către cabina de comandă, pe care îl va fi rătăcit de câteva ori în ultimii ani…

*

Evoluțiile de securitate din regiunea Mării Negre au devenit, în ultima perioadă, imprevizibile, mai ales după celebrele „lebede negre" din 2014 (Crimeea, Donbas). Federația Rusă a recuperat o mare parte din controlul geopolitic al regiunii pe care îl pierduse, etapizat, prin extinderea infrastructurii euro-atlantice în regiune. În momentul de față Pontul Euxin este, din nou, fără hegemon și diferiți actori, locali și globali, construiesc diferite inițiative geopolitice care pot rezolva acest

---

[14] Focus on the Black Sea, tailored forward presence in the Black Sea region, 4 X 30 Initiative etc.

[15] Recent, la 22 mai 2019, la Reuniunea de la Bruxelles a Comitetului Militar al Alianței, experții militari ai NATO au reconsiderat (pentru prima dată în ultimele decenii) strategia militară a Alianței în legătură cu *„amenințarea nucleară în creştere"* venită din partea Federației Ruse.

[16] Desigur, folosesc aici un eufemism diplomatic, care „îndulceşte" tonul perspectivei.

vacuum. Întrucât marile inițiative din regiune (SUA/NATO *vs* Federația Rusă) sunt opuse, chiar contondente, este extrem de probabilă transformarea rapidă a regiunii în teatru de conflict – prognoză credibilă pe termen mediu și chiar scurt.

Mai mult, în actuala configurație geopolitică hibridă de la nivel global, regiunea Mării Negre reprezintă cel mai dinamic și cel mai imprevizibil laborator de testare/„negociere a viitoarei ordini globale"[17]: Federația Rusă joacă aici un șah geopolitic hibrid extrem de elaborat, iar răspunsurile SUA/NATO sunt pur reactive. Uniunea Europeană nu are ambiții notabile în regiune și mizează, foarte probabil, pe un „concubinaj geopolitic" cu Moscova pe care îl propun, în diferite forme, Parisul și Berlinul.

Federația Rusă a ales regiunea Mării Negre ca spațiu predilect pentru război hibrid din mai multe motive: spațiul aparține zonei sale de interes strategic prioritar; poate utiliza aici *mirajul lumii ruse* prin intermediul marilor comunități rusești atestate istoric în țările de la estul Europei; poate construi avanposturi și enclave hibride la viitoarea graniță a NATO și UE; poate opri liniile de înaintare ale NATO și UE pe direcțiile principale de avansare a infrastructurii acestora spre granițele actuale ale Federației Ruse etc.; în fine, regiunea reprezintă nucleul ambiției sale strategice de redobândire a controlului geopolitic în fostul spațiu sovietic. Regiunea Mării Negre reprezintă, astfel, *teatrul perfect de operațiuni hibride ale Federației Ruse*, iar acțiunile Moscovei sunt conforme cu această nouă filosofie politică a Kremlinului; deja putem vorbi de crearea de către Federația Rusă, în acvatoriul Mării Negre, a unui spațiu tip A2/AD (*Anti Access/AreaDenial*), prin care Moscova reușește *de facto* să blocheze accesul NATO în zonă, prin atingerea unui nivel ridicat al propriilor capacități militare.

„Tabloul" factorilor contextuali pe care se bazează recuperarea, de către Federația Rusă, a avansului geopolitic pierdut în regiune și care generează un adevărat *culoar geopolitic favorizant pentru acțiunile hibride ale Moscovei în acest areal*, poate fi lesne conturat în următoarele tușe groase: clivajul actual cronicizat din relația transatlantică, ambiția unor lideri politici ai Uniunii de a-și crea o „autonomie strategică" europeană de acțiune în contrapartidă cu SUA (chiar cu NATO), criza ontologică a Uniunii Europene, recalibrarea politicii externe a Turciei în plan regional. Cu poziționări voit modeste și rezervate ale Turciei în formatele NATO de consolidare a prezenței colective în regiune, conform pachetului de măsuri adoptat în aprilie 2019 (și care, foarte probabil, va fi revizuit și îmbunătățit la Summitul Alianței de la Londra), cu

[17] Conceptul, după cum evidențiam anterior, îmi aparține.

poziționări ambigue/duplicitare ale Bulgariei față de inițiativele aliate în regiune, cu menținerea predicatelor limitative ale Convenției de la Montreaux, cu un dezinteres manifest al Uniunii Europene pentru această regiune (pe care o vede cel mult ca pe o *piesă de schimb* în relația cu Moscova), jocul geopolitic al Federației Ruse are șanse reale de a-și adjudeca propriul control militar, politic și geopolitic al regiunii. În momentul de față, Moscova se află în superioritate pe jocul de șah geopolitic și mută dezinhibat.

Principalele instrumente hibride ale Kremlinului au produs deja rezultate: sunt indicii care probează realizarea unui compromis, cel puțin de ordin tactic, între Moscova și unele mari capitale europene privind transformarea acestei regiuni într-un *cordon sanitar, zonă gri, zonă-tampon* etc. (compromisul este vizibil mai ales prin evoluțiile recente înregistrate în Ucraina și R. Moldova și a fost enunțat de diferiți experți încă din primăvara acestui an).

Fotografia analitică actuală a regiunii Mării Negre arată astfel un câștigător de etapă, Federația Rusă, în competiția pentru hegemonie geopolitică la Pont.

Provoacă, însă, îngrijorări suplimentare nu doar *fotografia* analitică, ci chiar *procesul* degradării permanente a situației de securitate din acvatoriu, care implică, prioritar, riscul ridicat al basculării situației regionale de securitate într-un scenariu conflictual.

Ultimii 20 de ani au consemnat o emancipare fără precedent a populației țărilor de la frontiera estică actuală a Europei (Ucraina, R. Moldova, Armenia, Georgia, Belarus etc.) și puternice mișcări sociale orientate spre Europa. Mirajul lumii euroatlantice a contaminat fatal aspirațiile acestor populații, care și-au creat elite proprii, mecanisme de expresie, rezistențe politice, sociale, stradale chiar, față de perspectiva menținerii țărilor lor în imperiul post-sovietic. Revoluțiile colorate din regiune au demonstrat forța acestor mișcări, amplitudinea acestui ideal de europenizare. Este posibil ca aceste mișcări socio-politice să nu mai accepte pasiv noile jocuri de culise ale marilor puteri care includ menținerea lor în orizonturile gri ale spațiului post-sovietic. Există, de asemenea, îngrijorări profunde ale unor state - precum țările baltice, Polonia și România - cu privire la riscul stabilirii unei noi cortine geopolitice gri în imediata lor vecinătate, în condițiile în care Federația Rusă și-ar redobândi rolul hegemonic în apropierea actualei frontiere estice a UE și NATO. Mai mult, SUA și unele mari capitale europene își asumă, în mod plenar, rolul de aliat și garant al aspirațiilor către libertate și emancipare, către „lumea liberă” ale țărilor din regiune.

Sunt, deci, premise suficiente pentru a se presupune că actuala competiție geopolitică pentru hegemonie la Pontul Euxin poate degenera oricând în conflict hibrid de tip deschis. Deja în momentul de față, putem

vorbi despre un conflict hibrid în formă latentă în regiune, iar acesta își poate dezvolta rapid manifestări deschise atunci când unul dintre actanți va decide să depășească linia roșie și să treacă de la „negocieri" pentru hegemonie la impunerea ei.

Strict pe termen scurt pot fi deja anticipate câteva episoade punctuale, care ar putea fi exploatate ca pretexte directe sau indirecte, pentru trecerea la etapa de „impunere a hegemoniei": Summitul în „format Normandia" de la 9 decembrie a.c, care poate genera în Ucraina riscul imediat al unui nou „Maidan"; degradarea rapidă a coeziunii în UE și NATO (cu puncte critice: Summitul NATO din decembrie 2019 de la Londra, alegerile anticipate din Marea Britanie și Brexitul; permanentizarea „declarațiilor de dragoste" ale Parisului față de Moscova; alegerea unui nou cancelar la Berlin, alegerea unui nou președinte în Statele Unite etc.). Dacă toate aceste episoade vor fi convergente în direcția slăbirii tactice a capacității UE/NATO/SUA de a construi militar, politic, economic, geopolitic în regiune, este posibil ca această convergență să declanșeze la Moscova procesul de „impunere hibridă a hegemoniei" în spațiul pontic.

Sunt convins că mici armate de omuleți verzi (fabricați de uzinele de troli de pe Neva și controlați prin console hibride de la Moscova) pregătesc acest moment în diferite puncte critice precum Suhumi, Țhinvali, Tiraspol, Comrat, Mariupol, Herson, Odesa etc.

Geografia prezumtivă a impunerii este generoasă și se mișcă pe tancuri hibride spre vest...

* * *

În mod straniu, deși România a exprimat, *de jure* și *de facto*, o poziție corectă în regiune, ba chiar am putea spune că, urmare directă a *lobby*-ului său, facilitat/ încurajat de menținerea interesului ridicat al SUA pentru regiune, s-au realizat deja formate de etapă relativ convingătoare ale prezenței și acțiunii comune a NATO în areal, iar aceste formate pot spori constant în perioada următoare.

În pofida poziționării noastre corecte, școala analitică românească privind securitatea la Marea Neagră rămâne deficitară ca instrumente, viziune, impact. Tocmai de aceea, evaluările analitice solide occidentale privind securitatea în regiune rămân/devin în spațiul public determinante pentru înțelegerea noilor arhitecturi de securitate regională și, mai ales, a modificărilor permanente și greu perceptibile ale acestora (pot fi relevante aici analizele periodice SIPRI).

Principalul obiectiv al NATO în regiune ar trebui să fie, pe termen mediu și chiar scurt, recâștigarea inițiativei strategice, însă acest obiectiv nu poate fi atins fără o solidaritate *de facto* (efectivă, credibilă și pe

termen lung) a Turciei, iar această solidaritate nu poate rezulta decât prin rezolvarea prin dialog și compromis a relațiilor sale multisectoriale cu SUA (NATO în sens larg), chiar și cu Uniunea Europeană(1), fără o construcție sistemică a UE în regiune, care să includă ca țintă vizibilă și credibilă continuarea extinderii (2) și fără atenuarea actualelor *gâlceve provinciale* și/sau disensiuni strategice între SUA și UE, între marile capitale și țările UE de la frontiera estică, între UE și NATO, din interiorul Uniunii etc. (3).

Principalele probleme în efortul de anticipare a fizionomiei *lebedelor negre* din acvatoriul Mării Negre rămân încă, în opinia subsemnatului, modul în care Alianța va reacționa la cazurile ce pot activa celebrul articol 5 din Tratat, în cazul unor conflicte hibride de tip difuz și, respectiv, șansele modeste de capacitare a interesului real și a acțiunilor coezive ale NATO și UE pentru consolidarea apărării pe flancul sudic și simultan pentru trecerea la ofensivă geopolitică în acest flanc.

Analiști americani credibili văd nedezmințit în București nucleul viitoarei construcții strategice euroatlantice la Marea Neagră și nu obosesc să facă *lobby* pentru România pe întreg spațiul care contează la nivel regional, de la Varșovia la Kiev, de la Chișinău la Odesa, de la Sofia la Istanbul.

În mod aparent paradoxal, o *piatră unghiulară* a acestei construcții o poate reprezenta consolidarea configurației UE în regiune, inclusiv/ prioritar prin relansarea/ restartarea/ reinventarea unor inițiative deja obosite/perimate, precum Parteneriatul Estic și/sau Sinergia Mării Negre. Dacă formatele *împinse* ale NATO vor fi dublate aici de *formate împinse* ale UE, recâștigarea inițiativei strategice ar redeveni posibilă.

Însă, deocamdată, ocheanul cu care privesc spre Marea Neagră Washingtonul, Bucureștiul, Varșovia etc. pare a fi diferit de cel utilizat la Paris sau Berlin.

THE BLACK SEA - AGAIN PONTUS WITH NO HEGEMON, AGAIN HYBRID THEATRE

Abstract

All the specific geopolitical turbulences of the last few years represent expressions of the attempts of the great actors to create favorable negotiating positions for the new formats of revision of the current global order. Currently, the implicit conventions underlying the

current geopolitical model seem to be exhausted. We are witnesses of the paradigm of dismantling the current global political order and creating a new global geopolitical paradigm. In our opinion, the creation of operating theaters for the formal antagonism particularizes the new geopolitical paradigm of all previous models. Previous geopolitical models relied on the consensual recognition of a direct confrontation space/territory as a paradigmatic expression of the geopolitical model, while the new paradigms require masking/camouflage of ideological conflict territories through artificially created theaters of operations (military priority). In the epic of the new geopolitical paradigm, the tendency to artificially formalize a confrontational theater that masks the authentic intentions of the great political actors has the essential role. The most advanced unconventional technologies for testing the new props of geopolitical negotiation seem to belong to the Kremlin. Russia moves in Syria only military but geopolitically into the wider Black Sea area. The Black Sea region has a special significance in the recent geopolitical calibration of the Kremlin. The wider Black Sea region represents for the Russian Federation the real tactical field that tests its geopolitical resistance to the Euro-Atlantic political advancement and also the strategic vector of Russia's course in the new geopolitical context, the geographical and geopolitical perimeter that decides on its future positions in the negotiations on the new world order. The replies of the other global Black Sea actors seem not to have reached the refined level of the Kremlin. Our suggestion is that we must read the geopolitical processes taking place in the wider Black Sea area as an expression of geopolitical competition, in an unofficial perimeter, between the great political actors, with the goal of creating geopolitical dividends in ongoing negotiations for a new global order. All this geopolitical texture makes the Black Sea region the perfect polygon for new tests on the negotiations on the new global order. In the penumbra of battles for the public, this region will provide the alchemical combination for the new world order.

Keywords: Black Sea, Black Sea extended region, security, geopolitics, hybrid war, global order, EU, NATO, Romania.

RECENZII

Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), ***Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea,*** Editura Ex Ponto, Constanța, 2019, 500 p.

Dobrogea este un „model interetnic", un „edificiu" în care pietricele de diferite etnii – cu credințele religioase, obiceiurile, cultura fiecăreia dintre acestea – formează un „mozaic interetnic", ce poate servi drept exemplu oricând și oricui. Acest „mozaic" reprezintă Cetatea, Dobrogea. În care trăiesc, laolaltă și în bună înțelegere, români și 14 minorități etnice – conform recensământului din anul 2011 - care, împreună, au construit „Cetatea".

Aceasta poate fi o interpretare a titlului volumului ***Dobrogea, edificii cu mozaic: Credința, Cultura, Cetatea,*** de 500 de pagini, coordonat de Directorul general al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța, dr. Sorin Marcel Colesniuc. Cartea este parte a proiectului cu același nume, finanțat de Departamentul pentru Relații Interetnice și transpus în faptă de Asociația „Eurocult", în colaborare cu muzeul constănțean mai sus amintit. În proiect a fost înscris și un simpozion științific în cadrul căruia au fost susţinute comunicări științifice privitoare la minoritățile trăitoare în Dobrogea, parte dintre ele regăsindu-se în volumul de față.

Cele 26 de articole prezintă câteva dintre pietricelele care alcătuiesc „mozaicul" dobrogean: turci, tătari, germani, greci, ucraineni, albanezi, ruși lipoveni, italieni și albanezi. Poate de aceea, găsim în volum articole scrise în limbile unora dintre etniile menționate: turcă, rusă, ucraineană, germană, albaneză, cărora li se adaugă limba engleză și, cum era normal, limba noastră, a tuturor, limba română.

Semnatarii articolelor se înscriu în același „mozaic" al etniilor. Astfel, avem pe de o parte, istorici „minoritari" care scriu „ei, despre minoritățile lor": Ghiursel Regep, Ibram Nuredin, Axinia Crasovshi, Victor Heinrich Baumann, Alexandr Varona, Constantin Cheramidoglu, Renata Topciu, Maria-Elena Muscan. Lor li se adaugă istorici români, care prezintă „imaginea celuilalt", fie în urma cercetării, fie în urma

propriei experiențe de viață în comun cu „minoritari", precum Sorin Marcel Colesniuc, Doina Păuleanu, Marian Cojoc, Gheorghe Dumitrașcu, Costin Scurtu, Lavinia Dumitrașcu, Dorin Popescu, Anastasia Dumitru, Cristian Cealera. Cercetători din Ucraina s-au alăturat demersului proiectului, fiind prezenți în volum cercetătorii Viaceslav Kușnir și Sehii Hakman.

Tematica abordată este variată și extinsă ca perioadă. Astfel, cititorii pot afla despre stabilirea acestor etnii pe pământul dobrogean, credința religioasă și cultura lor, obiceiurile, învățământul, realizările, eroii jertfiți pe altarul patriei comune, relațiile cu românii și celelalte naționalități, legende, amintiri etc.

Era necesar un nou volum – între atâtea altele – despre etniile Dobrogei? Fără îndoială, răspunsul este unul pozitiv, pentru că, pe de o parte, cunoșterea „celuilalt" este inepuizabilă și, pe de altă parte, modelul „mozaicului" etnic dobrogean este exemplul ce ar trebui urmat nu doar în România, ci și în alte țări. Un exemplu al unor importante pietricele de mozaic – românii și etnii - care, împreună, formează „Edificiul", „Cetatea"...Dobrogea noastră.

Dr. Lavinia ***DUMITRAȘCU***

Vasile Bâtlan, ***Deceniul uitat: Constanța în anii 1979-1989***, Editura Printech, București, 2018.

Vasile Bâtlan a publicat, de curând, un nou volum dedicat istoriei acestor locuri, care se adaugă celor anterioare, spre a întregi imaginea oraşului nostru în diverse epoci istorice şi privită din diferite unghiuri.

Îndeobşte, se consideră că istoricii trebuie să aştepte să treacă mai multe decenii până când se pot apleca asupra unei etape din evoluţia societăţii, evitând astfel subiectivismul în aprecieri, astfel că perioada postbelică din istoria României a fost mai puţin cercetată. Cu atât mai rare sunt lucrările dedicate istoriei locale din acei ani, pe care cei mai tineri nu le pot înţelege cu uşurinţă, iar cei în vârstă par a încerca să-i uite... Profesorul Vasile Bâtlan nu a ezitat însă în a se apropia, retrospectiv, de ultimul deceniu existenţial al societăţii numite, atunci, socialiste, multilateral dezvoltate, în fapt o societate ajunsă într-un blocaj economic şi social fără ieşire. A analizat această societate prin prisma celor cercetate la sala de studiu a Arhivelor Naţionale din Constanţa, observând slăbiciunile sistemului, aşa cum le simţeau şi trăiau constănţenii. Societatea constănţeană a acelor timpuri nu diferea, fireşte, de cea din alte colţuri ale ţării, pentru că, aşa cum remarcase Churchill, meritul societăţii socialiste era repartizarea egală a sărăciei. Dar a folosit şi istoria orală, mărturiile publicate sau nu ale altor martori sau actori ai evenimentelor din acea vreme, trecându-le, fireşte, prin filtrul gândirii celui ce a trăit timpurile şi prin prisma pregătirii profesionale a putut să le înţeleagă mai bine, comparându-le cu alte epoci istorice studiate.

Volumul analizează, în primul rând, partidul conducător al acelor timpuri (P.C.R.), atât în privinţa mecanismelor sale interne de funcţionare, cât şi a rolului asumat de acesta în societatea românească de atunci; metehnele obişnuite ale politicianismului au fost exacerbate de sistemul de selecţie a cadrelor partidului comunist, rezultatul fiind totala sa inadecvare la cerinţele societăţii şi vremurilor. Duplicitatea manifestată în relaţiile dintre cadrele de partid, atenţia exagerată pentru imaginea partidului şi a comunistului în societate, mistificarea realităţii în slujba intereselor înalte ale partidului sunt caracteristici ale perioadei analizate, puse în pagină de autor, cu nenumărate exemple concrete, ce ne îngăduie apropierea de adevărul crud al acelor vremuri. Politica de cadre a partidului este prezentată pe larg în carte, cu efectele ei în timp şi încercările făcute pentru a se îmbunătăţi situaţia la nivelul organelor de

conducere din teritoriu. În acelaşi context, este abordată o problemă inedită, dorinţa de emigrare a membrilor de partid, greu de explicat pentru cei convinşi de superioritatea orânduirii socialiste şi, ca urmare, dificil de combătut. Trecută, însă, în epocă sub tăcere, pentru marea masă a cetăţenilor.

Asumându-şi rolul de forţă conducătoare a societăţii, partidul comuniştilor era confruntat zilnic cu situaţia reală a ţării, căreia trebuia să-i facă faţă. Dar care erau problemele ce îi frământau pe constănţeni la acea vreme, ca şi pe ceilalţi, de altfel? Aici avem un caz aparte, ce merită explicat. Cererile, petiţiile sau reclamaţiile cetăţenilor erau considerate, ca şi acum, acte de valoare redusă, având, ca urmare, un termen de păstrare de circa 3 ani, după care erau eliminate din arhivă, unde rămâneau doar documentele importante cu adevărat. Evenimentele din 1989 au blocat însă acest mecanism de eliminare periodică - şi legală - a acestei categorii de documente, astfel că, atunci când arhivele organizaţiilor de partid din judeţul Constanţa au fost preluate, şi aceste dosare - conţinând cererile, reclamaţiile cetăţenilor - au ajuns în depozitele Arhivelor Naţionale. Acum, acestea pot fi puse la dispoziţia cercetătorilor, în condiţiile legii, ca orice alte categorii de documente, pentru că s-a decis să nu fie eliminate, chiar dacă în timpuri normale aşa se obişnuieşte mai peste tot. Din ele se vede ce nevoi şi frământări aveau constănţenii pe atunci, iar din exemplele concrete puse la dispoziţie de cartea citată, cei de azi pot înţelege mai bine viaţa celor de ieri. Pe de altă parte, acest gen de documente arată faţa nemachiată a societăţii, adevărata situaţie morală a celor din conducerea societăţii, unii dintre ei implicaţi în multe relaţii murdare şi stăpâniţi de vicii. Cutuma cerea ca aceia ce urmau să fie deferiţi justiţiei să fie întâi excluşi din partid, pentru că – nu-i aşa? – un membru de partid nu putea avea abateri de la etica şi echitatea socialistă...

Un capitol aparte este dedicat analizei situaţiei economice din judeţul Constanţa, în perioada de referinţă, pe baza documentelor de arhivă ce oferă informaţii cu adevărat surprinzătoare pentru cei care nu au cunoscut direct acele cazuri concrete. Cititorul de azi, căruia i se vorbeşte de industrializarea masivă a ţării în epoca apusă, nu ştie ce însemna faptul că multe din complexele industriale lucrau cu pierderi planificate, că planul nu se realiza în cele mai multe cazuri iar lipsurile erau, de multe ori, acoperite contabil; piaţa resimţea, însă, din plin, carenţele economiei socialiste centralizate, iar exporturile erau dificil de realizat, în condiţiile unei slabe calităţi a produselor obţinute. Criza s-a accentuat la începutul anilor '80 ai secolului trecut, astfel că, pe lângă implicarea conducerii politice direct în supravegherea producţiei, se ajungea la militarizarea sectorului energetic, care nu putea face faţă în condiţii bune necesităţilor publice şi economiei. Nici agricultura constănţeană nu se prezenta în condiţii mai bune, iar exemplele din carte ne dovedesc lipsa de rentabilitate a producţiei de grâu sau lapte, de

exemplu, dar şi sistemul raportărilor false, ce nu făcea decât să reducă din cantitatea produselor rămase pentru hrana locuitorilor de aici. Citām aici aprecierea corectă a autorului lucrării: *„Cu o industrie puţin competitivă, nevoită să vândă pe pieţele externe la preţuri sub costuri, resursele pentru reluarea ciclului de producţie industrială trebuiau aflate în alte sectoare economice şi bineînţeles pe seama nivelului de trai"*.

Alte pagini sunt consacrate analizei forţelor de muncă, a productivităţii lucrătorilor, dar şi a modului de aprovizionare a populaţiei cu cele necesare traiului, a locuinţelor şi condiţiilor din ele, toate contribuind la obţinerea unui anumit nivel de trai. Nu sunt omise nici sectoare mai rar prezente în lucrările istorice, precum starea de infracţionalitate sau amploarea corupţiei, dar şi cele legate de situaţia sanitară a populaţiei, cu toate lipsurile obiective şi subiective.

Este prima oară când cititorul de azi poate să vadă cum gândea şi ce spunea conducătorul unui judeţ din vremea comunismului, poate astfel să se apropie de „bucătăria" conducerii de tip comunist, ce avea pretenţia să poată controla toate domeniile existenţei umane. Efectul acestei concepţii eronate ni-l spune profesorul V. Bâtlan: *„Controlul total exercitat de partid desfiinţa iniţiativele locale şi anula bunele intenţii ale specialiştilor ce lucrau direct în producţie"*.

Cartea aceasta abundă în date, statistici şi informaţii concrete, ceea ce reprezintă un mare avantaj pentru cine vrea să se apropie de epoca analizată. Dincolo de principiile asumate şi de propaganda comunistă ce poate fi uşor demontată, cifrele sunt cele care ne arată faţa adevărată, de multe ori crudă, a realităţii. Nu am ştiut, de pildă, că în ianuarie 1987 judeţul Constanţa era pe primul loc în ţară la mortalitatea infantilă sau că o navă se construia în şantierul mai nou de la Mangalia cu cheltuieli duble faţă de cel de la Constanţa. Autorul aduce, astfel, argumente solide în sprijinul ideilor pe care le afirmă, al explicaţiilor ce le propune pentru modul de funcţionare al societăţii pe care a cunoscut-o din diverse unghiuri.

Prin cartea sa, Vasile Bâtlan incită la cercetare şi deschide noi orizonturi, sugerând teme ce trebuie să fie analizate cu minuţiozitate în anii următori şi de alţi cercetători, pentru a ne ajuta să înţelegem mai bine ce a însemnat perioada 1948-1989 în istoria românilor. Iată câteva dintre ele, aşa cum reies din lucrarea sa: *„insuccesul istoric al P.C.R. de creare a muncitorului industrial, serios şi competent, productiv şi disciplinat"*; iar mai departe: *„care era rentabilitatea folosirii muncii orăşenilor, a elevilor şi a militarilor în agricultură?"*, sau situaţia muncitorilor flotanţi din agricultura dobrogeană. Trebuie ca cercetătorii să se ocupe serios de astfel de subiecte, să ne ajute să înţelegem epoca socialistă, să cunoaştem cu adevărat sistemul în care România a trăit mai bine de patru decenii. Cartea de faţă este un câştig în această privinţă.

Dr. Constantin **CHERAMIDOGLU**

Sorin Marcel Colesniuc (coordonator), ***Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România***, Editura Celebris, Constanța, 2018, vol. I-II, 786 p.

Lucrarea intitulată ***Marea Unire de la Marea Neagră. Volum omagial dedicat Centenarului Marii Uniri a Românilor și împlinirii a 140 de ani de la unirea Dobrogei cu România*** este coordonată de dr. Sorin Marcel Colesniuc, Directorul general al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Ea a fost tipărită la editura Celebris din Constanța, în condiții grafice excepționale, fiind produsul final al proiectului cultural „Marea Unire de la Marea Neagră”, care s-a desfășurat în cursul anului 2018, la Constanța, și care a fost câştigat de Asociația Eurocult (care deține un impresionant portofoliu de evenimente cu profil cultural).

De altfel, a fost singurul proiect al unei asociaţii din Constanța care a fost desemnat câştigător de Ministerul Culturii în cadrul Sesiunii de selecție pentru manifestări/acțiuni/proiecte culturale dedicate aniversării Centenarului României formulate și asumate de persoane juridice de drept privat fără scop patrimonial.

Lucrarea cuprinde comunicările ştiinţifice susținute în cadrul unei manifestări eveniment (83 la număr), una dintre cele mai de anvergură manifestări cultural-ştiinţifice din România organizate în cinstea celor două momente ilustre din istoria noastră națională, desfășurată în zilele de 26-28 octombrie 2018, la Muzeul de Istorie Naţională şi Arheologie Constanţa. Cu această ocazie s-au reunit 135 de istorici, academicieni și cercetători din țară și străinătate. Aceștia au susținut lucrări privind istoria teritoriului dintre Dunăre și Marea Neagră, din antichitate până în contemporaneitate, sub semnul Centenarului și, așa cum s-a precizat la momentul respectiv, evenimentul a dezvoltat „noi platforme de cunoaștere a identității naționale, a oamenilor ce au marcat drumul spre Marea Unire, a valorilor materiale și imateriale ale României, a participării reprezentaților etniilor dobrogene la Primul Război Mondial,

a ceea ce înseamnă cu adevărat patrimoniul sub toate formele lui, în special cel bazat pe valorile naţionale autentice sociale, artistice şi istorice în ţara noastră, în general, şi la Constanţa, în particular."

Desfășurarea simpozionului a beneficiat de organizarea Ministerului Culturii și a Asociației Eurocult, sub auspiciile parteneriatului și sub autoritatea științifică oferită de muzeul constănțean. Finalul activităților festive, caracterizate printr-o înaltă ţinută ştiinţifică, a avut loc în data de 14 noiembrie 2018, o zi cu o deosebită semnificaţie pentru dobrogeni și anume: celebrarea a 140 de ani de Unirea Dobrogei cu România. Cu acest prilej s-a lansat și lucrarea supusă atenției noastre în rândurile de față, în prezenţa mai multor personalităţi istorice şi din sfera administraţiei, importante la nivel naţional.

În sfârșit, legătura dintre cele două evenimente s-a realizat printr-o expoziţie de ii şi obiecte artizanale (intitulată „IA – Zbor Centenar"), deschisă între 26 octombrie şi 14 noiembrie 2018, găzduită sub auspiciile reputatei și valoroasei instituţii culturale muzeale de la malul mării (MINAC). Expoziţia a inclus peste 50 de ii, cu valoare patrimonială, o colecție de fotografii de la sfârșitul secolului al XIX-lea – început secolului XX, precum și albume de fotografie, cusături și alte piese țărănești din perioada menționată. Nu în ultimul rând, odată cu lansarea prezentului volum, a avut loc și premiera unui film-documentar inspirat din viața etniilor dobrogene, din perioada Primului Război Mondial, care a fost pus ulterior la dispoziția Ministerului Culturii, televiziunilor locale și naționale etc., pentru a fi difuzat în cadrul altor evenimentele organizate cu ocazia aniversării Centenarului Marii Uniri.

Lucrarea, din rațiuni tipografice, a fost împărțită în două tomuri, relativ echilibrate ca număr de pagini (primul cuprinde 342 de pagini, iar cel de-al doilea 443 de pagini). În primul tom sunt prezente primele patru capitole, iar în cel de-al doilea ultimele trei capitole. Coordonatorul lucrării este cercetătorul științific dr. Sorin Marcel Colesniuc. Aceasta este doar una din multiplele sale experiențe avizate de autor, editor și coordonator de volume cu profil istoric și arheologic (13 apărute până în prezent). Dintre acestea le amintesc doar pe cele în care acesta este, ca și în cazul lucrării analizate, unic coordonator sau colaborator asociat, astfel: *Revoluția din Decembrie 1989. Valoarea libertății* (Editura Etnous, Brașov, 2013), *Studii de preistorie. Zona Pontică. In honorem dr. Ion Pâslaru* (Editura CallasPrint, Mangalia, 2014), *Kallatida* (Editura CallasPrint, Mangalia, 2014), *O istorie a orașului Cernavodă* (Editura Starr Tipp, Slobozia, 2015), *În amintirea unui istoric român-Nicolae Ciachir* (Editura Etnologică, București, 2016), *Dobrogea. Edificii cu mozaic: credința, cultura, cetatea* (Editura Ex Ponto, Constanța, 2019).

Specialist cu foarte bune referințe în planul lumii științifice, foarte bun cunoscător al realităților istorice și arheologice ale spațiului istro-

pontic, dr. Sorin Marcel Colesniuc și-a făcut o datorie de onoare din implicarea în toate aceste evenimente care vin, în final, să celebreze un an de referință cu profunde dimensiuni naționale, de suflet, nu numai pentru etnosul dobrogean, ci și pentru cel general panromânesc.

Nu în ultimul rând, menționăm în activitatea aceluiași coordonator, până în prezent, cele aproximativ 100 de articole cu subiect științific, la care putem adăuga cele aproximativ 400 de articole de popularizare a istoriei Dobrogei, apărute în reviste de cultură și ziare constănțene. Subliniem încă odată efortul coordonatorului pentru aducerea într-un format omogen a tuturor comunicărilor prezentate pe diferite paliere cronologice.

Primele pagini ale volumului omagial cuprind *Cuvântul înainte* (p. 13-15) semnat de Sorin Marcel Colesniuc și mesajul de salut (*Să nu uităm și să învățăm,* p. 17) al președintelui Consiliului Județean Constanța, Marius Horia Țuțuianu, care face un scurt istoric al idealurilor de veacuri ale poporului român pentru unire deplină, marcând pe scurt cele două evenimente celebrate: „140 de ani de când Dobrogea a revenit la România independentă" și „1 Decembrie 1918, când România a devenit Mare". Alocuțiunea sa se finalizează prin următorul îndemn: *„Acest volum, Marea Unire de la Marea Neagră, este un mic gest de mulțumire pentru toți oamenii simpli și oamenii mari care au făcut posibilă, fie și numai pentru 22 de ani, România Mare. Din toată această istorie trebuie să învățăm, pentru a nu repeta greșeli și pentru a lua exemple de ce trebuie să faci dacă te simți, cu adevărat, ROMÂN."*

Cuprinsul propriu-zis al întregului volum este structurat pe șapte mari capitole tematice, după cum urmează: *Preistorie* (p. 21-92), *Istorie greco-romană, bizantină și medievală* (p. 93-212), *Numismatică* (p. 213-254), *140 de ani de la Unirea Dobrogei cu România și dezvoltarea ei până la Primul Război Mondial* (p. 255-342), *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor* (p. 345541-), *Basarabia și Bucovina* (p. 545-730) și *Varia* (p. 733-771).

În capitolul de preistorie (I) sunt prezente, în șase contribuții, rezultate ale cercetărilor privind cultura Starcevo-Criș, cultura Petrești, despre topoarele perforate de la Rupea (jud. Brașov), despre viața spirituală a comunităților culturii Zau, despre arheologia eneoliticului dobrogean și apoi noi date privind așezarea eponimă a culturii Gârla Mare. Printre semnatari reținem pe: dr. Gheorghe Lazarovici, dr. Cornelia-Magda Lazarovici, dr. Valentina Voinea, dr. Sorin Marcel Colesniuc ș.a.

Următorul capitol (II) cuprinde 14 articole, care dețin teme dedicate istoriei greco-romane, bizantine și medievale ale Dobrogei și spațiilor geografice apropiate, cu privire specială asupra unor obiective de interes arheologic cum sunt: Carsium/Hârșova, Callatis/Mangalia, Capidava,

Tomis/Constanța, Oltina etc. Ca teme sunt de enumerat: agricultura în perioadele clasică și elenistică, gladiatori și amfiteatre, șanțurile de apărare, rute comerciale, simbolistică, vămi etc., pentru perioada secolelor V a.Chr.-XVIII p.Chr. Adăugăm și noi date privind arheologia subacvatică a țărmului dobrogean, respectiv noi cercetări arheologice în Tomisul antic (Acropola, Poarta de Nord/Poarta Mare a cetății etc.). Printre semnatari reținem pe: dr. Constantin Nicolae, dr. Ghiorghe Papuc, dr. Constantin Chera, dr. Cristina Paraschiv-Talmațchi, dr. Cătălin Dobrinescu, dr. Nicolae Alexandru, dr. Emilia Corbu etc.

Capitolul III cuprinde, în totalitate, cinci lucrări cu subiect numismatic și arheologic privind: reperele muzeografice în arheologia dobrogeană, un istoric al colecționării și cercetării monedelor orașelor vest-pontice dobrogene, despre situația descoperirilor monetare de la Tomis și Histria din perspectiva colecției Institutului de Arheologie din București, iar din perioadă modernă decorații și modificări în sistemul valutar după Primul Război Mondial în România. Printre semnatari reținem pe: dr. Gabriel Custurea, dr. Gabriel Mircea Talmațchi, dr. Theodor Isvoranu și dr. Radu Tabără.

Capitolul IV este format din 12 articole ce tratează diferite problematici privind spațiul dobrogean, cum sunt activitățile și contribuțiile unor personalități precum arhiepiscopul de București, Raymund Netzhammer, sub forma cronicarului din preajma Marii Uniri, ale lui Mihail Kogălniceanu, ale altor figuri reprezentative ale românismului după reintegrarea la Țară, contribuția unor personalități bisericești la dezvoltarea culturală interbelică, coordonatele Războiului de Independență din anii 1877-1878 și Dobrogea „oglinzilor paralele", preluarea teritoriului dobrogean și autoritățile ruse, unirea Dobrogei văzută ca o treaptă a devenirii statului român, situația socială, culturală și spirituală după Războiul de Independență, definirea procesului istoric petrecut în Dobrogea între anii 1877-1878 și 1913, administrarea Constanței la 1879 și aspecte ale industriei mici din județul Constanța. Printre semnatari reținem pe: prof. univ. dr. Marian Cojoc, dr. Karl Zeno Pinter, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea, dr. Stoica Lascu, dr. Lavinia Dumitrașcu, dr. Florin Stan și alții.

Capitolul V cuprinde 23 de contribuții, cele mai multe din volum pentru un singur capitol, care tratează câteva personalități și alte persoane implicate în Primul Război Mondial (Ervin Rommel, ofițerul arhitect Stelian Boiangiu, preotul Vasile Ulescu, generalul Alexandru Averescu, mai mulți soldați din Medgidia), date despre diferite bătălii desfășurate în cadrul aceluiași conflict ilustrat de fapte pline de eroism desfășurate pe aceste pământuri (lupta de la Turtucaia, apărarea Deltei Dunării etc.), chestiuni diplomatice/consecințe ale conflictului/felurite știri (negocieri cu privire la orașul port Constanța în anii 1917-1918,

Constanța în presa bucureșteană, chestiunea Dobrogei în presa militară rusă, efectele războiului asupra societății dobrogene și ale ocupației Puterilor Centrale asupra Constanței la momentul anului 1918, imagini literare dobrogene, un breviar al narativelor diplomatice românești etc.

Nu în ultimul rând, reținem informații și despre alte spații geografice apropiate teritoriului dobrogean (opoziția maghiară față de eliberarea Transilvaniei, monumente ale comunității germane din Sibiu în preajma Marii Uniri, memoria unor monumente istorice din Galați), contribuția privind distrugerea și dispariția patrimoniului arheologic dobrogean afectat de reținerea sa ca pradă de război și altele. Printre semnatari reținem pe: dr. Ioan Opriș, dr. Constantin Cheramidoglu, dr. Adrian Ilie, dr. Costin Scurtu, dr. Robert Stănciugel, dr. Corina Apostoleanu, dr. Dorin Popescu, dr. Mariana Cojoc și alții.

Capitolul VI, dedicat istoriei teritoriilor românești din Basarabia și Bucovina, reunește nu mai puțin de 16 articole, care pun accent pe aspecte privind conștiința etnică și cea națională, pe evenimentele premergătoare unirii în cele două teritorii, pe modul în care problema Basarabiei s-a reflectat în cadrul diplomatic european (chestiunea orientală), de modul în care aceeași problemă s-a reflectat în analiza serviciilor românești de informații, despre școala teologică, despre generația Unirii, până chiar la caracteristica generală a vieții cotidiene din RSSM în perioada imediată de după finalizarea celui de-Al Doilea Război Mondial.

De asemenea, sunt de adăugat câteva contribuții care aduc în atenția contemporaneității rezultatele activității unor personalități din epocă, în contextul unirii și posterior acestui moment, privind teritoriile amintite, cum au fost generalul Alexandru Averescu sau Sextil Pușcariu. Printre semnatari reținem pe: academician Radu Ștefan Vergatti, academician Alexandrina Cernov, dr. Valentin Constantinov, dr. Dinu Postarencu, dr. Marian Zidaru, dr. Ion Negrei și alții.

Capitolul VII cuprinde un număr de șapte materiale, care nu și-au regăsit locul tematic în cele anterioare prin natura subiectelor tratate, sub forma identităților culturale în comunism, elementelor imagologice privind scenariul Bulgariei Mari, file din istoria Războiului Crimeii, elite militare românești în Armata imperială a Austriei, despre activitatea Brigăzii Austro-Ungare „Papp Dander” pe frontul din Bucovina, Canalul Dunăre-Marea Neagră, românii de pretutindeni în programa școlară etc. Printre semnatari reținem pe: dr. Florin Muller, dr. Cristian Sandache, dr. Claudia Ilie, dr. Mihai Nicolae și alții.

După trecerea rapidă în revistă a majorității contribuțiilor, menționăm faptul că ultimele pagini ale lucrării (pag. 773-785) sunt dedicate unor anexe care cuprind câteva fotografii reprezentative din

cadrul lucrărilor sesiunii și din excursia de documentare la Complexul muzeal de la Adamclisi - Tropaeum Traiani (județul Constanța).

Volumul omagiu (cu cele două tomuri componente) reprezintă o mărturie perenă a celebrării la un nivel corespunzător a două dintre cele mai importante evenimente ale poporului român, ale dobrogenilor, fiind tipărit în 3.000 de exemplare. Acestea au fost deja puse, cu titlu gratuit, la dispoziția: Academiei Române, Ministerului Culturii, Primăriei Municipiului Constanța, Consiliului Județean Constanța, universităților şi bibliotecilor județene şi municipale din România, specialiștilor în istorie și iubitorilor de istorie.

Pe această cale, s-a dorit în mod expres difuziunea sa în toate mediile posibile, de la centrele culturale reale ale fiecărui județ, la universități, instituții administrative etc., ca o frumoasă pledoarie culturală pentru atragerea atenției asupra unor evenimente marcante din istoria națională. Cu atât mai mult cu cât lucrarea, închinată celor două momente cadru din istoria românilor deja precizate, vine ca o încununare a unei sărbători supusă la trei dimensiuni programatice: istorică, socială şi artistică. Anul 2018 a stat sub semnul Centenarului Marii Uniri, o sărbătoare a întregii Românii, care ne-a orientat atenția către o istorie veche în ceea ce privește trecutul românilor uniți.

Toate articolele prezente în lucrare reprezintă contribuții relevante și majoritar inedite (printr-o cantitate substanțială de informații inedite) în ceea ce privește diferitele aspecte de ordin istoric, arheologic și numismatic, tratate cu discernământ și acribie științifică. Reținem în acest sens noutatea şi valoarea argumentelor, deosebirile față de cercetările anterioare, pertinența și consistența concluziilor formulate. În cele două tomuri am constatat prezența mai multor sisteme de notare, dar acest lucru poate fi explicat prin complexitatea lucrării, a temelor abordate, din preistorie până în contemporaneitate. Deși dificil uneori de parcurs din acest punct de vedere, fie doar din perspectiva unui cercetător al antichității, fie din cea a unui cercetător al epocilor modernă și contemporană, acest fapt nu știrbește cu nimic valoarea deosebită, de ansamblu, a contribuțiilor respective. Și a lucrării finale, care le reunește.

Prin valoarea sa deosebită, lucrarea de față devine cea de a doua contribuție fundamentală, de excepție, la problematica general-istorică a teritoriului dobrogean apărută la malul Mării Negre în ultimul deceniu, după cea coordonată de prof. univ. dr. Valentin Ciorbea. Astfel, domnia sa a inițiat proiectul *„Dobrogea 130 de ani în cadrul statului românesc"* împreună cu Consiliul Județean Constanța, care s-a concretizat în sesiunea științifică şi volumul *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european.*

Lucrarea analizată reprezintă, incontestabil, o contribuție de mare valoare la istoriografia Dobrogei, redând dimensiunea reală și pozitivă a

unor aspecte generale și particulare ale istoriei și arheologiei locale și nu numai. În ansamblul său, volumul merită toată aprecierea noastră. Astfel de lucrări sunt de dorit a fi susținute în mod curent, inclusiv financiar, de către autoritățile îndrituite, fiind obligatorie apariția lor măcar la un deceniu și de a ajunge nu numai în circuitul științific, ci și în cadrul comunităților locale din țară și străinătate.

Uitarea și necunoașterea istoriei naționale reprezintă primele simptome ale dispariției unui popor, a propriei conștiințe, iar acest lucru nu trebuie să se întâmple niciodată cu poporul român. Noi, ca istorici, alături de toți cei abilitați, trebuie să luptăm din răsputeri, cu posibilitățile noastre, să nu-i creăm un cadru favorabil de manifestare, de distrugere și atrofiere a conștiinței naționale.

Dr. Gabriel Mircea ***TALMAȚCHI***

Valentin Ciorbea, Florin Stan (editori), ***Dobrogea în documente diplomatice românești (1878-1884),*** Editura Academiei Oamenilor de Știință din România, București, 2019, 165 p.

Neobositul istoric al spațiului dobrogean, profesorul Valentin Ciorbea, alături de mai tânărul, dar deja consacratul cercetător, Florin Stan, au reușit în toamna acestui an (noiembrie 2019) publicarea unui valoros volum de documente legate de evoluția Dobrogei în perioada 1878-1884, adică perioada imediat următoare unirii Dobrogei cu Vechiul Regat.

Trebuie să ne amintim, în acest context, că în pregătirea marcării a 130 de ani de la integrarea regiunii în granițele statului român, prof. univ. dr. Valentin Ciorbea a inițiat și desfășurat proiectul *„Dobrogea 130 de ani în cadrul statului românesc"*, împreună cu Consiliul Judeţean Constanța, proiect care s-a concretizat într-o sesiune ştiinţifică şi editarea volumului *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european.*

Prezentul volum, intitulat *Dobrogea în documente românești (1878-1884)* este un demers similar, menit a marca, de această dată, cei 140 de ani de la integrarea Dobrogei, și a face lumină în privința unor aspecte mai puțin cunoscute despre evoluția spațiului dobrogean în epocă și despre eforturile făcute de administrația românească, începând cu toamna anului 1878, de a-și așeza structurile și de a-și consolida autoritatea în provincie.

Volumul valorifică 73 de documente ce ilustează diferite aspecte legate de evoluția Dobrogei, precum: evaluarea realităților din regiune și cunoașterea potențialului de dezvoltare, situația populației și a notabilităților din principalele localități, pregătirea instalării administrației românești la Tulcea și la Constanța, situația frontierei sudice a Dobrogei și, în acest context, a situației din zona Arab-Tabia, problematica emigrării etnicilor musulamani, date economice și financiare relevante ș.a.m.d.

Documentele au fost identificate și preluate din Arhiva Ministerului de Externe, condus la acea vreme de Mihail Kogălniceanu (3 aprilie 1877-

25 noiembrie 1878), aici regăsindu-se rapoarte, dări de seamă, statistici și alte asemenea documente referitoare la diferite subiecte privind Dobrogea, grupate pe teme. În cele ce urmează vom semnala și noi o parte din documentele selectate de către editorii volumului. Astfel, atrage atenția un document deosebit de valoros (doc. nr. 18, *Adresă a Ministerului de Război din 3 ianuarie 1879*) ce prezintă statistica populației și a localităților dobrogene consemnată la începutul anului 1879, și care face o trecere în revistă a orașelor și satelor dobrogene, cu numărul populației și compoziția etnică a fiecărei așezări, a impozitelor ce erau plătite guvernului otoman, cu alte cuvinte, un tablou recapitulativ al populației Dobrogei, care se ridica la 227.920 de oamenii, și cu autoritățile administrative din orașul Tulcea. Tot pe aceeași direcție se înscrie și documentul nr. 7 (din 14 septembrie 1878), care cuprindea o listă a *„persoanelor notabile fiecărei naționalități aflate în toate orașele Dobrogei"*, listă transmisă de delegația română de la Tulcea ministrului Afacerilor Străine, Mihail Kogălniceanu.

Alte documente ilustrează modalitatea în care s-a realizat transferul autorității asupra Dobrogei, de la oficialitățile rusești către cele românești, documente ce reflectă piedicile și tergiversările oficialilor ruși în realizarea acestui proces și întârzierea cu care trupele țariste au părăsit teritoriul Dobrogei. Amintim, în acest sens, documentele nr.13 și 14 care relevă refuzul rușilor de a preda oficialilor români biroul telegrafic de la Sulina, fapt ce împiedica transmiterea telegramelor oficiale către București, dar și doc. nr. 20 (15 ianuarie 1879), prin care se solicita eliberarea de către trupele rusești a unui imobil, destinat a adăposti una din școlile românești.

Un număr mult mai mare de documente tratează problematica trasării graniței româno-bulgare și atragem atenția asupra unui *Memoriu întocmit de Ministerul Afacerilor Străine, referitor la problema delimitării graniței de sud a Dobrogei în zona Arab-Tabia* (doc. 39), dar și asupra altora, care ilustrează această problemă deosebit de delicată, pentru a cărei rezolvare a fost instituită o comisie europeană de delimitare (vezi și doc. nr. 40).

În paginile aceluiași volum regăsim și o serie de documente legate de mișcarea de populație din Dobrogea în anii ce au urmat războiului ruso-româno-turc și care reflectă interesul autorităților române privind situația etnicilor musulmani, lipoveni sau bulgari din regiune, situația emigrării musulmanilor din Dobrogea și a proprietățile lăsate de aceștia la părăsirea provinciei, fluxul de populație dinspre Regat în provincie (documentul din 21 martie 1881, emis de Căpitănia portului Cernavodă) ș.a.

Toate cele 73 de documente redate în paginile volumului, din care cele redactate în limbi străine (în franceză) au fost traduse pentru a ușura

accesul tuturor cititorilor, reflectă problematicile din epocă cu privire la situația Dobrogei și vin să întregească imaginea noastră privind acest complicat și, în egală măsură, delicat proces de integrare administrativă a regiunii în granițele țării, care s-a realizat fără a se aduce nicio atingere numeroaselor etnii conlocuitoare de aici.

Deși proiectul *Dobrogea în documente diplomatice românești 1878-1884* ar fi trebuit să marcheze cei 140 de ani scurși de la integrarea regiunii în granițele țării, din motive obiective volumul a văzut lumina tiparului un an mai târziu, în 2019, fapt care nu știrbește cu nimic aportul științific incontestabil adus de această nouă sursă istorigrafică în cunoașterea istoriei spațiului dobrogean.

Mai trebuie să precizăm că volumul a apărut sub egida Academiei Oamenilor de Știință din România, al cărui membru este profesorul Valentin Ciorbea, și cu ajutorul financiar al unei binecunoscute firme de computere din Constanța, care s-a dovedit la fel de săritoare și cu alte ocazii în susținerea culturii și istoriei dobrogene.

Prin noile documente scoase la lumină, volumul prezentat poate fi considerat una dintre cele mai valoroase contribuții documentare la cunoașterea istoriei Dobrogei apărute în ultimii ani, dar totodată și un veritabil instrument de lucru pentru cercetătorii aplecați asupra diferitelor teme de istorie dobrogeană. Nu ne rămâne decât să aducem felicitări editorilor și să urăm succes, pe mai departe, neobositului istoric și profesor Valentin Ciorbea, în demersurile de identificare și valorificare a unor noi surse documentare, care să permită specialiștilor și, în fapt, tuturor dobrogenilor, o apropiere cât mai facilă de istoria provinciei noastre.

Dr. Delia Roxana ***CORNEA***

Livia Buzoianu, Traian Cliante (redactori), ***Tristia: Epistulae Ex Ponto = Tristele. Scrisori din Pont/ Publius Ovidius Naso***, traducere în limba română de Teodor Naum, Editura Ex Ponto, Constanța 2019.

Recent a văzut lumina tiparului o ediție bilingvă (în limba latină și limba română) a scrisorilor din exil ale poetului Publius Ovidius Naso: *Tristia* (*Tristele*) și *Epistulae ex Ponto* (*Scrisori din Pont*). Lucrarea a apărut grație sponsorizării din partea Asociației „Gabriel Bălan" și a Fundației „Piața Ovidiu".

Actuala ediție este prima care oferă în paralel cele două versiuni: cea latină bazată pe texte din ediții de prestigiu apărute la Heidelberg și Leipzig; cea în limba română reia traducerea lui Teodor Naum, apărută în 1972 la editura Univers.

Cartea numără 750 de pagini; se deschide cu un *Cuvânt înainte* și *Notă asupra ediției*, ambele necesare pentru înțelegerea conținutului și tonalității scrisorilor. Dincolo de timp (din perioada de tinerețe sau maturitate), de împrejurări sau consecințe, înțelegem că poezia reprezintă pentru Ovidius un mod de viață, un refugiu, o alinare și o formă de rezistență în fața unui destin sever. Textele păstrează dispunerea în distih elegiac (versuri lungi, de șase picioare metrice alternând cu versuri scurte, de 5 picioare) și au scurte note de subsol atunci când apar diferențe de termeni de la o ediție la alta.

Textele sunt urmate de un bogat material de note și indici care familiarizează pe cititor cu civilizația și cultura antică, fie că este vorba de mitologie, personaje istorice, evenimente, locuri geografice etc. Coperta, supracoperta și mai multe pagini din interiorul volumului sunt ilustrate cu reproduceri ale unor opere de artă semnate de: Loretta Băluță, Constantin Grigoruță, Ina Iordan, Corina Vicolov și Valentin Popa.

Apariția unei ediții bilingve a celor două cărți de elegii tomitane apare ca o necesitate. Prin alăturare, cititorul poate redescoperi frumusețea poeziei; poate aprecia muzicalitatea versului latin și

acuratețea traducerii; poate reține imagini sau înțelege semnificația unor termeni.

Ovidiu și interesul pentru Ovidiu revin astfel într-un spațiu geografic ospitalier – Constanța de astăzi – și între oameni iubitori de lectură și doritori de cunoaștere. În aprecieri mai extinse, care îi stabilesc locul în literatura latină și universală, Ovidius a fost considerat pe rând, de Renaștere și Epoca Modernă *„unicul poet de talent de la sfârșitul epocii clasice"* și *„poetul de legătură între cele două lumi care încheie perioada de strălucire a literaturii latine din vremea Principatului augustan și o deschide pe cea a literaturilor europene"*.

Ovidius va relata scene dramatice petrecute acasă, la Roma, înaintea plecării (I 3) și din timpul călătoriei pe mare (I 2). Tonul scrisorilor, care împrumută titlul culegerii, este trist cum *„tristă-i este soarta"*(IV 6), și cum ajunge să constate într-un joc de cuvinte, jocul propriului destin: *"Eu n-am scris versuri triste/ Dar trist-a fost pedeapsa glumețului meu vers"* (II 493-494). La acestea se adaugă versuri triste *„ca locurile acestea"* (ale exilului), *„ca bietul autor"* (V 12, 35-36) și sentimentul unei morți triste *„pe–un țărm așa de trist"* (III 3, 38).

Pedeapsa primită este dreaptă (*„mânia Cezarului e dreaptă"*; II 21) și acceptată (*„Osânda-mi fu mai blândă decât m-am așteptat"*; II 126). Sau, într-o altă formulare: *„Pedeapsa mi-a fost dată pre cât mi-a fost și vina"* (IV 4) și *„osânda-i aspră, însă am meritat exilul"* (V 10, 49). Vina este rezumată în două cuvinte – *carmen* și *error*: *„poezia și-o oarbă rătăcire"* (II 207-208), iar această „rătăcire" pe care poetul nu o poate destăinui, l-a jignit pe împărat și a atras mânia acestuia (ira Caesaris): *„Că l-am jignit pe dânsul e marea mea pedeapsă"* (V 11). Poetul își definește vina ca *„oarbă rătăcire"* ce i-a luat mințile (I 2, 98-99; II, 109), greșeală și nu crimă (*„dintr-o greșeală numai o crimă a ieșit"*; III 6, 26) și chiar o prostie. Aceasta trebuie să fi fost destul de gravă, pentru că singur recunoaște: *„speranța piere, când aminte mi-aduc de ce-am făcut"* (II 147-148).

Poetul admite că *„de toată vina eu nu pot să mă apăr"* (II 5, 51-52) și alege să-și apere poezia. Dar scrierea (poezia) incriminată (Ars amandi/ Ars amatoria) nu este nouă; ea a fost un joc poetic, o glumă (I 9, 62) ce se adresa curtezanelor și nu matroanelor (II 303-304). Poetul își delimitează purtarea de conținutul operei sale: *„purtarea mea e una și alta-i poezia"* și *„Viața mi-i onestă, dar versul zvăpăiat."* (II 353)

Sentimentele care îl încearcă sunt diferite: speranța într-o pedeapsă mai blândă și frica (*timor* sau *metus*), care este mai mare decât speranța și care îl oprește să-și numească prietenii. Frica se traduce prin frica de moarte și frica de un ținut necunoscut, aflat *„la marginea lumii"* și sub Urse.

A doua culegere de poezii, scrise între anii 12-16 d. Hr. și intitulată *Epistulae ex Ponto* (*Scrisori din Pont sau Pontice*) se compune din patru cărți, fiecare, pe rând, cu câte 10, 11, 9 și 16 elegii. Versurile lui Ovidius reprezintă pentru posteritate un document prețios: în ele aflăm poezie și istorie – a evenimentelor și a oamenilor – geografie și istorie literară, mitologie, cultură și civilizație. Poezia din exil a lui Publius Ovidius Naso rămâne în continuare o operă deschisă cunoașterii, interpretărilor și analizei.

Dr. ***Livia BUZOIANU***

Acest număr a văzut lumina tiparului prin sprijinul financiar al CONSILIULUI MUNICIPAL CONSTANȚA, editor fiind MUZEUL DE ISTORIE NAȚIONALĂ ȘI ARHEOLOGIE CONSTANȚA

14 noiembrie 1878
Intrarea triumfală a armatei române în Dobrogea

ISSN: 12244-810